

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Університет Орадя (Румунія)
Могильовський державний університет ім. А.О. Кулешова (Білорусь)
Харківська обласна станція юних туристів

РЕГІОН - 2017:

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ

МАТЕРІАЛИ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ ТА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

(м. Харків, 20 – 21 квітня 2017 р.)

Харків
2017

Редакційна колегія: **Л.М. Немець**, д. геогр. н., проф. (голова редакційної колегії), **К.Ю. Сегіда**, к. геогр. н., доц., докторант (співголова редакційної колегії), **С.В. Костріков**, д. геогр. н., проф., **К.В. Мезенцев**, д. геогр. н., проф., **К.А. Немець**, д. геогр. н., проф., **Ю.І. Кандиба**, к. геогр. н., доц., **Л.В. Ключко**, к. геогр. н., доц., **Н.В. Гусєва**, к. геогр. н., доц., **П.А. Вірченко**, к. геогр. н., доц., **В.І. Редін**, к. геогр. н., доц., **Є.Ю. Телебєнєва**, к. геогр. н., зав. лаб., **І.М. Барило**, к. геогр. н., ст. викладач, **А.В. Мазурова**, асп., **А.В. Соколенко**, інж.

Адреса редакційної колегії: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, к. 3-62, тел. 8(057) 707-52-74, e-mail: konfregion@ukr.net.

Затверджено до друку рішенням вченої ради факультету геології, географії, рекреації і туризму факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (протокол № 9 від 13.03.2017 р.).

Реґіон – 2017: суспільно-географічні аспекти: матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців (м. Харків, 20 – 21 квітня 2017 р.) / Гол. ред. колегії Л.М. Немець. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2017. – 289 с.

Тексти представлено у авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст доповідей, а також добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

Матеріали пройшли внутрішнє рецензування.

ISBN 978-966-285-399-5

© Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, оформлення, 2017

З М І С Т

ПЛЕНАРНІ ДОПОВІДІ

О.В. Гаращук СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК СЕЛА – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ЙОГО ВІДРОДЖЕННЯ.....	10
Є.В. Ігнатенко МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ТРАНЗИТНО- ТРАНСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ	13
Є.Д. Міленіна ОРОНІМИ ЯК ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИХ ОБ’ЄКТІВ (НА ПРИКЛАДІ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛ.)	16
І.Г. Смирнов, Ю.С. Бенч СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ: МАРКЕТИНГОВО-ЛОГІСТИЧНІ ЧИННИКИ У ГЕОПРОСТОРОВОМУ ВИМІРІ.....	19
В.В. Яворська, К.В. Винокурова УРБАНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ.....	22
К.Ю. Сегіда МІСЦЕ РЕГІОНАЛЬНОЇ ГЕОДЕМОГРАФІЧНОЇ СИСТЕМИ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ІЄРАРХІЇ	25
R. Elizbarashvili NATIONAL-RECREATION POTENTIAL AND COMFORT QUALITY OF GEORGIAN RESORTS.....	27
D. Gatarić, M. Lutovac, S. Jovanović REGIONAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF SERBIA.....	31
O. Osidele; N. Nethengwe; F. Dondofema ROAD CARNAGE VARIATION IN VHEMBE DISTRICT, SOUTH AFRICA.....	33

СЕКЦІЯ 1

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

С.О. Болотських НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО- ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ.....	37
О.В. Галас МЫСЛЕННЫЕ КАРТЫ КАК МЕТОД ОБЩЕСТВЕННО- ГЕОГРАФИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ. ОБРАЗ КОНФЛИКТНОЙ ТЕРРИТОРИИ.....	41
К.М. Мішалова ГЕОГРАФІЧНИЙ ПРОСТІР В РОБОТАХ АНРІ ЛЕФЕВРА.....	42
Ю.О. Ніколаєва ТРАДИЦІЙНІ ТА НОВІ ФАКТОРИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТРАНЗИТИВНИХ ДЕРЖАВ.....	44

К.Г. Неліна ІЄРАРХІЧНІ РІВНІ РЕГІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ РОЗСЕЛЕННЯ.....	47
Н.Б. Пателєєва ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ МІНЕРАЛЬНО-СИРОВИННИХ РЕСУРСІВ	50
Д.В. Шихненко ІННОВАЦІЙНЕ ЛІДЕРСТВО ЯК СПРАВЖНЯ АЛЬТЕРНАТИВА ЗАСИЛЛЮ БЮРОКРАТИЗМУ.....	53
О.В. Попович, С.В. Костріков ГЕОІНФОРМАЦІЙНЕ КАРТОГРАФУВАННЯ ТА МОДЕЛЮВАННЯ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕВОЛЮЦІЇ ГЕОГРАФІЧНОГО ЛАНДШАФТУ ВІД ПРИРОДНОГО ДО АНТРОПОГЕННОГО	55
В.А. Трюхан ВИДИ ЕТНІЧНОГО ТУРИЗМУ	59
О.О. Пужайчерода ПОКИНУТІ ТЕРИТОРІЇ («BROWNFIELDS»): ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ	62
Т. Ратау IMMIGRATION AND DEVELOPMENT: A THEORETICAL FRAMEWORK	66

СЕКЦІЯ 2 СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Н.В. Бірюкова, О.А. Вознюк ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ М'ЯСНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	69
О.В. Бозуш, Г.М. Лабінська ГЕОГРАФІЯ ВИРОБНИЦТВА НАЙВАЖЛИВІШИХ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	74
І.В. Ванда МІСЦЕВИЙ ПРИКОРДОННИЙ РУХ: СУТЬ І ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ОХОПЛЕННЯ В УКРАЇНІ	78
М.В. Гнатюк ВПЛИВ ЦІНОВИХ ТРЕНДІВ НА СВІТОВОМУ РИНКУ НАФТИ.....	81
Ю.М. Голуб ЧИННИКИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН ГОСПОДАРСТВА МІСТ.....	82
Ю.В. Груб'як, А.В. Тутейко ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ, МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	84
В.С. Дудін РЕГІОНАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ....	87
Н.Р. Журавльова ПРАКТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ КЛАСТЕРНИХ СТРУКТУР.....	90
В.А. Запотоцька ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА РИНКУ ЖИТЛА.....	92

П.О. Кобилін ПРОСТОРОВИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	95
К.О. Кравченко ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	98
І.В. Кравчук РОЗВИТОК ТОРГІВЛІ ЛІСОМ В ЯПОНІЇ.....	101
Є.Ю. Телебєнєва, А.Р. Кузнецова КЛАСИФІКАЦІЇ ТРАНСПОРТНИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ.....	104
А.В. Лизина ГЛОБАЛЬНА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ГЕРМАНІИ.....	107
Л.О. Мазуренко, А.Р. Яцюк КОРЕЙСЬКИЙ КОНФЛІКТ ЯК ПОЛЕ ІНТЕРЕСІВ ОСНОВНИХ ЦЕНТРІВ СИЛИ В АТР.....	110
А.Ф. Мударісова ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ...	112
Ю.А. Перегуда ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В МІСЬКИХ ПОСЕЛЕННЯХ ТА СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ НА ПРИКЛАДІ СТОЛИЧНОГО МАКРОРАЙОНУ УКРАЇНИ.....	115
Н.В. Пльонцак ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ НОВОГО РЕМІСНИЦТВА В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ: СУСПІЛЬНО- ГЕОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	117
А.О. Сліпчук НОРМАТИВНО ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ У ВОЛИНСЬКОМУ РЕГІОНІ.....	120
А.М. Токаренко ЕГП БІЛОКУРАКИНСЬКОГО РАЙОНУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ДИНАМІЧНІ АСПЕКТИ.....	121
В.М. Філатов, А.В. Мазурова ХАРАКТЕРИСТИКА СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ПОЛОЖЕННЯ НІМЕЧЧИНІ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ SWOT-АНАЛІЗУ.....	124
Ю.В. Фролова АНАЛІЗ СТАНУ ПУБЛІЧНИХ ПРОСТОРІВ МІСТА ХАРКОВА НА ПРИКЛАДІ КІНОТЕАТРІВ.....	127
О.І. Хмельницький ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В МЕЖАХ ІСТОРИЧНОГО ЯДРА МІСТА БЕРДИЧІВ.....	129
Ю.А. Шкарупа ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ХОРОЛЬСЬКОМУ РАЙОНІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	132
Е.С. Штерндок АНАЛІЗ СТАНУ ТА ЗМІН, ЩО ВІДБУВАЮТЬСЯ У СФЕРІ ФОРМУВАННЯ, РОЗПОДІЛУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ М. ХАРКОВА.....	135

<i>А.В. Мазурова</i> ГРУПУВАННЯ РАЙОНІВ МІСТА ХАРКОВА ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ КЛАСТЕР-АНАЛІЗУ У КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЙОГО ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ	136
<i>Ю.І. Кандиба, Н.В. Гусєва, О.С. Щербак</i> АВТОМОБІЛЬНИЙ ТРАНСПОРТ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: МІЖРЕГІОНАЛЬНІ ТА ВНУТРІШНЬОРЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ	140
<i>Н.В. Гусєва, О.М. Задєсенцев</i> ПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС СЄВЄРОДОНЕЦЬКО-ЛИСИЧАНСЬКОЇ АГЛОМЕРАЦІЇ	146
<i>Н.В. Гусєва, С.С. Чехов</i> BROWNFIELD-ТЕРИТОРІЇ ІНДУСТРІАЛЬНОГО ТИПУ ВЕЛИКОГО МІСТА (НА ПРИКЛАДІ М. КИСВА)	152
<i>S.O. Owoeye</i> MODERN ISSUES OF REGIONAL DEVELOPMENT	155

СЕКЦІЯ 3 ГЕОДЕМОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

<i>Д.В. Венгрин</i> УРБАНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ.....	162
<i>О.Д. Ковач</i> СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНІХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ.....	165
<i>Л.А. Павленко</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....	168
<i>О.О. Паталашка</i> ЗАСАДИ ПРОСТОРОВОГО АНАЛІЗУ ГЕОДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ У РЕГІОНІ.....	171
<i>І.В. Попов, А.В. Мазурова</i> ДО ПИТАННЯ ПЕРЕНАСЕЛЕННЯ ІЗРАЇЛЮ.....	174
<i>Т.В. Портнова</i> РАЙОНАХ СТАВРОПОЛЬСЬКОГО КРАЯ ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ РАССЕЛЕНИЯ МИГРАНТОВ В СЕЛЬСКИХ	177
<i>Е.В. Ханова, А.В. Гавриленко</i> МИГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В США: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПРЕДПОСЫЛКИ.....	180
<i>С.Л. Чемерис, Е.Ш. Мамішова</i> СУЧАСНИЙ СТАН ТА РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ НАРОДЖУВАНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	183
<i>В.В. Яворська, А.О. Нос</i> ПРОБЛЕМА ВПЛИВУ ДЕМОГРАФІЧНОГО ПРОЦЕСУ НА КІЛЬКІСТЬ СТУДЕНТСТВА В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	186
<i>О.О. Афанасьєва</i> ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГО- ГЕОГРАФІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ	189

Т.О. Бортник ДЕМОГРАФІЧНИЙ НА ПЛАНУВАЛЬНИЙ АСПЕКТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВЕЛИКОГО МІСТА	191
--	-----

СЕКЦІЯ 4 РЕКРЕАЦІЙНА ГЕОГРАФІЯ І ТУРИЗМ

Т.П. Безсмертнюк ЗАКАЗНИКИ У СТРУКТУРІ ПРИРОДНО-АНТРОПОГЕННИХ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТСЬКИХ РЕСУРСІВ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ.....	194
Є.Ю. Телебєнєва, П.Ф. Вдосова КЛАСИФІКАЦІЯ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ.....	197
А.Ю. Глущенко, А.В. Мазурова ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СПРИЯТЛИВИХ ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	199
К.С. Долгова ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ: ВИЗНАЧЕННЯ ДИНАМІЧНИХ ФАКТОРІВ ЗА МЕТОДИКОЮ PEST-АНАЛІЗУ.....	202
А.О. Кормишова АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ТУРИЗМУ В ІНДУСТРІАЛЬНОМУ МІСТІ.....	205
В.А. Козовий, І.М. Волошин СЕНТИМЕНТАЛЬНИЙ ТУРИЗМ, СТЕРЕОТИПИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ.....	207
Б.Р. Кошова ОЦІНКА ЯКОСТІ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ ТУРИЗМУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....	210
П.В. Кучер ГЕОПРОСТОРОВЕ ПОШИРЕННЯ КАТОЛИЦЬКИХ САКРАЛЬНИХ ПАМ'ЯТОК РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	213
І.П. Лозова, А.В. Мазурова ДО ПИТАННЯ УПОРЯДКУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ УКРАЇНИ.....	216
О.Р. Нємєц ХАРАКТЕРИСТИКА ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ЗАХІДНОГО РЕКРЕАЦІЙНОГО ПІДРАЙОНУ ПІВДЕННОГО РЕКРЕАЦІЙНОГО РАЙОНУ УКРАЇНИ.....	220
А.Є. Наливайко, О.І. Яковенко ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ ТА ВИДІВ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МЕЗИНСЬКОГО НПП.....	222
І.В. Обуховський, П.А. Вірченко ОБ'ЄКТИ ІНДУСТРІАЛЬНОГО ТУРИЗМУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НОВИХ ТУРИСТИЧНИХ МАРШРУТІВ РЕГІОНУ.....	225

М.М. Радомська, О.А. Колотило РОЗВИТОК ЕКОТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СМОТРИЦЬКОГО КАНЬЙОНУ.....	228
В.В. Свір ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	230
О.В. Світлична ДОСТУПНІСТЬ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ЗАПОВІДНИХ ОБ'ЄКТІВ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ).....	233
В.А. Семиглазова ОЦЕНКА ТРАНСПОРТНО-ГЕОГРАФІЧЕСКОГО ПОЛОЖЕНИЯ АРЕАЛОВ СЕЛЬСКОГО ТУРИЗМА.....	235
А.Є. Сліпченко НЕТРАДИЦІЙНІ ГОТЕЛІ СВІТУ ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ.....	238
А.В. Соколенко ПОНЯТТЯ «ПРОСТІР» У ВІТЧИЗНЯНИХ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ.....	241
А.С. Цветкова ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	245
Ю.І. Чикайло, В.В. Худоба КІННИЙ ТУРИЗМ ЯК ОДИН З ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМКІВ РЕКРЕАЦІЇ НА УКРАЇНІ.....	247
Ю.О. Щукіна ПОДІЄВІ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ ..	249
Ю.І. Котенко МАРКЕТИНГОВО-ІННОВАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	251
А.К. Brezhnieva ECONOMIC AND ORGANIZATIONAL ELEMENTS OF THE STATE POLICY OF PROMOTING MARINE TOURISM IN UKRAINE.....	253
Н.В. Норул ANALYSIS AND EVALUATION USING RECREATIONAL AND TOURISM POTENTIAL OF THE WESTERN REGION OF UKRAINE.....	255

СЕКЦІЯ 5 РАЦІОНАЛЬНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА СТАЛІЙ РОЗВИТОК НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

М.В. Білоус ЕТАПИ РОЗРОБКИ РАЦІОНАЛЬНОЇ СХЕМИ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ ДЛЯ ПОЛТАВСЬКОГО СУБРЕГІОНУ.....	258
Д.Ю. Гринюк ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ЗОНИ ВІДЧУЖЕННЯ НА ГОСПОДАРСЬКИЙ РОЗВИТОК ПІВНІЧНИХ РАЙОНІВ КИЇВЩИНИ.....	260

Л.Г. Демиденко ЗЕМЕЛЬНИЙ ПОДАТОК ЯК ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	264
М.М. Коман, О.А. Кривобок, А.О. Кривошеин СИСТЕМА ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ОБ ОСОБО ОПАСНЫХ ЯВЛЕНИЙ ПОГОДЫ С ПОМОЩЬЮ ДАННЫХ СО СПУТНИКОВ И СЕТИ ГРОЗОПЕЛЕНГАЦИИ.....	267
С.С. Лизогуб УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ.....	268
В.В. Неведюк, А.Б. Муркалов ПЛЯЖИ ДНЕСТРОВСКОЙ ПЕРЕСЫПИ (ЧЕРНОЕ МОРЕ) КАК ОБЪЕКТ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ.....	271
Д.О. Савчук ОСОБЛИВОСТІ ГЕОЛОГІЧНОЇ БУДОВИ ТА РЕЛЬЄФУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ. КОРИСНІ КОПАЛИНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ.....	273
М.Ю. Схаб ПРОБЛЕМИ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ.....	275
Н.О. Телюра МЕТОД ВИБОРУ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО РІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ВОДОВІДВЕДЕННЯ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ УКРАЇНИ	278
А.В. Фролова ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (НА ОСНОВІ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ).....	280
V.V. Ranchenko LOCAL COMMUNITIES AS NEWLY ESTABLISHED ELEMENT OF GEOGRAPHICAL RESEARCH IN UKRAINE.....	284
Р.Б. Курбанов ОСОБЕННОСТИ ГЕОДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ ТУРКМЕНИСТАНА	286

ПЛЕНАРНІ ДОПОВІДІ

УДК 314:711.13:316.3:33

О.В. Гаращук

ton7@ukr.net

Державна інспекція навчальних закладів України, м. Київ, Україна

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК СЕЛА – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ЙОГО ВІДРОДЖЕННЯ

*„Успіх – це вміння рухатися від невдачі
до удачі, не відчуючи ентузіазму”*

У. Черчілль

Не дивлячись на те, що в Україні щороку зникають десятки сільських населених пунктів, мережа останніх нині складає 27,4 тис. При цьому спостерігається як укрупнення, так і розукрупнення сільських поселень. Нині понад 17% останніх складають такі, в яких проживає до 50 тис. осіб. Ці жителі, як правило, позбавлені можливостей отримувати практично будь-які послуги. Адже там практично відсутня як виробнича, так і соціальна інфраструктура.

Для України збереження сільської території, де проживає 13,6 млн. осіб, є надзвичайно актуальною проблемою. Тож не дивно, що її дослідженням протягом багатьох років займається багато науковців, у числі яких Андрійчук В., Богдар Т., Булавка О., Булах Т., Васківська К., Вітвицький В., Войтович П., Гнибіденко І., Кваша С., Орлатий М., Саблук П., Терещенко В., Черевко Г., Шпичак О., Юрчишин В., Якуба К. та ін.

Проте там (у сільській місцевості) ще залишається безліч невирішених проблем як загальноекономічного, так і соціального характеру. Тому метою нашого дослідження є пошук шляхів зупинення деградації села перш за все за рахунок активізації соціокультурного розвитку.

Соціокультурний розвиток села ми розглядаємо як процес змін, спрямованих на підвищення добробуту сільських жителів. Адже в сьогочасних умовах життєвий рівень сільських жителів є вкрай низьким, а українське село знаходиться в занепаді. Це зумовлено тим, що:

- кредити українському селянину на порядок дорожче, що видаються, приміром, у порівнянні з європейськими країнами;
- рівень державної підтримки українського селянина значно нижчий, ніж у розвинених країнах (у США субсидії досягають 30% вартості товарної продукції, в країнах Європейського Союзу – 45-50%, в Японії та Фінляндії – по 70%, в Україні – у десятки разів нижчий);
- більшість торгових мереж у сільській місцевості належать компаніям, які диктують паразитарні умови. Вітчизняному виробнику сільськогосподарської продукції за реалізовану продукцію дістається не більше 20%, тоді як у країнах ЄС цей показник як мінімум складає 40%; людські ресурси в сільській місцевості України досить обмежені і, як

правило, мають низьку кваліфікацію, що негативно позначається на продуктивності праці, на життєвого рівні населення. Все це зумовлює дестабілізацію всього господарського комплексу села, суттєве погіршення демографічної ситуації на селі. Наразі кожен другий сільський житель – це людина віком понад 60 років.

На превеликий жаль, держава на це звертає недостатню увагу. Українське село в переважній більшості – депресивне. Слід зазначити, що Програма „Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року” стосовно соціокультурного комплексу практично не виконується. Якщо аграрне виробництво профінансоване на 79% від запланованого обсягу, то соціальний розвиток – на 14,1%. На селі спостерігається різке скорочення об'єктів соціокультурного призначення. Достатньо зазначити, що, скажімо із 800 видів побутового обслуговування сільським жителям пропонується всього лише 5-7 видів. Проглядається чітка тенденція згортання мережі об'єктів не лише побутового обслуговування, а й інших ланок соціогуманітарної сфери. Так, торгівельна мережа в сільській місцевості представлена дрібними магазинами з обмеженим асортиментом продовольчих і промислових товарів, а понад 30% сільських населених пунктів не мають торговельних закладів. Особливо багато таких сільських поселень (понад 40%) у Дніпропетровській, Донецькій, Кіровоградській, Луганській, Полтавській і Харківській областях. До речі, в останній цей показник складає 47,8%. Знижується доступність освітніх, медичних послуг, а також послуг, які надають заклади культури. Все це породжує непривабливість проживання в сільській місцевості [1].

На розвиток соціальної сфери сільських територій впливає й інституційне середовище. Розвиток формальних інститутів визначають правове поле економічних процесів, неформальної практики господарювання, традицій та цінностей, нерідко зумовлюють протилежні наслідки впровадження схожого нововведення у різних країнах, а також вимагають застосування комплексного підходу до реформування соціогуманітарного комплексу сільських територій.

Існують значні відмінності інституціонального середовища навіть у країнах з розвинутою економікою ЄС та інших. Скажімо, в країнах ЄС це середовище доволі гармонічне: культурні традиції й цінності слугують основою неформальної практики господарювання, а формальні інститути здебільшого не вступають в антагонічну суперечність із неформальними інститутами та добре узгоджуються між собою.

Нині соціокультурне середовище в сільській місцевості України включає більше 9 тис. діючих за призначенням дитячих дошкільних навчальних закладів, що складає 95,8% до усіх установ; 12,1 тис. шкіл, у тому числі 117 загальноосвітніх навчальних закладів нового типу; 106 – професійно-технічних навчальних закладів; 15,3 тис. клубів, будинків культури; майже 14 тис. бібліотек; 17,8 тис. лікувальних закладів тощо. Тобто загальна мережа соціокультурних закладів у сільській місцевості України залишається значною.

Проте, по-перше, розміщені вони досить нерівномірно, а по-друге, їх матеріально-технічний стан не задовольняє реальних вимог і потреб.

Підтвердженням останнього є наступні дані: якщо в цілому по Україні,

приміром, діючі за призначенням дитячі дошкільні заклади функціонують в 32,8% населених пунктів сільської місцевості, то в Закарпатській області цей показник перевищує 65%, а в Харківській – менше 18%; стаціонарних закладів культури та пересувного обслуговування в цілому по Україні не мали 37,2% населених пунктів, тоді як у Дніпропетровській області – 59,4%, а в Чернівецькій – 10,8% [2].

В цілому, слід погодитись з точкою зору ряду авторів, що інституційне середовище для соціокультурного розвитку продовжує залишатись складним. Трансформація передбачає заміну інститутів командно-адміністративної економіки їх ринковими аналогами, зумовлюючи тимчасове співіснування елементів різних інституціональних структур. Ринкові формальні інститути накладаються на стереотипи постнаціоналістичного господарювання, що спричиняє появу специфічної неформальної практики економічної поведінки та формування „перехідної” ринкової культури. Доволі часто формальні інститути, не знаходячи ринкового базису свого функціонування, зазнають різного роду викривлень.

В цих умовах для всіх регіонів важливо, щоб, з одного боку, їх оподаткування відповідало сформованому інституціональному середовищу, з іншого – було спрямоване на сприяння зростанню валового внутрішнього продукту і подальші ринкові трансформації. Особливий акцент у подальшому слід робити на узгодження податкових реформ з іншими реформами соціально-економічної організації суспільного розвитку на селі [3]. При цьому вибір управлінських впливів має бути заснований на синергетичному представленні результатів якісної та кількісної оцінки причин відставання соціокультурного розвитку села від передбачуваних відповідними планами і програмами та на розробку на цій основі механізму забезпечення його прискореного розвитку. Цьому, на наш погляд, має сприяти й впровадження місцевого самоврядування, що передбачає поєднання пріоритетів державної влади та інтересів селян.

Список використаних джерел: 1. Черевко Г. Вплив заходів державної антикризової політики та соціального розвитку українського села / Г. Черевко, П. Войтович // *Аграрна економіка*. – 2013. – Т. 6. – № 3-4. – С. 7. 2. Соціально-економічне становище сільських населених пунктів України. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – С. 132-140. 3. Федосов В.М. Податкова система України: підр. / В.М. Федосов, В.М. Опарін, Г.О. П'ятченко [та ін.] – К.: Либідь, 1994. – С. 464.

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ТРАНЗИТНО-ТРАНСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

В статті розглядаються методичні підходи оцінки транзитно-транспортного потенціалу регіону. Запропоновані показники, які можна застосовувати в процесі дослідження транзитно-транспортного потенціалу, наведені приклади розрахунку окремих показників.

Ключові слова: транзитно-транспортний потенціал регіону, коефіцієнт наявності транспортного виду, коефіцієнт потужності транспортної інфраструктури регіону, коефіцієнт щільності мереж, коефіцієнт ступеня категорійності автомобільної дороги.

Актуальність проблеми. Транзитно-транспортний потенціал (ТТП) регіону формується на основі поєднання природно-географічних умов, потужності транспортної інфраструктури, особливості транспортно-географічного положення території. Рівень фактичної реалізації ТТП визначається впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, які діють на певному етапі розвитку країни. Зовнішні фактори лежать у площині міжнародних геоекономічних та геополітичних процесів, так як внутрішні фактори більшою мірою залежать від стану транспортної інфраструктури, від національної політики у сфері транспорту та транзиту.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідженнями транзитного і транспортного потенціалу країн (регіонів) займалися такі вітчизняні і зарубіжні науковці як Герасименко В.О., Козлов В.С., Ларін О.Н., Мініна О.В., Новікова А.М., Прейгер Д.К., Ткаченко Н.Ю., Хомич Л.В., Чернега О.Б. та інші.

Викладення основного матеріалу дослідження. Під *транзитно-транспортним потенціалом (ТТП) регіону* ми розуміємо сучасні та потенційні можливості транспортного комплексу території забезпечувати транзитні вантажо- та пасажиропотоки, які зумовлені сукупністю: переваг ЕГП та наявних просторових ресурсів території, організаційно-економічним та техніко-технологічним станом транспортної системи та обслуговуючої її супутньої транспортно-логістичної інфраструктури, які здатні забезпечувати економічно ефективні, транзитні перевезення через дану територію із наступною інтеграцією з транспортними системами сусідніх територій [1,с.71-75; 2,с.100]. Оскільки, транзитно-транспортний потенціал країни є **сукупним транзитним потенціалом** усіх наявних у ній транспортно-транзитних складових, то правомірно розглядати окремо *транзитні потенціали залізничного, автомобільного, водного, авіаційного, електро- і трубопровідного транспорту* як на рівні окремих регіонів так і на загальнодержавному рівні [1,с.71-75; 4, с.85; 5,с.5;].

Для комплексної оцінки транзитно-транспортного потенціалу регіону (ТТПР) можна використовувати розрахунки таких коефіцієнтів: коефіцієнт наявності транспортного виду; коефіцієнт потужності транспортної інфраструктури регіону, коефіцієнт щільності автодоріг/залізниць, коефіцієнт ступеня категорійності автомобільної дороги, пропускна здатність залізниць, коефіцієнт щільності річкових шляхів, коефіцієнт щільності трубопроводів, пропускна здатність трубопроводів, коефіцієнт щільності електромереж, максимальна напруга передачі електроенергії та ін.

Для оцінки транзитно-транспортного потенціалу регіону (ТТПР), необхідно застосувати ряд показників для розвитку транспорту в регіоні. Так, можна розрахувати коефіцієнт наявності транспортного виду за формулою:

$$K_{н.т.в.} = \frac{Q_{н.в.т.}}{Q_{т.н.в.т.}} \quad (1)$$

де $K_{н.т.в.}$ – коефіцієнт наявності транспортного виду; $Q_{н.в.т.}$ – кількість наявних видів транспорту; $Q_{т.н.в.т.}$ – кількість необхідних для перевезення вантажів видів транспорту. Такий розрахунок дає можливість оцінити рівень забезпечення регіону видами транспорту. Якщо $K_{н.т.в.} = 1$, то регіон забезпечений всіма видами транспорту. Якщо $K_{н.т.в.} < 1$, то регіон забезпечений не всіма видами транспорту.

Ще одним показником для оцінки ТТПР можна використовувати коефіцієнт щільності транспортних мереж (Кщ.тр.м. у км/1000 км²). Через наявність різних видів транспорту і особливостей їх технічних характеристик (довжина автомобільних доріг з твердим покриттям, довжина електрофікованих залізниць і т.д.) доцільно використовувати відповідно і *коефіцієнти* цих видів транспорту. Так, для автомобільного транспорту коефіцієнт щільності можна розрахувати за наступною формулою:

$$K_{щ.авт.д.} = \frac{L_{авт.д.} \times 1000}{S} \quad (2)$$

де $K_{щ.авт.доріг}$ – коефіцієнт щільності автомобільних доріг; $L_{авт.д.}$ – довжина автомобільних доріг, км; S – площа регіону, км². Приклад розрахунків цього коефіцієнту подані в табл.1.

Таблиця 1

Коефіцієнт щільності автомобільних доріг приморських регіонів України (2014р.) [6, с. 128]

Назва адміністративної одиниці	Площа регіону (км ²)	Довжина автодоріг загального користування з твердим покриттям (км)	К.щ.авт.д. (км/1000 км ²)
АР Крим	27 064	6266,8(2013)	232
Донецька обл.	26 517	8011,0	302
Запорізька обл.	27 180	6830,2	251
Миколаївська обл.	24 598	4805,0	195
Одеська обл.	33 310	8069,7	242
Херсонська обл.	28 461	4968,1	175
Приморські регіони (всього)	167 130	38950,8	233
Україна	603 700	159463,2	277

Додатково, для оцінки ТТПР, можна використати коефіцієнт ступення категорійності автодороги (Кст.к.авт.д.), методика оцінки якого наведена у табл. 2, а результати оцінки на прикладі приморських регіонів у табл. 3.

Таблиця 2

Шкала ступеня категорійності дороги (Кст.к.авт.д) [6, с. 130]

Категорії доріг				
I	II	III	IV	V
<1% - 0 балів	<5% - 0 балів	<10% - 0 балів	<60% - 3 бали	<5% - 3 бали
≥ 1% - 1 бал	≥ 5% - 1 бал	≥ 10% - 1 бал	≥ 60% - 2 бали	≥ 5% - 2 бали
≥ 2% - 2 бала	≥ 10% - 2 бала	≥ 15% - 2 бала	≥ 70% - 1бал	≥ 10% - 1 бала
≥ 3% - 3 бала	≥ 15% - 3 бала	≥ 20% - 3 бала	≥ 80% - 0 балів	≥ 15% - 0 бала

Таблиця 3

Шкала ступеня категорійності дороги автомобільних доріг з твердим покриттям приморських регіонів України (ПРУ) за 2014 р. [6, с. 130]

Назва адм. одиниці	Довжина автодоріг заг. кор. з твер. покр. (км)	У тому числі за категоріями										Кст.к.авт.д Сумарний бал	Кст.к.авт.д × Лавт.дор. (заг)
		I	б а л	II	б а л	III	б а л	IV	б а л	V	б а л		
АР Крим (2013 р.)	6266,8	46,1	0	804,9	2	961,8	2	3504,7	3	949,3	0	7	43867,6
Донецька	8011,0	277,5	3	930,6	2	1256,6	2	5233,5	2	312,8	3	12	96132,0
Запорізька	6830,2	47,0	0	921,6	2	1035,9	2	4693,1	2	132,6	3	9	61471,8
Миколаївська	4805,0	82,4	1	478,1	2	691,4	1	3553,1	1	-	0	5	24025,0
Одеська	8069,7	194,3	2	590,8	1	818,8	1	6075,4	1	390,4	3	8	64557,6
Херсонська	4968,1	48,1	0	360,8	1	1061,0	3	3498,2	1	-	0	5	24840,5
Приморські регіони всього	38950,8	695,4	1	2086,8	1	5825,5	2	26558	2	1785,1	3	9	350557,2
Україна	159463,2	2749,0	1	11947,4	1	26657,9	2	104201,4	2	13907,5	2	8	1275705,6

Висновок. Подальший розвиток методики оцінки транзитно-транспортного потенціалу регіону передбачає використовувати інтегральний показник, який буде враховувати стан транспортної інфраструктури, рівень сучасного та потенційно можливого використання різних видів транспорту для реалізації транзитних та транспортно-розподільчих функцій

Список використаних джерел: 1. Ігнатенко Є.В. Фактори формування та складові транзитно-транспортного потенціалу регіону // Потенціал сучасної географії у розв'язанні проблем розвитку регіонів: Матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. молодих вчених, присвяченої 95-річчю Національної академії наук України, 3-5 жовтня 2013 р., м. Київ, Україна. – Київ: Логос, 2013. – С. 71-75. 2. 3. Ігнатенко Є.В., Хомич Л.В. Поняття „транзитно-транспортний потенціал”: його суть та основні підходи щодо визначення його складових. Вісник Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова. – Географічні та геологічні науки, - 2013. – Том 18, Вип. 3. – С. 96-101. 4. Мініна О.В. Теоретичні аспекти розвитку транзитного потенціалу регіонів України / Бутко М.П., Мініна О.В. // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво, 2010. – № 6. – С. 84-92. 5. Пирожков С., Прейгер Д., Малярчук І. Проблеми реалізації транзитного потенціалу України у контексті

УДК 911.2 : 81'37

Є.Д. Міленіна

lizmilenina@gmail.com

*Науковий керівник – д-р геогр. наук, проф. М.Д. Гродзинський
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна*

ОРОНІМИ ЯК ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИХ ОБ'ЄКТІВ (НА ПРИКЛАДІ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Кожен народ дає свої назви містам, селам, водоймам, лісам, горам, долинам, полям і лугам. У них відображено історію матеріальної і духовної культури народу, його побут, історію природно-географічного середовища.

Топоніміка вивчає географічні назви, їх походження, смислове значення, розвиток, сучасний стан, написання і вимову. Це інтегральна наукова дисципліна, яка розташована на стику трьох наук і використовує дані з трьох областей знань: географії, історії та лінгвістики [1]. Питання топоніміки розглядалися у працях з історії, географії, мовознавства від глибокої давнини і до наших днів, хоча сам термін "топоніміка" з'явився близько ста років тому. Втім, проблема втрати історико-культурної спадщини, в тому числі, у формі оронімів, стоїть на сьогодні надзвичайно гостро. На жаль, з часом одні автентичні назви змінюються, інші – зникають. Саме тому варто звернути особливу увагу на необхідність відновлення первинних топонімів на території України в цілому і окремих її областей зокрема.

Кінцевою метою даного дослідження є створення бази топонімів, яка включатиме в себе ороніми, ойконіми, гідроніми, дрімоніми та інші підрозділи.

Початок створення бази даних оронімів України був закладений О.Є. Афанасьєвим [2], проте, він підійшов до цього питання занадто поверхнево. Вочевидь, ця база даних повинна містити не лише ороніми державного значення, а й регіонального та локального – т. зв. мікроороніми. Адже саме в топонімах локального рівня частіше за все проявляються автентичні корені, за якими можна судити про історію освоєння території та про культурні особливості того чи іншого мікрорегіону. В статті пропонуються методи та принципи розбудови ґрунтовної й детальної бази даних оронімів України на прикладі Кіровоградської області.

В процесі глибокого аналізу джерельної бази, обраної для роботи, було визначено, що ороніми на території Кіровоградської області прив'язані до двох типів форм рельєфу: 1) лінійні ерозійні форми (яри, балки); 2) кургани (як найвищі точки рівнинної території). Таким чином, проведене дослідження

охоплює обидва типи оронімів (за Суперанською) – додатні (опуклі) елементи рельєфу і від’ємні (ввігнуті) елементи рельєфу [3].

В окресленому дослідженні основним методом пошуку інформації та визначення тенденцій змін мікрооронімів в часі було зіставлення різночасових топографічних карт Кіровоградської області – від трьохверстових військово-топографічних карт Російської імперії в двох редакціях (1868-1869 рр., 1913-1919 рр.) до топографічних карт Генерального штаба масштабів 1:50 000 та 1:100 000 (1962-1991рр) та сучасних супутникових знімків досліджуваної території. В якості допоміжних матеріалів застосовувались фізико-географічні й економіко-географічні описи Кіровоградської області, а також літературні джерела [4, 5].

В результаті детального опрацювання обраних першоджерел було зібрано базу оронімів та мікрооронімів, поширених на досліджуваній території, тобто, фактично, укладено систему оронімів Кіровоградської області. На даний момент загальна кількість зібраних оронімів на території області становить 705 топонімічних означень для 627 елементів рельєфу – ярів, балок і курганів. Їх основну частину – 531 топонім – було встановлено за трьохверстовими картами Шуберта і Тучкова. Працюючи з більш сучасними вихідними джерелами – топографічними картами 2-ї пол. ХХ ст. та супутниковими знімками, вдалось встановити 174 топонімічні прив’язки до досліджуваних нами форм рельєфу Кіровоградської області – елементів ярково-балкової мережі і курганів.

Для унаочнення зв’язку між насиченістю території оронімами та особливостями її рельєфу нижче представлені карти, які надають уявлення про розміщення окремих груп оронімів – прив’язаних до елементів яружно-балкового рельєфу та курганів – на тлі гіпсометричної карти Кіровоградської області (рис.1, рис. 2).

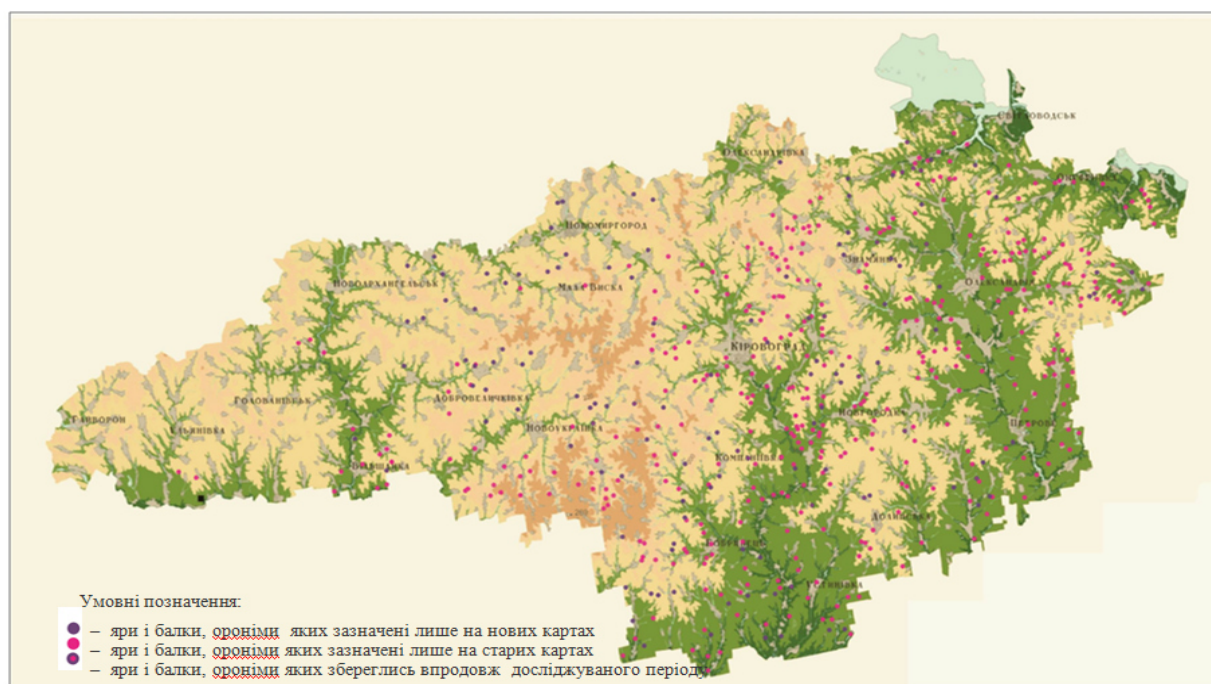

Рис. 1. Розміщення оронімів, приурочених до балок і ярів, на тлі гіпсометричної карти Кіровоградської області

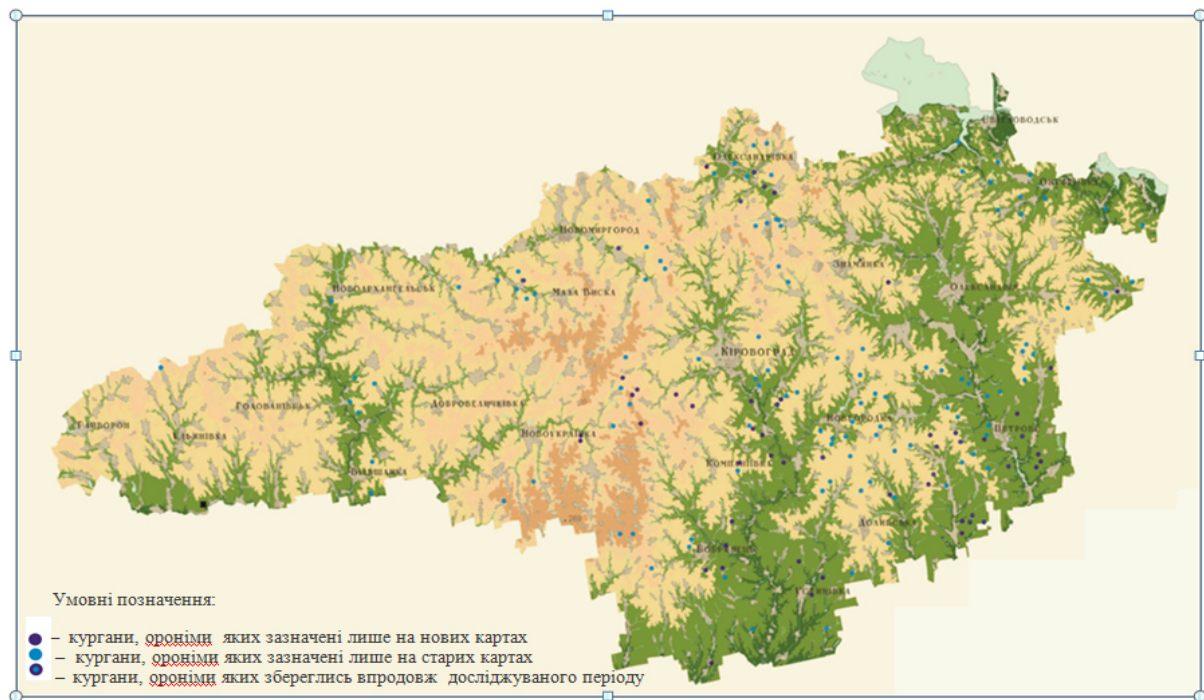

Рис. 2. Розміщення оронімів, приурочених до балок і ярів, на тлі гіпсометричної карти Кіровоградської області

Для кожного регіону характерний свій набір оронімів, який є унікальним в силу поєднання наступних факторів: мов, які його формували, місцевого діалекту, історико-культурних змін тощо. Наприклад, в дослідженому регіоні найпоширенішими власними назвами для таких форм рельєфу, як яри та балки, є наступні: Кам'яна (Кам'янка, Кам'янувата, Кам'янівка), Глибока, Водяна, Куца, Волча, Зелена балка/яр та ін. Виходячи з отриманих даних, ми можемо говорити про тенденцію до переважання в оронімії регіону тих топонімів, які характеризують певну властивість чи якість того чи іншого географічного об'єкта.

В той же час топонімічна система власних назв курганів скоротилась на 56%. Збереглись в автентичному вигляді або зазнали незначних видозмін лише 17 (13%), ще 8 (6%) назв були докорінно змінені. На сучасних картах 55% з існуючої бази топонімічних означень курганів Кіровоградської області – це абсолютно нові ороніми. Так, зі збережених автентичних назв курганів області можна навести приклади: м. Бузунова, м. Розкопана, м. Близнеці, м. Седловата, м. Хитра, м. Бекетна, м. Чубата, м. Бузиняна та ін. Яскравим прикладом перейменування є скіфський курган Лита Могила в Знам'янському районі, який у 1763 році був досліджений і розкопаний О. П. Мельгуновим, за що й отримав сучасну назву – Мельгунівський курган. Саме з нього бере свій початок археологічне дослідження курганів на території України та тенденція в найменуванні курганів ім'ям дослідника.

В результаті дослідження було отримано базу даних оронімів та мікрооронімів Кіровоградської області з достатньо високим рівнем деталізації. А також з'ясовано походження оронімів досліджуваного регіону і їх зміни в

часі. Результати проведеного дослідження можуть бути взяті до уваги при складанні загальнодержавної бази оронімів України.

Список використаних джерел: 1. Афанасьєв О.Є. Географічне дослідження топонімічної системи України / О.Є. Афанасьєв. — К., 2006. — 22 с. 2. Афанасьєв О.Є. База даних «Ороніми України»: методика створення і представлення. — Вісник Дніпропетровського університету, 2003.— Вип. 5. — С. 118-124. 3. Суперанская А.В. Что такое топонимика / А.В. Суперанская. — М. : Наука, 1985. — 176 с. 4. Громко Т.В., Лучик В.В., Поляруш Т.І. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини / Під ред. В.В. Лучик. Київ — Кіровоград: РВГ ІЦ КДПУ, 1999. 224 с. 5. Лучик В.В. Етимологічний словник топонімів України. — К.: Академія, 2014. — 544 с.

УДК 359.09

І.Г. Смирнов, Ю.С. Бенч

Smyrnov_ig@ukr.net

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

СТАЛІЙ РОЗВИТОК МІСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ: МАРКЕТИНГОВО-ЛОГІСТИЧНІ ЧИННИКИ У ГЕОПРОСТОРОВОМУ ВИМІРІ

Потужним інструментом боротьби за обмежені ресурси та підвищення конкурентоспроможності міста, його стабільності у цілому, у т. ч. з точки зору розвитку туризму, виступає сильний і «розкручений» бренд міста. У широкому сенсі під брендом міста розуміється цілісний комплекс характеристик, який містить неповторні, оригінальні характеристики міста та образні уявлення, сприйняття, що дозволяють ідентифікувати місто в очах цільових груп. Під цільовою групою, або аудиторією бренду будь-якого міста розуміють інвесторів, підприємців, туристів та мешканців міста безпосередньо. Цілеспрямований процес формування бренду міста називається брендингом. Брендинг туристичного міста передбачає створення бренду та його маркетингово-рекламне застосування для приваблення туристів. Навіть, якщо природа або історія не подбали про унікальність і привабливість території, то її мешканці повинні відшукати або створити їх, сформувавши сприятливий набір вражень, переконавши себе й навколишній світ у неповторній і знаковій атрактивності (привабливості) регіону, міста чи сільського району. Під стратегією туристичного брендингу міста, тобто створення та використання його бренду у туризмі з маркетинговими цілями, розуміють розробку комплексної програми з розвитку міської ідентичності та формування туристичного іміджу міста. Ця програма визначає ключову цільову туристичну аудиторію бренду міста, закладає його основну ідею та атрибути, емоційні та фізичні характеристики, візуальний образ, канали комунікації тощо. Формування та реалізація стратегії брендингу міста - це складний процес, що вимагає залучення фахівців з маркетингу та менеджменту, з країнознавства та краєзнавства, з регіональної економіки та економічної географії, соціологів та представників регіональних органів влади. Останні найчастіше виступають ініціаторами самої ідеї розробки

бренду міста. Розробка і реалізація стратегії туристичного брендингу міста повинна включати п'ять основних етапів. Перший етап охоплює *постановку завдань брендингу міста*. Другий етап охоплює *формування концепції бренду міста*. Третій етап полягає у *створенні візуальної і сенсової ідентичності бренду міста*. Результатом другого та третього етапів розробки бренду міста повинен бути сформований *бренд-бук* - офіційний документ, в якому описується концепція бренду міста, цінності бренду міста, атрибути бренду, цільова аудиторія бренду міста, набір візуальних символів і логотипів бренду міста, слогани тощо. Нині свої бренд-буки серед міст України мають Київ [1] та Львів [2]. Четвертим етапом є *розробка комунікаційної політики з просування бренду міста*. П'ятий етап - *контроль і моніторинг результатів*.

Безпосередньо відноситься до міського туризму і поняття сталого туризму (англ. Sustainable Tourism). Так, у ЄС про це наголошується у документі «Європа як найпопулярніший туристичний напрям у світі – нові політичні рамки для європейського туристичного сектору». Як відомо, розрізняють екологічну, економічну та соціальну сталість. Але в туризмі, основу якого складають туристичні ресурси (і, в першу чергу, природно-рекреаційні, культурно-пізнавальні, події тощо), вимога сталості відноситься, перш за все, до необхідності збереження, постійного відновлення та розвитку його ресурсної бази, що і складатиме підставу екологічного, економічного та соціального вимірів сталого розвитку туризму. Отже, без регулювання туристичних потоків, раціоналізації їхнього географічного розподілу, ефективної логістичної організації туристичного простору проблему забезпечення сталого характеру туризму вирішити неможливо. Звідси зрозуміла актуальність використання в туризмі логістичних підходів (логістики туризму [3]) у різноманітних проектах його розвитку на підставі сталості, зокрема у Києві, Львові та інших містах-туристичних центрах України. Зокрема, у Львові на рівні управління туризму Львівської міської ради значна увага приділяється логістичному аналізу та упорядкуванню (оптимізації) туристичних потоків та маршрутів з тим, щоб туристи не скупчувалися одночасно в центральній частині міста. З цією метою розроблена та прийнята Концепція перерозподілу туристичного навантаження по не менш цікавих місцях міста за межами центру. Логістичним міркуванням також відводиться важливе місце у втіленні проекту «Львів туристичний», що успішно впроваджується у Львові останніми роками. Так, у 2016 р. кількість туристів у Львові перевищила 2,5 млн. осіб, у той час як відповідний показник 2014 р. склав 1,5 млн., що свідчить про вищу динаміку розвитку туризму у Львові у порівнянні навіть з Києвом, де за означені роки туристопотік зменшився з 2,1 млн. осіб до 1,7 млн., тобто на 40%.

Структура та складники розробленої автором схеми геологістичної організації туристичного простору міста (ГЛО ТПМ) включають [4, 205], по-перше, геологістичну ідентифікацію ресурсної бази туризму; по-друге, логістичне планування туристопотоків, по-третє, логістичне проектування туристичної інфраструктури, по-четверте, логістичне проектування ланцюжків поставок. Перший складник охоплює географічну та логістичну ідентифікацію туристичних ресурсів міста. Географічна ідентифікація ресурсної бази туризму

означає геопросторову локалізацію туристичних ресурсів (об'єктів). Останні виступають у ролі «туристичних магнітів», які притягують туристопотоки на певну територію. При цьому значна територіальна концентрація туристичних ресурсів (об'єктів) викликає концентрацію та накладання туристопотоків. Ці міркування слід враховувати при створенні та розміщенні нових туристичних об'єктів (наприклад, пам'ятників), які не слід «втискувати» до перезавантажених туристичними ресурсами центральних ділянок міст. Отже, замість надмірної концентрації туристичних об'єктів рекомендується їх дисперсія, тобто розосередження на певній території. Логістична ідентифікація туристичних ресурсів означає визначення логістичного потенціалу кожного туристичного об'єкту, тобто максимально можливого туристопотоку, який не зашкодить сталому розвитку туризму і стану туристичних ресурсів. При цьому слід розрізняти одночасну кількість туристів на об'єкті, їхню кількість за день (з урахуванням коефіцієнту ротації), за місяць, за сезон, нарешті, за рік. Геологістична ідентифікація виконується з урахуванням поділу туристичних ресурсів (об'єктів) на культурно-історичні (пам'ятники, музеї, театри тощо), архітектурні (історичні та сучасні), подієві (різноманітні заходи громадсько-культурно-розважального характеру). Другий складник базується на визначенні величини та структури туристопотоків та відповідних потреб туристів, які можна поділити на потреби першого порядку (лавочки, урни, біотуалети, легке харчування, обмін валюти) та другого порядку (сувеніри, інформаційні матеріали, преса та туристичні товари) а також логістичні потреби, що необхідні для задоволення потреб туристів (це потреби відповідних потужностей туристопотоків логістичних потужностей, транспортних мереж та ланцюжків поставок). Третій складник передбачає логістичне проектування туристичної інфраструктури для задоволення потреб туристів, зокрема, потреб першого порядку (туристична інфраструктура першого порядку – заклади легкого харчування, пункти обміну валюти), потреб другого порядку (туристична інфраструктура другого порядку – кіоски з продажу сувенірів, преси та інформаційних матеріалів, магазинчики туристичних товарів тощо) та відповідної логістично-транспортної інфраструктури для забезпечення потреб інфраструктурних об'єктів першого та другого порядку. При цьому враховуються особливості їхнього розміщення на певній території. Четвертий складник передбачає логістичне проектування ланцюжків поставок для забезпечення туристичної інфраструктури першого та другого порядків та логістично-транспортної інфраструктури з виділенням логістичної та транспортної складових у їхньому складі та з урахуванням особливостей їхнього розміщення.

Ці питання є дуже актуальними для Києва, де підвищене туристичне навантаження на ресурсну базу туризму міста вже призвело до випадків фізичної руйнації декількох найбільш відвідуваних об'єктів (зокрема, це стосується окремих будівель Києво-Печерської Лаври, Софіївського собору та деяких інших відомих пам'яток міста). Щодо Львова, то тут таких випадків менше (мабуть, завдяки якості австрійського будівництва), але вони теж є. Так нині реставрується скульптурна група «Ощадність, рільництво та

промисловість» (у місці її називають «Статуєю Свободи»), яка прикрашає фасад будинку Музею етнографії та художнього промислу – колишнього приміщення Галицької ошадної каси, спорудженого у 1891 р.

Реставрується «Чорна кам'яниця» (роки будівництва 1588-1589) на площі Ринок за кошти гранту від Посольського фонду США, потребує реставрації каплиця Боїмів (XVII ст.). Але і інших проблем у місті теж багато, головна з них – це вивіз сміття. Після пожежі на Грибовицькому сміттєзвалищі влітку 2016 р. Львову немає куди вивозити свої відходи, обсяг яких закономірно зріс із зростанням числа туристів. Недарма туристичний рекорд Львова, який у 2016 р. відвідали понад 2,5 млн. гостей і число яких зростає рекордними темпами – на 15-20% щорічно (при цьому кожний турист у середньому залишає в місті 50 євро в день), співпав з «сміттевою кризою». Між тим схема логістичної організації туристичного простору міста, запропонована автором [4, 205], підказує про необхідність застосування комплексного підходу, що передбачає і використання «зворотної логістики», тобто логістики переробки відходів. При цьому зазначимо, що турист після себе залишає багато відходів, особливо в центрі міста. Це прямі відходи. Крім них є і опосередковані відходи – це відходи готелів, ресторанів, кав'ярень, яких у середмісті Львова останніми роками з'явилося дуже багато. Ці відходи теж потребують ефективних технологій збирання, вивезення та переробки. Отже, логістичний підхід, застосований, зокрема, в Концепції розподілу туристичного навантаження Львова, що недавно була ухвалена Львівською міською радою, слід було б поширити і на усі інші аспекти туристичного господарства міста, включаючи управління відходами, на базі використання найновітніших технологій.

Список використаних джерел: 1. Бренд-бук м. Київ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kievcity.gov.ua>. 2. Бренд-бук м. Львів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zaxid.net/news>. 3. Смирнов І.Г. Логістика туризму: навч. пос. / І.Г. Смирнов. – К.: «Знання», 2009. – 444 с. 4. Смирнов І.Г. Маркетинг у туризмі: навч. пос. / І.Г. Смирнов. – К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2016. – 251 с.

УДК 911.3

В.В. Яворська, К.В. Винокурова

yavorskaya@onu.edu.ua

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, м. Одеса, Україна

УРБАНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Урбанізація в сучасній Україні проходить на фоні депопуляції населення в комплексі із економічною кризою. Обидві обставини торкнулись як міст, так і сільської місцевості. Тому абсолютна кількість міського населення в Україні зменшується, хоча існують міста, які продовжують зростати. Демографічна ситуація на селі призводить до того, що в скрутних економічних умовах молоде працездатне населення репродуктивного віку відтікає до міст. Це сприяє подальшому зростанню частки міських жителів та абсолютної кількості жителів

деяких міст, особливо найбільших та тих, які знаходяться в аграрних слабкоурбанізованих регіонах.

Процес урбанізації в Україні значно сповільнив свої темпи у другій половині ХХ ст., а в його кінці ці темпи стабілізувалися. На початку ХХІ ст., під впливом соціально-економічних умов (зниження рівня і якості життя) людей, безробіття, міграції, погіршення демографічних показників та ін.) в регіонах України почалися процеси дезурбанізації. Вони ще не відбилися на деяких показниках урбанізованості (частка міських жителів залишається стабільною у державі, а в окремих регіонах вона навіть збільшується), але вже проявляються у багатьох аспектах.

На сьогодні найкращі умови для подальшого зростання мають найбільші міські поселення. Саме в них відбуваються найбільші соціально-економічні зміни. Поступово насичуючись виробничою і соціальною (в т.ч. і ринковою) інфраструктурою, ці населені пункти стають сприятливими для розміщення складних виробництв, розвитку сфери послуг та управлінської діяльності. В умовах соціально-економічної кризи такі міста стають центрами прогресивних змін у реструктуризації господарства, а їх мешканці – носіями нових суспільних відносин. Абсолютна ж більшість середніх та малих міст виявились неспроможними втримати існуючу кількість населення. Винятком є суто аграрні регіони, де сільське населення активно мігрує до міст. Загальний рівень урбанізації регіонів України та його динаміка показані на рисунку 1.

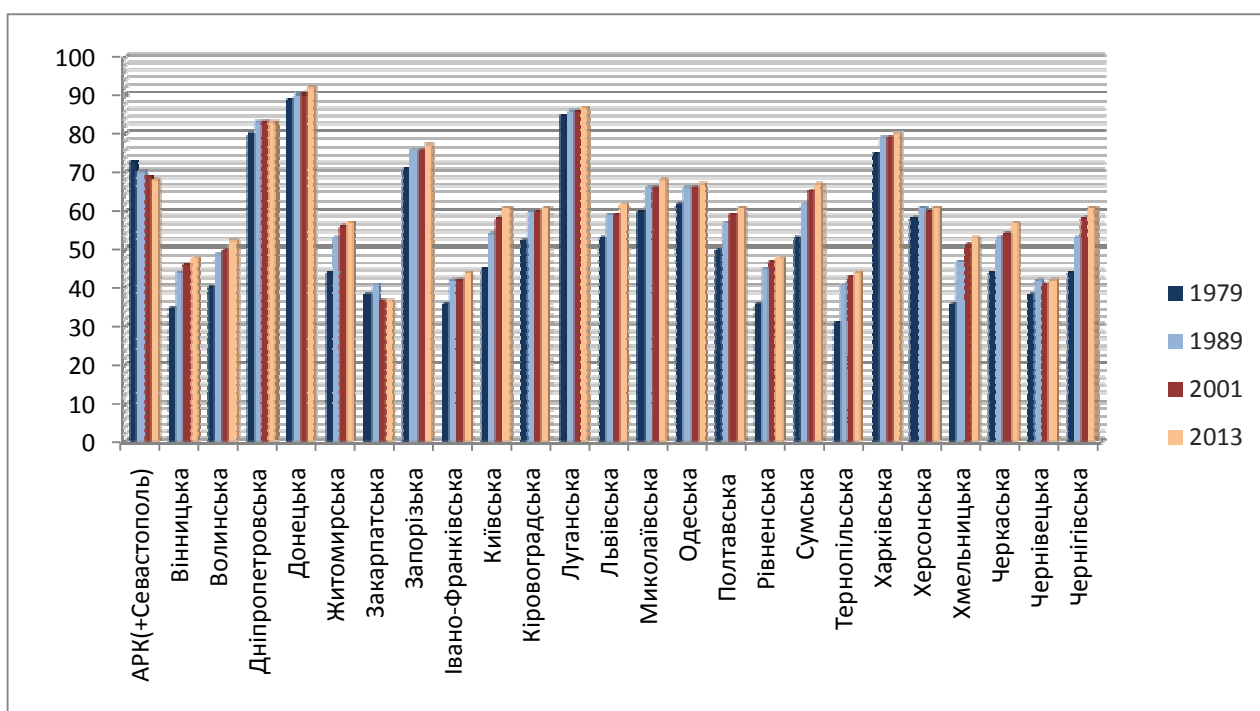

Рис. 1. Динаміка урбанізації регіонів України [1]

На сьогодні найкращі умови для подальшого зростання мають найбільші міські поселення. Саме в них відбуваються найбільші соціально-економічні зміни. Абсолютна ж більшість середніх та малих міст виявились

неспроможними втримати існуючу кількість населення. Винятком є суто аграрні регіони, де сільське населення активно мігрує до міст.

Сьогодні переважають регіони в яких частка міського населення коливається в межах від 50,1% до 70,0%, і стабільною лишається частка *урбанізованих регіонів*, в яких міське населення перевищує 70,1%. Найбільший рівень урбанізації характерний для індустріально-промислових регіонів України, лідером серед них є Донецький регіон, де частка міського населення становить 92% від загальної чисельності населення регіону. А найменша частка міського населення на 2013 рік відмічається в Закарпатській області і становить 37%. Таблиця 1 дає наочне уявлення про динаміку урбанізаційних процесів в регіонах України на дві дати 1939 рік та 2013 рік.

У регіональному розрізі виявляються наступні тенденції: зростання населення міст відбувається найбільше на заході та в центрі країни, а також на півдні. Причини – продовження індустріалізації та розвиток сфери послуг і міграція з сільської місцевості (на заході України та Поділлі), розвиток курортного господарства та сприятливі кліматичні умови (на півдні). Так, з 2001 по 2013 рік найбільші темпи приросту населення спостерігались у Києві, Львові, Вінниці, Хмельницькому, Рівному, Черкасах, Чернівцях, Івано-Франківську. Індустріальні міста сходу, особливо Донбасу, навпаки, інтенсивно втрачають населення, оскільки промислові підприємства закриваються і населення втрачає можливість працевлаштування у таких містах. Ситуація посилюється і важким екологічним станом у таких містах, навіть економічно привабливих.

Список використаних джерел: Статистичний збірник: Регіони України. Частина I / за ред. О.Г. Осауленко. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 310 с. 2. Статистичний збірник: Регіони України. Частина II / за ред. О.Г. Осауленко. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 801 с. 3. Статистичний щорічник України за 2001 рік. – К.: Техніка, 2002. – 598 с. 4. Україна в контексті «Порядку денного на XXI століття». – К.: Нора-Прінт, 1998. – 80 с. 5. Урбанизация и демографические процессы / под ред. Б.С. Хорева, Г.П. Киселевой. – М.: Финансы и статистика, 1982. – 231 с. 6. Яворська В.В. Геодемографічні процеси і геодемографічні райони Українського Причорномор'я. Методологічні і методичні проблеми: [монографія] / Вікторія Володимирівна Яворська. – Одеса: Астропринт, 2007. – 208 с.

МІСЦЕ РЕГІОНАЛЬНОЇ ГЕОДЕМОГРАФІЧНОЇ СИСТЕМИ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ІЄРАРХІЇ

Системний підхід обумовив дослідження населення як системи; з позиції суспільної географії доцільно вести мову про геодемографічну систему. Можна виокремили глобальний, національний, регіональний та локальний рівні геодемографічної системи. На глобальному рівні йде мова про населення світу як єдиного і цілісного об'єкта, динамічної системи, що характеризується саморозвитком і самоорганізацією [1]. Населення світу є закритою системою, адже міграція населення має вплив на чисельність та структуру населення країни чи регіону, проте не відіграє ролі для населення світу в цілому, зумовлює лише певні територіальні особливості в середині. Демографічна система глобального рівня включає в себе всі процеси які відбуваються в усіх країнах світу і в своїй сукупності обумовлюють зміну населення, у певний момент часу для системи характерним є перехід у новий стан. Для демографічної системи таким фазовим переходом є демографічний перехід. Основним параметром зростання та розвитку глобальної демографічної системи є чисельність населення світу. Доведено, що причиною зростання є самоорганізація системи та її межі: чим ближче до критичного моменту демографічного переходу, тим більше динаміка зростання населення підпорядковує собі час [1]. Зміну причин розвитку розглядають як наслідок вираженої нелінійності демографічної системи людства, прояв її самоорганізації. У моделі зростання людства нелінійні уявлення про саморозвиток та самоорганізацію є суттєвими: по-перше, зростання веде до уявлення про колективну взаємодію, що стосується всього людства, в основі чого лежить інформація; по-друге, закономірності зростання та розвитку виражаються у статичних законах, які обумовлюють причинні зв'язки в історичному розвитку людства. Вченими доведено, що складно визначити всі чинники, що впливають на зростання чисельності населення світу, ще складніше – віднайти важелі впливу та коригування, адже розвиток людства обумовлено поведінкою людства як динамічної системи, яка розвивається [1].

Національна, регіональна та локальна геодемографічна система є відкритою, що відрізняє її від глобальної. Пошук причинно-наслідкових зв'язків особливостей відтворення населення, формування демографічних структур і процесів, їх обумовленість історичним, геополітичними, географічними, геоекологічними, соціально-економічними та іншими умовами розвитку території чітко виражені на рівні окремих країн. В загальному вигляді такі рівні дослідження населення вже містять відповіді на ряд питань та пошук причин

демографічних проблем. Тому, дослідження національних, регіональних та локальних геодемографічних систем є найбільш обґрунтованим та результати є найбільш достовірними; на них спрямована більшість наукових досліджень.

Геодемографічна система є основою соціуму і суспільства, є динамічною та сенсифікованою до впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, є такою системою, що самоорганізується та саморозвивається; є системою, в якій відбуваються геодемографічні процеси, забезпечуючи безперервне відтворення населення, змінюючи кількісні і якісні характеристики в просторово-часовому континуумі. На нашу думку, геодемографічну систему слід розглядати як функціональну складову регіональної соціогеосистеми, яку становить населення території з усім комплексом демографічних і територіальних структур, поведінкових і інших особливостей [2, 3]. Визначаючи територіальну ієрархію соціогеосистем, зазначимо, що регіональна соціогеосистема є підсистемою національної системи та складається із локальних; її цілісність забезпечується прямими та зворотними інформаційними зв'язками, потоками речовини та енергії. Відповідно до теорії самоорганізації і саморозвитку систем, їх поведінкові, якісні та динамічні кількісні характеристики залежать від власних внутрішніх ресурсів і функціональних можливостей. Стосовно соціогеосистем це означає, що на відносно автономний соціальний (суспільний) розвиток здатні тільки самодостатні соціогеосистеми з належними обсягами екзистенціальних та еволюційних ресурсів [2]. При сучасному адміністративно-територіальному поділі України такі найменші самодостатні соціогеосистеми представлені регіонами, які в певних умовах все ж інколи потребують додаткових зовнішніх ресурсів. Соціогеосистеми нижчих ієрархічних рівнів (райони, міста, первинні громади, села), як правило, отримують для підтримки регіональні ресурси і є залежними від регіональних інституцій.

Тож, доцільно розглядати регіональний та локальний рівні геодемографічної системи. Регіональний рівень геодемографічної системи відповідає ресурсам і можливостям регіональної соціогеосистеми і передбачає використання переважно власних ресурсів (окрім національних демографічних програм). На цьому рівні аналізуються параметри регіонального розвитку системи, які можна використовувати для нормалізації і порівняння параметрів більш низьких рівнів геодемографічної системи. Особливістю суспільного управління на цьому рівні є можливість повномасштабної оптимізації використання внутрішніх ресурсів управління і на основі цього створення власних регіональних демографічних програм. Локальний рівень представлений ще двома рівнями: районний і первинних громад. Районний рівень геодемографічної системи відповідає районним соціогеосистемам з відносно великими внутрішніми ресурсами, але недостатніми для автономного розвитку. На цьому рівні теж необхідна оптимізація використання внутрішніх ресурсів для створення і підтримки власних демографічних програм, але їх можливості суттєво обмежені. Збільшення надходження коштів до місцевих бюджетів, передбачене реформуванням системи управління і децентралізацією влади, частково вирішує це питання, але не забезпечує прориву в демографічній

політиці, для чого необхідні додаткові зовнішні ресурси. Це ж стосується і низового рівня геодемографічних систем первинних громад. Виключенням може бути тільки геодемографічні системи великих міст (Київ, Харків, Одеса, Львів, Дніпро тощо), де концентруються досить великі ресурси, які можна використати для забезпечення власних демографічних програм.

Підводячи підсумки, зазначимо, що основною ланкою геодемографічних досліджень в Україні, на наш погляд, є регіональні геодемографічні системи, які створюють опорний каркас національної геодемографічної системи і у спільній взаємодії здатні вирішити демографічну проблему в національному масштабі. Самодостатність регіональних геодемографічних систем дає змогу створювати та реалізовувати власні регіональні демографічні програми за принципом індукції (знизу вверху), враховувати місцеві умови, характерні особливості, закономірності розвитку і функціонування геодемографічної системи на регіональному рівні, а згодом трансформувати отримані результати на національний рівень. Такі науково-обґрунтовані заходи мають бути основою національної демографічної політики України і сприяти її вихід із тривалої демографічної кризи.

Список використаних джерел: 1. Капица С.П. Сколько людей жило, живет и будет жить на земле. Очерк теории роста человечества. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://malchish.org/lib/philosof/Kapitza/Kapitza.htm> 2. Немец Л.Н. Устойчивое развитие: социально-географические аспекты (на примере Украины): Монография / Людмила Николаевна Немец. – Х.: Факт, 2003. – 383 с. 3. Сегиды К. Дефиниция понятия «геодемографическая система» с позиции общественной географии / К. Сегиды // Могилевский меридиан. Том – 17. Вып. 1 – 2 (33-38). – Могилев: Могилевская областная укрупненная типография имени Спиридона Соболя, 2017 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://geoversum.by/catalog/item5716.html>

R. Elizbarashvili

rusoelizbarashvili@gmail.com

Scientific supervisor – Prof., Dr. IosifSalukvadze

Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi, Georgia

NATIONAL-RECREATION POTENTIAL AND COMFORT QUALITY OF GEORGIAN RESORTS

Recreation economy is tightly connected to the geographical environment. It's potential is much connected to the natural characteristics of the territory and landscape diversity, to the geographical peculiarity of economy and social infrastructure. There are more than 100 resorts and resorts places [2,3,10] in Georgia. Treatment and recovery characteristics of part of them is known in the whole world. There should be noted three main factors in developing Georgian resort economy: 1) Resorts are located in a comfortable climate zone, up to 1500 meters above sea-level; 2) It's typical for the country territory to have high density of resorts and other recreation areas, and several huge locations; 3) Resorts in Georgia have high

recreation potential. This is connected to the effective treatment of a number of diffused disease (cardiac, neurologic, gastroenterological, skin-disease, osteoarticular etc.), also to the natural, historical and cultural diversity.

There is the need of comprehensive and universal search about developing recreation economy and tourism. Our opinion is that, it's possible to show up the natural environment of the resort and the recreation destination value only through geography. It will make them more attractive and worth from the recreational side.

There are numbers of scientific works in recreational geography and balneology [1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 11], in which while characterizing the resorts, besides treatment characteristics there are shown a few geographical indicators: location, height of the place, climate seasonal temperature. Such attitude, in our opinion, reduces the possibility to evaluate resort's natural-recreational potential, as well as its comfort. There had not practically carried out the complex study of Georgian resorts' natural-recreational potential (characteristics), and evaluation of its comfort.

There are reviewed Georgian resorts' natural-recreational features in the article according to the following characteristics: 1. **Recreational** values (natural treatment factors, types of healing, monuments of surrounding nature and protected areas, 2. **Geographical and natural** features (location, topography, geology, climate, waters, vegetation, landscapes). The complex study of resorts' natural-recreational potential, is connected to the research of dozen parameters and geographical objects. This is quite difficult scientific and practical task. There doesn't exist commonly received criterions for such evaluation.

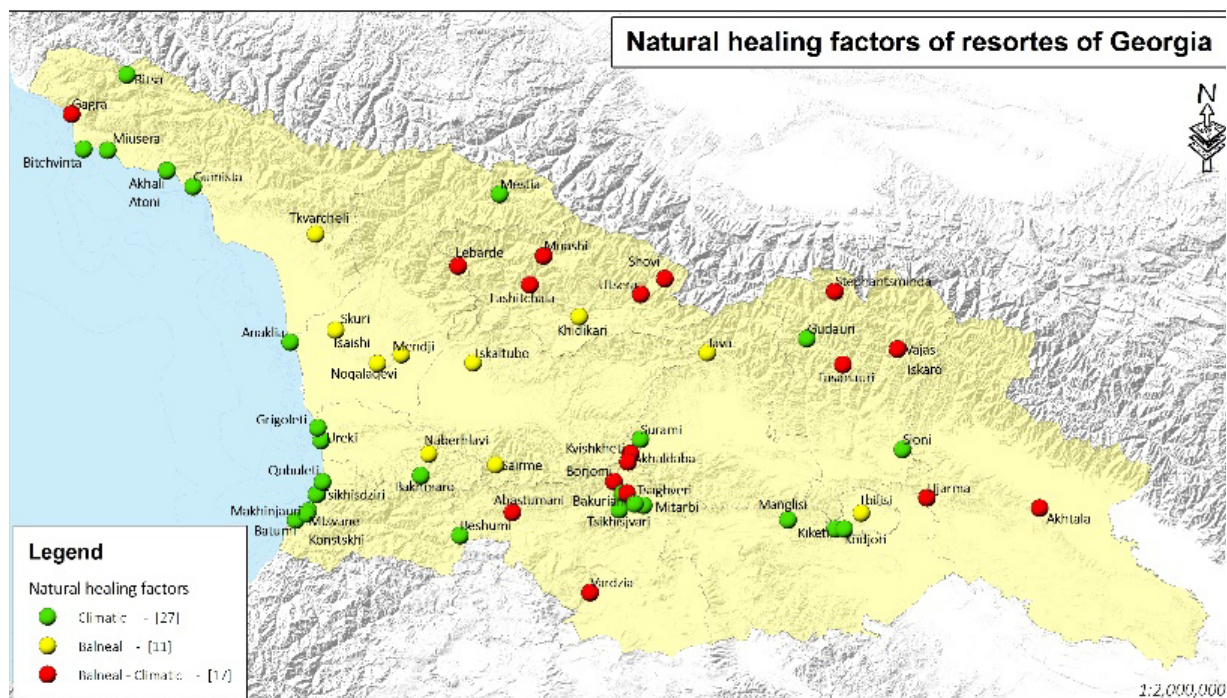

Fig.1. Natural healing factors of resorts of Georgia

It's understandable, that recreational evaluation of natural surrounding elements include several interrelated stages, such as: identify the evaluation criterions parameters of the evaluated object (natural component), subject (recreant) requirements. The elements of environmental surrounding have influence on human

bodies and on their possibilities. Here the main is climate (among them – weather types in the given period, temperature dynamics, air humidity, wind speed, solar radiation, rainfall, dryness index etc.), hydrology (snow cover thickness and duration, surface runoff, flood control benefits) and relief (height of the place, exposure, geological frame and etc.) factors. Landscape esthetic values, modern state of natural environment (depending on the degradation scale), uniqueness, mosaicism and diversity, landscaping degree, landscape efficiency (open, semi-open, closed) etc. also effect on human recreational activities. In the geographical literature among recreational evaluation of surrounding elements the special attention is paid on [5] relief, vegetation, water objects and climatic phenomena.

It's considered to be particularly important from **relief** evaluation the territory decomposition, relative height. Terrain forms (glacial karstic. Volcanic, peak, naval) and so on. Wide fluctuation of relative heights make effective landscapes. This is important for esthetic diversity. In this case, it's important for recreational objects to be optimally chosen the viewpoints and exposition (from the point of territory illumination). This is possible through GIS- methods. It's considered to be particularly important from **plant** evaluation its species composition, its verticality, age, etc. There is well known effectiveness of mixed, polydominant tier forests, in formation of which there are involved several types of evergreen elements. From **water bodies** evaluation the attention is paid as on areal (lakes, reservoirs, marshlands) as on lineal (rivers) forms. Objects with large space have preference (seam reservoir, lake), which form effective landscapes. In this case, important are the reservoir area as well as water transparency, salinity, or temperature. The effectiveness of the rivers are mainly related to its tilt, to the number of waterfalls and plural rapids, the scales of floating materials, the living world species composition and etc. It's important to predict the **atmospheric effects**, although it's known about the frequency and periodical characteristics of any place. To have observation over them is one of the forms of recreation. There should also be noted the air transparency, that is determined by vapor points and vegetation. For example, at night to observe the clear sky is an unforgettable impression (The clear example is the resort Astrophysical Observatory in Abastumani).

While evaluating natural-recreational potential of the resorts, there is also possibility to be use common geographical characteristics, such as, geographic accessibility (location, proximity of transportation links, transport infrastructure), location resistance (towards geodynamical processes), comfort (recreational season duration), attractiveness (existence of effective treatment and landscape resources) and etc. Evaluation of resorts' natural-recreational potential may be different according to geographic types as well. While evaluating **sea resorts** natural elements, it's possible to additionally be used the following criterions: the yearly dynamics of sea water temperature and solidarity, cractional coast beaches (stones, thin pieces, sand, clay, etc.). The composition of surrounding landscape type and its effectiveness, the coastal flow velocity, waves' seasonal dynamics, Ichtofauna features, etc.

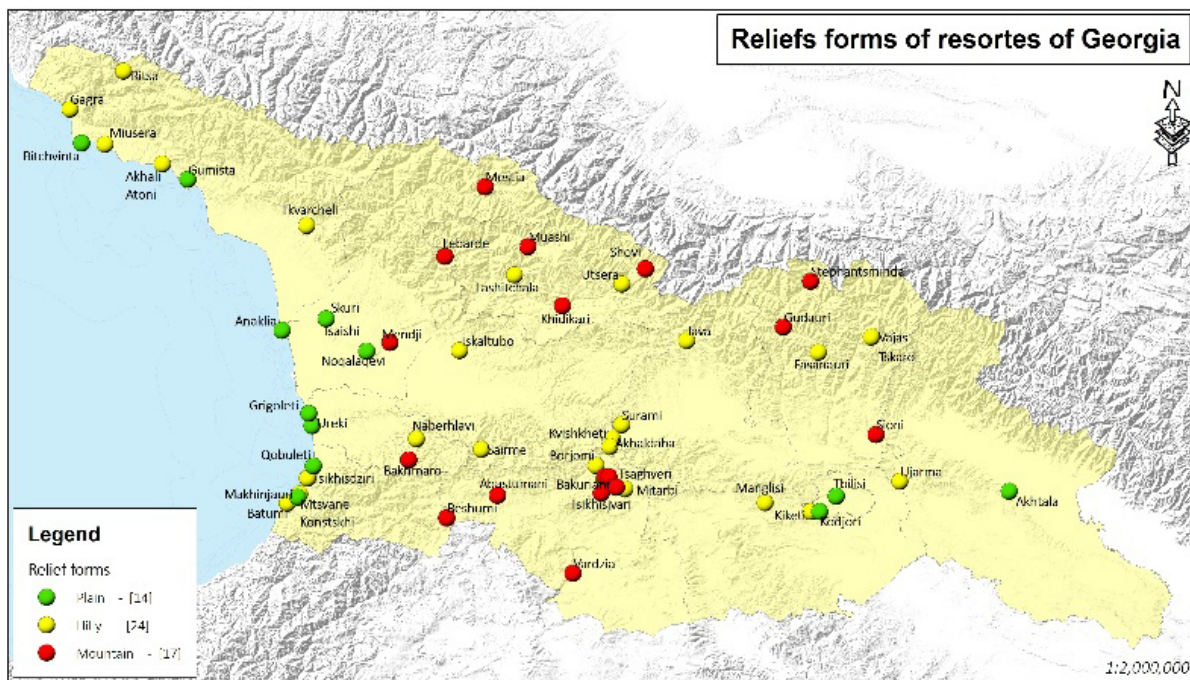

Fig.2. Georgian resorts according to relief forms (green –plains, yellow –mounds, red – mountains)

While evaluating **mountain resorts** natural elements, there additionally can also be used the following criteria: exposition, air temperature daily amplitude, frequency of cloud cover, snow cover expositional difference., the slope of terrain, landscape vertical zoning etc. The evaluation of natural environment surrounding and landscape with the recreational purposes is the **new direction** in Geography. Sociological question results [5] are regarded to be the most persuasive answer on this. There is possibility to be used five-stage scale for its evaluation (high, medium, low).

There is redundancy of balneo-climatic, balneologic and seaside resorts. We've made resorts' classification according to natural and recreational characteristics. There are discussed 29 parameters. 25 of them are not met in any scientific literature, connected to Georgian resorts [1]. As a result of classification there had been identified degree of comfortability of Georgian resorts (high, medium, low). High comfort surrounding and recreational characteristics had half of resorts, where the identification of their comfort is 65%. Medium comfort surrounding and recreational characteristics have more 1/3 of the resorts. The evaluator of their comfort surrounding have 30%. There is no resort characterized with low comfort surrounding and recreational characteristics.

References: 1. Saakashvili N., Tarkhan-Mouravi I. *Geography of Georgian resorts and spa therapy.* – TB., 2011, - 214 p. 2. *Geography of Georgia.* – Tbilisi, TSU, 2000, - 272 p. 3. *Resorts and resort places of Georgia (Atlas)* – Moscow, 1989, - 48 p. 4. Веденин Ю.А., Мирошниченко Н.Н. Оценка природных условий для организации отдыха / Известия АН СССР. Серия географическая. 1969. - № 4. – С. 45-57. 5. Вопросы географии (теория и практика туризма), т. 139. – М., кодекс, 2014, - 471 с. 6. Ирисова Т.А. География туристических центров. М., 1998, - 218 с. 7. Кусков А.С., Голубева В.Л., Одинцова Т.Н. Рекреационная география. – М., 2004. – 361 с. 8. Макаковский В.П. Развитие и география международного туризма / География в школе. - № 8. – 2000. - С. 41-52. 9. Природные

ресурсы Грузии и проблемы их рационального использования. – Тб., Мецниереба, 1991.– 702 с.
10. *Biologicaland Landscape Diversityof Georgia. ProceedingsoftheFirstNationalConference.* -
Tbilisi, WWF Caucasus office, 2000, - 312 p. 11. *Human Geography.* – London, 2005, - 477 p.

D. Gatarić¹, M. Lutovac², S. Jovanović¹

dgataric@gef.bg.ac.rs

¹*University of Belgrade, Belgrade, Republic of Serbia*

²*Belgrade Business School, Belgrade, Republic of Serbia*

REGIONAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF SERBIA

In order to achieve a coherent approach to regional development, it is necessary to establish the regional diversity of Serbia, analyzed by economic and geographical potentials of the region. Analysis of the various individual and synthesized indicators for measuring regional development aims to provide an integrated image of the general state of development of the region. The visible and distinct territorial unevenness represents the main feature of the regional development of Serbia.

In accordance with the NUTS nomenclature and according to the Law on Regional Development, Serbia conducted regionalization at the level of statistical areas (NUTS 2) and (NUTS3) levels. Therefore, today in Serbia five regions have been defined: the City of Belgrade, Vojvodina, Šumadija and Western Serbia, Southern and Eastern Serbia, and Kosovo and Metohija. What posed a problem when defining (NUTS 3) sub-regions, ie. the district, was that this level is formed of municipalities surrounding industrial centres towards which these municipalities converge. There is the problem of Belgrade and Novi Sad, where it is difficult to

establish where their gravitational influence ceases. Thus, for example, Pančevo and Smederevo gravitate more towards Belgrade than to their regional centres, although it would be difficult to classify them in the same region with Belgrade. Level NUTS 1 has not been used, because due to a large number of inhabitants intended for this level, from 3 to 7 million, Serbia, in this case, would be divided into two macro regions [1]. Regional polarization of the Republic of Serbia to the developed north and underdeveloped south has been particularly evident since the last decades of the 20th century. The most visible indicators of transitional recession are registered in reduced volume of total economic activity, decreased employment, high unemployment, devastating effects of inflation, and a deteriorating structure of export and import ratios. This environment has led Serbia into a very poor level of regional development. The transition process has further emphasized the complexity of the problem of underdevelopment, which is why it was necessary to change the analytical and methodological instruments, strengthen the economic dimension and introduce new dimensions of spatial and geographic development. However, all of these developmental dimensions combined at the national level obscure or moderate the real picture of the differences within the municipalities and districts [2].

As far as the surface of the territory is concerned, the greatest differences can be

noticed between the regions of Šumadija and Western Serbia, which occupies 26,495 km² and Belgrade with an area of 3,226 km², ie. their ratio being 8.21: 1. The City of Belgrade has remained as a whole, because it has values of indicators that largely differ from the other regions.

If we look at some demographic indicators, we can see that there are significant differences between the regions (NUTS2). In the last decades, demographic trends in Serbia have been characterized by the so-called “population regression”, which is conditioned by geographic, climatic, economic, traditional, cultural and other factors. Their extensive influence resulted in population decrease, decline in birth rate, increase in the average age of population, concentration of population in urban areas, depopulation of rural and border areas, and uncontrolled migration processes. Demographic trends in Serbia are characterized by evident depopulation, demographic lag, weak demographic resources and uneven territorial distribution of the population. In respect to regional distribution, the largest number of districts belongs to demographically disadvantaged areas (eastern, southern and western parts of Serbia), whereas the City of Belgrade and the South Bačka District distinguish themselves as areas of extreme population concentration. Demographic problem is also evident in low biological productivity of the population, ie. the percentage of total fertility in Serbia has been for several decades below the threshold level [3]. Thus, the total population of the region ranges between 2,013,388 in Šumadija and Western Serbia to 1,551,268 in Southern and Eastern Serbia. If we compare Belgrade as a very densely populated capital city, with 514 inhabitants per km², which makes it significantly different from other regions, and Southern and Eastern Serbia with 60 inhabitants per km², the differences would be extreme and amount to 8.56: 1. The differences would be slightly lower if we look at Vojvodina with 89 inhabitants per km² and Šumadija and Western Serbia with 77 inhabitants per km². If we look at the period from the 2002 census (7,498,001 inhabitants) to 2011 (7,120,666 inhabitants), we can observe that in Serbia there was a reduction of 377,335 inhabitants, ie. each year in this period Serbia had 41,926 inhabitants fewer.

The level of regional development measured in GDP (financial concept) ranges from 94,689 in South and East regions to 227,926 in Belgrade. In other words, the deviation from the average was more than 68% above and below, and 60% below, ie. the extremes display the ratio of 2.40 : 1.

Regional educational structure of the population in Serbia is still unfavorable, with 45.8% of the population is at the elementary education level or below. The largest number of educated population inhabits Belgrade (38.7%), while Šumadija and Western Serbia and Southern and Eastern Serbia are inhabited by people with predominantly low level of education (14.2%, 15.1%). Overall, in the educational structure of the population, secondary school is the most common level of education, while 6% have higher education level, with college and university degree 11% of the population. Economically underdeveloped areas (Pčinjski, Borski, Braničevski, Raška districts) due to a lower education level are at a critical level in terms of quality of the labor force [4].

Economic interregional disparities, measured by the synthetic indicator of development (ERO) shows that the consequences of decades-long decrease in

economic activities and insufficient financial strength of the economy is evident in a drastic increase in unemployment (118 municipalities and towns have higher unemployment rate than the national average) and extremely low economic results (negative financial result was reported by 85 municipalities, which recorded a loss in 2011.). Also, this regional asymmetry is reflected in the growing differences between the developed and underdeveloped regions, which has negative effects on the overall economic regional development of Serbia. The average income is the highest in the City of Belgrade and the South-Bačka Region, and the lowest in the Toplica Region and Pirot Region. Poverty caused by demographic and economic inequality, with the growing social consequences and low standard of living (18 districts record medium level of human development - HDI), is most prevalent in underdeveloped rural areas of South and Eastern Serbia (23.3% of poor).

Moreover, the infrastructure gap is most evident in intraregional differences in terms of transport, telecommunications and water management infrastructure facilities, ie., their supporting structures. The differences are evident in the inequality between the underdeveloped southern areas and more developed northern Serbia in terms of road quality, telecommunications and housing conditions.

References: 1. Tošič D. *Principles of Regionalization*. Belgrade: Faculty of Geography, 2012. 2. Jakopin E., Devetaković S. *Regionalization in Serbia*. In: *Ekonomski anali*, 155, Belgrade, 2009, 83-103. 3. *The Republic of Serbia 2011: The Census of the Population, Households and Dwellings in the Republic of Serbia*. Belgrade: Statistical Office of the Republic of Serbia, 4. Lutovac M. *Education as a Determinant of Development in World Economic Crisis*. *V Management, Knowledge and Learning*, Celje, 2014, 719-724.

O. Osidele; N. Nethengwe; F. Dondofema

jimmyosidele@yahoo.com

Scientific supervisor – PhD Nthaduleni S. Nethengwe

Co-supervisor- Farai Dondofema

University of Venda, Thohoyandou, South Africa

ROAD CARNAGE VARIATION IN VHEMBE DISTRICT, SOUTH AFRICA

Road transportation effects are positive on the economy, and negative on safety and the environment [2]. Recent projections indicate that road accidents will be the third leading cause of death by 2020 unless there is a new commitment to prevention [3] [4]. Road traffic collisions constitute both a social and economic burden [4] on societies worldwide.

The daily road accident reports from January 2011 to August 2015 was used in the data presentation and analysis for this study.

Figure 1 shows distribution of road traffic injuries and fatalities for Vhembe District

Municipality in 2011, which serves as the commencement year for a decade of action for road safety globally. The month of May and October recorded no fatalities within the district, while July and December recorded the highest fatalities rate.

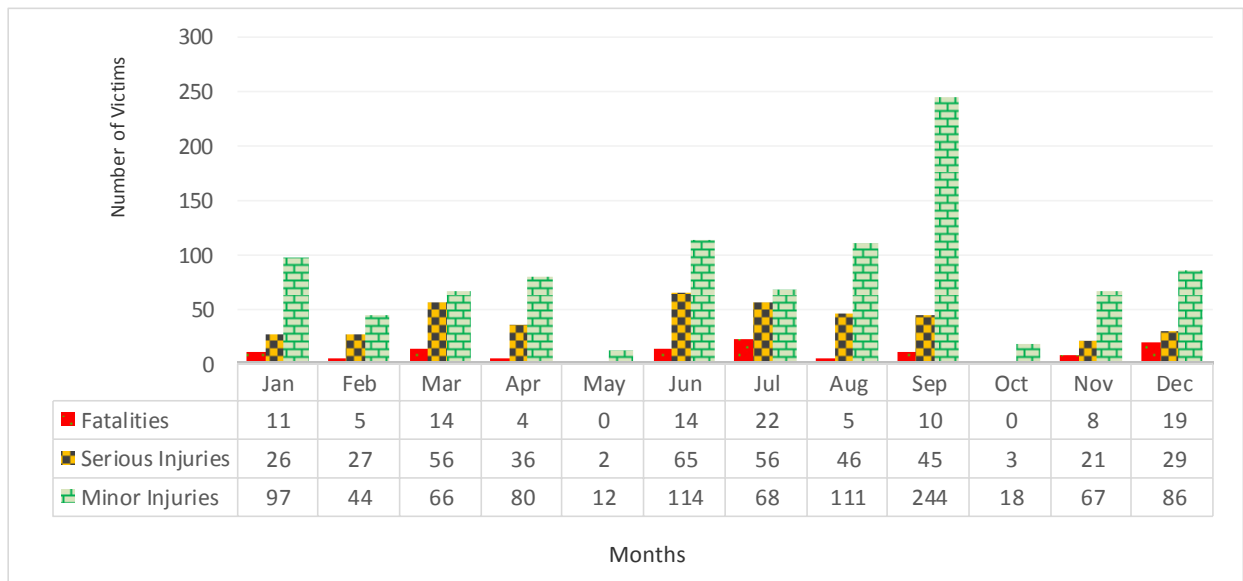

Fig. 1. The composition of road traffic injuries and fatalities in VDM for 2011 (data from [5])

During 2012, it was observed that the month with the highest road fatalities changed, with June and February recording the highest fatalities rate, followed by August and December. There was low fatalities recorded in September, July and April, as well as serious and minor road injuries within the District.

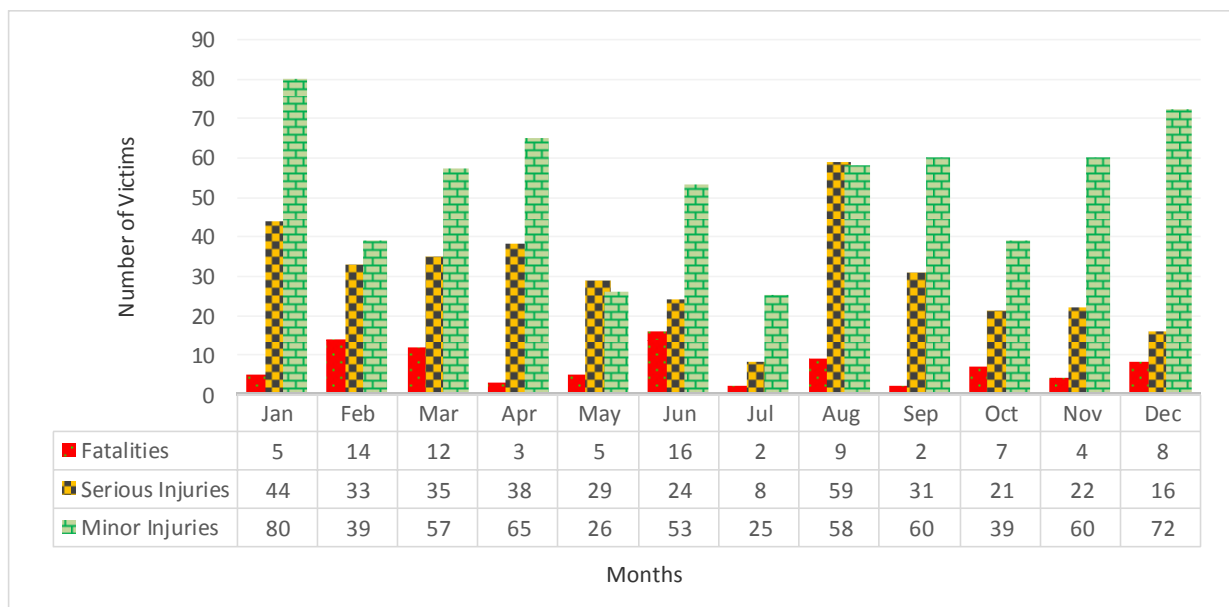

Fig.2. The composition of road traffic injuries and fatalities in VDM in 2012 [5]

The composition of road traffic injuries and fatalities for Vhembe District Municipality in 2013 is shown in Figure 3, excluding the month of December due to no data available. The month of July recorded the highest fatalities, while May and November recorded the lowest fatalities. Other months ranged from 4 to 7 fatalities recorded.

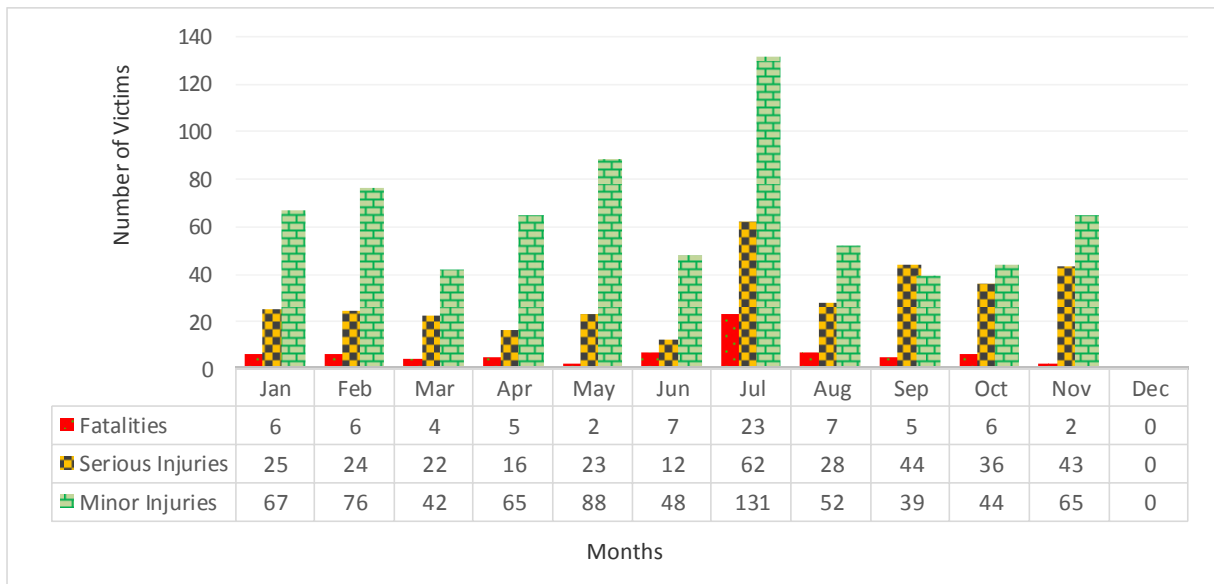

Fig. 3. The composition of road traffic injuries and fatalities in VDM in 2013 [5]

As observed in Figure 4, the composition of road traffic injuries and fatalities for Vhembe District Municipality in 2014, shows that the highest fatalities were recorded in April, February, March and July. While September, November and January recorded the lowest fatalities. In other months, fatalities ranged from 5 to 8.

The road traffic accidents data report used for 2015 was up to August as shown in Figure 5. The graph shows that July recorded the highest fatalities, followed by April and May, while February recorded the lowest fatalities in that period. The other months ranged from 6 to 7 fatalities recorded against them. It was observed that July recorded 25 fatalities, followed by April with 22 and May 15 respectively.

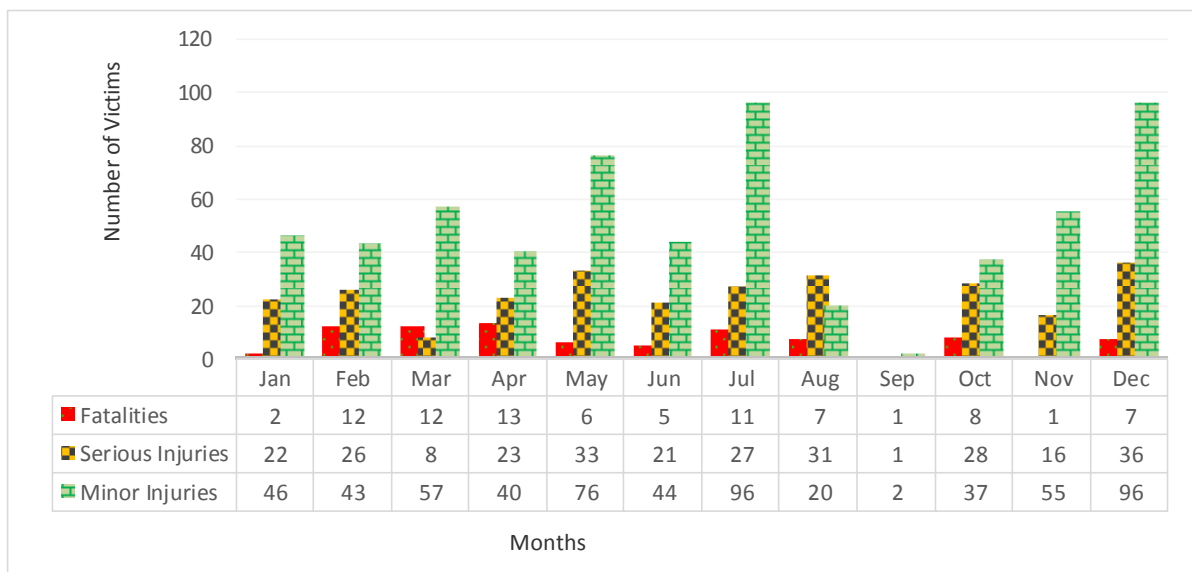

Fig. 4. The composition of road traffic injuries and fatalities in VDM in 2014 [5]

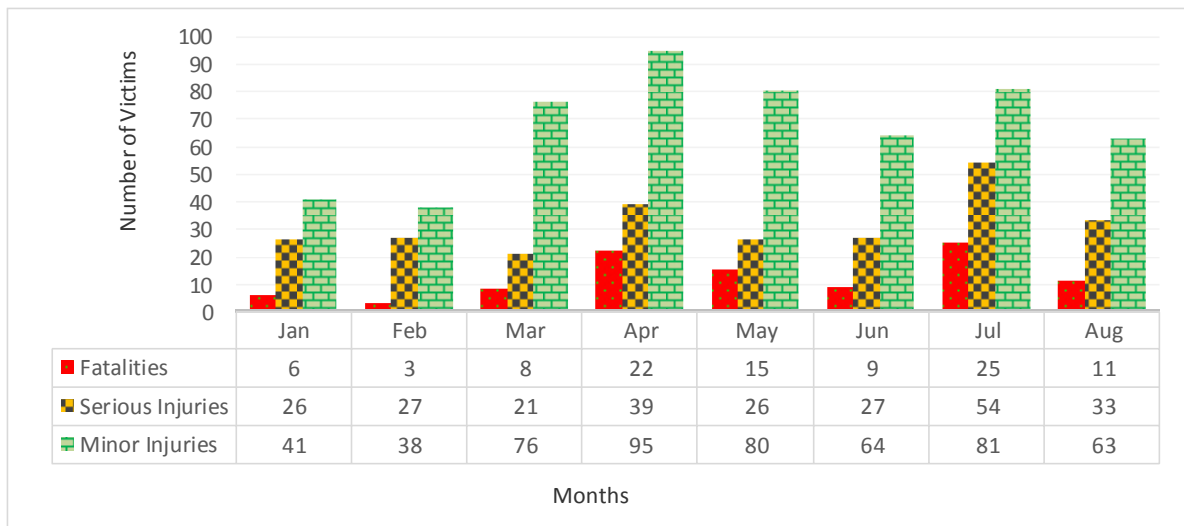

Fig. 5. The composition of road traffic injuries and fatalities in VDM in 2015 [5]

The composition of road traffic injuries and fatalities since the commencement of action decade for road safety in 2011 shows reduction in the numbers of victims recorded. An average of 86 fatalities, 326 serious injuries and 701 minor injuries occurred per annum within the study period. There was high significant value ($p < 0.05$) among all the categories of road users studied. The differences observed were real and did not occur by chance for the 5 year period (2011 – 2015).

References: 1. eNATIS: <http://www.enatis.com/index.php/statistics>, accessed 29, October 2015. 2. Luoma, J., Sivak, M. 2012. Road safety management in BRICS. Transportation Research Institute. 3. Wei, F., Lovegrove, V., 2012. “Sustainable road safety: A new (?) neighbourhood road pattern that saves VRU lives”. *Accident Analysis and Prevention*, 2012(01):30-37. 4. World Health Organisation report on road traffic injury prevention, 2013 (http://www.who.int/violence_injury_prevention/publications/road_traffic/world_report/summary_en_rev.pdf, accessed 30 October, 2015). 5. Limpopo Department of Road and Transport: Road Accident Daily Report 2011 – 2015.

СЕКЦІЯ 1

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

УДК 911.3

С.О. Болотських

metalkh@mail.ru

*Науковий керівник – канд. геогр. наук., доц. Ю.І. Кандиба
Харківський національний університет В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна*

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ

Адміністративно-територіальна реформа в Україні – один з пріоритетних напрямів щодо зміни та трансформації системи державного управління. Наразі на обговорення винесені основні положення з усіх запропонованих варіантів реформування адміністративно-територіального устрою.

Проблематику адміністративно-територіального устрою України досліджували, зокрема, Л. Заставецька, Р. Безсмертний, П. Масляк.

Одне з перших місць з усіх проблем адміністративно-територіального устрою України займають проблеми обласного рівня, адже на ньому сконцентровано найбільш потужна ланка управлінського потенціалу.

Одним із головних недоліків сучасного адміністративно-територіального устрою України є, перш за все, його значна роздрібненість. Якщо подивитись на загальноєвропейські тенденції, то адміністративно-територіальний устрій України має дуже велике відхилення від цих тенденцій. Ці тенденції направлені на збільшення потенціалу адміністративно-територіальних утворень, а саме: фінансово-економічний, інституціональний, кадровий потенціал, високий рівень суспільних послуг.

Існуюча система територіального устрою України не сприяє децентралізації влади та, отже, підвищенню її ефективності, а діюче законодавство не дозволяє оптимізувати її у відповідності до сучасних європейських стандартів з урахуванням зарубіжного досвіду.

Адміністративно-територіальний устрій України функціонує за схемою, яка була притаманна централізованим країнам Західної Європи до 60-80-х років минулого століття. В такій системі одиниці адміністративно-територіального устрою формувались і функціонували виходячи з потреб центральної влади для більш зручного керування та перерозподілу ресурсів.

Також до важливих проблемних питань адміністративно-територіального устрою України можна віднести: законодавчу неврегульованість правового статусу адміністративно-територіальних одиниць; відсутність чітких критеріїв для утворення районів; приналежність населених пунктів до категорії сіл, селищ, міст; відсутність картографічних матеріалів.

В Україні існує певна невизначеність та незрозумілість стосовно типів

адміністративно-територіальних одиниць та їх визначення. Це потребує сучасного вдосконалення відповідно до умов. Наприклад, чинна конституція не дає відповіді на ряд питань: що є базовою ланкою адміністративно-територіального устрою та які види адміністративно-територіальних одиниць існують в Україні. Зі статті 133 конституції України випливає, що адміністративно-територіальною одиницею є як село, селище чи місто, так і частини населених пунктів, тобто райони в містах.

Також слід звернути увагу на існування плутанини в поняттях «населений» пункт та «адміністративно-територіальна одиниця». Вона пов'язана із існуванням у переліку адміністративно-територіальних одиниць власне адміністративно-територіальних одиниць (області, райони) та адміністративно-територіальних одиниць, які по суті є населеними пунктами (міста, селища, села).

Чинне законодавство недостатньо диференціює статус адміністративно-територіальних одиниць. Також залишається відкритим питання про правовий статус обласних центрів, районних центрів, міст-мільйонерів, малих міст, курортних міст. Законодавчо неврегульоване питання про недоторканість кордонів адміністративно-територіальних одиниць, не визначені межі права їх власності.

На сьогодні фактично лише декілька з підходів є системними проектом реформи адміністративно-територіального устрою. Викладеним у формі закону України, є проект, розроблений робочою групою під керівництвом Р. Безсмертного у 2005 році. У зазначеному проекті відтворено концептуальні засади реформи та деякі питання її практичної реалізації.

Р. Безсмертний пропонує сконцентрувати увагу на базовому постулаті – реформування низових ланок управління повинно бути пріоритетним перед вищими, тобто перша черга реформування повинна бути за общинами і районами.

Р. Безсмертний вважає, що Україні потрібна зміна кордонів районів та регіонів. Також одним з головних постулатів даного реформування є те, що в Україні не повинен змінюватись регіональний рівень територіального облаштування. Тобто повинна залишатись трирівнева структура адміністративно-територіального поділу. За цією концепцією реформування райони повинні об'єднатись по зонах впливу, навколо великих міст, з урахуванням щільності населення. Це призведе до зменшення територіальних громад, кількості органів місцевої влади, дублювання та неузгодженість їх функцій.

Також можна відзначити проект Міністерства регіонального розвитку та будівництва України. Концепція даної розробки визначає принципи організації адміністративно територіального устрою в Україні, типологію адміністративно-територіальних одиниць та вимоги до їх створення, базові повноваження органів влади на рівнях адміністративно-територіальних одиниць, принципи та етапи адміністративно-територіальної реформи.

Ще одним та останнім реальним проектом адміністративно-територіального устрою можна назвати прийняття конституційних змін

передбаченими мінськими домовленостями взимку 2015 року. В ньому окремим законом йдеться про особливості здійснення місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей.

Рис. 1. Основні підходи до реформування адміністративно-територіального устрою України (побудовано за даними [1, 2, 3, 4, 5, 6])

На сьогоднішній день найактуальнішими є підходи щодо децентралізації та укрупненням адміністративно-територіальних одиниць на місцевому рівні. Меншою популярністю користується варіант зміни типології та підпорядкування без змін кордонів адміністративно-територіальних одиниць. Щодо інших двох обговорюваних варіантів, вони користуються популярністю лише в певних колах та категоріях науковців, політичних рухів та суспільстві в цілому.

Укрупнення адміністративно-територіальних одиниць без зміни рівневої структури адміністративно-територіального устрою та типології адміністративно-територіальних одиниць передбачає перш за все об'єднання областей, їх частин (районів). Це має певний сенс лише в окремих випадках, зокрема розглядаючи сучасну військово-політичну ситуацію на сході України. Також це може бути пов'язано із розбіжністю потенціалів певних областей в людському, фінансовому та природо-ресурсному плані.

Зміна рівневої структури адміністративно-територіального устрою передбачає збільшення чи зменшення рівнів ієрархічного підпорядкування. Наразі в Україні існує трирівнева структура адміністративно-територіального устрою: області; райони; міста, села, селища. Але враховуючи важкість управління та бюрократизації адміністративно-територіального устрою України говорити можна скоріш про зменшення ніж про збільшення рівневої структури.

Щодо зміни типології та підпорядкування без змін кордонів адміністративно-територіальних одиниць, слід зазначити один важливий факт. Більшість варіантів змін, які стосуються саме цього підходу, засновані на зміні міських та сільських рад на громади. Це доволі актуально в сучасних умовах децентралізації, адже змінить перш за все рівень бюрократії та кількісного підпорядкування.

Укрупнення адміністративно-територіальних одиниць передбачає зменшення кількості районів на основі їх об'єднання чи знову ж таки заміни їх на громади. Такий варіант також доволі актуальний але його можна розглядати не в усіх випадках, а тільки в тих, де це буде дійсно раціонально та сприятиме розвитку рівня місцевого самоврядування та розвитку якісного забезпечення соціального обслуговування.

Децентралізація – це те, що наразі обговорюється в нашій країні із найбільшою цікавістю та ентузіазмом. Останні реформи, які стосувались децентралізації зазначали такі аспекти: по-перше, значні функції, втому числі фінансові, передаються від національного та регіонального рівня влади на місцевий, нова адміністративно-територіальна одиниця – громада матиме більше прав в рішенні місцевих питань ніж інші рівні влади. Зокрема, ліквідується інститут який призначає губернаторів, замість них главу держави в регіонах представлятиме префект, функції ж виконавчої влади здебільше візьмуть на себе виконавчі органи обласних рад.

Тобто ці зміни здебільше стосуються саме підпорядкування на місцевому рівні, відносин громад із центральною владою та розподілу бюджету.

Таким чином, реформування адміністративно-територіального устрою повинне базуватись на наукових принципах, які сприяють покращенню стандартів життя, наближають надання певних послуг населенню, сприяють розвитку місцевого самоврядування. В подальших дослідженнях доцільно зосередити увагу на вивченні адміністративно-територіальних реформ в країнах, де вони були найбільш вдалими та успішними, а також звернути увагу на передумови адміністративно-територіальної реформи в Україні, зокрема соціально-економічного, організаційного та географічного характеру.

Список використаних джерел: 1. Вісник національної академії державного управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2009-2-21.pdf>. 2. Заставецька Л.Б. Системи розселення і геопросторові проблеми вдосконалення адміністративно-територіального устрою України: Монографія / Л.Б. Заставецька. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – С. 332. 3. Безсмертний Р.П. Основні засади адміністративно-територіальної реформи в Україні / Р.П. Безсмертний / Реформа для людини: Зб. матеріалів про шляхи реалізації адміністративно-територіальної реформи в Україні. – К.: Вид-во Геопринт, 2005. – С. 76-129. 4. Соскін О.І. Адміністративно-територіальна реформа в Україні: оптимальна модель: За загальною ред. О.І. Соскіна. – К.: Видавництво „Інститут трансформації суспільства”, 2007. – 288 с. 5. Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/979/>. 6. Інтерфакс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.interfax.ru/world/463655>

МЫСЛЕННЫЕ КАРТЫ КАК МЕТОД ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ. ОБРАЗ КОНФЛИКТНОЙ ТЕРРИТОРИИ

Карта давно заняла одно из главных мест в географических исследованиях. Каждое из исследований начинается и заканчивается картой. Она отражает представления человека о географической действительности, являясь также отражением объективной реальности в субъективной интерпретации этих представлений. Что же тогда «мысленная карта»?

Грехем Элспет (*Graham Elspeth*) определяет мысленные карты как модель среды, которая сформировалась в течение долгого времени, в мозгу человека. Каждый человек имеет свои личные представления об окружающем его мире на основе своих собственных знаний, опыта и впечатлений – это и формирует его «карту». Ментальные карты не существуют в физическом мире, они есть лишь в человеческом мозгу. Тем не менее, их можно увидеть в качестве ментальных конструкций, которые являются результатом географической среды и человеческой деятельности в мире [1]. На протяжении 50 лет формировалась теория мысленных карт, и все, кто над ней трудился (и географы и психологи), определяли мысленные карты, как сформировавшийся образ определённого места, будь то район, город, страна или любое другое место.

Согласно мнению американским исследователям мысленная карта – это «созданное человеком изображение части окружающего пространства, которое отражает мир так, как его себе представляет человек, и может не быть верной. Искажения действительно очень вероятны» [2].

Исходя из сказанного, ясно, что мысленные карты, их построение и изучение позволяют проанализировать сформировавшиеся у людей образы той или иной территории.

Для создания подобных карт разработаны определённые методики. Существует ряд наиболее традиционных из них.

Первая методика - это углублённое интервью с респондентом, во время которого выясняются представления человека об определенном месте. В качестве результата может быть словесное описание, которое затем переводится в графическую или картографическую форму самим исследователем. Это методика представляет собой длительный разговор с респондентом, по заранее подготовленной программе, которая включает в себя вопросы, на которые респондент должен ответить. Ответы фиксируются либо самим опрашиваемым, либо интервьюером и впоследствии анализируются исследователем.

Вторая методика – составление респондентами планов-образов определенного пространства. В таком варианте очень мало слов, но есть персональное графическое отражение определенного образа пространства.

Третья методика представляет собой опрос методом семантического дифференциала, т.е. изучение ассоциаций, которые возникают у человека с тем или иным местом, будь то слова, чувства или эмоции [3].

Используя данные методики был проведен опрос среди студентов Таврического национального университета им. В. И. Вернадского (ТНУ им. В. И. Вернадского). Перед нами стояла задача узнать, какой перед студентами предстает конфликтная территория Украины, а именно её Восток и Крымский полуостров, как изменилось представление о ней (территории) в свете событий прошлых трёх лет.

По итогам был сделан вывод, что у студентов ТНУ сформировался некий отстранённый образ Крыма, события 2014 года практически не повлияли на его восприятия, полуостров так и остался солнечным курортом с Ялтой. По отношению к Востоку Украины сформировался общий абстрактный образ, без какой конкретной детализации. Об этом ярко рассказывают ассоциации, которые написали студенты, данная территория представляется как место смерти, войны и несчастий.

Мысленные карты – интересный инструмент, который позволяет ознакомиться, изучить общественное мнение, восприятие того или иного вопроса, которое, ко всему прочему, можно отобразить не только в виде схем, диаграмм и таблиц, но и на карте.

Список использованных источников: 1. Gregory, Derek; Johnston, Rom; Pratt, Geraldine (2009). *Dictionary of Human Geography: Mental maps/Cognitive Maps (5th ed.)*. Hoboken: Wiley-Blackwell. p. 455. 2. R.M. Downs, D. Stea, *Maps in Minds. Reflections on Cognitive Mapping*, New York 1977. 3. Николаенко Д.В. *Рекреационная география: Учеб. пособие для ВУЗов/ Д.В. Николаенко. – М.: Владос, 2001 – 288 с.*

УДК: 796.5

К.М. Мішалова

ksendryk@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ГЕОГРАФІЧНИЙ ПРОСТІР В РОБОТАХ АНРІ ЛЕФЕВРА

Не можливо, розглядаючи урбанізовані території та досліджуючи географічний простір, не згадати про вклад філософів. Зокрема, слід звернути особливу увагу на роботи відомого французького філософа, соціолога, теоретика неомарксизму, автора концепції «права на місто» та автора поняття «спатіалізація» Анрі Лефевра: «дійсно важливим є те, що розуміння простору та формування нашого уявлення про нього є елементом нашого існування, оскільки ми є соціум, що населяє простір».

В своїх працях філософ акцентував увагу саме на останньому – на

спатіалізації. За визначенням, це просторова форма, в якій відтворена соціальна активність та матеріальна культура населеного пункту. За Фуко, саме процес спатіалізації призводить до утворення культурних форм найрізноманітніших масштабів. Такими формами можуть слугувати навіть геополітичні відносини держав, виражені в просторовому сенсі.

Процес спатіалізації – це продукт боротьби за сутісний зміст, оцінку та репутацію місцевості. Цей процес також має непостійний характер, оскільки відображає просторовий порядок та залежить від часової актуальності. Анрі Бергсон одного разу підмітив, що ми говоримо про час, так само, як і про простір: це минуле, що лишається позаду, а попереду – майбутнє, яке нам не відоме. Дійсно, минуле ми бачимо в нашому просторі – старі будівлі, давня архітектура, самотутній дизайн приміщень. Та що буде в майбутньому – лише наші уявлення, так само відносні, як і наші враження про час.

Яскравим прикладом спатіалізації є стереотипізація місцевості. Це означає, що географічний об'єкт (гора чи рівнина) може сприйматися в якості елемента національної чи культурної ідентифікації народу. Простіше кажучи, вулиця, де розташовано урядові будівлі може підсвідомо ідентифікуватися як частина урядового простору та уряду в цілому.

В обох роботах, «Вживання капіталізму» та «Виробництво простору», Анрі Лефевр використовує поняття «виробництва простору». Тобто, той простір, що існує довкола нас є нічим іншим, як відображенням тих соціоекономічних умов, що передували створенню цього самого простору. На прикладі, це виглядає як розподілення капіталів та благ соціуму та вкладення їх у створення простору, тобто його виробництво.

Своєрідними «виробниками» простору Анрі Лефевр вважає архітекторів, будівельників, планувальників, вчених та художників. «Споживачем» простору є соціум. Але автор ставить наступне питання – чи використовуємо ми соціальний простір на повну міру? В його роботах можна побачити і відповідь філософа – ні, не використовуємо. Тому, наступним рівнем дослідження стає поняття «права на місто».

Тут автор висуває теорію, згідно з якою простір – результат соціального виробництва, а не тільки обраних груп. Основний постулат заключається в тому, що соціальний простір є соціальним продуктом і є яскравим прикладом соціальних взаємовідносин людей певного часу.

Роботи, що були видані Анрі Лефевром в 1974 році дали поштовх до бурхливих дискусій. Знайшлося чимало послідовників, але не менше й тих, хто виступає проти такої теорії. Серед прихильників Анрі Лефевра такі відомі географи та філософи, соціологи як Девід Харві, Едвард Содж, Долорес Хейден та ін. Серед противників особливо виділяються Мануель Кастельс та Тім Анвін. Свої думки з цього приводу вони представили загалу в якості наукових робіт, що підтримують, або засуджують думку Анрі Лефевра.

«Виробництво простору» - це не загальна теорія простору. Це роздуми та висновки автора на тему базових проблем оточуючого середовища, що лежать на поверхні досліджень багатьох сучасних авторів у тому числі. Спроби авторів, географів, філософів описати простір як такий не мали успіху, оскільки

уявлення відрізнялися кардинально протилежно. Сутність розуміння простору не в описі фізико-географічних елементів планети, таких як ріки, гори, пустелі, будівля, дороги тощо, а в тому, щоб зрозуміти, що таке простір довкола нас та як ми його розуміємо.

Список використаних джерел: 1. А. Лефевр, *Социальное пространство// Неприкосновенный запас*, 2010, №2 (70). 2. Д. Харви, *Городской опыт // Социологические прогулки*, Оксфорд, 1989. 3. Лефевр А. *Введение в современность. Прелюдия первая. Об иронии, майевтике и истории / Пер. с франц. С.Б. Рындина // «Неприкосновенный запас»* 2012, № 2(82). 4. Лефевр А. *Введение в современность. Прелюдия шестая. Творческий радикализм как коммунизм вкуса. Об иронии, майевтике и истории.* 5. Лефевр А. *Производство пространства / пер. с франц. Стаф Ирина // Издательство: Strelka Press* 2015.

УДК 911.3:334

Ю.О. Ніколаєва

ulia1987@bk.ru

*Науковий керівник – д-р геогр. наук, проф. Г.П. Підгрушній
Інститут географії Національної академії наук України, Київ, Україна*

ТРАДИЦІЙНІ ТА НОВІ ФАКТОРИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТРАНЗИТИВНИХ ДЕРЖАВ

Важливим чинником розвитку промислового виробництва будь-якої транзитивної держави має стати суттєве посилення його інноваційної складової. Проте не лише вона сама по собі виступає джерелом національного доходу або створюваної доданої вартості. Виключно важливою є праця людей у сфері науки, інформаційного забезпечення і методів організації праці з метою використання в тому числі нових факторів розвитку та новітніх сил природи. Дається взнаки наявність в Україні значного впливу екзогенних факторів, зокрема, енергетична залежність, міжнародні боргові зобов'язання, кон'юнктура зовнішньої торгівлі та інші, що тимчасово ускладнюють розробку стратегій економічного розвитку. Проте, сучасні українські та світові реалії визначають пріоритети, серед яких – нарощування власного промислового потенціалу держави, зростання масштабів виробництва та обсягів споживання із врахуванням екологічного чинника. При цьому необхідно забезпечити баланс між промисловими галузями (секторами, виробництвами), які, з одного боку, визначають стратегічні перспективи України на глобальних ринках, а з іншого є критичними з позицій національної та економічної безпеки [1, с. 299].

У множині економіко-географічних досліджень промисловому виробництву надається значної уваги. Особливо це стосується аналізу особливостей розміщення та територіальної організації промисловості. Дослідження окремих підприємств чи видів господарської діяльності орієнтовані на аналіз їх місцеположення, локалізації, розміщення до природно-ресурсного та соціально-економічного середовища. В той час, дослідження угруповань підприємств, що належать до різних галузей орієнтовані на

специфіку їх територіальної організації. Як відомо, «територіальна організація» – більш ємке і складне поняття у порівнянні з «розміщенням». Дослідження територіальної організації включає також аналіз розміщення кожного підприємства. Проте, головна мета такого дослідження полягає у вивченні просторових комбінацій і поєднань різних підприємств, видів виробництв, галузей, їх внутрішньої взаємопов'язаності, функціональної, технологічної та організаційно-економічної взаємозумовленості. Територіальна організація промислового виробництва являє собою складну системно-структурну категорію, що має багаторівневу ієрархічну організацію. Її складовими елементами є певні одиниці (таксони) територіальної організації промисловості [5, с 398]. Категорія «фактори виробництва» у подібних дослідженнях є базовою і означає будь-які елементи процесу виробництва, що впливають на нього, визначаючи при цьому його ефективність та кінцевий результат. Щодо змістового її наповнення, то сюди можуть входити технічний прогрес, соціальний, гуманітарний, екологічний, духовний фактори тощо, а також, розвиток науки, освіти та кваліфікації працюючих. В той же час, змістова дефініція передбачає традиційні елементи, як то засоби та предмети праці, робоча сила, форми і методи організації виробництва (як традиційні, так і новітні ринкові), науковий сектор, а також, інформаційно-комунікаційний сегмент, рекламу, тощо. Особливими факторами виробництва з позицій маркетингово-географічного підходу виступає ризик, час та інформація. Прогрес знань на сучасному етапі забезпечує ефективне використання факторів виробництва та відповідних ресурсів, що призводить до формування прибутку. Наприклад, американський вчений Й. Шумпетер головним джерелом прибутку вважає здійснення підприємством нових комбінацій щодо техніки і технології, створення нових товарів, освоєння нових джерел сировини [2, 5].

Сучасна промисловість транзитивних держав в територіальному відношенні відрізняється досить характерною тенденцією, обумовленою розвитком таких форм суспільної організації виробництва, як концентрація, спеціалізація, кооперування і комбінування, швидким науково-технічним прогресом. Серед нових форм організації виробництва, що розпочинають діяти, слід зазначити конвергенцію, диверсифікацію, „постфордизм”, кластеризацію промисловості тощо. Дослідження об'єктивних закономірностей територіальної організації промисловості, виробництва та збуту продукції можливе лише за умови аналізу множини факторів, що впливають на розвиток і розміщення різних її галузей. Оцінка факторів розміщення складає основний зміст науки про територіальну організацію виробництва, бо лише при уважному вивченні всіх факторів можна робити висновки про ефективність розміщення та управління виробництвом і збутом. Серед впливових розрізняють такі групи факторів: природні, екологічні, технічні, політико-адміністративні, соціально-демографічні, економічні (вартість капіталовкладень, строки будівництва, ефективність виробництва, призначення і якість продукції). Важливими є виробничі зв'язки, економіко-географічне і транспортне положення та ін. В якості технічних факторів зокрема розглядають досягнутий та можливий рівень техніки і технології. Орієнтовна оцінка кожного з факторів дається на основі

глибокого вивчення особливостей економічної природи галузі. Оцінюючи фактори розміщення, аналізується структура затрат на виробництво, співвідношення матеріальних та інших затрат, трудомісткість і фондомісткість у галузях. Значний вплив на вибір варіантів розміщення виробництва має співвідношення основних техніко-економічних показників виробництва — його трудо-, матеріало- і капіталомісткості, енерго- та ресурсомісткості з обов'язковим врахуванням споживчого фактора [3, с. 21-22].

Роль споживчого фактора часто посилюється фактором робочої сили, оскільки місця зосередження населення це не лише джерела трудових ресурсів, але райони споживання промислової продукції. Транспортний фактор — один з найбільш впливових при розміщенні підприємств галузей. В залежності від величини транспортних витрат розміщення виробництва тяжіє до сировини або ж до споживачів. Визначаючи інтенсивність його впливу, необхідно враховувати, перш за все, витрати сировини і палива на одиницю виробленої продукції. При виробництві товарів виробничо-технічного призначення виробник орієнтується на конкретного кінцевого споживача, що викликає необхідність прямих взаємин з покупцем товару, які здійснюються в більшості випадків – за допомогою попередніх узгоджених поставчань. Зростання прямих продажів продукції виробничо-технічного призначення обумовлене підвищенням технічного рівня і устаткування, зростанням частки новітніх конструкцій. Все це викликає необхідність встановлення прямих контактів між продавцем і покупцем, які виникають до початку виробництва товару, а саме на стадії розробки задуму, проектування і уточнення економічних параметрів з урахуванням вимог покупця. Отже є важливими принципи промислового маркетингу, зокрема: орієнтація на вимоги споживача; цілеспрямоване управління попитом; активність і динамічність; гнучкість та адаптивність; націленість на довгострокову діяльність; комплексний підхід до вирішення проблем, пов'язаних з поставленими цілями відповідно до ресурсів і можливостей підприємства. Відповідно, основні завдання промислового маркетингу: 1) комплексний аналіз ринку з метою виявлення і формування попиту на товари промислового призначення; 2) планування виробничої, закупівельної, сервісної, збутової та фінансової діяльності; 3) планування маркетингової політики цін; 4) планування логістичної діяльності. Метою збутової діяльності підприємства з позицій маркетингу є не тільки безпосередній продаж продукції, а й задоволення платоспроможного попиту покупців. Збут є завершальною, найбільш відповідальною стадією забезпечення споживача продукцією.

Відповідно до традиційних та нових чинників, що є домінуючими у розвитку ринку промислової продукції та впливають на територіальну організацію виробництва і збуту в умовах транзитивної економіки можна віднести: історичний чинник; економіко-географічного положення; політико-адміністративний, чинник ринкової кон'юнктури; сировинний; споживчий; науково-технологічний та інноваційний; інвестиційний; екологічний; безпеки виробництва; чинник інфраструктурно-управлінський; традиційні та нові форми організації виробництва. Промисловий ринок протягом останніх

десятиріч бурхливо зростає практично в усіх країнах світу. Зростання його масштабів і значення відображає реальні зміни в економіці, пов'язані зі збільшенням обсягів промислових послуг і розвитком таких видів господарських відносин, як інформаційний ринок, консалтинг, торгівля, ноу-хау, поряд з існуванням традиційного ринку продукції промислового виробництва.

Список використаних джерел: Гукалова І.В., Мальчикова Д.С. *Вступ до фаху: географія і суспільство. Навчальний посібник.* / І.В. Гукалова, Д.С. Мальчикова. – Херсон: Олді плюс, 2015. – 268с. 2. *Економічний словник-довідник // За ред. доктора економічних наук професора С.В. Мочерного.* – Київ, Феміна, 1995. – 367 с. 3. Іщук С.І. *Розміщення продуктивних сил (теорія, методи, практика).* – К.: Вид-во Європейського університету, 2006 – 216 с. 4. *Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика: навчальний посібник / О.Г. Топчієв.* – Одеса: Астропринт, 2005 – 632 с. 5. *Reisman D. Schumpeter`s Market: Enterprise and Evolution.* – Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2004. - p.4. – 249 p.

УДК 911.3

К.Г. Неліпа

nelipka@mail.ua

Науковий керівник – д-р геогр. наук, проф. К.В. Мезенцев

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ІЄРАРХІЧНІ РІВНІ РЕГІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ РОЗСЕЛЕННЯ

Системами розселення називають форми геопросторової (територіальної) організації суспільства, які взаємодіють та пов'язані між собою інтенсивними суспільними та географічними процесами. Системі розселення, як складному суспільно-географічному утворенню, окрім кількісних, якісних параметрів та способів функціонування, характерна певна ієрархія.

За класифікацією Н.Ф. Тимчука [10], територіальні системи розселення поділяються на: 1) низові системи (в межах адміністративного району); 2) локальні системи (в яких системоутворюючими ознаками є маятникові виробничі, трудові, культурно-побутові зв'язки); 3) регіональні (сукупність декількох областей); 4) систему поселень країни. Л.Б. Заставецька [7, с.27] розглядаючи ієрархію систем розселення виділила: національний, регіональний та локальний рівні. О.І. Шаблій та Е.Б. Алаєв стверджують, що ієрархічні рівні систем розселення, як правило, співпадають з економічними районами або економічними зонами [1, с.13].

Регіональна система розселення складається, безпосередньо, з регіональних (міжобласних, обласних) та локальних (міжрайонних, районних, кущових, первинних) систем розселення.

Сформованість локальних систем розселення залежить від людності, вигідності транспортного положення, функціонального значення та районотворної ролі центра системи [3, с.82]. Економічною базою локальних систем розселення, безпосередньо, є окремі промислові підприємства,

промислові центри та вузли в сукупності з транспортними вузлами. Більшість вчених зазначає, що транспортна доступність в межах низових систем розселення не повинна перевищувати 1-1,5 години в один бік.

Первинні (внутрігосподарські) системи охоплюють територію декількох сільських поселень, які пов'язані між собою адміністративно-управлінськими, культурно-побутовими, трудовими зв'язками. Вони, загалом, співпадають з адміністративними територіями сільських рад, а їх адміністративні центри виступають в ролі ядер (центрів) розселення цих систем. Після розширення повноважень органів місцевого самоврядування, в більшості поселень, в яких знаходяться сільські ради, адміністративно-управлінські функції стали переважати над виробничими.

Внутрігосподарські системи розселення підрозділяють: 1) в залежності від розміщення сільради на: субординовані (ядро системи співпадає з адміністративним центром) та несубординовані (ядро системи не співпадає з адміністративним центром); 2) в залежності від зосередження функцій центру системи в одному чи двох поселеннях на: централізовані та децентралізовані.

Сукупність декількох первинних систем складає кущову (міжгосподарську, місцеву) систему розселення. Її центром виступає поселення серед інших поселень даної системи розселення, в якому зосереджена найбільша кількість підприємств виробничої та соціальної сфери. Радіус трудового тяжіння такого центру може коливатися в межах 5-15 км в залежності від потужності промислових підприємств даної території. На думку В.О. Джамана [2], центрами кущових систем розселення виступають другі за людністю поселення адміністративних районів.

Районні системи розселення охоплюють території адміністративних районів області, де центрами розселення виступають райцентри. За допомогою адміністративно-управлінських, торговельних, виробничих, культурних, освітніх, інформаційних та побутових зв'язків охоплюються всі поселення районної системи розселення. Виробничі зв'язки, як правило, здійснюються для отримання сировини і деяких напівфабрикатів [8, с.21].

За своєю внутрішньою організацією, на думку Л.Б. Заставецької [6], районні системи розселення можуть бути простими і складними. Проста районна система складається тільки з первинних систем і окремих поселень, складна – з первинних систем, окремих поселень та кущових систем. На даний час, внаслідок закриття промислових виробництв та зменшення кількості закладів соціальної сфери, районні системи перетворюються зі складних в прості. Тобто відбувається процес розпаду кущових систем розселення.

Райцентр може виступати в ролі центру, як первинної, так і кущової систем розселення. Радіус транспортної доступності до ядра районної системи розселення може досягати 20-25 км [9, с.57].

На основі об'єднання декількох районних систем формуються міжрайонні системи розселення. Їх ядрами виступають найрозвиненіші, середні за людністю міста області, які виконують розселенсько-організаційні функції. В них зосереджені, як правило, виробничі та соціальні об'єкти міжрайонного значення.

Оскільки більшість адміністративних центрів областей не займають центрального географічного положення в межах своїх областей, саме центри міжрайонного значення, безпосередньо, впливають на соціально-економічний розвиток області та розвинутість поселенської мережі. Вони перекладають на себе частину функцій, які притаманні обласному центру.

Н.В. Заблотовська [4] за функціональними зв'язками поселень з центром міжрайонної системи виділила 2 зони: активну та пасивну. До першої відносять поселення, які мають тісні зв'язки з ядром системи (в межах 1-годинної транспортної доступності), до другої – населенні пункти розташовані за межами активної зони (територія між 1-годинною та 2-годинною зоною).

На даний момент для міжрайонних систем розселення характерні процеси ліквідації підприємств виробничої і соціальної сфери міжрайонного значення. Це безпосередньо впливає на послаблення розселенських зв'язків та зменшення зон впливу ядер міжрайонних систем розселення.

Обласну систему розселення О.І. Шаблій розглядає як взаємозв'язане поєднання населених пунктів і їх локально-просторових спільностей з різноманітними міжселенськими зв'язками у межах обласної територіальної спільності [11, с.148]. Саме обласна система розселення за своїми функціональними зв'язками найтісніше пов'язана з сусідніми адміністративними областями.

Ядром обласної системи розселення виступає адміністративний обласний центр. Він відчутно впливає на формування транспортної мережі, яка в сучасних умовах стає вирішальним чинником в розвитку всієї внутрішньообласної системи розселення.

Міжобласні системи розселення формуються навколо значного центру, який має вплив на сусідні адміністративні області. Ядром міжобласної системи, як правило, виступають міста-мільйонери або дуже великі міста (500-1000 тис. осіб).

З 2015 року український Уряд почав впроваджувати адміністративно-територіальну реформу з питань добровільного об'єднання територіальних громад. Відповідно до Закону [5] новостворені сільські громади в Україні повинні налічувати близько 8,5 тис. осіб, селищні – 15,6 тис. осіб, міські – 33,7 тис. осіб.

Таким чином, зміна меж, функціональних зв'язків та транспортної доступності територіальних громад, посприяє трансформації ієрархічних рівнів, в першу чергу, в локальних, а потім й в регіональних системах розселення.

Список використаних джерел: 1. Агій Я.Ю. Роль концепції опорного каркасу у розвитку автотранспортної інфраструктури/ Я.Ю. Агій, Я.В. Шевчук // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2011. – Випуск II (42). – Частина I. С. 9-14. 2. Джаман В.О. Регіональні системи розселення: демографічні аспекти. – Чернівці: Рута, 2003. — 392 с. 3. Доценко А.І. Регіональне розселення: проблеми та перспективи. – К.: Наукова думка, 1994. – 195 с. 4. Заблотовська Н.В. Сучасні особливості формування та розвитку Хмельницької міжрайонної системи розселення / Н.В. Заблотовська, І.В. Левіцька // Науковий вісник Чернівецького нац-го ун-ту: Збірник наукових праць. Чернівці: Чернівецький нац.ун-т, 2013. - Вип. 672-673: Географія. – 184 с. – С. 92-95. 5. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» № 157-III

від 5 лютого 2015 р. // Відомості Верховної Ради, 2015, № 13, ст. 91. 6. Заставецька Л.Б. Основні риси трансформації районних систем розселення в сучасних умовах / Л.Б. Заставецька // Часопис соціально-економічної географії. – 2013. – Вип. 14. – С. 46-50. 7. Заставецька Л.Б. Системи розселення і геопросторові проблеми вдосконалення адміністративно-територіального устрою України: [монографія] / Л.Б. Заставецька. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – 332 с. 8. Питюрєнко Е.И. Территориальные системы городских поселений Украинской ССР. – К.: Наук. думка, 1977. – 206 с. 9. Рогожин Г.Н. Сельское расселение Украинской ССР: состояние и пути совершенствования. – К., УкрНИИНТИ, 1973. – 71 с. 10. Тимчук Н.Ф. Город и район: регулирование комплексного развития. – М.: Экономика, 1980. – 160 с. 11. Шаблій О.І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. – Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2001. – 744 с.

УДК 553.041

Н.Б. Пантелєєва

panteleeva4u@gmail.com

Науковий керівник – д-р геогр. наук, проф. М.Я. Сивий

Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг, Україна

ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ МІНЕРАЛЬНО-СИРОВИННИХ РЕСУРСІВ

У зв'язку з тим, що мінеральні ресурси є основою розвитку господарства країни питання вивчення мінерально-сировинних ресурсів є досить широко висвітленим в науковій літературі - від процесів пов'язаних з пошуками, розвідкою та видобутком - до впливу виробництва на навколишнє середовище. Таким чином, можна сказати про те, що на теперішній час сформувалися такі підходи до вивчення мінерально-сировинних ресурсів: природничо-географічний, економіко-географічний, економічний, екологічний, конструктивно-географічний.

Природничо-географічний підхід об'єднує геолого-мінералогічні і фізико-географічні дослідження. Геолого-мінералогічні дослідження передбачають вивчення мінеральних ресурсів від пошуку, розвідки, вивчення речовинного складу корисних копалин до розробки загальних концепцій пошуків та розвідки корисних копалин на окремих територіях [3]. Даний напрямок передбачає мінералогічні, петрографічні, геохімічні та геологічні дослідження, що є основою для подальшого використання мінеральної сировини у господарській діяльності. Вагомий внесок у вивчення мінеральних ресурсів України таких дослідників, як В. Боднарчук, Я. Белєвцев, О. Вялов, В. Глушко, Л. Галецький, В. Краюшкін, Д. Коваленко, Є. Лазаренко, В. Лучицький, О. Матковський, Є. Погребицький, І. Паранько, Ю. Сенковський, Л. Ткачук, Ф. Шнюков та багатьох інших.

Фізико-географічні дослідження мінеральних ресурсів передбачають встановлення та деталізацію генетичних закономірностей формування і локалізації різних видів корисних копалин у регіоні, прогноз та пошуки родовищ на нових площах, тощо. Важливе місце займають палеогеографічні і

палеоландшафтні дослідження, які дозволяють спрогнозувати нагромадження мінеральної сировини на конкретних територіях завдяки палеогеографічним реконструкціям. Геоморфологічні дослідження допомагають проводити пошуково-геоморфологічні роботи, а також важливі при оцінці рельєфу району розташування родовища корисних копалин і побудови гірничодобувного підприємства, запобігання прояву небезпечних геоморфологічних процесів у процесі видобутку [3]. Ландшафтознавчі дослідження мінеральних ресурсів передбачають проведення аналізу ландшафтно-геохімічного стану гірничопромислових районів, прогнозування негативного впливу на ландшафтні комплекси видобутку та переробки мінеральної сировини, розробка рекомендацій щодо збереження і відновлення розмаїття ландшафтних комплексів в межах гірничопромислових районів та прилеглих територіях.

Економіко-географічний підхід передбачає вивчення впливу мінерально-сировинних ресурсів на формування галузевої і територіальної структури господарства, а саме визначення відповідності промислового комплексу мінерально-ресурсному потенціалу конкретної території, розробки основних шляхів розвитку та вдосконалення виробничо-територіальних комплексів за рахунок раціонального використання корисних копалин. Обґрунтуванням даного підходу займалися П. Алампієв, І. Бобрович, В. Бурка, Й. Бурка, І. Горленко, Я. Жупанський, Ф. Заставний, В. Захарченко, С. Іщук, М. Колосовський, В. Міщенко, М. Паламарчук, Е. Пироженко, М. Пістун, Л. Руденко, О. Шаблій та ін.

Мінерально-сировинні ресурси в економічній географії розглядаються з трьох позицій: галузевої (вивчення гірничопромислових галузей господарства з точки зору їх ролі у формуванні структури промислових комплексів, встановлення особливостей розміщення запасів, розгляд показників експлуатації родовищ, розробка напрямів подальшого розвитку галузі тощо), функціональної (визначення комплексотвірних властивостей корисних копалин, економіко-географічна типізація мінерально-сировинних ресурсів, визначення ролі мінеральних ресурсів у формуванні міжгалузевих виробничих комплексів), територіальної (дослідження впливу мінерально-сировинних ресурсів на територіальну структуру виробництва та пошук шляхів її вдосконалення на основі раціонального використання мінеральної бази).

Економічний підхід передбачає розгляд питання методології та методики економічної оцінки природних ресурсів [1]. Основною метою сучасної економічної оцінки родовищ корисних копалин є визначення можливості залучення запасів в розробку при існуючому технічному рівні розвитку суспільства з врахування потреб в даному виді мінеральних ресурсів.

Екологічний (природоохоронний) підхід спрямований на вивчення мінеральних ресурсів з точки зору процесів, які супроводжують розвідку, видобування та первинну переробку корисних копалин. Внаслідок негативного впливу на довкілля гірничодобувного та переробного виробництв виникла необхідність моніторингу, аналізу, прогнозування та розробки раціональних схем екологічно-безпечного функціонування підприємств з видобутку та переробки мінеральної сировини у контексті оптимізації природокористування.

В останні десятиліття розвивається новий –*конструктивно-географічний* підхід до вивчення мінеральних ресурсів. Він передбачає аналіз й синтез фактичних даних, теоретичних і методологічних напрацювань усіх вище охарактеризованих підходів, а саме: природничо-географічного, економіко-географічного, екологічного. Суть конструктивно-географічних досліджень полягає у всебічному аналізі та оцінці мінеральних ресурсів як складника природно-ресурсного потенціалу території, прогнозуванні тенденцій розвитку та пошуку шляхів оптимізації функціонування мінерально-сировинних комплексів, оцінці впливу на геоекологічну ситуацію виробництва та обґрунтуванні управлінських рішень у галузі ефективного використання мінеральної сировини. Конструктивний підхід до вивчення мінеральних ресурсів передбачає створення низки алгоритмічних схем дослідження які були розроблені і запропоновані М. Сивим [3]. За допомогою алгоритмів, які пропонує автор можна простежити використання мінеральних ресурсів на всіх етапах і передбачити розв’язання низки теоретичних і практичних завдань, як от: обґрунтування стратегічних напрямів розвитку мінерально-сировинних комплексів; оцінка місця і ролі мінеральних ресурсів у господарських комплексах; комплексне використання мінерально-сировинних ресурсів та утилізація відходів; зниження екологічної напруги та ін. Таким чином, найбільш ґрунтовним у вивченні мінерально-сировинних ресурсів є конструктивно-географічний метод, який синтезує усі оптимальні напрацювання вище розглянутих підходів.

Список використаних джерел: 1. Калько А.Д. Економіко-географічна оцінка мінерально-сировинних ресурсів / А.Д. Калько // *Природа Західного Полісся та прилеглих територій: зб. наук. праць / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; за заг. ред. Ф.В. Зузука. – Луцьк, 2011. – № 8. – С. 53-58.* 2. Матюха В.В. Щодо питання комплексної економічної оцінки мінерально-ресурсного потенціалу / В.В. Матюха. // *Механізм регулювання економіки. – 2012. – № 1. – С. 39-44.* 3. Сивий М. *Географія мінеральних ресурсів України: монографія / М. Сивий, І. Паранько, Є. Іванов. – Львів: Простір М, 2013. – 682 с.* 4. Сивий М.Я. *Методологічні підходи до вивчення мінерально-сировинних ресурсів / М.Я. Сивий // Наукові записки ТНПУ імені В.Гнатюка. Серія: Географія. – 2009. – № 1. – С. 142-150.* 5. Сухіна О.М. *Розвиток методологічних підходів до економічної оцінки мінерально-сировинних ресурсів / О.М. Сухіна, О.П. Лобасов, М.І. Жишко. // Економіка України. – 2013. – № 2. – С. 67-80.*

ІННОВАЦІЙНЕ ЛІДЕРСТВО ЯК СПРАВЖНЯ АЛЬТЕРНАТИВА ЗАСИЛЛЮ БЮРОКРАТИЗМУ

Конституювання демократичної конституційної держави як наслідок сучасної стадії розвитку громадянського суспільства, очевидно, базується на раціонально-легальних способи легітимації влади за умови нормального перебігу політичних процесів. Однак історія демонструє безліч прикладів відходу від раціонально-легального типу панування, що змушує розглянути причини та обставини даних відхилень. Основні з них пов'язані, на наш погляд, з кризовими моментами у функціонуванні політичної системи, коли відбуваються часткові зміни в режимі її функціонування або повний злам раціонально-легальних способів легітимації влади. У першому випадку мова йде про виникнення умов для харизматичного лідерства, у другому – для тоталітарного вождизму.

Конкретний тип політичного лідерства багато в чому визначається співвідношенням і динамікою компонентів політичної культури суспільства. Громадянська культура – змішана політична культура. В її рамках велика кількість громадян може бути активною в політиці, проте безліч інших відіграють пасивну роль «підданих». Можна припустити, що політичні еліти поділяють політичну культуру широких мас населення. У кінцевому рахунку еліти становлять частину тієї ж самої політичної системи і багато в чому пройшли той самий процес соціалізації.

В значній мірі громадянський вплив на владні еліти здійснюється без активних дій і навіть без усвідомленого прагнення конкретних груп населення. Еліти можуть прогнозувати можливі вимоги громадськості та у відповідності з цим приймати відповідальні заходи. За нормальних умов, політичні еліти працюють на випередження: діють відповідально не тому, що громадяни активно висувують свої вимоги, а для того, щоб утримати їх від потенційної активності.

Для раціонально-легального лідерства зберігається обмежений, добре контрольований суспільством простір, в якому фактично нівелюється можливість появи політичного лідера харизматичного типу, що генерує інновації в суспільстві, мобілізуючи маси на вирішення завдань соціального оновлення. Аналіз політичної культури суспільства як передумови становлення того чи іншого типу політичного лідерства дозволяє припустити, що в усталених політичних системах простежується взаємозв'язок культурних установок політичної поведінки мас, еліти, окремих політичних фігур і інституційним контекстом, історично-сформованим типом політичної системи:

Проте, на практиці для формування механізму інноваційного політичного лідерства виникають різноманітні перешкоди. Ключовою з них є могутня, в силу самої природи сучасної держави, бюрократична корпорація, що характерна для кризових періодів. Бюрократія в політичній системі сучасної держави займає чільне місце і наділене вагомою владою, протиставляючи суспільству свої корпоративні інтереси і маючи організаційні, адміністративні механізми для їхнього захисту. Влада бюрократії заснована на знанні спеціальних навичок управління, отриманих у ході професійної підготовки та офіційної інформації, яка може бути отримана виключно адміністративними каналами, а також безпосередній включеності в механізми адміністративного управління.

К. Маркс підкреслював, що характер відносин всередині бюрократії визначається ієрархією та пов'язаним з нею принципом «бюрократичного розуміння», за яким нижчі щаблі адміністративної влади довіряють вищим в загальних питаннях, а вищі – довіряють підлеглим у тому, що стосується знання частковостей. В результаті рівні бюрократичної системи взаємно вводять один одного в оману. На думку філософа, бюрократія являє собою закрите суспільство всередині самої держави. Дух бюрократії виражається в таємному характері її діяльності, який забезпечується її корпоративною будовою та ієрархічною структурою. Державне чиновництво, відповідно позиції К. Маркса, не є виразником загальних інтересів, адже бюрократія діє у відповідності не стільки інтересам суспільства, скільки власним інтересам [3, с. 270-272].

Історичний досвід показує, що протидія експансії бюрократії та створення більш ефективних механізмів управління вимагає сильної політичної волі. Як політичне явище, бюрократія універсальна і повсюдна, пов'язана з самою сутністю інституту держави.

Для М. Вебера бюрократія – технічно найбільш ефективне знаряддя управління, що перевершує в цьому управлінській апарат будь-якого іншого типу; в той же час бюрократія – особлива статусна група зі специфічними поглядами та ціннісними орієнтаціями, яка не обмежувалася своєю інструментальною функцією, але прагнула до володіння владою. На думку науковця, бюрократія в сучасному суспільстві є не просто безособовим інструментом управління, але і особливою соціальною групою зі своїми поглядами та ціннісними орієнтаціями. Ідеальний тип раціональної бюрократії не передбачає наявності у чиновництва будь-якої влади, що виходить за межі його формальних повноважень. Проте, монополія на володіння деякими видами інформації дозволяє бюрократії під виглядом адміністративної неупередженості визначати напрям державної політики. М. Вебер підкреслює суттєві відмінності між чиновником і політиком як двома багатьо в чому протилежними типами особистості [1, с. 665-667]. Здатність бюрократії впливати на формування політичного курсу має вкрай негативні наслідки, що обумовлено, насамперед, відсутністю у чиновників якостей, необхідних справжньому політичному діячеві: інноваційному політичному лідеру.

Ідеальний тип чиновника включає наступні людські якості: готовність виконати будь-який наказ, неупередженість і безособовість, вміння ефективно

діяти в рамках існуючих законів, професійну кваліфікацію, перевагу почуття обов'язку над усіма іншими. За політичний курс чиновник не несе особистої відповідальності. М. Вебер вважав, що чиновник не повинен робити те, що необхідно для справжнього політика – боротися. Адже прийняття рішень, боротьба та пристрасть – стихія політика, який має ризикувати своєю кар'єрою, відстоюючи власну позицію. Політик повинен бути вільним у своєму мисленні, думках і діях, боротися за владу, знаходити прихильників і союзників, йти на компроміси та володіти незалежним матеріальним становищем.

Із впровадженням загального виборчого права виникла необхідність у масовій партійній організації. Реальна влада опиняється в руках апарату партійних чиновників. Як пише М. Вебер, в умовах сучасної політичної партії лідером стає лише той, кому підпорядковується партійна машина, а «створення таких машин означає наступ плебісцитарної демократії» [1, с. 675]. Політичним лідерам в веберівській концепції плебісцитарної демократії належить чільне місце. Демократія постає не метою, а лише засобом, передумовою для поставання справжніх політичних лідерів і ефективним способом їх відбору.

Вітчизняний дослідник В. М. Козаков підкреслює, що «професійність державного управління передбачає здатність управлінського персоналу до широкого застосування в практиці своєї діяльності інноваційності. Інноваційна діяльність у системі державного управління вимагає напрацювання таких управлінських засобів впливу, що дають змогу одночасно забезпечити реалізацію державної політики та інтересів громадян» [2, с. 232]. Отже, маємо всі підстави зробити висновок про те, що реальну протидію засиллю бюрократії задля демократизації державного управління, – з огляду на наукову доцільність, – варто шукати саме в інституціоналізації інноваційного лідерства.

Список використаних джерел 1. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер; [пер. с немецкого]. – М. : Прогресс, 1990. – 808 с. 2. Козаков В.М. Соціально-ціннісні засади державного управління в Україні: Монографія / В.М. Козаков. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 284 с. 3. Маркс К. К критике гегелевской философии права / К. Маркс, Ф. Энгельс. Соч., 2-е изд. – М. : Изд-во полит. л-ры, 1955 – Т. 1. – С. 219-368.

УДК 911.3+911:004 (075.8)

О.В. Попович, С.В. Костріков

olha_porovich_96@mail.ua, sergiy.kostrikov@gmail.com

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна

ГЕОІНФОРМАЦІЙНЕ КАРТОГРАФУВАННЯ ТА МОДЕЛЮВАННЯ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕВОЛЮЦІЇ ГЕОГРАФІЧНОГО ЛАНДШАФТУ ВІД ПРИРОДНОГО ДО АНТРОПОГЕННОГО

Протягом минулого – на початку цього сторіччя цивілізація здобула неабияких успіхів: якщо кількість людей за цей час зросла менш ніж у 4 рази, глобальний внутрішній валовий продукт збільшився більш чим у 40 разів. Відповідне використання людиною природних ресурсів і вплив на середовище

її життя не міг не спричинити глобальної екологічної кризи і похідних змін у природному середовищі, які цю кризу супроводжують. Наприклад, за деякими оцінками за останні 60 років радіаційний фон на Землі збільшився на 75%. Одним із найсуттєвіших наслідків техногенного впливу є поява у середовищі життя людини не властивих цьому середовищу природно-територіальних комплексів – антропогенних ландшафтів. Техногенний імпакт на навколишнє середовище та ресурси і призводить до зміни відповідних ландшафтних характеристик □ це, перш за все, зміни структури ландшафтів (горизонтальної та вертикальної), зміна функціональних зв'язків у межах ландшафтів, фізичні й хімічні забруднення компонентів ландшафтної системи.

В контексті пошуку сучасних механізмів створення та підтримки існування такого географічного простору, який був би одночасно оптимальним з точки зору дотримання законів природи і щодо задоволення потреб суспільства, надважливим є як моніторинг змін, що відбуваються у природному ландшафті під впливом низки несприятливих процесів, так і дослідження еволюції географічного ландшафту від природного до антропогенного. Одна із найбільш ефективних новітніх методик моніторингу змін у природному ландшафті під впливом діяльності людини є застосування ГІС-технологій, зокрема геоінформаційного картографування та моделювання. При цьому ГІС розглядається не тільки та не стільки інструментом перетворення традиційного картографічного матеріалу в цифровий формат, скільки потужним засобом впровадження сучасного методологічного підходу в, наприклад, суспільній географії [7]. Використання засобів і методів геоінформатики значно збільшує традиційні можливості обробки різноманітної інформації, дозволяючи вирішувати принципово нові за змістом завдання у ландшафтному аналізі.

Чітка цільова установка і переважно прикладний характер, автоматизація процесів картографування, динамічність та легкість управління картографічним навантаженням, застосування системного підходу до відображення та аналізу явищ і процесів [1], дають можливість у повній мірі відображати та аналізувати масштаби впливу людини на ПТК, динаміку зміни природних ландшафтів.

У зв'язку з можливостями сучасної комп'ютерної техніки щодо масштабування картографічного зображення виникає можливість не лише автоматичного масштабування зображення, що є зручним при дослідженні природних компонентів ландшафту різних рівнів, а і можливість зіставлення та аналізу різнопредметних і різномасштабних карт певного ландшафту, що набуває принципово нового методичного значення при дослідженні впливу людини на компоненти ландшафту різних рівнів. Подібне зіставлення наводиться на наступній ілюстрації, де у ГІС-інтерфейсі авторського програмного забезпечення подаються техногенні і природні складові ландшафтної 3D-карти (рис. 1).

Принцип пошарової побудови електронної карти дозволяє в процесі роботи включати або відключати, накладати шари один на інший у певному порядку, варіювати охоплення території впливом того чи іншого антропогенного явища [2], що дозволяє прослідкувати динаміку зміни природного ландшафту антропогенним (рис. 2).

Рис. 1. Ландшафтна 3D-карта природних та антропогенних складових у інтерфейсі авторського програмного забезпечення ГІС

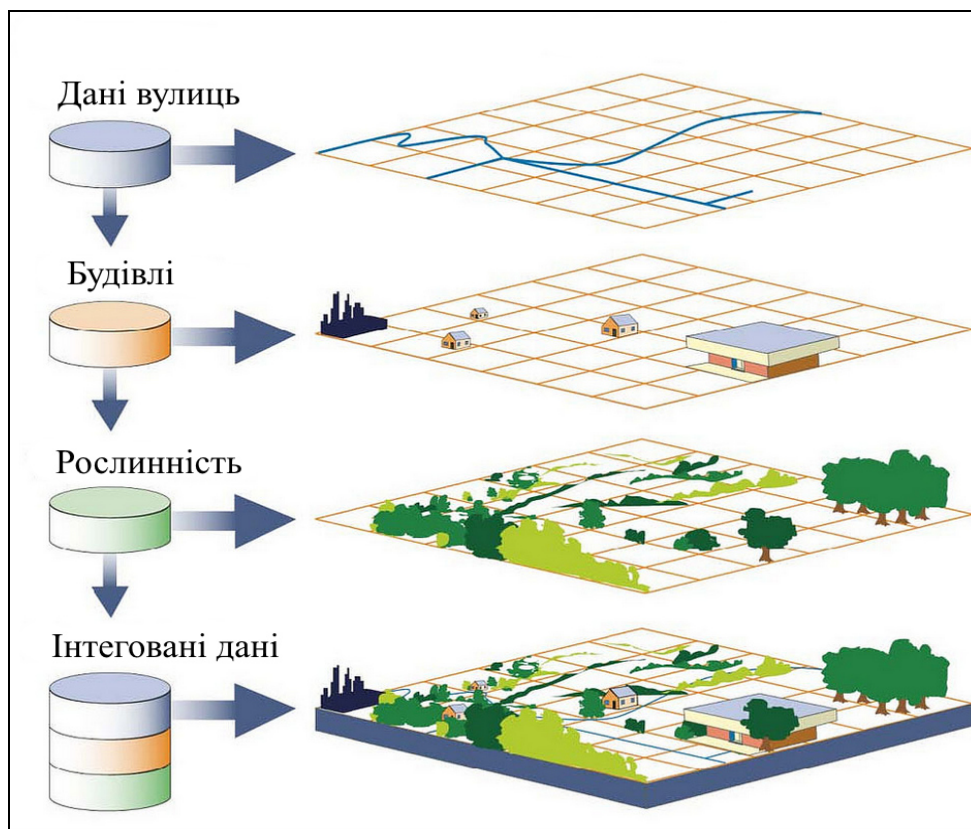

Рис. 2. Пошарова побудова ГІС-карти природно-антропогенного ландшафту

Велике значення для екологічного, ландшафтного картографування має створення геоінформаційної бази за допомогою ГІС технологій, що забезпечує всі етапи вивчення та картографування екологічних проблем і ситуацій на даній території [3, 6]. Існує певний напрямок, який здатний підвищити інформативність ландшафтно-картографічної моделі шляхом переходу від єдиної карти до серії карт, до складної картографічної моделі.

Прикладом може бути серія електронних карт певного ландшафту різних років, яка дозволить проаналізувати певний етап еволюції природного ландшафту від природного до антропогенного. Важливість пошарової побудови ГІС-карти для розв'язання подібної задачі неможливо переоцінити.

У іншому випадку багаторівнева (пошарова) будова комп'ютерної карти антропогенних змін ландшафтів може відповідати ієрархії відображених ПТК. Це дає можливість представити інформацію про зміни ландшафтів із різними ступенями деталізації, що є доречним для різних цілям використання карти – від загально інформаційного, оглядового ознайомлення з сучасним станом ландшафтів території до розв'язання конкретних екологічних завдань локального рівня.

Крім картографічних моделей, велике значення при дослідженні перетворення природних ландшафтів мають імітаційні моделі □ різновид математичних моделей, що описують динамічні процеси у реальних системах [4, 5]. Найбільш складним сегментом класу динамічних імітаційних моделей є моделі зі структурою, що поступово змінюється. Значні динамічні зміни тут стосуються не лише властивостей окремих елементів моделі, а і загальної структури такої моделі. У випадку такої моделі для кожного проміжку часу процесу зміни природного ландшафту антропогенним, що розглядається на певній частині карти, притаманна своя сукупність субмоделей [5].

Отже, методи геоінформаційного дослідження ландшафтів через ГІС-картографування і моделювання можна вважати одними з найбільш ефективних сучасних методик вивчення впливу людської діяльності на ПТК різних рівнів.

Список використаних джерел: 1. Безверхнюк Т.Н. Методика построения ландшафтных карт с использованием ГИС-технологий // Учен. зап. Таврич. нац. ун-та им. В.И. Вернадского. – Т. 12 (51). – 1999. – № 1. – С. 326-334. 2. Бондаренко Е.Л. Геоінформаційне еколого-географічне картографування / Бондаренко Е.Л. – К.: Фітосоціоцентр, 2007. – 272 с. 3. Жуков В.Т. Компьютерное геоэкологическое картографирование / В.Т. Жуков, Б.А. Новаковский, А.Н. Чумаченко. – М.: Научный мир, 1999. 4. Иванников А.Д. Геоинформатика / А.Д. Иванников, В.П. Кулагин, А.Н. Тихонов, В.Я. Цветков. – М.: МаксПресс, 2001. – 349 с. 5. Костріков С.В. Геоінформаційне моделювання природно-антропогенного довкілля: монографія / С.В. Костріков – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. – 484 с. 6. Стурман В.И. Экологическое картографирование. – М.: Аспект Пресс, 2003. 7. Kostrikov S., Segida K. Towards the environmental geography concept / С. Костріков, К. Сегіда // Часопис соціально-економічної географії. – Вип. 14 (1). – Харків: Видавництво ХНУ, 2013. – С. 5-11.

ВИДИ ЕТНІЧНОГО ТУРИЗМУ

Етнічний туризм є одним з видів туризму, що інтенсивно розвивається у світі в наш час. Існують різноманітні точки зору на співвідношення етнографічного та етнічного туризму [4].

А.І. Щукін у своєму дисертаційному дослідженні зазначає, що основні учасники етнографічних турів – люди, які професійно займаються етнографією. У свою чергу учасники етнічного туризму – широка аудиторія туристів, головною метою котрих є задоволення духовних потреб [5].

В.Н. Пресняков і М.А. Жулина вважають етнічний і етнографічний туризм синонімами [3]. За радянських часів термін «етнічний» туризм не використовувався, було розповсюджено поняття «етнографічний» туризм (пов'язане з наукою «етнографією»), який і зараз вживається в науковому середовищі [4].

Ностальгічний туризм у першу чергу відноситься до туризму, який пов'язаний з відвідуванням історичної батьківщини або місць народження родичів.

У науковій літературі близьким до етнографічного туризму поняттям є «культурний туризм» («cultural heritage tourism», «heritage tourism» або «diaspora tourism»). Національний Фонд Охорони Пам'яток Історії в США визначає культурний туризм як «відвідування історичних місць, а також знайомство з пам'ятками, що відображають історію людства» [8].

Міжнародна рада по збереженню пам'яток і визначних місць (ICOMOS) дає своє визначення культурному туризму: «Це особливий вид туризму, метою якого (серед безлічі інших цілей) є також відкриття пам'ятників і пам'яток» [7].

Також близьким поняттям до етнографічного туризму можна вважати етнокультурний туризм (ethnocultural tourism) – поняття не часто зустрічається у вітчизняній літературі [1, 2]. А.Г. Бутузов включає в нього етнографічний, антропологічний, етнічний, ностальгічний туризм [1].

Детальніше охарактеризуємо усі інші підвиди етнографічного туризму.

Ностальгічний туризм, генеалогічний туризм (nostalgic tourism, genealogy tourism, ancestral tourism). Цей специфічний вид туризму має на увазі або відвідування місць свого народження, або місць, де жили предки. Даний напрям туризму одержав імпульс для розвитку в 1999 році, коли Британське туристичне управління (ВТА) закликала нащадків іммігрантів і вивезених арештантів повернутися на батьківщину і вивчити свій родовід [6]. В даний час цей вид туризму особливо популярний у країнах Центральної Європи, де Друга світова війна призвела до масової міграції населення. Прикладами також є

поїздки фінів у Карелію, Ленінградську область, німців в Калінінградську область, японців на Сахалін.

Етнографічний туризм (ethnographic tourism) здійснюється з пізнавальною і розважальною метою, знайомить з культурою і побутом певного народу, його костюмами, мовою, фольклором, традиціями, звичаями, етнічним творчістю, розрахований на широке коло туристів.

Цей вид туризму передбачає відвідування історичних сільських поселень, які зберегли свій планувальний і архітектурний вигляд, традиційні види землекористування, елементи народної культури в повсякденному житті і творчість людей.

Поселення бувають демонстраційними (де жителі насправді живуть в інших населених пунктах, приходячи в поселення на роботу) і реальними. Прикладом демонстраційного поселення може бути село племені карен з довгошиїми жінками (Таїланд). Подібні туристичні маршрути існують в багатьох країнах.

Етнотуризм широко поширений в світі, туристам пропонується відвідати житла місцевого населення, скуштувати національні страви разом з місцевими жителями. Яскравим прикладом може бути відвідування бедуїнів в Єгипті, екскурсія включає в себе поїздки на квадроциклах, вечерю, приготовлена на багатті, катання на верблюдах, національні пісні, танці, участь у церемоніях.

Антропологічний туризм (anthropological tourism) як один з напрямків етнографічного туризму передбачає вивчення культур зниклих етнічних спільнот, відвідування країни їх колишнього проживання з метою знайомства з сучасною культурою; а також відвідування місць компактного проживання народів, що перебувають під загрозою зникнення, і нечисленних народів [1]. Яскравими прикладами вивчення зниклих спільнот можуть бути екскурсії в Перу з метою знайомства з культурою інків, у Криму – з культурою скіфів. Популярні екскурсії до караїмів (Крим), що знаходяться під загрозою зникнення. У Панамі організують тури до індіанців племені ембер.

Аборигенний туризм (aboriginal tourism, indigenous tourism) – вид туризму, в якому корінні народи безпосередньо залучені до організації туристичної індустрії. Цьому виду етнографічного туризму присвячені, зокрема, роботи С. Ryan і М. Aicken [10], С. Notzke [9]. Етнокультурні тури до аборигенів популярні в Австралії, зокрема по південній частині країни. Екскурсійна програма проводиться корінними жителям Австралії, в ході 1-5 денних турів туристи відвідують села аборигенів, знайомляться з їх історією та культурою, а також оглядають місцеві природні пам'ятки. На північному узбережжі Гондурасу громади народу гаріфуна організують тури в свої села і знайомлять туристів з традиційною рибальською культурою, танцями, музикою і національною кухнею. У селі Akha Hill Tribe, розташованому в північній частині Таїланду, туристам пропонують зупинитися в бамбукових бунгало з видом на долину, оточену чайними плантаціями, рисовими полями, водоспадами і джунглями. Місцеві гіді супроводжують гостей селища на риболовлю, організують катання на слонах, а також тури до сусідніх гірських

племен. Весь отриманий від тур індустрії прибуток залишається в місцевому співтоваристві і витрачається на розвиток освітньої системи.

Джайлоо-туризм – це один із наймолодших підвидів етнічного туризму (різновид етнографічного туризму). Назва походить від киргизького слова «джай-лоо», що означає альпійський луг, гірське пасовище. Це відпочинок далеко від благ цивілізації в умовах примітивного побуту. Джайлоо-туризм зародився в Киргизстані наприкінці 1990-х років, коли місцевий туроператор запропонував туристам пожити деякий час в юртах життям гірського чабана. Першими джайлоо-тури спробували туристи з Швейцарії, Німеччини, Великобританії та Росії. До теперішнього часу Киргизстан є лідером джайлоо-туризму. Найбільш популярні туристичні маршрути прокладені навколо берегів високо-гірського озера Іссик-Куль, прикладом може бути тур Бішкек – село Корчкорка – Сарала-Саз – Бішкек. Тут туристи знайомляться з кочовою культурою, національними іграми, катаються на конях, вчать ткати ала-кіізи і шірдакі – національні повстяні килими.

Отже, різноманітність видів етнічного туризму засвідчує як багатогранність туристичних ресурсів даного спрямування, так і широкий інтерес та попит споживачів до пізнання історії, культури, побуту, звичаїв і традицій різних народів світу.

Список використаних джерел: 1. Бутузов А.Г. *Состояние и перспективы развития этнокультурного туризма в Российской Федерации* / А.Г. Бутузов // *Сервис в России и за рубежом*. – 2009. – № 4. – С. 11-15. 2. Курдюков В.Н. *Перспективы развития этнокультурного туризма Байкальского региона* / В.Н. Курдюков // *Известия Иркутского государственного университета. Серия «Науки о Земле»* 2011. Т. 4. – № 2. – С. 151-160. 3. Пресняков В.Н. *Народные промыслы республики Мордовия и этнический туризм* / В.Н. Пресняков, М.А. Жулина // *География и туризм. Сборник научных трудов*. – Пермь, 2010. – С. 156-166. 4. Святоха Н.Ю. *Подходы к классификации этнического туризма* // Н. Святоха, И. Филимонова // *Вестник*. – Оренбург, 2014. – Вып. 167. – С. 179-181. 5. Щукин А.И. *Предпосылки и факторы развития этнического туризма на Северо-Западе Российской Федерации: автореф. дис. ... канд. геогр. наук* / А.И. Щукин. – СПбГУ, СПб., 2002. – 22 с. 6. Birtwistle M. *Genealogy tourism* // *Niche Tourism*. – 2013. – P. 59. 7. *Charter of Cultural Tourism [Electronic resource]* // *ICOMOS International Scientific Committee on Cultural Tourism [Official website]*. URL: http://www.icomos.org/tourism/tourism_charter.html (accessed: 15.01.2014) 8. *Heritage Tourism* // *National Trust for Historic Preservation*. – Режим доступа: <http://www.preservationnation.org/information-center/economics-of-revitalization/heritage-tourism/>. 9. Notzke C. *Indigenous tourism development in southern Alberta, Canada: Tentative engagement* // *Journal of Sustainable Tourism*. – 2004. - № 12(1). - P.29-54. 10. Ryan C., Aicken M. *Indigenous tourism: The commodification and management of culture*. – Elsevier, 2005.

ПОКИНУТІ ТЕРИТОРІЇ («BROWNFIELDS»): ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ

Дослідження покинутих територій є надзвичайно актуальною темою, оскільки по території України розміщена велика кількість покинутих різнофункціональних об'єктів. На сьогоднішній день покинуті території все більше розглядаються не як проблема, що потребує вирішення, а як територіальний ресурс розвитку, який можна використати в промислових, рекреаційних, житлових та інших цілях.

Покинуті території – це території суходолу і водної поверхні в цілому або поверхні суходолу зокрема, що вже не підлягають антропогенному впливу та не виконують свого цільового призначення.

В зарубіжній літературі використовують термін «*brownfields*», під яким розуміють ділянки території, що мають такі характеристики:

- є об'єктом нерухомості;
- в минулому використовувалися;
- є покинутими або недовантаженими;
- повністю або частково належать міській території;
- вимагають втручання для подальшого ефективного використання;
- розширення, перебудова або повторне використання ускладнене екологічним забрудненням [2; 3].

У містобудуванні «*brownfield*» називають територію, яка раніше використовувалася, на відміну від «*greenfield*» – території, яка ніколи не використовувалася для забудови.

До поняття «покинуті території» близьке поняття «*порушені території*», які розглядаються як ділянки, пошкоджені, забруднені або виведені з господарського обороту в результаті антропогенного і техногенного впливів. Порушеними територіями є землі, які зіпсовані або зайняті звалищами, відстійниками, шлаковими відвалами, відвалами шахтних порід, кар'єрами нерудних будівельних матеріалів, відходами підприємств, підтоплені, вироблені, не використовуються в господарських цілях без проведення спеціальних заходів з їх відновлення і рекультивації. Поняття «порушені території», що використовується вітчизняною наукою, вужче поняття «покинуті території», оскільки *brownfield* включають в себе не тільки ділянки землі, що втратили первісну цінність у результаті господарської діяльності людини, але й невикористовувані об'єкти нерухомості, подальше використання яких ускладнено через екологічне забруднення [4].

За минулим призначенням всі покинуті території можна поділити на 16 категорій (рис. 1):

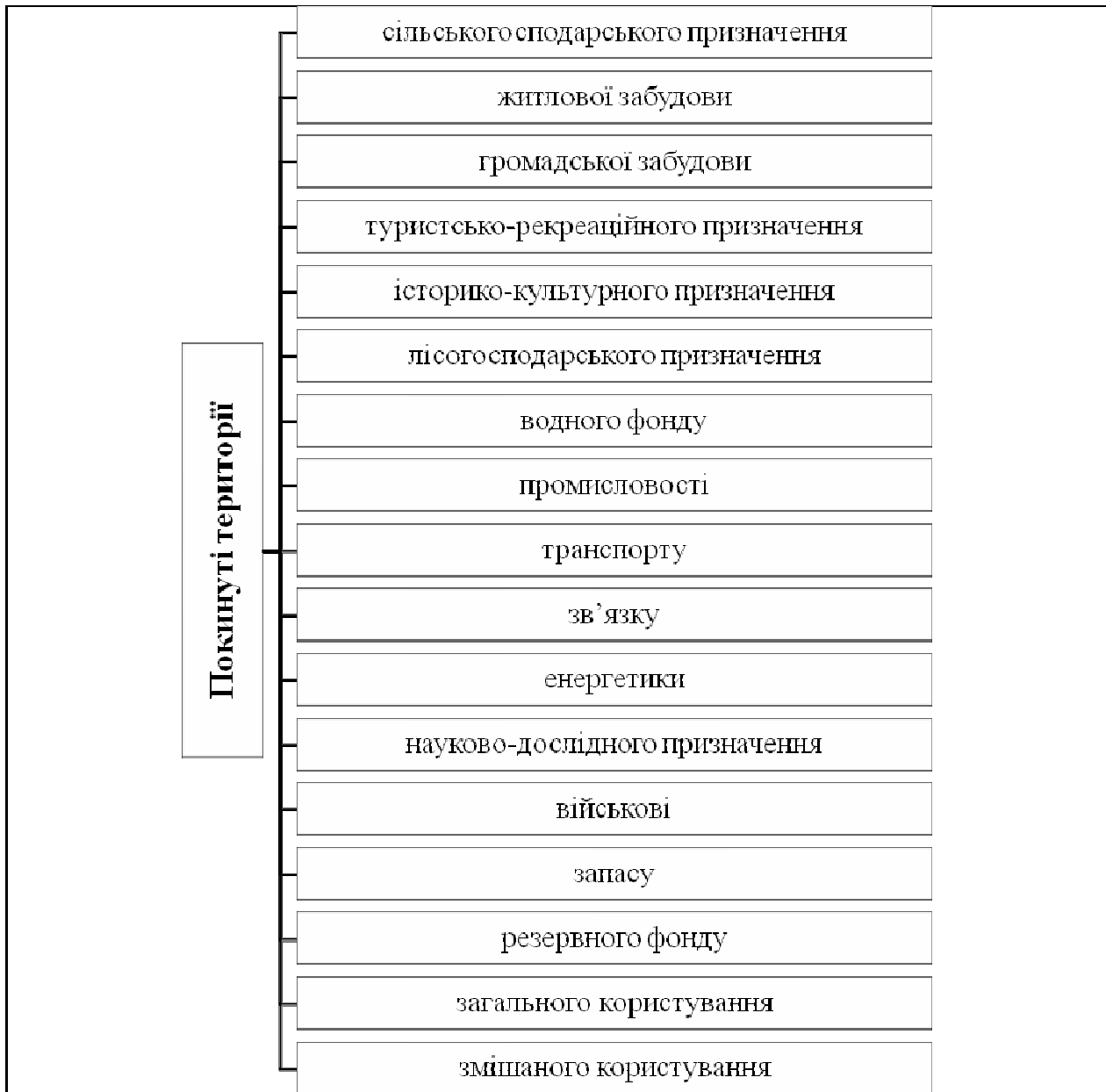

Рис. 1. Класифікація покинутих територій за їх минулим призначенням (побудовано автором)

Серед причин виникнення покинутих територій різні автори виділяють природні, техногенні, політичні, економічні та інші (табл. 1).

Аналізуючи різні підходи до визначення причин виникнення покинутих територій Є.С. Власової, І.Ю. Гріна, С.В. Монченко, Є.І. Архипової, Н.Є. Козиренко, Л.Р. Сайранової, була складена власна їх класифікація (табл. 2).

Таблиця 1

Причини виникнення покинутих територій

(складено автором за даними [1])

С.В. Монченко	Л.Р. Сайранова	Є.С. Власова та І.Ю. Грін	Є.І. Архіпова та Н.Є. Козиренко
<i>Природні причини</i>			
Стихійне явище, природне виснаження ресурсів	Стихійне явище	Стихійне явище	Стихійне явище
<i>Техногенні причини</i>			
Техногенні катастрофи, виснаження ресурсів, військові дії	Техногенні катастрофи, виснаження ресурсів	Техногенні катастрофи, епідемії, виснаження ресурсів	Техногенні катастрофи, виснаження ресурсів
<i>Політичні причини</i>			
	Військові дії	Військові дії, революції, перевороти	Військові дії
<i>Економічні причини</i>			
Економічна криза	Економічна криза	Економічна криза	Економічна криза
<i>Інші причини</i>			
Санітарно-епідеміологічні		Невиправдання першозаданної цілі	Розформування військових частин
Незавершене будівництво			

Таблиця 2

Причини виникнення покинутих територій

(складено автором за [1])

Причина	Розкриття змісту причини	Приклади
<i>Природні та природно-антропогенні</i>	Пожежа, зміна берегової лінії, землетрус, ураган, схід льодовика або лавина, цунамі та інші несприятливі фізико-географічні процеси та явища	Селище Курша-2, селище Мохове, село Козинка, міста Молога та Нефтегорськ, селище Харбей та ін.
<i>Антропогенні причини</i>		
<i>Політико-економічні</i>	Незавершене будівництво, військові дії, зникнення «неперспективних» поселень, таборів ГУЛАГу, військових частин, підприємств і закладів у монофункціональних містах, наукових об'єктів тощо	Міста Алікель, Піцунда, Бонівур, Борський виправно-трудова табір, військово містечко № 55 (Росія), Щолкіне (Україна) та ін.
<i>Техногенні</i>	Аварії на виробництві, вироблення ресурсів в робочому поселенні	Міста Чорнобиль, Прип'ять та інші населені пункти в зоні відчуження (Україна), ряд населених пунктів на Донбасі, Катигач (Росія) та ін.
<i>Транспортні</i>	Віддаленість від основних доріг сполучення	«Алматинські зони відпочинку» (Казахстан)
<i>Соціально-демографічні</i>	Запустіння поселень через депопуляцію та механічний відток населення	Село Шалохово (Росія), ряд сільських населених пунктів у Чернігівській області (Україна)

Таким чином, можна виділити наступні причини виникнення покинутих територій: природні та природно-антропогенні, політико-економічні, техногенні, транспортні і соціально-демографічні. При цьому політико-економічні, техногенні, транспортні і соціально-демографічні причини об'єднуються в одну групу *антропогенних причин*. Об'єднання *природних* та *природно-антропогенних* причин виникнення покинутих територій в одну групу обумовлено тим, що всі випадки (пожежа, зміна берегової лінії, землетруси, ураган, схід льодовика або лавина, цунамі та інші несприятливі фізико-географічні процеси та явища) можуть бути викликані як природними процесами, так і бути спричинені людиною.

Теж саме стосується *політико-економічних причин* виникнення покинутих територій. Одні й ті ж події – незавершене будівництво, зникнення поселень, закриття військових частин, підприємств і закладів тощо – можуть бути викликані як економічними, так і політичними факторами.

Соціально-демографічні причини виникнення покинутих територій пов'язані з від'ємним природним та механічним рухами, в результаті чого населення тих чи інших поселень або ж зовсім «вимирає» або емігрує до інших місць.

Транспортна причина виникнення покинутих територій пов'язана з віддаленістю поселень від шляхів сполучень та, як наслідок, високими витратами населення на транспортні пересування.

Отже, різноманіття причин говорить про важливість проблеми покинутих територій. Також необхідно відзначити, що крім власне населених пунктів, запусніння може відбуватися в окремих їх частинах.

Список використаних джерел: 1. Власова Е.С. Дезурбанизация городов. Основные типовые причины угасания и факторы влияния / Е.С. Власова, И.Ю. Грин // *Современные тенденции и проблемы развития и реконструкции в архитектуре и градостроительстве*. – 2014. – С. 54-59. 2. Офіційний сайт *Concerted Action on Brownfield and Economic Regeneration Network* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cabernet.org.uk/index.asp?c=1134/>; 3. Офіційний сайт *U.S. Environmental protection agency* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epa.gov/brownfields/glossary.html/>; 4. Солдак М.А. *Заброшенные территории в городской структуре* [Електронний ресурс] / М.А. Солдак // *Экономический вестник Донбасса*. – № 4 (26). – 2011. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evd/2011_4/17.pdf

IMMIGRATION AND DEVELOPMENT: A THEORETICAL FRAMEWORK

Introduction. Phenomena relating to migration have a number of social, economic and political effects on both the sending and the host country. These impacts can vary depending on the reference period, region or sector as well as on the goals and aspects of our interpretation. Analysing the interference between immigration and regional development, we can rely on classic migration theories, however, a comparison of further models and concepts relating development and regional issues can be more useful for researchers. Besides, the aspects of methods and methodology also need appropriate attention.

Impacts of immigration. Migration theories provide us with basic concepts and conclusions regarding motivations and proceeds of migratory movements, such as the behaviourist- and the equilibrium models, and the network concepts. According to Zolberg we should analyse the impacts of immigration from more complete and interdisciplinary aspects on the base of additional theories relating to development, market or historical structures (1989). Theories to development and regional development can be undoubtedly useful for researcher in migratory issues. Three schools of them can particularly help us better understand the interaction between immigration and local development: Keynesian economics, with its governmental interventions and multiplier effects (Shaw 1989), the exogenous theory on the base of governmental investments and the importance of mobility (Lengyel 2010), and the endogenous growth theory with its local resources and spillover effect (Ortiguera, Santos 1997). The European Union also calls our attention to the potential immigration brings with for the development of the European states (European Commission 2015). At the same time, according to Todaro's hypothesis (1969), immigrants leave their home on the grounds of their – often sketchy – conception on the possibilities. Derived from this and from the theories of Borjas (1989) or Treibel (2011) but also from several empirical studies, groups with less potential on the market (lack of education, experience, possession or contact) tend to migrate to countries or urban areas that can offer a secure welfare background or an equal income distribution, while migrants with higher education, more experiences or possessions usually chose a destination with stronger market competition despite the social inequality in the host country. The second generation often follows the attitudes of their parents, and thus the gap between natives and immigrants can hardly be reduced (Biffl et al. 2010).

Temporary and circular migration are basically forgotten in studies, though its structure is regulated by the interests of the economies and thus the regional host society is able to react to the changing demand in the labour market (Carrera,

Hernandez Sagrera 2009). The European Union still only calls attention to this issue in its communication first in 2007 (COM 248/2007). On the other hand, Wickramasekara emphasizes, that in case of temporary settlement the integration costs are lower (2011).

In summary, beyond the aspects of social, economic or political challenges, the definitions of integration of newcomers vary (Angenedt 2000, Treibel 2011). Regarding managing the effects of migratory movements, we can hardly find a consensus in this topic, not even on the political platform within one country (Verba et al. 1995).

Subsidiarity and regionality. The roles of municipalities have gained importance in recent years due to the implementation of decentralised policies, though experiences have shown different types of evolution of modernisation in the western and eastern countries (Torma 2003). This modernisation was based on the aspects of fiscal issues, effectiveness and subsidiarity in Western Europe (Balazs 2003). At local level, migration and migration policies have more direct effects. So provide regional or local authorities support in strengthening the linkage between migrants and natives (Penninx et al. 2004). Local governments experience first challenges brought by ethnic, cultural and social diversity that immigration causes (Rogers, Tillie 2001). Most of the West-European regions and cities have already recognised the impacts of the migratory movements and the importance of perception and reaction.

From the practical point of view, several studies prefer the national context. This is maybe because the range of citizenship and immigration policies is always defined at national level. However, it is mainly the region that perceive migratory challenges in all the areas of competitiveness, and it is the local policy that can prompt manage the intensity of migrants' incorporation into the community.

Analysing methods in migration studies. In the international statistical practice there are two indicators preferably used by young researchers, namely the foreign-born population and the foreign population. As for the statistics, besides, newcomers as immigrants who are not surely willing to stay longer than 12 months but at least for 3 months (Kováts 2014). However, we should distinguish the legal status of immigrants, their purpose of stay and other migratory features of the population. These characteristics are e.g. motivations and backgrounds, migration purposes, skills, qualifications. This is essential, since not all the immigrants between 15 and 65 can be considered as labour force, and immigrants have different career possibilities. Besides, beyond the popular data on immigrants' groups and economic development (GDP and HDI), Boddy emphasizes the importance of other indicators, such as these relating to local government, institutes, effectiveness and trust (2002).

Methods and methodology are often in focus of controversies, from the basic questions like harmonized definitions to data sampling and evaluation (s.a. Longhi et al. 2005, Van der Mensbrugge, Roland-Holst 2009). In migration researches qualitative methods have a particular role, especially in studies on regional development (Fritzgerald 2006). Tashakkori and Cresswell, emphasizing the need for a more diversified aspect, point out the importance of combined solutions that intergrate both qualitative and quantitative approaches (2007).

Summary. Immigrants can contribute significantly to the economic and social development of regions or urban areas. This presentation introduced the appearance of migratory issues in theories on regional development, highlighting some useful concepts. Beside the interpretation of the elements of competitiveness, data quality, methods and methodology are often in focus of controversies in this research area. These questions have also been presented in this study. A comparative approach to the relevant literature and a good combined dimension of evaluation leads us thus beyond a simplified interpretation of migratory effects to a multidisciplinary viewpoint.

References: 1. Balázs, I.: *A központi szint alatti közigazgatás helyzete és változásai az EU országokban I-II.* Magyar Közigazgatás, 2003/9-10. sz. – 2. Biffli, G. – Skrivanek, I. – Steinmayr, A. – Faustmann, A. (2010): *Migrantinnen und Migranten auf dem burgenländischen Arbeitsmarkt.* AMS Burgenland, Eisenstadt – 3. Carrera, S. – Hernandez i sagrera, R. (2009): *The Externalisation of the EU's Labour Immigration Policy: Towards mobility or insecurity partnerships.* CEPS, Brussels – 4. Európai Bizottság (2007): *A Bizottság Közleménye a közös migrációról, valamint az Európai Unió és harmadik országok közötti mobilitási partnerségekről.* COM/2007/0248 Access: 9.12.2016. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=URISERV%3A114564> 5. European Commission (2015): *Policies of DG Migration and Home Affairs.* Access: 20.11.2016 http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/index_en.htm - 6. Fitzgerald, D. (2006): *Towards a theoretical ethnography of migration.* *Qualitative Sociology*, 1/29. pp 1-24. – 7. Kováts A. (2014): *Migrációs helyzetkép Magyarországon.* In Taróssy I. – Glied V. – Vörös Z. (eds.): *Migrációs tendenciák napjainkban.* Publikon Pécs, pp 329-349. – 8. Lengyel I. (2010): *Regionális gazdaságfejlesztés. Versenyképesség, klaszterek és alulról szerveződő stratégiák.* Akadémiai Kiadó, Budapest – 9. Longhi, S. – Nijkamp, P. – Poot, J. (2005): *The Impact of Immigration on the Employment of Natives in Regional Labour Markets: A Meta-Analysis.* ISER Working Paper, 2005-10, University of Essex – 10. Ortigueira, S., Santos, M. S. (1997). *On the Speed of Convergence in Endogenous Growth Models,* *American Economic Review.* 3/87, pp. 383–399 – 11. Pennix, R. et al (2004): *Integration of Migrants: economic, social, cultural and political dimensions.* *European Population Forum 2004.* UNECE, Geneva – 12. Rogers, A. – Tillie, J. (eds.) (2001): *Multicultural Policies and Modes of Citizenship in European Cities.* Ashgate – 13. G. K. Shaw (Hrsg.) (1989): *The Keynesian Heritage Vol. I.* Edward Elgar, Cheltenham – 14. Tashakkori, A. – Creswell, J. W. (2007): *The new era of mixed methods.* *Journal of Mixed Methods Research*, 1/2007, pp 3-7. Access: 2.2.2017 <https://statistika21.files.wordpress.com/2013/03/1-new-era-in-mixed-methods-6.pdf> - 15. Todaro, M. P. (1969): *A Model of Labour Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries.* *American Economic Review.* 59/1, 137-148 – 16. Treibel, A. (2011): *Migration in modernen Gesellschaften – Soziale Folgen von Einwanderung, Gastarbeit und Flucht.* Juventa Verlag, Weinheim und München – 17. Torma A. (2003): *Önkormányzati reformok Nyugat-Európában és tanulságaik.* Access: 12.12.2016 www.unimiskolc.hu/~wwwallin/kozig/hirek/eukozig/onk_reform.pdf - Verba, E. et al. (1995): *Voice and Equality.* Harvard UP – 18. Van der Mensbrugghe, D. – Roland-Holst, D. (2009): *Global Economic Prospects for Increasing Developing Country Migration into Developed Countries.* *Human Development Research Paper, No. 50,* UNDP – 19. Wickramasekara, P. (2011): *Circular Migration: a Triple Win or a Dead End.* *Discussion Paper 15/2011,* Global Union Research Network – 20. Zolberg, A. R. (1989): *The Next Waves. Migration Theory for a Changing World.* In: *International Migration Review*, 23/3. 403-430.

СЕКЦІЯ 2

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

УДК 911.3

Н.В. Бірюкова, О.А. Вознюк

1105oksana@ukr.net

*Вінницький державний педагогічний університет імені М.М. Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна*

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ М'ЯСНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Формування соціально орієнтованої економіки вимагає вирішення стратегічного завдання зі створення в Україні та її регіонах потужної харчової індустрії, м'ясної промисловості, зокрема, для забезпечення нормальної життєдіяльності її населення, відновлення і збереження його здоров'я, розвитку експорту вітчизняної продукції. З огляду на це, розвиток м'ясної промисловості повинен стати одним з пріоритетних напрямів економічної політики України.

Однак тенденції, що склалися у виробництві і споживанні м'яса та м'ясопродуктів за минулі роки свідчать не на користь їх розвитку, економічна криза та недолуге господарювання негативно позначалися на функціонуванні і територіальній організації м'ясної промисловості України та її регіонів. Через нестачу сировини не довантажуються потужності промислових підприємств з переробки м'яса, недостатньо розвиваються економічні, технологічні та організаційно-господарські зв'язки між сільськогосподарськими та переробними підприємствами, що призвело до відносно низького рівня ефективності виробництва м'ясної продукції. У сучасних умовах структурної перебудови агропромислового виробництва, коли докорінно змінюється орієнтація діяльності м'ясопереробних підприємств на ринковий розвиток, виникає необхідність ґрунтовного вивчення закономірностей і особливостей економічного зростання і територіальної організації м'ясної промисловості на засадах ринкових відносин.

У наукових працях вчених географів та економістів знайшли своє відображення різні аспекти розвитку та територіальної організації м'ясної промисловості. Значний внесок у вивчення харчової і зокрема, м'ясної промисловості зроблений П.П. Борщевським [1], П.І. Гайдецьким, Л.В. Дейнеко [3], Д.В. Крижановим, А.С. Лисецьким, І.І. Лукіновим, М.Н. Малишом, Б.А. Мельником, А.В. Мурашовою, В.П. Нагірною [5], П.П. Саблуком, С.В. Обіходом, В.П. Прадуном, М.П. Сичевським, О.В. Шмаглій, В.М. Яценком та ін.

Проведений аналіз джерел показав, що недостатньо вивченими є суспільно-географічні аспекти територіальної організації м'ясної промисловості

Житомирської області, та основні напрямки її удосконалення.

Метою даної статті є обґрунтування основних напрямків розвитку та удосконалення територіальної організації м'ясної промисловості Житомирської області в умовах ринкових перетворень.

Житомирщина належить до регіонів України, де харчова промисловість займає пріоритетні позиції. Її частка у загальному промисловому виробництві області перевищує 60 %, в ній зосереджено більше третини основних фондів та чисельності промислово-виробничого потенціалу.

Для стабільності розвитку харчової промисловості особливе значення має належний стан і раціональна територіальна організація м'ясної галузі. На сьогодні практично в кожному районі Житомирської області здійснюється виробництво м'ясопродукції, як самостійними підприємствами, так і підсобними. Всього в області діють 48 підприємств м'ясної промисловості, з яких 25 належить до основного кола підприємств, вони забезпечують 93% виробництва продукції.

У регіональному аспекті у виробництві м'ясопродукції виділяються, м. Житомир та Бердичівський, Овруцький, Коростенський, Новоград-Волинський, Малинський, Чуднівський, Черняхівський, Брусилівський райони.

Для ринку продукції м'ясопереробної промисловості Житомирської області характерним є високий рівень конкуренції. Провідними виробниками цієї галузі є ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат», ТОВ «Екопродукт» Житомирський р-н, ПАТ «Новоград-Волинський м'ясокомбінат», ТОВ «Овручм'ясо», ПАТ «Бердичівський м'ясокомбінат». Кожне з цих підприємств виробляє свіже, охолоджене, заморожене м'ясо та м'ясні продукти і ковбаси.

Одним з найбільших виробників м'ясної продукції в Житомирській області є ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат». Ковбасні вироби цього підприємства реалізуються під ТМ «Житомирська м'ясна гільдія» та ТМ «Добрич». ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» виробляє широкий асортимент ковбасних виробів та м'ясних делікатесів високої якості, під маркою «Gremio». Під знаком «Житомирська м'ясна гільдія» успішно функціонує фірмова мережа, що гарантує споживачу завжди свіжу продукцію, широкий асортимент та низькі ціни. Компанія безпосередньо виробляє вироби: ковбасні варені, ковбасні з м'яса птиці, ковбасні напівкопчені, ковбасні твердокопчені. Чільне місце в м'ясній промисловості Житомирської області належить ПАТ «Бердичівський м'ясокомбінат» та ТОВ «Інко-фуд Україна», які займаються виробництвом м'яса та м'ясних продуктів, оптовою торгівлею живими тваринами та оптовою торгівлею м'ясом та м'ясопродуктами.

Однак, поступово Житомирська область втрачає позиції одного з найбільших в Україні виробників м'яса та субпродуктів першої категорії. Це чітко простежується в зміні становища області щодо цього показника серед інших регіонів держави. За результатами вибіркового опитування фахівців м'ясопереробних підприємств Житомирської області тенденції спаду виробництва у м'ясній промисловості у період з 2007 по 2015 роки обумовлені цілою низкою причин, серед яких основними були: значне падіння чисельності поголів'я худоби внаслідок зменшення кормової бази, інфекційних хвороб,

відсутністю державної підтримки, прискорення інфляції споживчих цін, що негативно вплинуло на споживчий попит, підвищення закупівельних цін на худобу через дефіцит сировини на м'ясокомбінатах, яке призвело до росту цін на м'ясо та м'ясопродукти, значне скорочення експорту м'яса та субпродуктів через необхідність насичення внутрішнього ринку, втрату ринку Росії, у зв'язку із військовим конфліктом на сході України, негативні очікування виробників, у зв'язку з падінням купівельної спроможності населення, економічною кризою, незначна чисельність спеціалізованих господарств, низька потужність наявних, недостатній рівень залучення інвестицій для ефективного функціонування м'ясної галузі.

Натепер вкрай необхідно визначити, які ж існують механізми розвитку та удосконалення територіальної організації м'ясної промисловості Житомирської області.

Першим напрямком вирішення зазначеної проблеми є раціоналізація використання факторів виробництва і територіальної організації. Ефективне функціонування і раціональна територіальна організація м'ясної промисловості області значною мірою залежить від структури ресурсів, які вона споживає. Доцільно окремо розглянути основні стратегічні напрямки зміни структури сировинних ресурсів, що споживає м'ясна промисловість області, серед яких: поліпшення якісних показників сільськогосподарської сировини, та використання нетрадиційних видів сировини, харчових добавок, максимальне зменшення залежності від імпортних сировинних ресурсів (насамперед таропакувальних матеріалів), забезпечення комплексної переробки сировини та мінімізація її витрат.

Зміна структури м'ясних ресурсів змушує промисловість переорієнтовуватись на виробництво інших видів продукції і скорочувати їх виробництво. Це негативно впливає на економіку м'ясної промисловості, оскільки змушує підприємства переспеціалізовуватися, шукати нових постачальників сировини, міняти обладнання і впроваджувати нові технології.

При скороченні виробництва м'яса виникає необхідність консервації окремих підприємств, пошуку нових постачальників сировини, зміни економічних, технологічних і організаційних зв'язків між підприємствами м'ясної промисловості і тваринницькими господарствами. Тому головним у розвитку тваринництва має бути відновлення його поголів'я, поліпшення породного складу і підвищення продуктивності, зміцнення кормової бази, розширення площі і підвищення врожайності польових зернофуражних, зернобобових культур, багаторічних і однорічних трав, корінне поліпшення лук і створення довгорічних культурних пасовищ, нарощування потужностей підприємств, комбікормової і мікробіологічної промисловості, повна модернізація і перехід на нові технології підприємств м'ясної промисловості, удосконалення економічних, технологічних, організаційно-господарських зв'язків між господарствами і переробними підприємствами [6].

Розвиток тваринництва має відбуватися за умови розробки і впровадження науково обґрунтованих зональних і внутрішньозональних систем ведення тваринництва, з врахуванням природних і економічних умов кожної зони.

Важливим напрямком є удосконалення розміщення м'ясопереробних підприємств області. Щоб забезпечити конкурентоспроможність продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках, необхідно створити сприятливі умови для раціонального розміщення і переміщення м'ясопереробних підприємств, прискореного формування мережі малих і середніх підприємств з виробництва м'ясопродуктів. Необхідно також створювати умови для виведення з експлуатації неперспективних м'ясопереробних підприємств.

У процесі реструктуризації м'ясної промисловості доцільно поступово удосконалювати розміщення підприємств через формування спеціалізованих зон виробництва і переробки тваринницької сировини.

Для скорочення транспортно-заготівельних витрат м'ясопереробних підприємств необхідно удосконалити їх взаємовідносини з сільськогосподарськими товаровиробниками на засадах агропромислової інтеграції. Інакше кажучи, доцільно активізувати роботу щодо створення кластерних структур. Вони мають формуватися на спільній основі, як правило, навколо конкретної спеціалізації (в нашому випадку – м'ясопромислової), що становить ядро такого утворення, і складається з виробництв, об'єднаних технологічними і регіональними зв'язками.

У Житомирській області є можливість створення кластерної структури у формі міжгалузевої територіальної корпорації. До складу повинні увійти м'ясопереробні і сільськогосподарські підприємства, фірмові магазини, організації з матеріально-технічного забезпечення і збуту продукції тощо.

Провідним членом корпорації має стати ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат». Для зміцнення корпоративної структури важливо було б, щоб він придбав акції інших переробних підприємств (не виключається і зворотний процес). Наявність же у складі корпорації широкої мережі фірмових магазинів дозволить зменшити трансакційні витрати й знизити ціну кінцевої продукції.

Формування ринків сировини і готової продукції ще один напрямок удосконалення територіальної організації м'ясної промисловості області. Вони мають певну географічну специфіку. Стратегія формування регіонального ринку м'ясопродуктів повинна ґрунтуватися на врахуванні купівельної спроможності населення, на можливостях зміцнення вітчизняного сільськогосподарського виробництва, розвитку системи маркетингу, всебічного стимулювання експорту та обмеження імпорту продуктів, розширення державного регулювання ринкових відносин [1].

Виходячи з цього, важливо оптимізувати оптові й роздрібні ринки м'ясних товарів у Житомирській області, розширити мережу фірмової торгівлі, і, зменшивши кількість посередників при реалізації продукції, знизити ціни на продукцію та збільшити обсяги її продажу.

Також важливо запровадити дієве регулювання регіонального і національного ринку м'ясопродуктів – через недопущення його монополізації, встановлення відповідних квот тощо [3]. Необхідно також відновити традиційні і освоїти нові зовнішні ринку збуту м'ясопродуктів, зокрема, створити за кордоном постійно діючі представництва м'ясопереробних підприємств або їх асоціації.

Отже, визначаючи основні напрямки удосконалення територіальної організації м'ясної промисловості регіону в умовах структурної перебудови агропромислового виробництва на ринкових засадах, передусім були виявлені резерви раціонального використання факторів виробництва і територіальної організації, зокрема сировинних, енергетичних, фінансових, трудових тощо. В умовах скорочення виробництва м'яса пропонується консервація окремих підприємств під державні компенсації, або ж пошук нових постачальників сировини достатньо високої якості.

З метою удосконалення розміщення м'ясопереробних підприємств області доцільно раціоналізувати мережу малих і середніх м'ясопереробних підприємств, розширити спеціалізовані зони виробництва і переробки тваринницької сировини, створити організаційні структури кластерного типу. Доцільно відновити традиційні і освоїти нові зовнішні ринки збуту м'ясопродуктів, які виробляються на території області.

Список використаних джерел: 1. Борщевський П.П. Підвищення ефективності розвитку і розміщення харчової промисловості./ П.П. Борщевський, Л.Г. Чорнюк, О.Б. Шмаглій. – К.: Наук. думка, 1994. – 160 с. 2. Губенко В.І. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності України та економіки АПК регіону в контексті вступу до СОТ / В.І. Губенко // Регіональна бізнес – економіка та управління. – 2007. - № 1. – С. 8-11. 3. Дейнеко Л.В. Розвиток харчової промисловості України в умовах ринкових перетворень (проблеми теорії та практики). / Л.В. Дейнеко – К.: Знання, 1999. – 332 с. 4. Захарченко В.І. Трансформаційні процеси у промислових територіальних системах України / В.І. Захарченко. – Вінниця: Гіпаніс, 2004. – 548 с. 5. Нагірна В.П. Тваринницько-промисловий комплекс України (Територіальна організація природокористування) / В.П. Нагірна. – К.: Наук. думка, 2007. – 150 с. 6. Рання І.І. Територіальна організація агробізнесу регіону (на матеріалах Львівської області): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук. спец. 11.00.02 «Економічна і соціальна географія» / І.І.Рання, Львів. нац. ун-т ім. І.Франка, Львів, 2005. – 20 с. 7. Статистичний щорічник Житомирщини за 2014 р. / За ред. Г.А. Пашинської. – Житомир Гол. управ. статистики у Житомирській області, 2015. – 650 с. 8. Статистичний щорічник Житомирщини за 2015 р. / за ред. Г.А. Пашинської. – Житомир. Гол. упр. статистики у Житомирській області, 2016. – 650 с.

ГЕОГРАФІЯ ВИРОБНИЦТВА НАЙВАЖЛИВІШИХ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ В УКРАЇНІ

Харчова промисловість, будучи стратегічною галуззю національної економіки України, об'єднує понад 40 галузей, які виробляють продукти харчування. Визначальну роль у розміщенні підприємств даних галузей відіграють сировина і споживач. Розвиток виробництва продукції харчової промисловості в Україні залежить від сукупної дії низки чинників:

а) природні та агрокліматичні умови. Україна характеризується сприятливими умовами для розвитку виробництва продукції харчової промисловості: переважно рівнинний рельєф, достатня кількість тепла і вологи, великі площі родючих ґрунтів тощо дають змогу вирощувати найрізноманітніші сільськогосподарські культури помірної зони і розвивати всі основні галузі тваринництва;

б) інноваційні чинники. За останнє десятиліття харчова промисловість зазнала суттєвої реконструкції і модернізації, досягла значної розмаїтості асортименту продукції. Технологічні інновації у виробництво продуктів харчування дозволяють виробникам отримувати конкурентні переваги на ринку харчів і напоїв. Проте на порядку денному суттєво активізувалося питання впливу подібних “інновацій” на суспільне здоров'я.

в) демографічні чинники. Населення – головний споживач харчових продуктів. Депопуляція, фіксована у країні, відображає зменшення кількості споживачів, з одного боку, і кількості робочої сили – з іншого. Споживання продуктів харчування детерміноване рівнем доходів, які утримує населення, величиною сім'ї, віковим складом населення, рівнем урбанізації.

г) економічні чинники. Саме ці фактори є вирішальними у розміщенні і розвитку виробництва продукції харчової промисловості. Обсяги виробництва продуктів харчування в Україні визначаються кон'юктурою ринку (і регіонального, і національного, і глобального), до того ж суттєво корегованою перебігом політичних подій. Переорієнтація векторів збуту харчової продукції за кордоном на сучасному етапі дещо пожвавила промислове виробництво одних галузей й водночас спричинила стагнацію інших. Важливим завданням провідних харчових галузей є розширення зовнішнього ринку збуту продукції. Проведений аналіз динаміки обсягів виробництва найважливіших продуктів харчування та просторових змін дозволив констатувати їх виразну диференціацію. У кожному конкретному випадку траєкторія як часових, так і просторових змін (відстежених за період 2007-2014 рр.) була різною. У динаміці обсягів виробництва кожного з восьми найважливіших продуктів харчування (згідно офіційної статистичної інформації) нами виділено періоди й підперіоди

розвитку. Наприклад, у виробництві сирів жирних виділено два періоди (рис. 1). Ще більші зміни відобразить статистика 2015-2016 рр. – втрата ринків збуту на сході саме для цієї продукції змушує підприємства цієї групи оперативно реагувати на ринкові виклики.

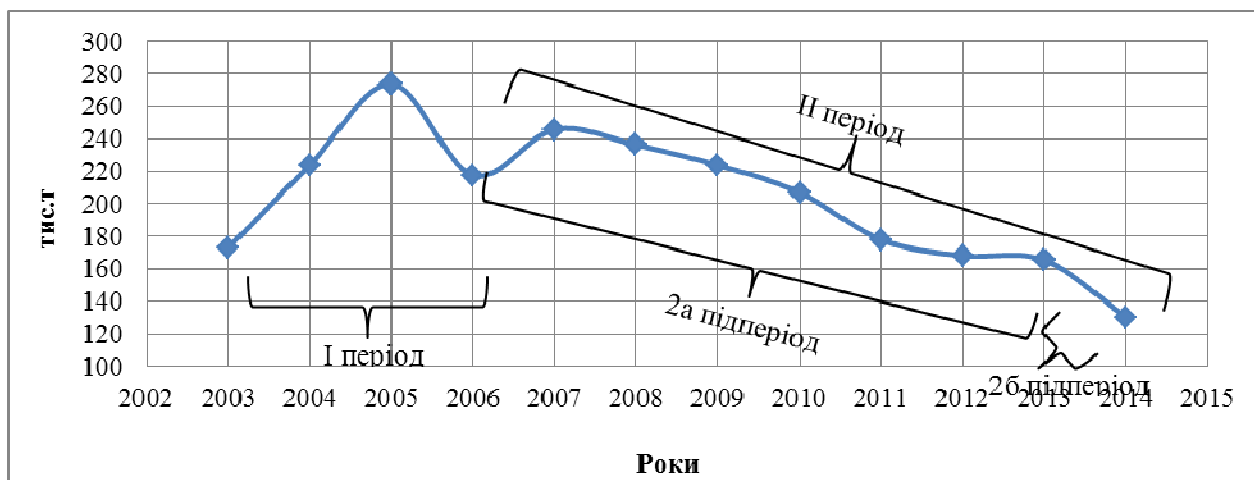

Рис. 1. Виробництво сирів жирних у динаміці [6]

Обчислені темпи приросту обсягів виробництва дозволили відстежити просторові зміни у розрізі областей. Це гарно простежується на прикладі диференційованих темпів приросту виробництва цукру-піску в Україні (рис. 2).

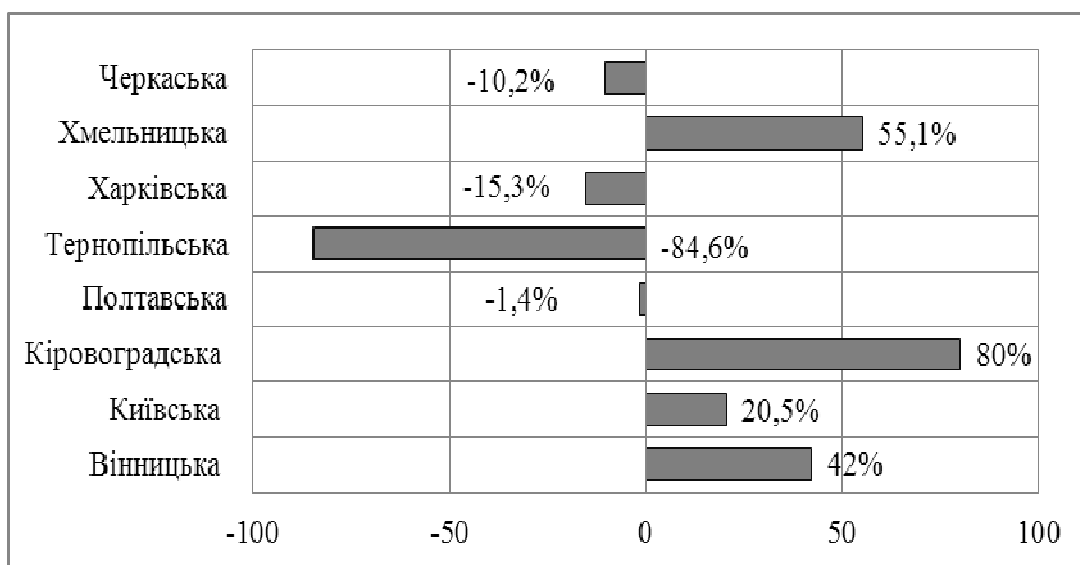

Рис. 2. Диференціація темпів приросту виробництва цукру-піску за регіонами у 2007-2014 рр. [6]

Дія ринкових механізмів зумовлює посилення просторових відмінностей у розміщенні виробництва продуктів харчування. Воно все більше концентрується у тих регіонах, де більш сприятливі умови для розвитку сировинної бази, де зосереджений прцесурсний потенціал, де ємкі та сталі ринки збуту продукції. Очевидно, саме ці аргументи приваблюють прямі інвестиції у харчову галузь.

За результатами проведеної бальної оцінки сформованої матриці показників було виділено чотири групи регіонів, які характеризуються однотипними особливостями розвитку харчової промисловості. У межах виокремлених груп областей наявні свої територіальні відмінності, зумовлені власною комбінацією чинників (рис. 2). Найбільш гострими диспропорціями на ринку продовольчих товарів вирізняються перша група і четверта.

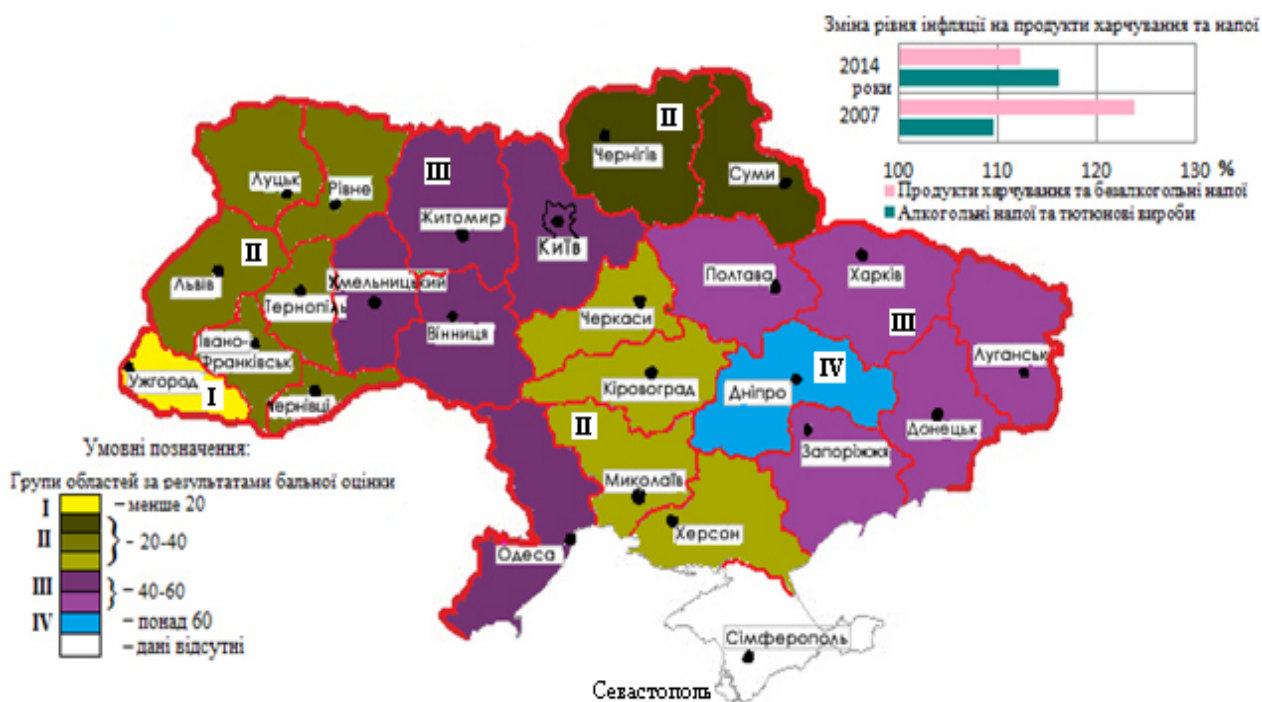

Рис. 3. Типізація регіонів України за показниками виробництва найважливіших продуктів харчування та рядом суміжних показників, 2014 р.

У першій групі (менше 20 балів) такі диспропорції викликані відсутністю виробництва багатьох груп харчів: олії, молока рідкого, сирів жирних, цукру-піску та низькими обсягами виробництва ковбасних виробів, борошна та хлібобулочних виробів; усередненими показниками індексу споживчих цін на продукти харчування і безалкогольні напої та низькими рівнями середньомісячної заробітної плати.

Друга група областей (20-40 балів) характеризується високими показниками за окремими виробництвами харчової продукції. Так, високі показники виробництва ковбасних виробів зафіксовані у Волинській, Чернівецькій та Кіровоградській областях. За виробництвом соняшникової олії лідирує Кіровоградська область. Високі обсяги виробництва сирів жирних були притаманні Сумській, Рівненській, Черкаській, Чернігівській областям. Сумська і Черкаська області вирізняються виробництвом борошна. Більшості областей цієї групи притаманні високі рівні інфляції на продукти харчування та безалкогольні напої.

У третій групі областей (40-60 балів) вирізняємо дві територіальні підгрупи (рис. 3). У більшості регіонів доволі високі показники обсягів

виробництва ковбасних виробів, соняшникової олії. Вінницька, Житомирська та Київська області лідирують за виробництвом молока рідкого, Харківська область – за виробництвом борошна, столичне місто Київ – за виробництвом хлібобулочних виробів. Вінницька, Полтавська, Хмельницька області спеціалізуються на виробництві цукру-піску. У третій групі областей відносно низький рівень інфляції на найважливіші продукти харчування.

У четвертій групі (Дніпропетровська область, понад 60 балів) виробництво багатьох найважливіших продуктів харчування присутнє у високих обсягах (окрім виробництва цукру-піску, яке взагалі відсутнє, та сирів жирних, обсяг виробництва яких незначний). У регіоні достатньо високі доходи населення, зарплати, значні рівні інфляції на алкогольні напої та тютюнові вироби.

Таким чином, виробництво продуктів харчування в Україні доволі перспективний напрямок і з огляду на стабільний внутрішній ринок збуту, і з огляду на світову продовольчу кризу. Досягнення відповідності міжнародним стандартам продовольства дозволить зайняти свою нішу у пропозиції харчової продукції, дасть змогу створити нові робочі місця, підняти рівень оплати праці. Домінування економічного чинника-детермінанта розвитку української харчової галузі, опираючись на міжнародний досвід, повинно бути стримуване все ж таки у рамках соціально орієнтованої економіки, тобто з першочерговою орієнтацією на українського громадянина, який виступає споживачем харчової продукції, з одного боку, і як працівник даної галузі – з іншого.

Список використаних джерел: 1. Балдинюк О.В. Українські кондитерські компанії скоротили експорт в РФ на дві третини / О.В. Балдинюк // *Корреспондент.net*. 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net> 2. Гуржій Н.Г. Діагностика стану ринку продукції м'ясопереробної галузі України / Н.Г. Гуржій, В.В. Писаренко // *Економіка та управління*, 2014. - № 2. – С. 46-50. 3. Ковбасна криза: В Україні скоротилося виробництво, споживання та експорт ковбасних виробів і копченостей // *Новини. Аграрний ринок* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua> 4. Меліх О.О. Сучасний стан та напрямки розвитку ринку соняшникової олії в Україні / О.О. Меліх, Н.В. Пасменко // *Економіка харчової промисловості*. – 2015. - № 3. – С. 15-19. 5. Найбільш популярні українські харчові бренди // *Фокус*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://focus.ua> 6. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> 7. Панасенко Н.Л. Аналіз динаміки показників виробництва цукру в Україні та аналітичні прогнози його розвитку / Н.Л. Панасенко // *Развитие производительных сил и региональная экономика*. – 2015. - № 1/7(21). – С. 25. 8. Струнін В.В. Вітчизняний ринок хлібобулочних виробів: сучасний стан та перспективи розвитку / В.В. Струнін, Т.М. Філоненко // *Ефективна економіка*. – 2014. - № 12. – С. 3-5. 9. Тарасевич А.П. Дослідження сучасного стану та динаміки вітчизняного кондитерського ринку / А.П. Тарасевич // *Глобальні та національні проблеми економіки*. – 2015. - № 8. – С. 626-629.

МІСЦЕВИЙ ПРИКОРДОННИЙ РУХ: СУТЬ І ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ОХОПЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Суспільно-політичні зміни 1990-х рр., становлення незалежної України співпали у часі із світовими тенденціями інтенсифікації соціально-економічних зв'язків, зростання ролі регіонів, зміни функцій кордонів, активізації транскордонної співпраці. Державний кордон, який в попередні десятиліття обмежував соціально-економічний розвиток прикордоння, в нових політичних та економічних умовах перетворився у фактор сприяння територіального розвитку.

Розширення Європейського Союзу, перетворення західного кордону України на східний зовнішній кордон ЄС зумовило нові виклики для обидвох сторін: попри діяльність по облаштуванню кордону, розбудові пунктів перетину виникла загроза посилення його бар'єрної функції. З ініціативи Європейського парламенту і Ради ЄС, зважаючи на «інтереси розширеного Європейського Союзу забезпечити, щоб кордони з його сусідами не були бар'єром для торговельних, соціальних і культурних взаємозв'язків чи для регіональної співпраці», встановлено правила щодо малого прикордонного руху і зміни положень Шенгенської конвенції [6]. Для забезпечення застосування режиму малого прикордонного руху, держави-члени ЄС повинні укласти, у міру необхідності, двосторонні угоди з сусідніми третіми країнами. Як додатковий аргумент для запровадження режиму місцевого прикордонного руху зазначається запровадження безвізового режиму поїздок для громадян України як довготермінова перспектива. З укладанням (18 вересня 2007 р.) і набранням чинності (11 січня 2008 р.) угоди між Україною і Угорщиною де-факто у нашій державі з'являється феномен місцевого прикордонного руху. Двосторонні угоди з Словаччиною, Польщею і Румунією, що набрали чинності 27 вересня 2008 р., 01 січня 2009 р. і 14 травня 2015 р. відповідно, розширили масштаби цього явища.

Явище малого прикордонного руху міждисциплінарний характер, оскільки визначається законодавчо (юридично), є формою двосторонньої міждержавної співпраці, виражається через переміщення населення, товарів, грошей, виступає чинником консолідації локальних спільнот. Незважаючи на досить тривалий час функціонування режиму місцевого прикордонного руху, в українській науковій літературі він залишається маловисвітленим. Зосередимо увагу на змісті та обсязі поняття «місцевий прикордонний рух».

Українське законодавство використовує термін «місцевий прикордонний рух», тоді як у документах інших мов буквальный переклад – «малий прикордонний рух» (англ. *small border traffic*, пол. *mały ruch graniczny*, словац. *malý pohraničný styk*, рум. *micul trafic de frontieră*, угор. *kishatárforgalmi*). У

англомовній науковій літературі як синонім зустрічається також «місцевий прикордонний рух» (*local border traffic*). Визнаючи синонімічність зазначених термінів, відзначимо вдалість і доцільність використання саме означення «місцевий» як такий що «стосується до певної місцевості, краю; не загальний; який діє або має значення тільки в межах певної території, місцевості; не загальнодержавний» [1, с. 752]. Синонімом у такому трактуванні є «локальний», який не виходить за певні межі; місцевий; властивий певній місцевості, певному середовищу [1, с. 542]. Натомість подаються такі тлумачення «малий»: невеликий розміром, незначний величиною; протилежне «великий»; невеликий кількісно; нечисленний; незначний за силою, ступенем свого вияву, який не має великого значення; неістотний тощо [1, с. 606].

Місцевий прикордонний рух – регулярний перетин спільного державного сухопутного кордону постійними жителями прикордонної зони однієї держави з метою перебування у прикордонній зоні іншої держави з соціальних, культурних або сімейних причин та з обґрунтованих економічних причин, які відповідно до національного законодавства іншої держави не визнаються прибутковою діяльністю.

Перетин кордону громадянами України здійснюється без візи, за наявного дозволу на спрощений перетин кордону, який видають уповноважені органи сусідніх держав. Постійними жителями прикордонної зони є громадяни України, зареєстровані у визначених населених пунктах протягом трьох років. Також у двосторонніх угодах визначено термін перебування у прикордонній зоні сусідньої держави без перетину кордону (наприклад, Словаччини – 30 днів, Польщі – 60 днів, Румунії – 90 днів). При цьому термін перебування на території сусідньої держави не може перевищувати 90 днів для будь-якого періоду 180 днів від дати першого перетину кордону.

Таблиця 1

Режим місцевого прикордонного руху у розрізі областей України [2–5]

Область	Кількість населених пунктів	у т. ч. міських	Кількість адміністративних районів і міст обласного підпорядкування	
			повністю	частково
Волинська	408	14	5	5
Львівська	1019	44	9	9
Закарпатська	542	27	12	6
Івано-Франківська	42	2	-	2
Чернівецька	273	10	6	4
Хмельницька	12	-	-	1
Одеська	69	5	4	3

Визначення прикордонної зони чітко окреслене у законодавстві ЄС, і дублюється у двосторонніх угодах [6, 2–5]. Це територія адміністративних одиниць сусідніх держав, яка не перевищує 30 км від спільного кордону; якщо частина адміністративної одиниці лежить на відстані між 30 та 50 км від лінії кордону, то вона також визнається частиною прикордонної зони. Для чіткого окреслення територіальних меж дії режиму місцевого прикордонного руху у

кожній із угод наведено перелік населених пунктів прикордонної зони. Зведені дані табл. 1 показують територіальне охоплення областей України режимом малого прикордонного руху.

Місцевий прикордонний рух населення визначених поселень Волинської і Львівської областей можливий виключно до Польщі; Івано-Франківської, Чернівецької, Хмельницької і Одеської областей – до Румунії. На території Закарпатської області України частково накладаються прикордонні зони Польщі, Словаччини, Угорщини і Румунії. Найбільше покриття режимом місцевого прикордонного руху у Закарпатській (89% усіх поселень, у т. ч. 90% міських, включаючи Ужгород) та Чернівецькій (65% усіх поселень, 53% міських, включаючи Чернівці) області. У Львівській області населення понад половини населених пунктів підпадає під дію режиму місцевого прикордонного руху. Найменше значення місцевого прикордонного руху – для Хмельницької та Івано-Франківської області: охоплено дуже малу кількість населених пунктів з невеликою людністю, пункти перетину кордону розташовані у сусідніх областях і мають складну транспортну доступність.

Місцевий прикордонний рух є чинником сприяння спрощеного перетину кордону жителями прикордоння, що інтенсифікує рух населення, товарів, фінансів, ідей. Важливість подальшого суспільно-географічного дослідження феномену, особливо щодо Волинської, Львівської, Закарпатської, Чернівецької областей, зумовлена його масштабами та соціально-економічним потенціалом не лише локального, але й регіонального рівня.

Список використаних джерел: 1. Словник української мови: в 11 томах. – Т. 4. І–М / [В. О. Винник та ін.; голова ред. колегії І.К. Білодід]. – К., 1973. – 852 с. 2. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про правила місцевого прикордонного руху [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/616_138. 3. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про місцевий прикордонний рух [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/642_062. 4. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Угорської Республіки про правила місцевого прикордонного руху [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/348_072. 5. Угода між Україною та Словацькою Республікою про місцевий прикордонний рух [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/703_076. 6. Regulation (EC) No 1931/2006 of the European Parliament and of the Council of 20 December 2006 laying down rules on local border traffic at the external land borders of the Member States and amending the provisions of the Schengen Convention [Електронний ресурс] / EUR-lex: Access to European Union law. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006R1931&rid=1>.

ВПЛИВ ЦІНОВИХ ТРЕНДІВ НА СВІТОВОМУ РИНКУ НАФТИ

Глобальним трендом ХХІ століття є різке коливання цін на паливно-енергетичні ресурси, провідну роль у споживанні і виробництві яких зберігає нафта [1].

Протягом останніх трьох років спостерігається значний спад цін на нафту. Починаючи з червня 2014 року, ціна за барель марки Brent впала з позначки у 112 дол. США до 32 дол. США у січні 2016, а станом на березень 2017 року цей показник становить близько 50 дол. США [2]. Спад цін на нафту на більш як 55% зумовлений, в першу чергу, скасуванням санкцій проти Ірану на експорт нафтопродуктів, швидким зростанням видобутку нафти в Саудівській Аравії, розвитком технологій з видобутку сланцевої нафти в США, спадом попиту на цю сировину в європейських державах, Китаї та США.

Зниження цін на нафту має як економічні, так і геополітичні аспекти. Держави-члени ОПЕК, зокрема Організація арабських країн-експортерів нафти, економіки яких мають значну залежність від експорту нафтопродуктів та чия діяльність спрямована на контроль світових цін на нафту, зацікавлені у збереженні своєї частки на ринку енергоресурсів, тому у короткостроковій перспективі вони не зацікавлені у зниженні своїх експортних можливостей на фоні падіння цін на нафту, підтримуючи пропозицію та не знижуючи її видобуток [3].

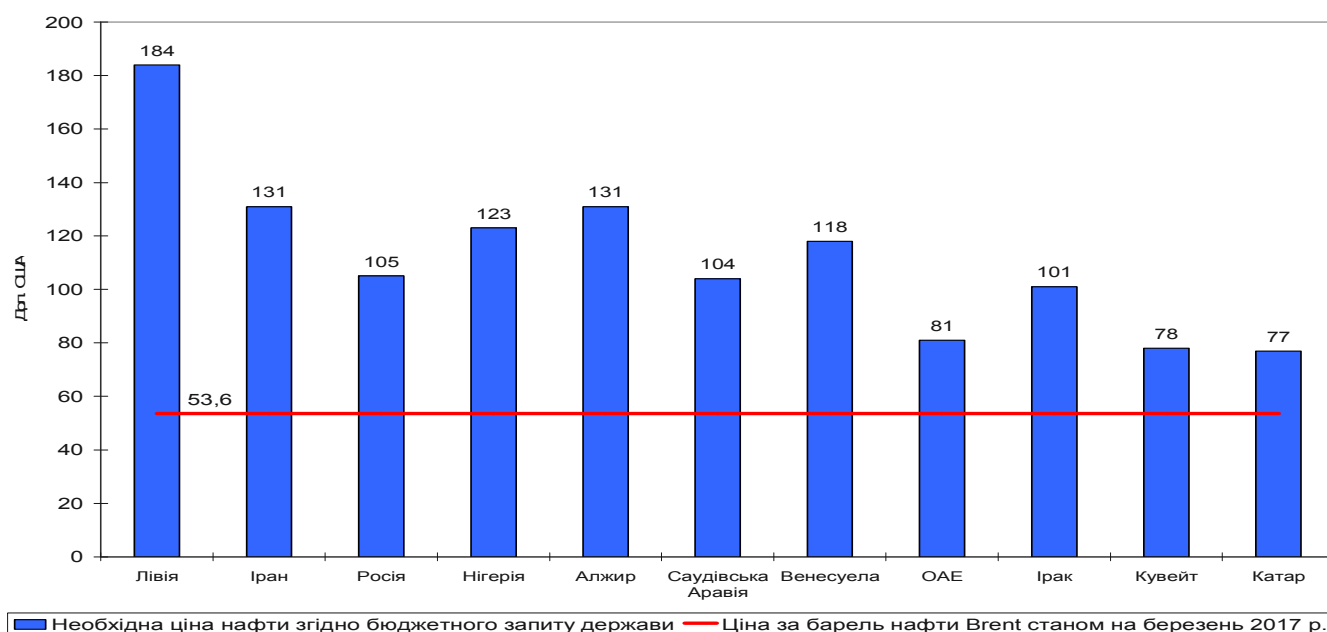

Рис. 1. Дисбаланс між дійсною та необхідною ціною на нафту для експортно-залежних держав

Однак немає сумнівів у тому, що для держав-членів ОПЕК та Російській Федерації здешевлення нафти має значний негативний вплив на економічний стан. Для запобігання від'ємного бюджетного балансу основним країнам-експортерам нафти необхідна ціна, котра б компенсувала бюджетний дисбаланс за рахунок експорту нафтопродуктів. На рис. 1 показана бажана для основних експортерів та реальна ціна на нафту на сучасному етапі [4]. Для Катару, Кувейту, ОАЕ, Саудівської Аравії та навіть Росії у короткостроковій перспективі низькі ціни на нафту матимуть не такий пагубний вплив, як для решти країн-членів ОПЕК. Більш багаті країни-експортери або ж використовують власні золотовалютні резерви, або збагачуються за рахунок третинного сектору економіки (сфери послуг), скорочуючи державні витрати [3]. Більш бідні держави знаходяться під загрозою фінансової кризи внаслідок збільшення зовнішньо-боргових зобов'язань.

Варто також зазначити, що зниження цін на нафту може бути використаним деякими державами задля зміцнення своїх геополітичних позицій. Різкий спад цін відбувся на фоні агресивної зовнішньої політики Росії по відношенню до України, підтримка урядових сил Сирії, що, у свою чергу, підриває російську економіку.

Список використаних джерел: 1. Энергетическая безопасность: монография / Д.В. Зеркалов. – К.: Основа, 2012. – 923 с. 2. British Petroleum // BP. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.bp.com. 3. Insights and Analysis on Economics & Finance // IMF. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://blog-imfdirect.imf.org/2016/03/24/oil-prices-and-the-global-economy-its-complicated> 4. International Energy Agency // IEA. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.iea.org/oilmarketreport>

УДК 911.3

Ю.М. Голуб

yuliaaaaa@rambler.ru

Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. О.Ю. Кононенко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ЧИННИКИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН ГОСПОДАРСТВА МІСТ

Місто в різні часи розвивалося за рахунок розширення своєї території, досягаючи досить великих розмірів. Однак його вплив на прилеглі до міських меж території раніше був незначним. Сьогодні, наприклад, місто з мільйонним населенням і поперечником п'ятнадцять кілометрів має 30-кілометрову приміську урбаністичну зону. Приміська зона, пов'язана з містом соціально-економічними зв'язками (трудові ресурси, забезпечення сільськогосподарськими продуктами, розміщення будівельних, транспортних і комунальних підприємств, комунальних угідь), розглядається сучасним містобудуванням як єдине ціле з містом.

Факторами, що значною мірою зумовлюють схеми раціональної організації території міста, є його ландшафтно-архітектурна структура і територіальна

структура урбаністично-функціонального (господарського) використання [1].

Добре відомо, що поруч із загальними процесами урбанізації в індустріальних суспільствах відбуваються паралельні процеси стирання меж, дезінтеграції та втрати містами свого автономного статусу. Межі міст розмиваються, і міста зникають, зливаючись в одну урбанізовану територію. З іншого боку, багато давніх та середньовічних міст були власне містами-державами, однак у модерну добу їхні місцеві уряди займають другорядне становище на більшій політичній арені національних держав. Масштабні політичні перспективи та економічні рухи оминають їх. У політичному плані найвизначнішу роль тепер відіграють національні держави. В економічному - найбільший потенціал мають великі і транснаціональні компанії [3].

Транспорт і сьогодні залишається одним із найважливіших зовнішніх чинників, що впливають на розвиток міст. В доіндустріальну епоху їх величина та щільність забудови визначались тією обставиною, що з дому до роботи люди діставалися пішки, а тому цей шлях повинен був бути коротким. В 19 столітті, з появою трамваїв, залізничних шляхів та метро, міста почали розширюватися, і з'явилися житлові райони на околицях. У 20 столітті автомобіль збільшив відстань від дому до роботи вдвічі, а то і втричі, дозволив будувати житло навіть за межами міста. Стимулювало урбанізацію і авіасполучення: літак зробив більш доступними найвіддаленіші міста [2].

Висока густота населення у містах дає можливість зосередити різноманітні магазини, сервісні підприємства та культурно-розважальні об'єкти на відносно невеликій території, що дозволяє звести до мінімуму використання транспорту. Для великих міст характерна не лише значна концентрація населення, але й концентрація знань, умінь та інформації.

В останнє десятиліття міста у різних частинах світу зробили немало для покращення людського життя та створення умов для пішоходів, знизивши пріоритет автомобільного транспорту. Головним же є ряд відступів від ідеалів модернізму в містобудуванні, зокрема при плануванні нових міст і житлових районів. Зростає інтерес до будівництва динамічних, багатofункціональних районів замість конгломерацій окремих будинків [5].

В Україні протягом майже 25 років декларується побудова європейського суспільства, а разом із тим і європейських міст. При цьому орієнтуються на західні моделі, що були актуальними чверть століття тому та базувалися на ідеології споживання, і не враховують принципової відмінності різних традицій управління та життя в різних містах України, що склалися в ході історичного розвитку регіонів. Однак намагання швидко скопіювати західноєвропейську чи американську моделі життєустрою знову і знову переконують у неможливості повноцінного втілення цих моделей, оскільки, як свідчить історія, не можна лише адміністративно-законодавчими методами штучно зімітувати процеси, які в західній урбаністичній традиції відбувалися протягом століть [4].

Висновок. З усього переліченого можна виділити наступні чинники трансформацій міст:

- безперервний розвиток людського суспільства, який стимулює появу нових галузей та технологій;

- поступова втрата містами промислової функції через все більший вплив сфери послуг;

- концентрація у містах великої кількості населення, що зумовлює оновлення інфраструктури, розбудову сервісних і культурно-розважальних об'єктів;

- погіршення екологічної ситуації, що стимулює містян відмовитись від брудного виробництва, автомобільного транспорту та використовувати екологічно безпечні засоби;

- зацікавленість органів міського управління в побудові сприятливого для життєдіяльності населення середовища.

Список використаних джерел: 1. Дмитрук О.Ю. *Урбаністична географія. Ландшафтний підхід. Методика ландшафтного аналізу урбанізованих територій: Моногр. / О.Ю. Дмитрук – К.: РВЦ "Київський університет", 1998. – 139 с.* 2. Рыбчинский Витольд. *Городской конструктор. Идеи и города. – М.: Strelka Press, 2014. – 127 с.* 3. Субірос Ж. *Культурні стратегії та оновлення міста: досвід Барселони // Місто й оновлення. Урбаністичні студії / Представництво Фонду ім. Гайнріха Бьолля в Україні; Редкол.: С. Шліпченко, В. Тимінський, А. Макаренко, Л. Малес, І. Тищенко. – К.: ФОП Москаленко О.М., 2013. – 360 с.* 4. Тимінський В. *Чи є у пострадянських міст майбутнє? // Місто й оновлення. Урбаністичні студії / Представництво Фонду ім. Гайнріха Бьолля в Україні; Редкол.: С. Шліпченко, В. Тимінський, А. Макаренко, Л. Малес, І. Тищенко. – К.: ФОП Москаленко О.М., 2013. – 360 с.* 5. Гейл Ян. *Города для людей / Изд. на русском языке. – М.: Концерн «КРОСТ», пер. с англ. – Альтина Паблишер, 2012. – 276 с.*

УДК 911.3

Ю.В. Груб'як, А.В. Тутейко

juliko_hr@ukr.net, alinkatuteiko@ukr.net

Науковий керівник – д-р геогр. наук, проф. І.Г. Смирнов

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ, МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

На сучасній політичній карті Південно-Східна Азія залишається економікою з найшвидшими темпами зростання, джерелом мільярдних інвестицій і дешевої робочої сили. Країни Південно-Східної Азії багато в чому не схожі один на одного. Якщо Індонезія виробляє 40% продукції співдружності і є членом G20, то М'янма тільки недавно вийшла з багаторічної економічної ізоляції і працює над налагодженням ринкових механізмів. Ще один приклад відмінностей: ВВП на душу населення Сінгапуру 30-ти кратно перевищує аналогічний показник в Лаосі. За темпами розвитку регіон випереджає весь інший світ. Починаючи з 2000 року реальні доходи його населення зростали в середньому на 5% щорічно [5].

Регіон є одним з основних експортерів світу – його частка у світовому експорті становила 7%. Кожна з країн спеціалізується на певних типах продукції. В'єтнам, наприклад, експортує текстиль і одяг, Сінгапур і Малайзія –

електронну техніку, а Таїланд – автомобільні запчастини. Інші держави в основному поставляють на світові ринки сировину [4].

Створення в регіоні такого інтеграційного об'єднання як АСЕАН дає можливість біднішим країнам розвиватись, заручившись підтримкою більш розвинених держав. Однак, незважаючи на існування організації протягом 50-ти років, диференціація в рівні розвитку залишається значною, це впливає на рівень інтегрованості країн. Так, АСЕАН знаходиться на переході до другого етапу інтеграції, тобто на етапі створення митного союзу. У держав є плани з регіональної інтеграції в рамках нового об'єднання під назвою Економічне співтовариство АСЕАН, проте в останні роки особливого прогресу в цьому напрямку досягнуто не було [5].

Китай залишається найбільшою економічною силою регіону, але вже не таким потужним драйвером світового зростання, як колись. На даний момент немає єдиної держави, яка змогла б замінити Китай, проте існує 16 держав, які називають країнами посткитайської епохи. І слід зазначити, що в Південно-Східній Азії знаходиться 6 країн з цього списку – Індонезія, М'янма, Лаос, Камбоджа, В'єтнам та Філіппіни. Для всіх них характерна висока чисельність населення, нижча в порівнянні з Китаєм оплата праці, велика кількість населення в працездатному віці. Вже на даний момент значна частка китайського виробництва переїхала до В'єтнаму, Таїланду та Індонезії.

Держави Південно-Східної Азії страждають від внутрішньополітичних протиріч, до того ж багато з них ще й мають територіальні претензії один до одного. В деяких країнах, наприклад Малайзії, Індонезії, Таїланді, М'янмі, Філіппінах, існує проблема конфліктів на базі етно-релігійних міркувань. Подекуди це переростає в заворушення, громадянські війни чи терористичні атаки [3]. Слід зазначити, що велика кількість терористичних претензій та конфліктів є наслідком колоніального режиму та проведення кордонів, які не відповідали реальним територіям розселення того чи іншого народу.

Мусульманський південь Філіппін і мусульманський південь Таїланду, національні окраїни М'янми і місця проживання мусульман-рохінжа, території Нової Гвінеї, що входять до складу Індонезії, залишаються зонами застарілих конфліктів, загострення яких в останні роки не можна виключати.

Найсерйознішим викликом АСЕАН в контексті регіональної безпеки була і залишається проблема континентального шельфу і морських економічних зон навколо островів Південно-Китайського моря, на які претендують члени АСЕАН, а також позарегіональні держави, такі як Китай [3].

В економічному і політичному житті Південно-Східної Азії величезним впливом користуються «хуацяо» – етнічні китайці, представники багатомільйонних китайських діаспор, які проживають за межами Китаю. Етнічні китайці контролюють до 70% багатств країн Південно-Східної Азії, при цьому складаючи в сукупності лише 6% населення регіону. Ці значення викликають певні побоювання зі сторони урядів країн регіону [6].

Південно-Східна Азія – важлива частина ісламського світу. Прихильники ісламу є практично у всіх 11 державах Південно-Східної Азії. В Індонезії, Малайзії і Брунеї мусульмани складають більшість населення, в інших -

релігійна меншина. Ісламські виступи в регіоні набули особливого поширення в останні роки, підсилюючись місцевими етнічними та політичними конфліктами, а також територіальними суперечками держав. В регіоні діють екстремістські організації, такі як «Абу Саяф» в Філіппінах та «Джемаа Ісламія» в Малайзії та Індонезії, які мають на меті насильницьким шляхом поширювати радикальну інтерпретацію ісламської ідеології, а також побудувати в регіоні ісламську державу, яка стала б інтегральною частиною так званого «ісламського проекту» – створення всесвітнього мусульманського халіфату [2]. Радикалізм і екстремізм на Філіппінах нерозривно пов'язаний з боротьбою народу моро за самостійність. У Таїланді етно-релігійний конфлікт за участю мусульман відбувається в південних провінціях країни, розташованих на Малаккському півострові.

Регіон Південно-Східної Азії є привабливим з позиції наявних енергоресурсів – нафти, газу та вугілля, потужного агропромислового потенціалу, містких ринків збуту, порівняно дешевої робочої сили. Співпраця між Україною та країнами АСЕАН є взаємовигідною для обох сторін.

Можна стверджувати, що низка країн-членів АСЕАН зацікавлені в розширенні імпорту дешевої продукції окремих вітчизняних галузей, а відтак є потенційними ринками збуту для української продукції. Для України держави Асоціації можуть стати потужними інвесторами в сировинні та промислові сектори. Важливим напрямком співпраці в регіоні Південно-Східної Азії є налагодження відносин насамперед з В'єтнамом та Брунеєм. Саме В'єтнам, на думку аналітиків, може стати для України своєрідним каналом доступу до АСЕАН та Азійсько-Тихоокеанського регіону в цілому [1]. Вже зараз Україна у великих кількостях експортує у В'єтнам гуму, тоді як зворотня перспектива будується на зацікавленості України у в'єтнамській нафті.

Не секрет, що українська пшениця користується високим попитом на світовому ринку. Найпривабливішим регіоном для експортерів є ринок Південної та Південно-Східної Азії. Імпорт пшениці цим регіоном співставний з імпортом африканськими країнами і значно перевищує потреби країн ЄС та Близького Сходу. Досить значний приріст агроекспорту прослідковується в Таїланді, Сінгапурі та Індонезії. Є позитивні зрушення у торгівлі з В'єтнамом і М'янмою. Найбільші ж об'єми продукції йдуть в Таїланд, Індонезію і Малайзію. На ці три держави припадає 85% усього експорту в регіон [1].

Отже, зараз Південно-Східна Азія є неоднорідним регіоном, який об'єднує як країни, що входять в G20, так і країни посткитайської економіки, що розвиваються, успіх яких залежить в першу чергу від дешевизни виробництва. Основні проблеми регіону викликані диференціацією як в економічній, так і в релігійній сфері, це викликає певні труднощі в процесі поглиблення інтеграції в контексті об'єднання АСЕАН. Загалом, незважаючи на велику кількість проблем регіон має значні перспективи стати одним з найпотужнішим об'єднанням в світі, потужним фінансовим, технологічним та інноваційним центром, а також стати партнером України, особливо в сфері торгівлі.

Список використаних джерел: 1. Відстань не перешкода. Чим цікаві Україні ринки країн Південно-Східної Азії [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://tyzhden.ua/Economics/172490>. 2. Исламские проблемы Юго-Восточной Азии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ria.ru/radio/20150709/1123246745.html>. 3. Нет границ, нет проблем. Юго-Восточная Азия: рост стратегического недоверия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://m.lenta.ru/articles/2015/04/07/asean/>. 4. Рынок Юго-Восточной Азии. Секреты экономического чуда [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://roem.ru/22-09-2015/207393/sea-macroregion/>. 5. ASEAN Economic Integration: Opportunities and Challenges that Lie Ahead [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://intpolicydigest.org/2016/01/06/asean-economic-integration-opportunities-and-challenges-that-lie-ahead/>. 6. Southeast Asia's Transparency Problem [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://thediplomat.com/2015/10/southeast-asias-transparency-problem/>

УДК 911.3

В.С. Дудін

volodymyrdudin@gmail.com

Науковий керівник – канд. геогр. наук, доц. В.І. Дорошенко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

РЕГІОНАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Традиційно в Україні регіональний інноваційний розвиток пов'язувався з техніко-економічними чинниками, переважно з інвестиціями в основний капітал. При цьому, питанням формування середовища інноваційного мислення і поведінки, де провідну роль відіграють освіта та наука, приділялося недостатньо уваги.

Безперечним є те, що інновація вважається одним із фундаментальних двигунів регіонального економічного розвитку [4, с. 1]. Разом із цим, необхідно відзначити, що інноваційна діяльність охоплює не тільки результат, а й сам процес створення інновацій – від ідеї до прибутку від її реалізації. Відповідно, інноваційний розвиток відбувається в контексті функціонування регіональних інноваційних систем, де соціально-культурна сфера регіону виступає його важливим чинником.

Варто підкреслити, що географічний аналіз ставить завдання із визначення факторів територіального характеру, що виявляються в тих чи інших регіонах, і на цій основі – вивчення закономірностей, що сприяють чи перешкоджають різним видам людської діяльності [3, с. 5]. З огляду на цей факт, постає необхідність проведення досліджень інноваційного розвитку регіонів у комплексі з його соціокультурними чинниками.

Оцінка регіональної інноваційної діяльності проводилась на основі виокремлення її соціально-культурних чинників та власне самого процесу цієї діяльності. Крім цього, визначались кількісні та якісні показники.

Так, для аналізу динаміки інституційних суб'єктів інноваційної діяльності регіонів України були взяті показники, що відносяться до чинників інноваційної діяльності, а саме: кількість вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації (ВНЗ), кількість організацій, які виконують науково-технічні роботи, а також кількість інноваційно-активних підприємств, що характеризує власне інноваційний процес.

Слід відзначити, що у 2014 р. порівняно з 2007 р. за кількістю інноваційно-активних підприємств спостерігалась позитивна динаміка в 18 регіонах України. А в деяких регіонах темпи росту були значними і склали в Сумській області – 3,2 рази, в Миколаївській та Запорізькій областях – 2,6 разів та 2,5 разів відповідно. Проте, це зростання не було пов'язано з динамікою кількості закладів освіти та науки. Так, за означений період лише по одному регіону – по Черкаській області – спостерігалось зростання всіх трьох показників: за кількістю вищих навчальних закладів – на 5,6%, за кількістю організацій, які виконують науково-технічні роботи – на 9,1%, за кількістю інноваційно-активних підприємств – на 37%.

Для характеристики соціально-культурних чинників інноваційного розвитку регіонів також важливими є розрахункові показники. Автором були визначені такі, як: кількість студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації у розрахунку на 10000 населення, кількість виконавців наукових та науково-технічних робіт, які мають науковий ступінь у розрахунку на 10000 населення, частка інноваційно-активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі промислової продукції. Вищезазначені показники поділені на дві групи: перші два з них відносяться до соціокультурних чинників інноваційної діяльності, останні два – до самого процесу цієї діяльності.

За результатами проведеного аналізу, лише одна область – Харківська – посідає лідируючі місця по всім показникам обох груп. Також в 4-х регіонах – Запорізька, Сумська, Харківська область та м. Київ – присутні лідируючі позиції як по хоча б одному показнику групи чинників, так і по хоча б одному показнику групи процесу інноваційної діяльності. При цьому, 3 регіони, серед яких Львівська, Одеська області та м. Севастополь, потрапили в рейтингові оцінки лише за показниками чинників інноваційної діяльності, а 4 регіони (Івано-Франківська, Закарпатська, Полтавська, Херсонська області) – лише за показниками інноваційного виробництва.

Для дослідження регіонального інноваційного розвитку України кількісні та якісні показники були об'єднані в три групи – пов'язані з освітою, пов'язані з наукою та пов'язані з впровадженням інновацій. Власне, до останньої групи, що характеризує сам інноваційний процес, були включені такі показники, як: частка інноваційно-активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств та частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі промислової продукції.

Географія чинників інноваційної діяльності, пов'язаних із впровадженням інновацій, відображена в наступній карті.

Необхідно підкреслити, що соціогуманітарний ресурс інноваційного розвитку регіонів передбачає формування якісного середовища життєдіяльності населення, становлення їх інноваційної культури [2, с. 20]. Крім цього, вища освіта та наука як галузі діяльності без інтеграції та тісної взаємодії між собою втрачають дієздатність і стають менш конкурентоспроможними.

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок про те, що в цілому в регіонах України ще не сформувалася система ефективної та

стійкої взаємодії університетів з академічними установами, а також інноваційними підприємствами. Це свідчить про те, що їх науково-освітній потенціал використовується неефективно, а це, в свою чергу, стримує інноваційний розвиток загалом.

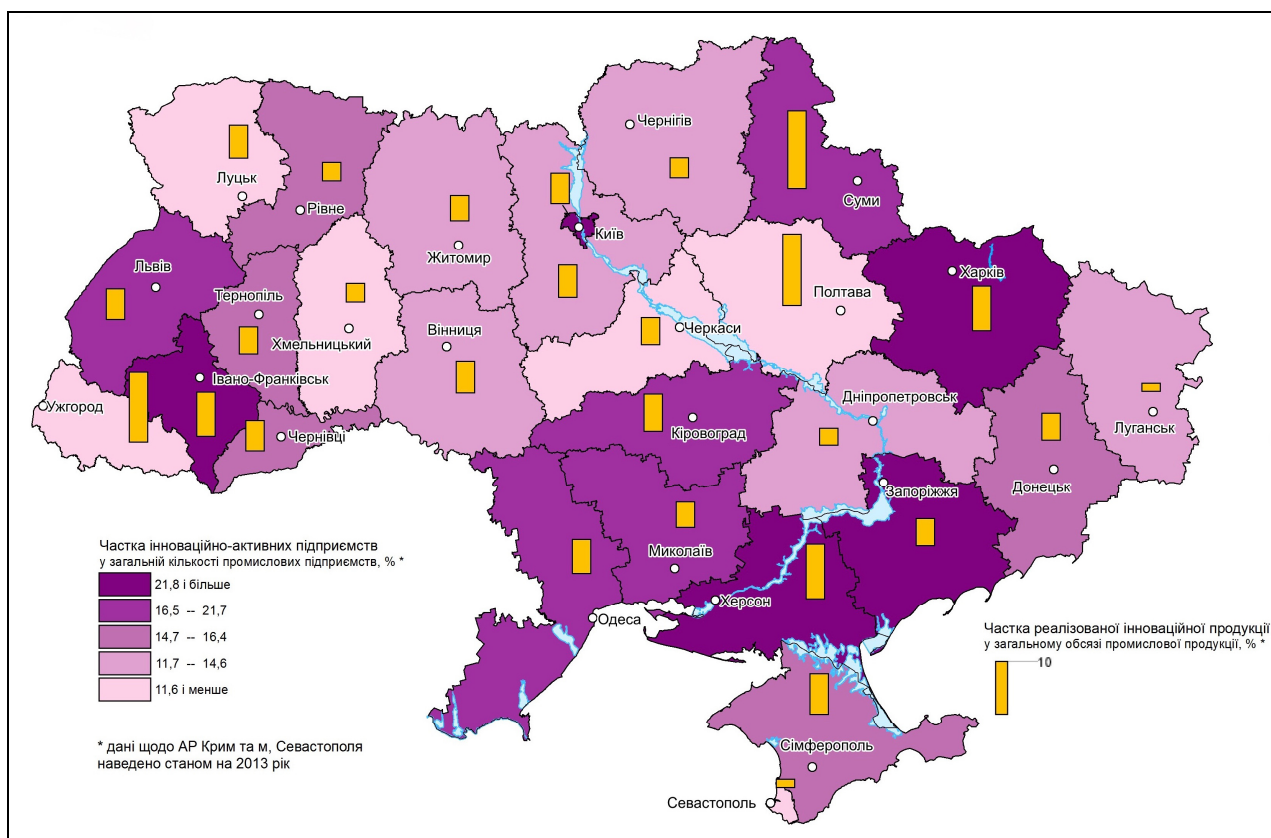

Рис. 1. Інноваційна діяльність підприємств за регіонами України у 2014 році

У сучасних умовах наука та освіта шляхом нагромадження знань, генерації ідей, формування інноваційно спроможних кадрів має здійснювати більш потужний вплив на інноваційну діяльність. Інтеграція освіти та науки є важливим фактором не лише розвитку формування та генерації знань, але й розвитку інноваційної системи регіону в цілому.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що реальним шляхом подолання проблем інноваційного розвитку регіонів України має бути інтеграція освітньої, наукової та виробничої галузі в єдиний організм, здатний до саморозвитку. У свою чергу, ліквідація їхньої інституційної роз'єднаності потребує створення дієвої правової бази й адекватних економічних механізмів інтеграції.

Список використаних джерел: 1. *Інтелектуально-інноваційний розвиток регіону в контексті євроінтеграції* : монографія / НАН України, Ін-т регіон. дослідж.; наук. ред. Л.К. Семів. – Л.: [б. в.], 2009. – 483 с. 2. *Соціальний ресурс формування інноваційної економіки в контексті сталого розвитку* : монографія / (В.І. Куценко та інші); за наук. ред. В.І. Куценко / Держ. уст. “Ін-т екон-ки природокорист-ня та стал. розв. НАН України”. – К., 2013. – 336 с. 3. *Ханова О.В. Регіональні особливості інноваційної діяльності в Україні* : автореферат дис... канд. геогр. наук: 11.00.02 / Харківський нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2003. – 18 с. 4. *Yazid Abdullahi Abubakar. Agglomeration of High-Tech Firms and New Product Innovations*. – Saarbrücken, Deutschland: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2013. – 372 p.

ПРАКТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ КЛАСТЕРНИХ СТРУКТУР

Як відомо, кластерні структури є ключовими компонентами національних і регіональних планів соціально-економічного розвитку. Сьогодні це один з ефективних методів впровадження конкурентоспроможної соціально-орієнтованої економіки на основі державно-приватного партнерства з широким використанням потенціалу регіонального розвитку.

Кластери можна вважати формою державно-приватного партнерства (ДПП), яка є перспективною моделлю організації взаємодії влади і бізнесу в реалізації суспільно важливих проектів у різноманітних сферах діяльності – від науково-дослідних робіт і будівництва автомагістралей до забезпечення суспільних послуг. Кластери являють собою комбінацію конкуренції та кооперації таким чином, що об'єднання в одних сферах допомагають успішно вести конкурентну боротьбу в інших. Так, у країнах-членах ЄС кластеризація є однією з умов підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів та держави. Наприклад, економіка Фінляндії повністю кластеризована і в ній виділено 9 кластерів, а економіка Нідерландів розбита на 20 мегакластерів, на основі функціонування яких визначені пріоритети інноваційної політики держави. У Данії функціонує 29 кластерів, у яких беруть участь 40 відсотків усіх підприємств країни, що забезпечують 60 відсотків експорту, та розробляється концепція кластеризації [1, с. 8].

Іншим прикладом є Австрія, де діють транскордонні кластери з Німеччиною, Італією, Швейцарією, Угорщиною, і активізувались зв'язки з Францією та Великобританією, а також розроблена політика стимулювання зв'язків між дослідними інститутами та промисловим сектором, зниження регуляторних бар'єрів в інноваційних програмах, формування центрів конкурентоспроможності.

Варто відзначити вагому роль Німеччини в розвитку кластеризації економіки. Тут пріоритет надається впровадженню високих технологій шляхом консолідації зусиль промисловості і наукових центрів. У Німеччині функціонують три кращі світові кластери високих технологій, що отримали почесну назву «Силіконова Долина 21 сторіччя» – це Мюнхен, Гамбург, Дрезден. Особливої уваги заслуговує німецька програма створення і розвитку біотехнологічних кластерів на основі регіонального розміщення фірм. Фінансові ресурси кластери отримують із федеральних і місцевих джерел.

Зазначимо, що в Україні в цілому сформовано законодавство, яким визначено організаційно-правові форми об'єднань підприємств та наявні передумови для формування нових виробничих систем (кластерів) у різних

сферах господарської діяльності, однак не сформульовано поняття кластера, не визначено види та заходи щодо його створення.

Перші спроби використання моделі кластера за ініціативою економіста Вольфганга Прайса (США) здійснені в Україні в 1998 році. Ідею створення кількох кластерів – швейного, будівельних матеріалів і агропромислового – підтримала Хмельницька обласна адміністрація на початку 1998 року, де акцент у створенні кластерів було зроблено на об'єднанні малих і середніх підприємств різних форм власності з метою розвитку в регіоні виробництва висококонкурентної продукції шляхом включення до кластерів усіх внутрішніх резервів регіону: наукових і навчальних закладів, фінансово-банківських структур тощо. Для розвитку кластерів була створена неурядова громадська організація «Поділля Перший». Її прийнято з метою зупинення спаду виробництва і підвищення продуктивності промисловості регіону, використовуючи переваги від кооперації та об'єднання зусиль самих підприємств без залучення державних коштів.

До швейного кластеру «Поділля» увійшло 24 швейних та трикотажних підприємства регіону, серед яких ЗАТ «Хмельницьклегпром», ВАТ «Спецодяг», ЗАТ «Хмельницька трикотажна фабрика», ЗАТ «Аніспром», Кам'янець-Подільське колективне швейне підприємство, КП «Горинь» (Славута), ВАТ «Волочиська швейна фабрика», Копищанська трикотажна фабрика (Терноп. обл.), та багато приватних малих підприємств. Сюди ж входять ВАТ «Взутекс» (взуттєве виробництво), ВАТ «Дунаєвецька суконна фабрика», студентський будинок моделей Технологічного університету Поділля. Загалом швейний кластер на сьогодні є одним з найуспішніших та найефективніших як на Поділлі, так і в Україні.

Отже, кластеризація сприяє структурній перебудові виробництва шляхом забезпечення координаційної діяльності всіх ланок технологічного ланцюга і залучення великих фінансових ресурсів з метою підвищення конкурентоспроможності регіонів та держави, а також внутрішніх й іноземних інвестицій, створення нових підприємств, сприяння інноваційному розвитку. Однак кількість кластерів збільшується повільно. Це обумовлено низкою факторів: відсутністю достатнього інформаційного забезпечення створення та функціонування кластерів; недостатньою зацікавленістю малих та середніх підприємств об'єднуватись у великі виробничі системи; невеликим досвідом функціонування кластерів; відсутністю інвесторів у зв'язку з інвестиційною непривабливістю регіонів [2].

Створення кластерів сприятиме зростанню продуктивності та інноваційній активності підприємств, які входять до їх складу, а також підвищенню інтенсивності розвитку малого і середнього підприємництва, що позитивно впливатиме на конкурентоспроможність економіки регіонів.

Список використаних джерел: 1. Оскольський В.В. Кластеризація – вагомий фактор підвищення конкурентоспроможності економіки України: [Електрон. ресурс] / В.В. Оскольський. – Режим доступу: <http://seu.org.ua/wp-content/uploads/2014/12/klaster2.pdf> 2. Ашинова М.А. О роли государственно-частного партнерства в процессах формирования экономических кластеров: [Електрон. ресурс] / М.А. Ашинова. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/o-roligosudarstvenno-chastnogo-partnerstva-v-protsessah-formirovaniya-ekonomicheskikh-klasterov>

ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА РИНКУ ЖИТЛА

Ринок житла відіграє важливу роль не лише для держави загалом, а й для кожної людини зокрема. Задоволення потреби у житлі є одним з найважливіших завдань для кожного громадянина чи сім'ї, а забезпеченість населення житлом є показником рівня добробуту держави та ефективності її житлової політики. В свою чергу ринок житла підпорядковується як економічним, так і суспільно-географічним законам розвитку. Останні ж суттєво корегують ринкові процеси через диференціацію вартості територій населених пунктів, яка фактично відображає географічну цінність таких територій. Як стверджує Ю.М. Палеха: «Розвиток населених пунктів, динаміка чисельності їх населення, зростання соціально-економічного та інфраструктурного потенціалу здійснюють безпосередній вплив на вартість їхньої території. Але відмінності в абсолютній величині вартості залежать від умов формування географічної складової диференціальної земельної ренти» [1].

Основними чинниками диференціації вартості є традиційні географічні, серед яких можна виокремити суспільно-географічне положення, ресурсне та інфраструктурне забезпечення території, демографію та рівень урбанізації, купівельну спроможність та споживчі вподобання населення тощо.

Географічне положення території населених пунктів є вагомим власне географічним чинником, який різко корегує значення вартості території з урахуванням загальнодержавних, регіональних та місцевих особливостей.

Чисельність населення диференціює середню вартість міських територій через адміністративний статус населеного пункту, його місце в системі розселення. Це проявляється перш за все в обсягах капітальних вкладень в територію та розвиненість інфраструктури населених пунктів.

Купівельні можливості споживачів залежать від рівня доходів населення, сформованого ринку праці, роботи кредитно-банківської системи, розвитку господарського комплексу загалом.

Відповідно, зазначені показники диференціюють вартість території, а ринок житла так чи інакше відображає результати такої диференціації через ціни на житлову нерухомість. Ціна метра квадратного житла певного типу забудови як в межах різних населених пунктів, так і в межах одного населеного пункту суттєво відрізняється. Розміщення житлової нерухомості в межах визначеної території, доступність до місць прикладання праці, побуту та відпочинку, інфраструктурна забезпеченість території, екологічні показники тощо корегують ціну зважаючи на усереднені показники затрат на будівництво. З іншого боку ринок житла є індикатором соціально-економічного розвитку території, характеризуючи

зростаючі чи спадні соціально-економічні процеси в динаміці.

Загалом, ринок житла, як складна соціально-економічна система є підсистемою вищого рівня, і, перш за все, господарської системи, де економічні та навіть фінансові інструменти визначають її стан. Макроекономічні і макрофінансові показники за період останніх років не надто оптимістичні і свідчать про те, що економіка країни поки перебуває в кризовому стані. Це пов'язано з низькими доходами населення і відсутністю реальної іпотеки. В Україні середня зарплата за даними державної служби статистики досягла на кінець року 5374 гривень (180 доларів), в столиці більше - 8649 гривень (289 доларів). За умови, якщо щомісяця відкладати 30%, то за рік можна назбирати тисячу доларів. При цьому однокімнатну квартиру в Києві можна купити за 25-30 тисяч доларів. Тобто, назбирати на квартиру практично нереально. Банківський сектор переживає не найкращі часи – чисельність банків за останні п'ять років скоротилась з майже 180 до менше 100, а висока облікова ставка Нацбанку та ризики довгострокового кредитування практично паралізували систему іпотечних відносин.

Така макроекономічна ситуація визначає загальну динаміку цін, та відбиває відповідні тенденції на ринку житла. Так, за останні п'ять років середня вартість житла шести найбільших міст України знизилась з 1117 до 759 дол. за кв. м. (приблизно на третину). В той же час темп падіння цін досить суттєво відрізняється: для м. Києва становить 39,5%, Одеси 28,8%, Дніпра – 26%, Харкова та Львова відповідно 18,6 та 16,9%. В Донецьку, в тому числі й через бойові дії, темп падіння становить 54%.

Чітко простежуються показники диференціації вартості житла в межах найбільших міст України, де ринок житла є найбільш розвиненим. Так, на кінець 2016 року середня вартість житла на вторинному ринку диференціюється від 1143 дол. за кв. м. у м. Києві до 451 дол. за кв. м. у Донецьку (індекс співвідношення – 0,39). Вартість житла Харкова та Дніпра складає близько половини вартості Києва (відповідно 0,56 та 0,52). Індокси вартості Львова та Одеси становлять відповідно 0,78 та 0,73 вартості квадратного метра житла міста Києва.

В межах міста Києва диференціація цін на житлову нерухомість теж суттєва. В центральному діловому районі (район Печерських Липок) середні ціни сягають 2100 дол. за м. кв. Ядро центру, що об'єднує масиви центру Печерського, Шевченківського, Голосіївського районів та Подолу формує ціну біля 1500-1600 дол. за м. кв. Центральна частина міста (масиви Лук'янівки, КПП, Шулявки, Татарки, центру Соломянського району тощо) визначається ціною в 1160-1200 дол. за м. кв. Серединна наближена (Лівобережний масив, Оболонь, Микільська Слобідка, Соломянка, Голосієво, Русанівка) – 1100 дол. за м. кв. Серединна (Чоколівка, Караваєві Дачі, Сирець, Нивки, Ширма, просп. Науки, Совки, Соцмісто, Куренівка, Відрадний, Березняки) має ціну близько 1000 дол. за м. кв. Периферія наближена (масиви Академмістечко, Святошин, Мінський, Жуляни, Лісовий, Осокорки, Позняки, Харківський) вартість складає близько 970-980 дол. за м. кв., периферія віддалена (Вітряні гори, Виноградар, Ново

Біличі, Борщагівка, Корчувате, Стара Дарниця, Радужний, Воскресенка, Троещина, ДВРЗ тощо) – 950 дол. за м. кв.

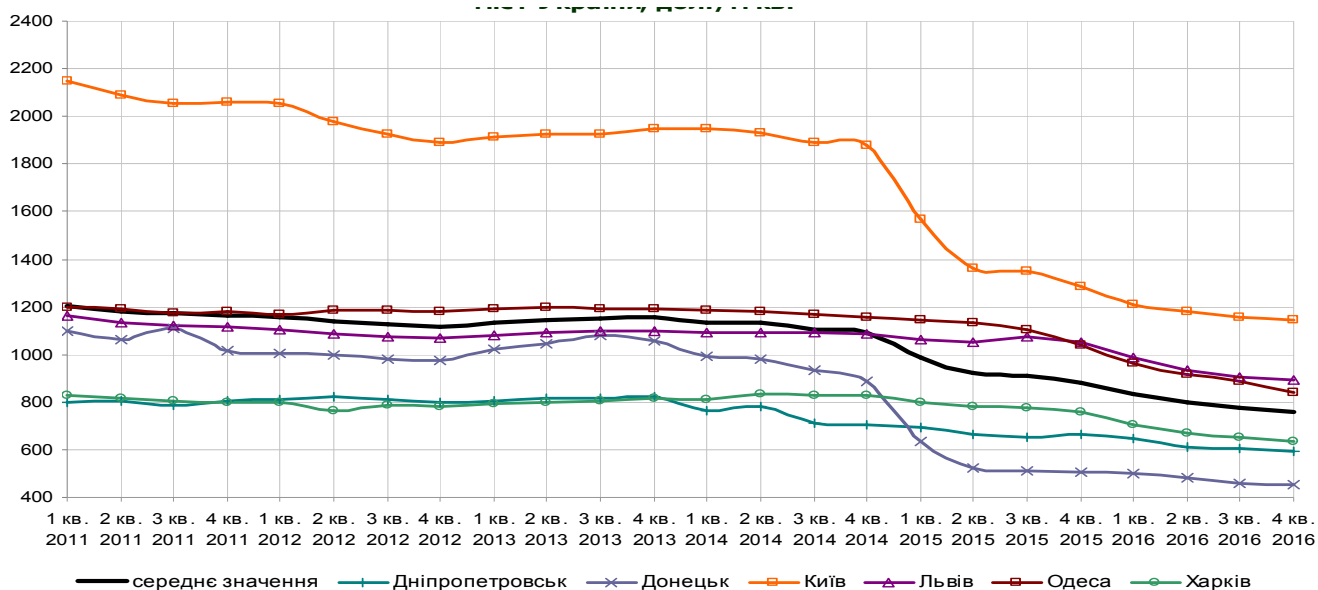

Рис. 1. Динаміка середніх цін на вторинному ринку нерухомості найбільших міст України, дол./м² (за даними консалтингової компанії «Олімп-консалтинг»)

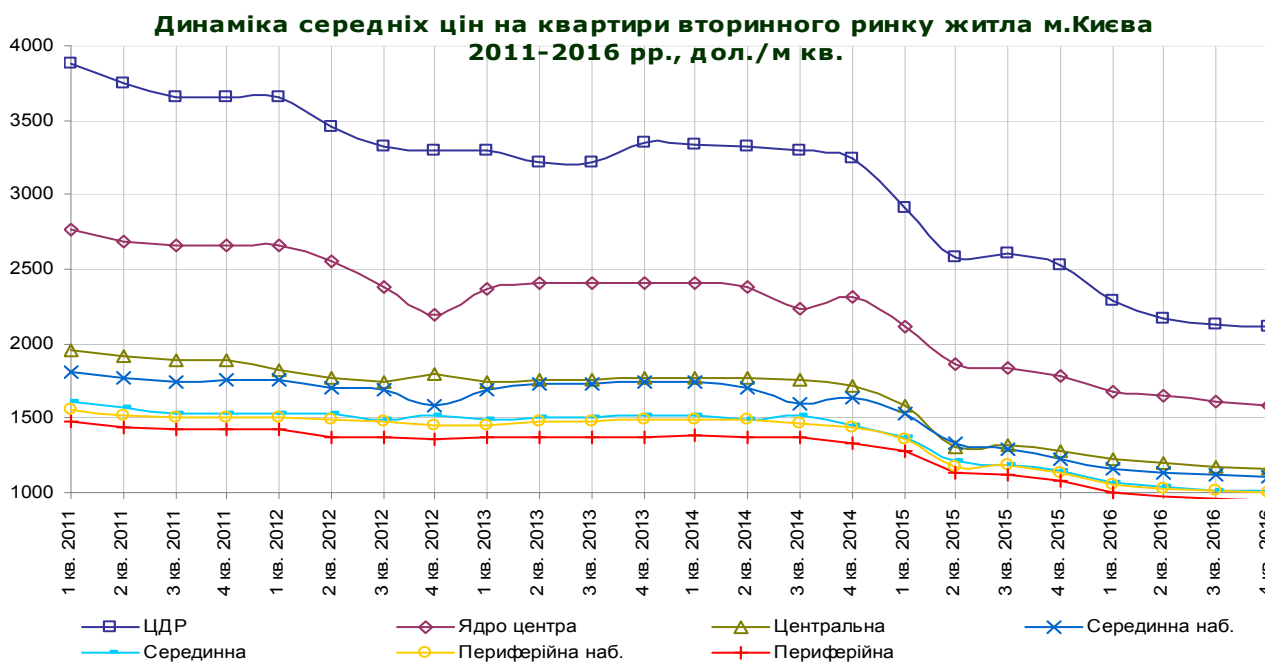

Рис. 2. Динаміка середніх цін на квартири вторинного ринку житла м. Києва 2011-2016 рр., дол./м² (за даними консалтингової компанії «Олімп-консалтинг»)

Таким чином стан ринку житлової нерухомості в Україні вказує на наявність незбалансованості можливого попиту на житло та рівня платоспроможності населення в Україні. Потенційно існуючий незадоволений попит на житло фактично є наслідком низького рівня доходів населення та практичної відсутності державної підтримки через житлові програми. Аналіз доступності

придбання житла за власні кошти за рахунок накопичення вказує на неможливість такого накопичення для переважної більшості громадян. Тож, проблема житлового забезпечення та розвитку ринку житла залишається однією із найгостріших в Україні й вимагає системних дій з боку влади.

Список використаних джерел: 1. Палеха Ю. М. Економіко-географічні аспекти формування вартості території населених пунктів / Ю. М. Палеха. – К.: Профі, 2006. – 294с. 2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

УДК 911.3: 339.3 (477.54)

П.О. Кобилін

kobilin333@gmail.com

Науковий керівник – д-р геогр. наук, проф. К.А. Немець

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

ПРОСТОРОВИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ресторанне господарство як одна зі складових сфери послуг, виконує багато соціально-економічних функцій, оскільки задовольняє потреби людини у їжі, сприяє збільшенню вільного часу людей, наповненню місцевих бюджетів, стимулює зайнятість населення, організовує харчування працівникам різних підприємств, заклади ресторанного господарства все більше стають місцями дозвілля, зустрічей людей. Від рівня розвитку цієї сфери можна судити про загальний соціально-економічний розвиток території, рівень життя населення людей. Існують територіальні диспропорції у розміщенні цих закладів на різних ієрархічних рівнях. Для їх усунення використовуються методи просторового аналізу (наприклад, моделювання інтегральної функції впливу суспільно-географічних об'єктів (ІФВ-моделювання).

Метод ІФВ-моделювання розроблено на кафедрі соціально-економічної географії і регіонознавства Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна та полягає у визначенні зон впливу суспільно-географічних об'єктів, які характеризується радіусом впливу. Радіус має пряму залежність від потужності об'єкта (наприклад, кількість закладів ресторанного господарства у населеному пункті). Об'єкт з найменшою потужністю має мінімальний радіус впливу (базовий радіус). Змінюючи базовий радіус, можна досліджувати ступінь генералізації статистичних поверхонь інтегральної функції впливу, яка залежить від відстані між населеними пунктами та радіусами обслуговування населення. Більш детально даний метод описаний у роботі [1].

Значення інтегральної функції впливу закладів ресторанного господарства у Харківській області розподіляються у наступному вигляді. При базовому радіусі $R_0=10$ км найбільші значення функції спостерігаються у Дергачівському районі (смт Пересічна, Мала Данилівка, Солоницівка тощо мають власні зони впливу). Віддаляючись від обласного центру, інтегральна функція впливу

закладів ресторанного господарства зменшується, у центральній частині області (у Нововодолазькому, Кегичівському, Сахновщинському, Лозівському, Первомайському, Балаклійському та інших районах) зменшення відбувається більш уповільнено, що обумовлено значною кількістю закладів ресторанного господарства у районних центрах, які мають істотний вплив на прилеглі населені пункти; на статистичній поверхні з базовим радіусом $R_0=10$ км прослідковуються локальні аномалії у розподілу функції, які можна спостерігати у Вовчанському районі (особливо навколо смт Старий Салтів, що є рекреаційним центром та концентрує заклади ресторанного господарства), Нововодолазькому, Сахновщинському районах, навколо смт Кегичівка, Савинці, м. Лозова, Первомайський, Куп'янськ.

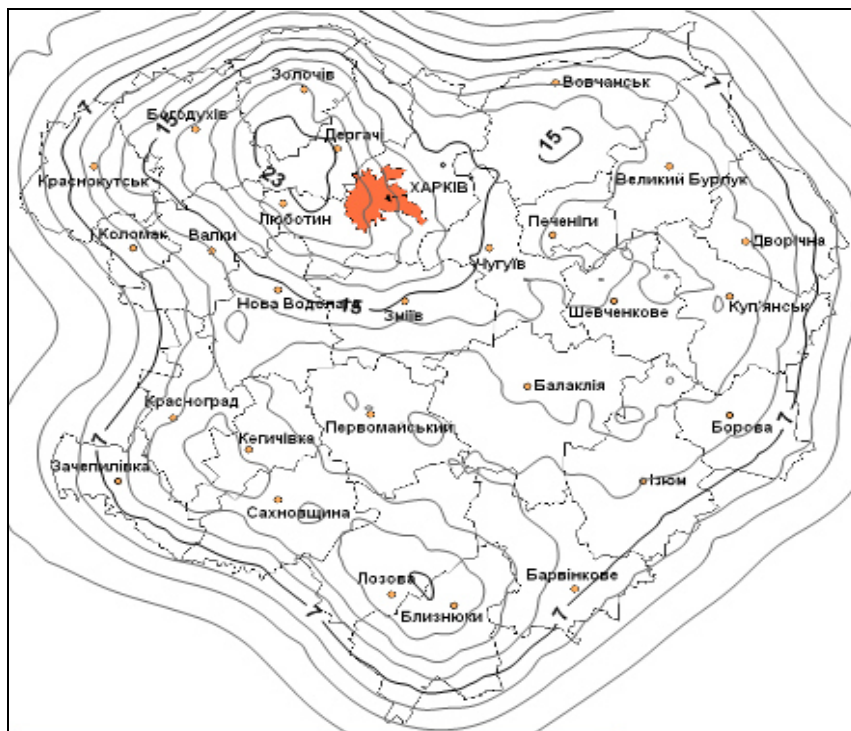

Рис. 1. Просторова модель інтегральної функції впливу закладів ресторанного господарства з базовим радіусом 10 км ($R_0=10$ км) [2 - 4]

Збільшуючи базовий радіус ($R_0=30$ км), стає більш чітко проявлятися закономірність зменшення інтегральної функції впливу закладів ресторанного господарства від обласного центру до периферії, локальні аномалії поступово стають менш помітними, також відбувається уповільнене скорочення значень функції впливу у південному, південно-східному та східному напрямках від м. Харкова, що можна пояснити розміщенням відносно великих міст (Балаклія, Чугуїв, Первомайський, Лозова, Зміїв), які мають суттєвий вплив на навколишні населені пункти.

При базовому радіусі $R_0=50$ км простежується ще більш чітка закономірність зниження впливу закладів ресторанного господарства від обласного центру до периферії, але з уповільненим характером зменшення у вищезгаданих напрямках, що свідчить про значні зони впливу м. Лозова, Первомайський, Чугуїв, Куп'янськ та інших міст; статистична поверхня стає

більш генералізованою, локальні аномалії не проявляються, максимальні значення функції також притаманні м. Харкову, чого не було характерно для менших радіусів.

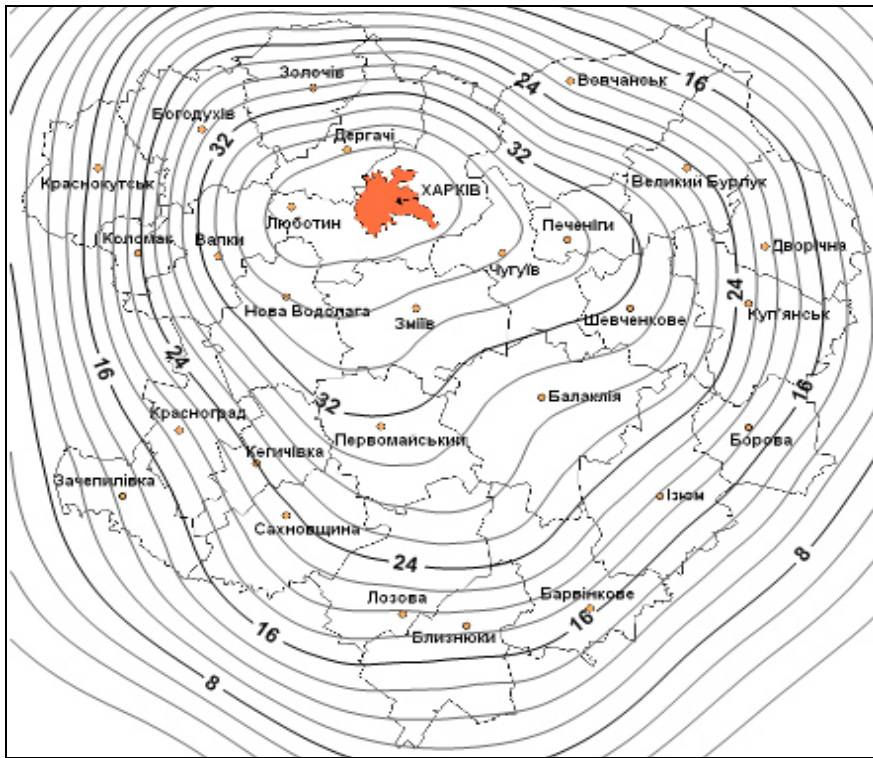

Рис. 2. Просторова модель інтегральної функції впливу закладів ресторанного господарства з базовим радіусом 30 км ($R=30$ км) [2-4]

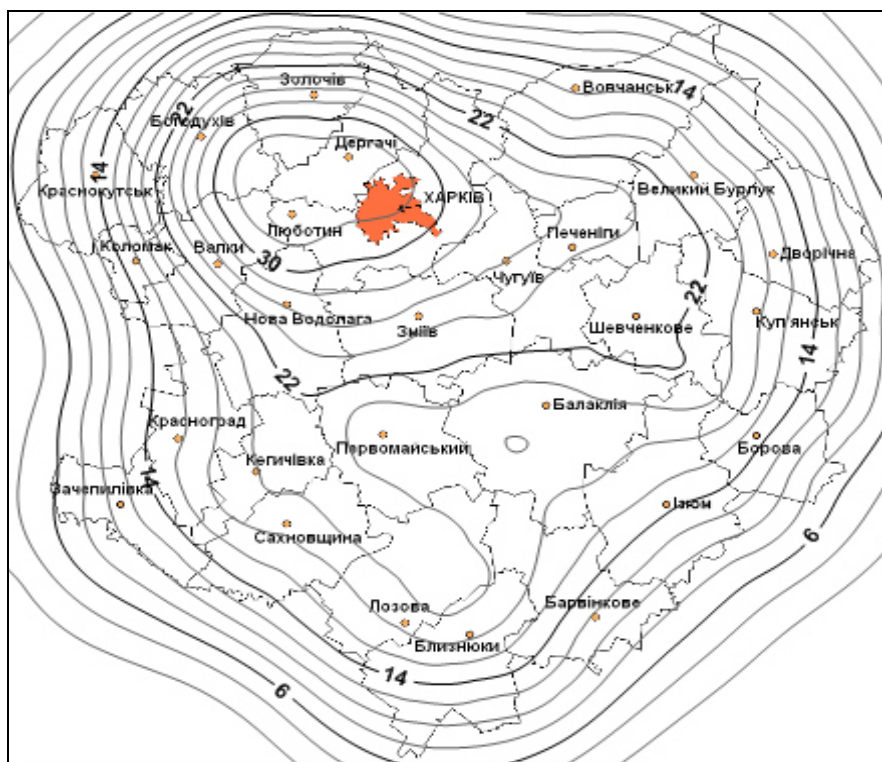

Рис. 3. Просторова модель інтегральної функції впливу закладів ресторанного господарства з базовим радіусом 50 км ($R=50$ км) [2-4]

Таким чином, ІФВ-моделювання є однією з методів просторового аналізу, яка заснована на визначенні зон впливу суспільно-географічних об'єктів. Розподіл значень інтегральної функції впливу закладів ресторанного господарства за різними базовими радіусам показав, що при менших базових радіусах впливу проявляються місцеві аномалії навколо деяких районних центрів області, відбувається зміщення максимальних значень на захід та південний захід від обласного центру за рахунок розміщення міст та селищ міського типу. Збільшення базових радіусів створює розподіл значень інтегральної функції впливу більш ізометричним, спостерігається генералізація поверхні, зникають локальні аномалії.

Список використаних джерел: 1. Немець К.А. Просторовий аналіз у суспільній географії: нові підходи, методи, моделі: монографія / К.А. Немець, Л.М. Немець. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – 228 с. 2. Офіційний сайт Харківської обласної державної адміністрації. – Режим доступу: [http:// www.kharkivoda.gov.ua](http://www.kharkivoda.gov.ua) 3. Роздрібна торгівля Харківської області у 2015 році: статистичний щорічник / [під ред. О.В. Власової]. – Харків: Головне управління статистики у Харківській області, 2014. – 98 с. 4. Харківська область у 2015 році: статистичний щорічник [Електронний ресурс] / Під ред. О.Г. Мамонтової. – Х.: Б.в., 2016. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM).

УДК 911.37

К.О. Кравченко

kate4465@gmail.com

*Науковий керівник – д-р геогр. наук, проф. К.А. Немець
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

В умовах реформування управлінської та територіальної розселенської структури детального аналізу потребує процес створення в межах областей України об'єднаних територіальних громад, визначення проблем та перспектив еволюції даного процесу. Окремі аспекти формування об'єднаних територіальних громад та особливостей децентралізації висвітлені у роботах Я.Б. Олійника [5], Л.Б. Заставецької [2], М.О. Барановського [1] та інших науковців.

В аспекті європейських тенденцій розвитку України та використання закордонного досвіду децентралізаційних реформ, згідно Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» встановлено наступні вимоги для добровільного об'єднання територіальних громад [3]:

- у складі об'єднаної територіальної громади не може існувати іншої територіальної громади;
- територія об'єднаної територіальної громади має бути нерозривною;
- при прийнятті рішень щодо добровільного об'єднання територіальних громад беруться до уваги історичні, природні, етнічні, культурні та інші чинники, що впливають на соціально-економічний розвиток об'єднаної громади;

- якість та доступність публічних послуг, що надаються в об'єднаній територіальній громаді, не можуть бути нижчими, ніж до об'єднання.

Європейські уряди проводять свою регіональну політику шляхом перетворення проблеми відмінності регіонів у нові можливості для їх розвитку; виходячи із їх конкурентних переваг створюють можливості для подібного розвитку [2]. Успішними стають ті громади, які активно розвивають власну внутрішню спроможність та поліпшують умови, які впливають на інвестиції та підтримують їх.

У кожній області України є території, в першу чергу міста, які мають порівняно інтенсивніший рівень розвитку, володіють кращими умовами життя, ніж периферійні віддалені сільські райони. Досить репрезентативно дані тенденції прослідковуються у Харківській області, адже вона має характерний моноцентричний розвиток.

Згідно з Перспективним планом формування територій громад Харківської області 459 громад області необхідно об'єднати в 51, таким чином, число громад зменшиться майже в 8 разів (рис. 1) [7].

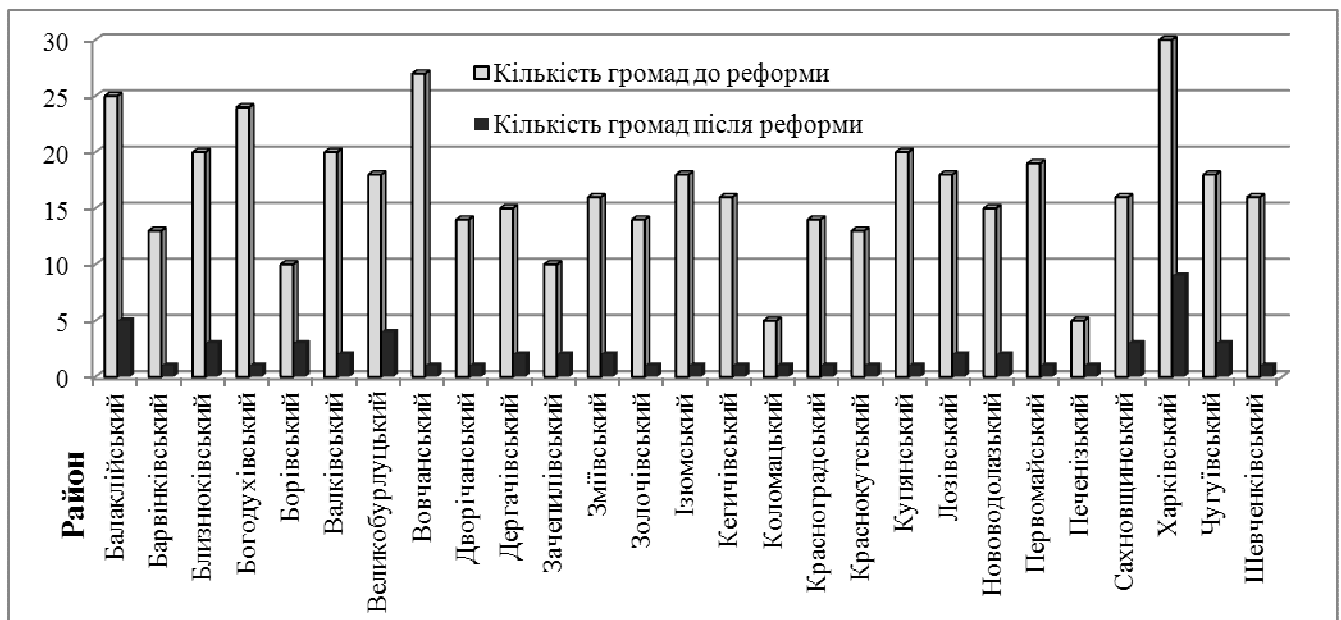

Рис. 1. Кількість територіальних громад у Харківській області до і після реформи 2015 р. [7]

Найбільші зміни плануються у Вовчанському, Богодухівському і Куп'янському районах, де, відповідно, замість 27, 24 і 20 громад залишиться лише по одній громаді. Процес укрупнення громад значною мірою демонструє проблеми у адміністративно-територіальному устрої Харківщини.

На жаль, порівняно з іншими регіонами, процес утворення територіальних громад у Харківській області (рис. 2) відбувається досить повільно, і на разі становить лише 10% від запланованого.

Станом на 1 січня 2017 року сформовано 4 територіальні громади з 51 проектних, що свідчить про наявність проблем у ході даного процесу. До формування громад долучаються переважно центральні міські та сільські ради

середнього рівня розвитку. Це можна пояснити тим, що високорозвинені сільради уникають об'єднання з сільрадами слабшого рівня розвитку, через небажання бути ресурсними та фінансовими донорами у об'єднаній громаді. В той же час, об'єднання декількох слаборозвинених сільрад у територіальну громаду не допоможе якісно змінити рівень їх соціально-економічного розвитку. Важливою проблемою є необізнаність управлінців про особливості розвитку об'єднаних територіальних громад та їх неспроможність пояснити перспективи децентралізаційного процесу представникам сільрад [5]. Іншою вагомою проблемою є те, що більшість інфраструктурних закладів - освіти, культури, охорони здоров'я, які громадам потрібно взяти на баланс, не мають оформлених належним чином установчих документів [4, 6].

Однак, в ході об'єднання територіальних громад вирізняються певні перспективи розвитку:

наявність у місцевих бюджетах ресурсної бази, у використанні якої для об'єднаних громад є низка преференцій і додаткових можливостей;

об'єднуючись та вирішуючи проблему подальшого існування, громади закладають важливі основи для власного перспективного економічного розвитку, адже отримують територіальні, земельні, демографічні ресурси, та мають змогу облаштувати інфраструктуру.

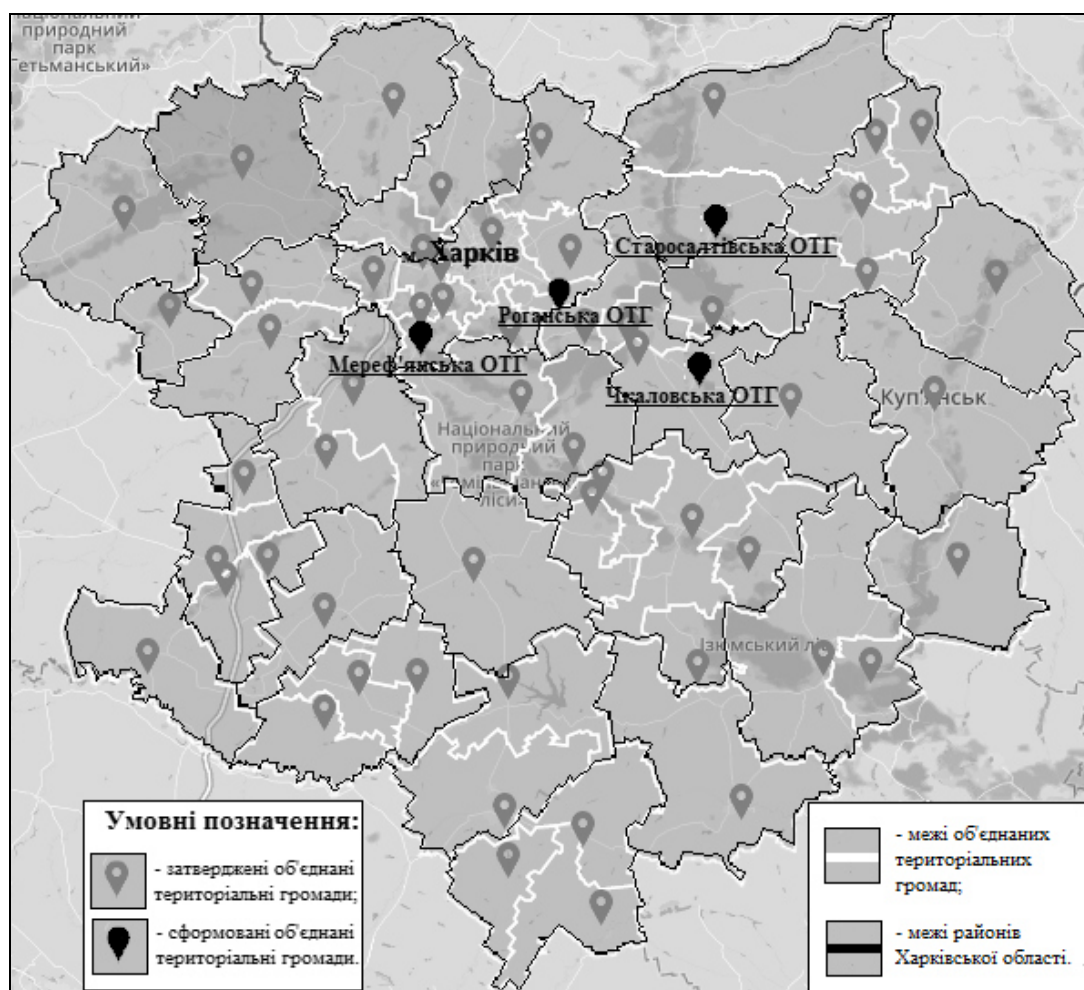

Рис. 2. Об'єднані територіальні громади Харківської області станом на 1 січня 2017 р. [6]

Отже, нові об'єднані територіальні громади безумовно повинні вирішити велику кількість проблем та відчують диспаритет розвитку у порівнянні з містом Харковом, тому важливим аспектом формування нових територіальних громад необхідно зазначити важливість використання потенціалу сільських і урбанізованих територій всередині громад, що забезпечить оптимальний розвиток регіону.

Список використаних джерел: 1. Барановський М.О. Демографічний потенціал центрів територіальних громад регіонів українського полісся як важливий чинник ефективності адміністративно-територіальної реформи / М.О. Барановський // *Регіон – 2016: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 10 – 11 листопада 2016 р.)*. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. – 347 с. 2. Заставецька Л.Б. Проблеми здійснення адміністративно-територіальної реформи в Україні / Л.Б. Заставецька // *матеріали Всеукраїнської конференції з участі закордонних учених, присвяченої 70-річчю кафедри економічної і соціальної географії ЛНУ імені Івана Франка* / [відп. ред. проф. О.І. Шаблій]. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. – С. 98-103. 3. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст. 91). 4. Немець К.А. Роль та значення заселенсько-розселенських процесів для розвитку соціогеосистеми Харківської області / К.А. Немець, К.О. Кравченко // *Часопис соціально-економічної географії: Міжрегіон. зб. наук. праць*. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – Вип. 19(1). – С. 171-177. 5. Олійник Я.Б., Остапенко П.О. Формування спроможних територіальних громад в Україні: переваги, ризики, загрози / Я.Б. Олійник, П.О. Остапенко. – *Український географічний журнал*. – 2016. - № 4. – С. 37-44. 6. Офіційний сайт Децентралізація влади України. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua> 7. Проект Перспективного плану формування територій громад Харківської області, схвалений на засіданні позачергової XXXVI сесії Харківської обласної ради. Рішення №1226-VI від 18 червня 2015 року.

УДК 911.3

І.В. Кравчук

crawchuk.ilya@yandex.ua

Рецензент – д-р геогр. н., проф. С.П. Запотоцький

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

РОЗВИТОК ТОРГІВЛІ ЛІСОМ В ЯПОНІЇ

Японія має значну залісненість – 68,5 % території [6]. Оціночно, загальний запас деревини складає на 2011 рік 4,4 млрд. м³ [1]. Ліси країни багаті та різноманітні за складом. Вони представлені декількома типами: 1) вологотропічними на крайньому півдні; 2) субтропічними широколистяними на Рюкю, Кюсю, Сікоку та на південній частині Хонсю у нижньому поясі гір; 3) лісами помірного поясу, а саме листопадними широколистяними та хвойними на іншій половині Хонсю і тайговими ялиново-ялицевими на Хокайдо [4].

Власних лісових ресурсів при збереженні нинішнього середньорічного обсягу споживання по прогнозам вистачить на 50 років. Однак починаючи з 1970-х років країна орієнтувалася на імпорт деревини з інших країн. По-перше, через високу вартість кубометру вітчизняної деревини, по друге – через

підкування про навколишнє середовище [1]. Теоретично, Японія може забезпечити себе усіма зональними типами ділової деревини, але в силу ряду обставин країна є одним з найбільших імпортерів деревини світі.

Економіка Японії тривалий час показує стабільну динаміку росту. У 2016 році він становив лише близько 0,5%, однак з погляду на розмір ВВП країни по ПКС (4,9 трлн. дол. США на той самий рік) [6] це є значним обсягом валютних надходжень. Торговий баланс профіцитний і з огляду на загальноекономічні показники торгівля загалом і лісом зокрема в Японії не перебуває в стані стагнації

В Японії збільшення експортно-імпортних операцій з лісом пов'язано з двома галузями – будівництвом та меблевою промисловістю. Однак треба враховувати і культурну специфіку регіону. Справа в тому, що японське суспільство досить традиційне і масово поширеним є будівництво, особливо середні класом і у сільській місцевості, традиційного японського житла - мінку, яке майже цілком є дерев'яним з такою ж самою фурнітурою. На нього йде переважно імпортована тропічна деревина.

У 2000-2011 рр. імпорт круглого лісу і продукції деревообробки в Японію скоротився в 1,8 рази. Це було обумовлено переважно зовнішніми факторами (зростання економік країн, що розвиваються - Китаю та Індії). Але починаючи з 2010 р. (табл. 1) обсяги імпорту Японії стали зростати, що пов'язано з поступовим виходом її економіки з кризи і необхідністю відновлення зруйнованих будівель після катастрофи 11 березня 2011 р [1].

Таблиця 1

Імпорт до Японії продукції лісової промисловості в 2000-2014 рр., млн. м³ [5]

Найменування продукції	Імпорт до Японії продукції лісової промисловості						
	2000	2005	2007	2009	2011	2013	2014
Круглий ліс	16,0	10,7	9,0	5,9	5,7	н/д	н/д
Пиломатеріали	28,2	21,3	18,5	13,3	15,1	16,5	13,9
Целюлоза і тріска	37,4	33,2	32,5	24,0	27,2	25,2	26,3
Фанера	13,7	11,7	9,6	6,2	8,0	8,0	7,8
Разом	95,3	76,9	69,6	49,4	56,0	49,7	48

Географія японського імпорту лісової продукції досить велика. Значна її частина (всі дані на 2014 рік) надходить з Північної Америки (13 млн. м³), Південно - Східної Азії (6,7 млн. м³), Європи (5,6 млн. м³) та Чилі (4,5 млн. м³) [5].

Найбільшим постачальником в Японію твердої деревини тропічних порід є Індонезія; основна частка м'якої деревини імпортується з Росії, Канади і США. Пиломатеріали та целюлоза надходять в основному з Канади і США. Значні обсяги тріски з листяних порід деревини імпортуються з Чилі, В'єтнаму, Австралії, тріски з хвойних порід - з США, Австралії, Канади. Найбільший постачальник фанери - Малайзія, Китай, Індонезія. Однак через зростання цін на деревину хвойних порід неухильно зменшується імпорт із США. Зменшення імпорту круглого лісу з Росії через скорочення останньою експортних мит на

цей товар зумовило зростання поставок деревини з Європи (Швеція, Фінляндія, Австрія та ін.) [1].

Внаслідок підвищення цін на ліс через кризу 2008-2009 рр. і девальвацію ієни японські компанії були змушені піднімати ціни на продукцію лісової промисловості. Chugoku Lumber, один з найбільших виробників пиломатеріалів країни, в 2013 р. тричі підвищувала ціни на свою продукцію через високу вартість імпортованої деревини, окремі же підприємства взагалі збанкрутіли. Однак розширення житлового будівництва в Японії сприяло в ряді випадків активізації імпорту продукції лісової промисловості [1]. Уряд пішов ще далі, і у 2016 р. в рамках Trans-Pacific Partnership Agreement (TPPA) країна скоротила мита на ввезення малайзійської деревини, що викликало збільшення експорту лісу з останньої на 6,5% [2].

Японія сама є експортером продукції лісової промисловості, однак обсяги експорту незначні (табл. 2). Наприклад, Sezaki Ringyo (лісозаготівлі на Кюсю і Сікоку) в 2013 р експортувала 60 тис. м³ деревини (на Тайвань та Китай), а на початку 2014 р. Асоціація лісів префектури Нагано почала поставки круглого лісу в Китай [1].

Таблиця 2

**Динаміка експорту продукції лісової промисловості Японії в 2008-2012 рр.
(в тис. м³) [3]**

Найменування експортної продукції	2008	2009	2010	2011	2012
Тріска	635	530	1351	1298	н/д
Деревне паливо та ін.	11	8	8	12	13
Експорт (всього)	811	703	1554	1538	1420

Ринок торгівлі лісом в Японії залежить від багатьох факторів – від світових цін до надзвичайних стихійних явищ. Але ми можемо передбачити збільшення як імпорту деревини до країни (через збільшення заготівель лісу насамперед в країнах Південно-Східної Азії) так і збільшення експорту з Японії до Китаю у найближче п'ятиріччя.

Список використаних джерел: 1. Большакова Е.В., Щербаков Д.А.. Лесная промышленность Японии: современное состояние, основные проблемы и перспективы развития / Ежеквартальный сборник «Япония наших дней» .- 2014. – N. 3(21). – С. 102-133. – М.: ИДВ РАН, 2015. – 232 с. 2. Лесная промышленность [Электронный ресурс]: Ожидается увеличение экспорта лесоматериалов из Малайзии в Японию. – Электрон. журн. – Режим доступа: http://wood-prom.ru/news/15032_ozhidaetsya-uvelichenie-eksporta-iz-malayzii-v-yar, вільний. 3. Мокудзай дзюкю: хьо [Таблиця попиту та пропозиції лісоматеріалів]: - Режим доступа: http://www.maff.go.jp/j/tokei/kouhyou/mokuzai_zyukuu/index.htm, вільний. 4. Физическая география материков и океанов: Учеб. для геогр. спец. ун-тов / Ю.Г. Ермаков, Г.М. Игнатъев, Л.И. Куракова и др.; Под общей ред. А.М. Рябчикова. - М.: Высш. шк., 1988.— 592 с.: ил. 5. Annual Report on Forest and Forestry in Japan. Fiscal Year 2015. P. 32-33 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rinya.maff.go.jp/j/kikaku/hakusyo/27hakusyo/attach/pdf/index-1.pdf>, вільний. 6. The CIA Website / Publications / Library / The World Factbook [Электронный ресурс]: East&Southeast Asia / Japan. – Режим доступа: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ja.html>, вільний.

КЛАСИФІКАЦІЇ ТРАНСПОРТНИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ

Географія транспорту – важлива галузь в системі географічних наук, яка досліджує взаємодію територіальних господарських систем (районів) між собою, а також просторове переміщення вантажів і пасажирів, що здійснюється засобами транспорту різними шляхами сполучення.

З точки зору суспільної географії *транспорт* – це специфічна міжгалузєва система, що тісно пов'язана з матеріальним виробництвом та сферою обслуговування. Головна мета – задоволення потреб населення та господарства у всіх видах перевезень.

Транспортна система – це сукупність всіх шляхів сполучення на певній території і пов'язаних з ними постійних засобів різних видів транспорту (шляхи, порти, станції, аеродроми, тощо.). Роботу всіх видів транспорту забезпечує *транспортна інфраструктура* – комплекс закладів і служб, яка включає в себе усі види транспорту та його підрозділи та структури.

Одним із первинних форм просторового зосередження транспорту є транспортні вузли та пункти [1].

Існує багато різних класифікацій територіальних транспортних систем за різними ознаками. *За просторовими охопленням* територіальні транспортні системи України можна розділити на такі типи:

1) мегарегіональні (від 15 до 603,7 тис. км²) – відповідають території країни і співвідносяться з єдиною транспортною системою України;

2) макрорегіональні (від 40 до 114 тис. км²) – відповідають території декількох адміністративних областей і співвідносяться з економічними районами;

3) крупні регіональні (від 30 до 40 тис. км²) – відповідають території найбільших областей України;

4) середні регіональні (від 20 до 30 тис. км²) – відповідають території середніх областей України;

5) малі регіональні (від 10 до 20 тис. км²) – відповідають території найменших областей України;

6) мікрорегіональні (від 1 до 10 тис. км²) – відповідають території найменшої області України та більшості адміністративних районів;

7) локальні (до 1 тис. км²) – території великих міст та найменших адміністративних районів.

Транспортні територіальні системи *за кількістю видів транспорту* поділяються на:

- полімодальні (багатовидові) – розвинуті всі, або майже всі види транспорту; наприклад залізничний, автомобільний, морський, трубопровідний,

повітряний (Одеська, Миколаївська області (розвинутий ще й річковий)); залізничний, автомобільний, річковий, повітряний, трубопровідний (Київська, Дніпропетровська області); залізничний, автомобільний, повітряний, трубопровідний (Харківська, Львівська області);

- тримодальні (трьохвидові) – розвинуті три види транспорту; наприклад, залізничний, автомобільний, трубопровідний (Сумська, Полтавська області);

- бімодальні (двохвидові) – домінують і розвинуті два основних види транспорту, решта не відіграють суттєвої ролі в перевезеннях; наприклад залізничний, автомобільний (Кіровоградська, Тернопільська області);

- мономодальні (одновидов) – домінує тільки один вид транспорту, а решта – відіграють другорядну роль, не представлені і не притаманні транспортній системі України.

За набором і поєднанням видів транспорту територіальні транспортні системи можна розділити на типи:

- гармонічні – розвинуті майже всі види транспорту, вони пропорційно розвинуті і виконують свої територіальні функції (транспортні системи Київської, Харківської, Одеської областей);

- напівгармонічні – розвинуті не всі, але основні три-чотири види транспорту; (транспортні системи Рівненської, Чернігівської областей);

- неповні – розвинуті тільки два види транспорту, а решта відіграють другорядну роль (транспортні системи Хмельницької, Волинської областей).

- вразливі – розвинута лише одна транспортна система, вони не притаманні єдиній транспортній системі і не зустрічаються в Україні.

За географічною позицією територіальні транспортні системи поділяються:

• з центральним положенням по відношенню до більш складної системи; (розташовані в географічному центрі або дуже близько до нього; наприклад транспортні системи Кіровоградської та Черкаської областей);

• з серединним положенням по відношенню до більш складної системи (у внутрішній частині більш складної системи, але ні в центрі, ні на периферії; наприклад транспортні системи Полтавської, Дніпропетровської областей);

• прикордонні (віддалені від географічного центру і мають досить велику територію, що межує з державним кордоном; наприклад транспортні системи Харківської, Закарпатської областей);

• прибережні (мають вихід до моря і досить розвинутий морський транспорт; наприклад транспортна система Одеської області) [4];

За призначенням використання, транспорт має таку структуру:

• загального користування – здійснює перевезення вантажів і пасажирів, незалежно від того, ким вони представлені;

• не загального користування – відомчий (промисловий) або власний транспорт, що виконує перевезення тільки власного відомства або підприємства і не зобов'язаний задовольняти потреби інших клієнтів);

• магістральний транспорт – транспорт загального користування, який є відомчим основних транспортних міністерств і відомств, крім промислового та міського;

• універсальний транспорт – здійснює всі види перевезень;

- спеціалізований транспорт – призначений для одного виду перевезень (вантажних або пасажирських) чи перевезень одного виду вантажів;
- безперервний транспорт – предмети перевезення переміщуються у вигляді безперервного потоку за допомогою різних гнучких стрічок, шнеків, скребів, ескалаторів, а також по трубопроводах;
- особистого користування [3].

Також транспортні системи класифікують за наявною транспортною інфраструктурою, типом опорного каркасу, транспортними засобами (автопарки, рухомий склад залізниць та ін.) і роботою транспорту. В цілому, структуру транспортної системи можна представити за традиційними функціональною, галузевою, просторовою, управлінською ознаками. Галузеву структуру складає автомобільний, залізничний, авіаційний, водний, трубопровідний та міський види транспорту. Перевезення в залежності від напрямку і території поширення поділяються на зовнішні (за межами регіону) та внутрішні (в межах регіону). За призначенням транспорт поділяють на вантажний, пасажирський та вантажопасажирський (змішаний).

Просторову структуру формують лінійні, точкові, вузлові та ареальні елементи. Традиційно управлінська структура складається з управлінь у галузі різних ієрархічних рівнів: від загальнонаціонального до локального (зокрема в Україні це: Міністерство інфраструктури, департамент інноваційного розвитку і транспортної інфраструктури при облдержадміністраціях, управління економіки при райдержадміністраціях) [2].

Проаналізувавши класифікації транспортних систем України та їх особливості функціонування (економічні, територіальні, соціальні та ін.), можна зробити висновок, що вони є визначальними у процесі формування транспортної системи будь-якого регіону і країни в цілому.

Список використаних джерел: 1. Блудова Т. Глобалізація транспортної системи та поняття «транзитний потенціал країни» /Т. Блудова // Економіка України.– 2006.– № 10.– С. 73–78. 2. Отечко С.А. Епістемологічні аспекти організації транспортної інфраструктури / С.А. Отечко // Регіон-2010: стратегія оптимального розвитку: Матеріали наук-практичної конференції з міжнародною участю (4-5 листопада 2010 року, м. Харків) / Гол. ред. колегії В.С. Бакіров // Харків: РВВ Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2010. – 375 с. – С. 160-163. 3. Пащенко Ю.Є. Розвиток та розміщення транспортно-дорожнього комплексу України: Монографія / Ю.Є. Пащенко; за ред. С.І. Дорогунцева. – К.: Наук. світ, 2003. – 467 с. 4. Тархов С.А. Типы территориальных транспортных систем Теория социально-экономической географии: современное состояние и перспективы развития / С. А. Терехов // Под ред. А.Г. Дружинина, В.Е. Шувалова: Материалы Междунар. науч. конф. (Ростов-на-Дону, 4-8 мая 2010 г.). – Ростов н/Д: Изд-во ЮФУ, 2010. – 476 с.

ГЛОБАЛЬНАЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ ГЕРМАНИИ

Рейтинги конкурентоспособности основаны на комбинации общедоступных статистических данных и результатов опроса руководителей компаний — обширного ежегодного исследования, которое проводится Всемирным экономическим форумом совместно с сетью партнёрских организаций — ведущих исследовательских институтов и компаний в странах, анализируемых в отчёте. В отчёт также включен подробный обзор сильных и слабых сторон конкурентоспособности стран, что делает возможным определение приоритетных областей для формулирования политики экономического развития и ключевых реформ.

В исследовании ВЭФ представлены два индекса, на основе которых составляются рейтинги стран: Индекс глобальной конкурентоспособности (Global Competitiveness Index, GCI) и Индекс конкурентоспособности бизнеса (Business Competitiveness Index, BCI). Основным средством обобщённой оценки конкурентоспособности стран является Индекс глобальной конкурентоспособности (GCI), созданный для Всемирного экономического форума профессором Колумбийского Университета Ксавье Сала-и-Мартинном и впервые опубликованный в 2004 году. GCI составлен из 12 слагаемых конкурентоспособности, которые детально характеризуют конкурентоспособность стран мира, находящихся на разных уровнях экономического развития. Этими слагаемыми являются: «Качество институтов», «Инфраструктура», «Макроэкономическая стабильность», «Здоровье и начальное образование», «Высшее образование и профессиональная подготовка», «Эффективность рынка товаров и услуг», «Эффективность рынка труда», «Развитость финансового рынка», «Технологический уровень», «Размер внутреннего рынка», «Конкурентоспособность компаний» и «Инновационный потенциал».

На протяжении развития Европейской экономической зоны Германия постепенно развивала производственные и финансовые мощности. Позитивные результаты проведенных реформ сделали ФРГ одной из ведущих стран мирового сообщества в целом и европейских стран в частности. Однако снижение в последние годы конкурентоспособности экономики ФРГ и ухудшение ряда экономических показателей стали свидетельством нарушения эффективного функционирования системы развития страны.

Так, согласно данным доклада о Рейтинге глобальной конкурентоспособности 2016-2017 (“Global Competitiveness Report”) Германия

опустились на одну позицию и теперь занимает пятое место.

В последние годы было отмечено падение экономического роста, промышленного производства и, в частности, производства стали, розничных продаж, инвестиций в строительство, профицит торгового баланса Германии сократился, потребительские цены в Германии выросли. Также отмечена слабая гибкость рынка труда на фоне функционирования системы выплат неоправданно высоких тарифов отступных.

В числе причин вышеперечисленных негативных тенденций, существенно влияющих на уровень конкурентоспособности страны и темпы ее роста, следует отметить такой внутренний фактор как вмешательство государства в конкурентную борьбу посредством влияния на частный сектор экономики. Также отрицательно влияют на показатели конкурентоспособности Германии бюрократические и административные преграды для предпринимателей, сложная система налогообложения.

Серьезной проблемой является неполное и неэффективное использование рабочей силы. Несмотря на одни из самых высоких в мире показателей производительности труда, 52% населения являются незанятыми. При этом проблема проявляется в низком уровне занятости молодежи в возрасте до 25 лет. Высокая стоимость рабочей силы является причиной повышения издержек производства и, следовательно, снижения конкурентоспособности немецких компаний. Это, в свою очередь, ведет к замедлению темпов экономического роста. Так же, немаловажно отметить проблему большого количества мигрантов и расходы, связанные с этим.

Еще одним существенным источником замедления темпов роста экономических показателей и снижения уровня конкурентоспособности является недостаточный уровень инновационной деятельности. Финансирование менее развитых восточных земель ФРГ за счет повышения налогов и увеличения государственного долга также ухудшает показатели роста и конкурентоспособности экономики страны. На осуществление финансовой поддержки восточных земель ежегодно выделяется около 100 млрд. евро.

Рис 1. Показатели конкурентоспособности Германии

В связи с глобализацией важность экономических вопросов в государственной политике многих стран усилилась. Конкурентоспособность на международном уровне стала одним из главных приоритетов для всех государств. Индекс конкурентоспособности показывает, что по мере

экономического развития страны растет важность образования и обучения. Таким образом, развитие профессиональных навыков является эффективным способом повышения экономической конкурентоспособности и сокращения бедности за счет повышения производительности труда и расширения возможностей трудоустройства. Эта связь обеспечивает согласование образования с мировой экономикой. Реструктуризация, проводимая с целью достижения более «чистой», устойчивой к изменениям климата и эффективной экономики, которая сохраняет окружающую среду и обеспечивает достойные условия работы, наблюдается во многих странах.

Такие организации, как Всемирный экономический форум (ВЭФ) определяют и измеряют конкурентоспособность национальных экономик и представляют сравнительную статистику для формирования научно обоснованных подходов к формированию политики. ВЭФ следующим образом классифицирует страны в зависимости от стадии экономического развития: экономики, развивающиеся на основе базовых факторов (этап 1), эффективно-ориентированные экономики (этап 2) и инновационно-ориентированные экономики (этап 3). В настоящий момент структурная перестройка экономики во многих странах включает в себя ориентацию на более чистую, более устойчивую к изменению климата и эффективную экономику, направленную на сохранение экологической устойчивости и обеспечение достойных условий работы.

Страны, характеризующиеся экономическим ростом на основе базовых факторов, в основном, стремятся эффективно использовать землю, труд и капитал. Конкурентоспособность зависит от дешевого производства и простоты доступа к внешним рынкам. Основа экономики – это производство товаров и услуг с низкой прибавочной стоимостью. Для этих стран, первые два фактора (изменение природной и созданной человеком среды; политика и регулирование) могут играть более значительную роль, чем другие факторы.

Страны, характеризующиеся экономическим ростом на основе повышения эффективности, строят свою экономику на экспорте производства и экспорте услуг аутсорсинга. Основа экономики – это производство, ориентированное на высокую добавленную стоимость товаров и услуг. Конкуренция основана на выпуске продукции высокого качества на основе импортных технологий. Для таких стран первые два и четвертый (спрос на экологически чистое производство) факторы являются более значимыми для «озеленения» экономик.

Страны с инновационным ростом экономики производят разработку, адаптацию и коммерциализацию новых технологий, товаров и услуг на передовом рубеже технологического развития. Эти страны испытывают влияния всех четырех факторов и, особенно, третьего – технологии и инновации. Несмотря на то, что несколько факторов могут присутствовать одновременно в каждой стране, некоторые из них могут иметь большее влияние, чем другие.

Рассматривая в частности Германию важно отметить, что ценностной конкурентоспособностью в Германии являются: ценность интеллекта, культуры, пунктуальности, ответственности, ценность образованности, профессионализма, культуры труда, услуг, общения.

Список использованных источников: 1. Human Development Reports, <http://hdr.undp.org>. 2. Павлова М.П. Экономическая конкурентоспособность и развитие «зеленых» навыков. – 2011. 3. Информационно-технологический портал «Гуманитарные технологии». - 2017. 4. Global Competitiveness Report [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://en.wikipedia.org/wiki/Global_Competitiveness_Report 5. ВЭФ: Германия обладает лучшей в мире инфраструктурой [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.german-embassy.kiev.ua/ekonomika/vef/>

УДК 911.3

Л.О. Мазуренко, А.Р. Яцюк

mazurenko_luda@ukr.net

Науковий керівник – д-р геогр. наук, проф. І.Г. Смирнов

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

КОРЕЙСЬКИЙ КОНФЛІКТ ЯК ПОЛЕ ІНТЕРЕСІВ ОСНОВНИХ ЦЕНТРІВ СИЛИ В АТР

Станом на сьогоднішній день Азіатсько-Тихоокеанський регіон має серйозний конфліктний потенціал. Існують територіальні конфлікти між Японією та Китаєм щодо островів Сенкаку (Дяюйдао), Росією та Японією щодо чотирьох островів Курильської гряди, конфлікт в Східно-Китайському морі, суперечка за о-ви Ліанкур [4]. Серед хронічних проблем особливо виділяється Корейський конфлікт. Сьогодні Північна і Південна Корея розділені між собою 4-кілометровою демілітаризованою зоною, в межах якої час від часу спалахують локальні конфлікти. Кожна країна розглядає іншу як окупанта своєї території. Ще більш ускладнюють ситуацію постійні ядерні випробування на території КНДР. Зокрема, 18 березня Північна Корея провела наземні тестування нового типу ракетного двигуна, який північнокорейський лідер Кім Чен Ин назвав "революційним проривом для космічної програми країни".

Відповідальність за стабільну ситуацію в АТР, перш за все, покладена на основні центри сили в регіоні – Китай і тандем Японія-США. Не виняток і ситуація на Корейському півострові. З метою урегулювання ядерної проблеми КНДР в 2003 році було сформовано, так званий, "Шестисторонній механізм", що включає КНДР, РК, США, РФ, Японію та КНР [5].

У політиці США, Китаю, РФ, Японії на Корейському півострові проглядаються як конкурентні мотиви, так і елементи взаємодії. За офіційними заявами, країни мають спільну мету – мирним шляхом розв'язати цей конфлікт, тому що КНДР з ядерним потенціалом загрожує не тільки регіонові, але й міжнародній безпеці. Разом з тим, кожний з учасників шестисторонніх переговорів переслідує свої особливі політичні та стратегічні цілі.

США прагнуть зміцнити свої позиції на Корейському півострові й у Японії, але при цьому уникнути напруженості у відносинах з Китаєм. На думку А. Камлайтонга, ядерна програма КНДР серйозно загрожує безпеці країн регіону, тому що у них немає ніяких інструментів для свого захисту. У разі

конфлікту це може поставити під сумніви реалізацію економічних інтересів США і збереження стабільного і вигідного положення речей в регіоні [1]. Для США важливо не допустити поширення ядерної зброї і розширення ядерної зони на Японію, Республіку Корея й Тайвань.

На сьогоднішній день найбільш актуальною темою є майбутня політика нового президента США Дональда Трампа по відношенню до КНДР. Американський президент вже встиг заявити, що вважає Північну Корею основною загрозою для США. Про це повідомив представник Білого дому на прес-конференції 28 лютого. На сьогодні, політика США відповідає ключовим інтересам країни лише частково – з одного боку, очевидно, що Штатам поки ще вдається забезпечувати свою національну безпеку і розширювати присутність в АТР. Також дотримується проголошений в Стратегії національної безпеки 2015 року [6] принцип про тісну взаємодію із союзними державами. Але з іншого боку – при всьому цьому проблема ядерної програми КНДР все ще лишається неврегульованою.

Ключову роль в урегулюванні «Корейської проблеми» грає зростаючий фактор Китаю, про що свідчить обережність, з якою поводитьься США в порівнянні з діями в Іраку та Лівії. Китай також стурбований загрозою поширення ядерної зброї в регіоні. Пекін натискає на Пхеньян, закликає його не виходити із ДНЯЗ і погодитися на продовження переговорів у форматі "шістки". Військовий варіант вирішення проблеми суперечить інтересам КНР, яка побоюється посилення ролі основного її економічного противника у регіоні – США. Уряд КНР проводить збалансовану політику: підтримує відносини із США, Японією, поліпшує відносини із Сеулом та одночасно продовжує підтримувати дружбу з КНДР. Китай і КНДР також пов'язують тривалі зовнішньоекономічні зв'язки, зокрема Китай є головним експортно-імпортним партнером Північної Кореї [3].

Відносно позицій Японії, то найбільше державу хвилює її становище неядерної країни в оточенні, що дедалі більше стає ядерним. Токіо не зацікавлений у військовому вирішенні проблеми, це буде мати руйнівні наслідки для Японії, внаслідок її географічної близькості до Корейського півострова. На позицію Японії істотно впливають США. Японська політика в Кореї переслідує три мети: запобігти корейській війні, забезпечити дружні відносини з обома корейськими державами й запобігти переходу об'єднаної Кореї у виняткову сферу впливу США, Росії або Китаю.

Токіо й Сеул наполягають на невоєнних засобах – політико-дипломатичних й економічних. Республіка Корея прагне не допустити переростання конфлікту навколо північнокорейської ядерної програми в збройне протистояння, і зацікавлена в послабленні напруженості на півострові. При цьому південнокорейців непокоїть ситуація, «...що країна не має ніяких інших варіантів, крім як виключно залежати від США в питаннях захисту. Люди відчувають тривогу, тому що є сумніви, що уряд Південної Кореї має військовий потенціал, щоб вжити відповідних заходів проти ядерної зброї Північної Кореї".

Росія переслідує на корейському напрямку наступні цілі: недопущення війни на півострові; запобігання поширенню зброї масового знищення й

відновлення російського впливу на півострові. В концепції зовнішньої політики РФ 2013 року саме цьому регіону присвячено найбільше уваги: «Росія націлена на підтримку дружніх, основаних на принципах добросусідства і взаємовигідного співробітництва відносин с Корейською Народно-Демократичною Республікою і Республікою Корея... Росія незмінно виступає за без'ядерний статус Корейського півострова і буде сприяти послідовному вирішенню цього процесу на основі відповідних резолюцій Ради Безпеки ООН, у тому числі в рамках шестистороннього переговорного формату» [2].

Таким чином, хоча основні ядра сили в регіоні і мають свої геополітичні та геоекономічні інтереси на Корейському півострові, все ж найактуальніше завдання – вирішити нинішню гостру фазу ядерної кризи. З метою недопущення подальшої ескалації конфлікту, необхідна участь всіх сторін «шестистороннього механізму», а особливо зустрічних кроків з північнокорейської сторони. В протилежному випадку, цілком можливим видається нарощення ядерного потенціалу в регіоні, а, відповідно, і зростання напруженості між геополітичними гравцями.

Список використаних джерел: 1. Камлайтонг А. Совместные интересы России и государств АСЕАН в Азиатско-Тихоокеанском регионе / А. Камлайтонг // Теория и практика общественного развития. – 2013. - № 5. – С. 229-233. 2. Концепция внешней политики Российской Федерации 2013 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://window.edu.ru/resource/986/46986/files/mion-ino-center09.pdf>. 3. Ланьков А. Человек вождя: Как живут бизнесмены в Северной Корее – The Village [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.the-village.ru/village/business/how/157155-severnaya-koreya>. 4. Розвиток геополітичної ситуації у світі у 2014 році – Аналітичний центр "Борисфен Інтел". [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bintel.com.ua/uk/article/itogi2014-2/>. 5. Asia-Pacific Regional Security Assessment 2016: Key developments and trends. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iiss.org/en/publications/strategic%20dossiers/issues/asia-pacific-regional-security-assessment-2016-2288>. 6. National Security Strategy 2015 [Електронний ресурс] / Washington D.C.: - The White House. - May 2010. – Режим доступу: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf

332.146.2: 338.47

А.Ф. Мударісова

nasty_a_mudarisova@mail.ru

Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. І.А. Островський

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова,

м. Харків, Україна

ТРАНСПОРТНО–ЛОГІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Однією з ключових передумов розвитку потенціалу держави з акцентом на децентралізацію економіки є формування відповідної транспортно-логістичної інфраструктури. Основними аргументами, що визначають актуальність реформування транспортно-логістичного комплексу, є [1, с. 57].

1. Розвинутий комплекс транспортно-логістичного сервісу визначає ефективність функціонування виробничого комплексу та якість процесів інтеграції виробництва. Водночас, показники інтенсивності роботи транспортного комплексу є показниками загальної «температури» економіки та результативності її роботи.

2. Серед ключових показників оцінки якості розвитку економіки та якості життя населення все більше уваги приділяється проблематиці транспортної доступності, включеності у процеси соціально-економічного зростання, що у свою чергу, виступає істотним чинником процесів міжнародної інтеграції.

3. Розвиток транспортної інфраструктури залишається одним з найбільш визнаних інструментів запуску антикризових заходів у економіці. Приклади його застосування можна знайти у США, Німеччині. Такі країни, як Індія, Бразилія, Мексика в періоди економічних криз фокусувалися на програмах розвитку і модернізації дорожньої інфраструктури.

4. Сучасні тренди розвитку світової економіки, зумовлюють зростання ролі транспортно-логістичної інфраструктури у визначенні місць розташування виробництва. Так, за результатами досліджень американської консалтингової компанії L.E.Kconsulting, серед п'яти чинників, що визначають прийняття рішень, щодо розташування переробних виробництв два визначаються розвиненістю і якістю транспортно-логістичної мережі.

Транспортна мережа Харківщини має зручне транспортно-географічне положення на перехресті міжнародних шляхів «Північ-Південь» і «Захід-Схід».

5. Наявність у Харківській області одного з найбільших машинобудівних потенціалів в Україні визначає актуальність його включення до світової транспортної мережі.

Зміна умов функціонування транспортно-логістичного комплексу Харківського регіону, що проявляється через обмеження транзитного потенціалу, скорочення секторів економіки, що виступали основними замовниками транспортних послуг, падіння платоспроможності споживачів пасажирських послуг, непропорційність територіального розвитку, незадовільний стан шляхової мережі визначають необхідність його реформування.

Зміна пріоритетів щодо напрямів міжнародних перевезень призвела до того, що Харківська область може опинитися на периферії міжнародних коридорів в Україні. Експорт транспортних послуг Харківської області за 2016 рік склав 10914,3 тисяч доларів, що становить 0,84 % від загального експорту області або 4,1 % від експорту послуг, зокрема. Ці показники значно нижчі, ніж по країні в цілому. Порівняно з 2015 роком частка транспортних послуг у сумі експорту послуг області скоротилася на 1% [2]. Але слід взяти до уваги, що не весь експорт транспортних послуг країни може бути розподілений між окремими областями.

У соціально-економічному розвитку нашої країни важливу роль має відігравати використання можливостей її транзитного потенціалу, що дозволить ефективно використовувати резерви провізних можливостей національної транспортної системи, стимулювати її відтворення та вдосконалення.

Харківська область, як і Україна в цілому, має всі необхідні стартові умови для формування сучасної системи транспортних комунікацій, що відповідає б європейським вимогам і стандартам. До них слід віднести наступні: наявність кваліфікованого трудового потенціалу і передових науково-технічних розробок; вигідні природно-кліматичні та географічні характеристики території; наявність конкурентоздатних науково-технічних проєктів, що пройшли відповідну експертизу і готові до реалізації; наявність затвердженої концепції створення і функціонування в Україні національної мережі міжнародних транспортних коридорів; достатня ресурсна база і рівень розвитку техніки і технологій.

Роль транспортного комплексу в євроінтеграційних процесах має два аспекти. З одного боку, розвиток транспортної сфери розглядається як необхідна умова, що сприяє інтеграції вітчизняної економіки у регіональні і світові економічні союзи, причому, транспортне забезпечення економіки України повинно відповідати стандартам, прийнятим в ЄС. З іншого боку, участь транспортного комплексу в інтеграційному процесі розглядається з точки зору розвитку самостійної галузі, аналогічно до інших галузей економіки. Характерними формами зовнішньої участі транспортного комплексу в інтеграційних процесах є організація транзитних перевезень, транспортно-експедиційне обслуговування закордонних фірм, оренда транспортної техніки закордонними фірмами, участь у міжнародних транспортно-логістичних схемах та інші форми транспортних послуг.

На наш погляд, Угода про асоціацію з Європейським Союзом може забезпечити Україні наступні переваги: удосконалення технології перетину державного кордону України; співпраця з метою розвитку транс'європейських транспортних мереж; збільшення можливості доступу до європейських ринків, а отже, зростання обсягів перевезень та експорту транспортних послуг; забезпечення експлуатаційної сумісності транспортних мереж тощо.

Список використаних джерел: 1. Попова Н.В. Сучасні тенденції розвитку транспортно-логістичних систем / Н.В. Попова, В.Г. Шинкаренко // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2016. — № 53. — С. 54-60. 2. Головне управління статистики у Харківській області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/struktura-zovnishnoi-torhivli-posluhamy-shchokvartalna-informatsiia> 3. Хорошилова І.О. Розвиток транспортної системи Харківського регіону: стратегічний аспект / І.О. Хорошилова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. — 2015. — № 2(219). — С. 168-172.

ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В МІСЬКИХ ПОСЕЛЕННЯХ ТА СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ НА ПРИКЛАДІ СТОЛИЧНОГО МАКРОРАЙОНУ УКРАЇНИ

Тенденції посилення нерівномірності доходів населення та територій на яких вони проживають є загальною проблемою світового економічного простору, що пов'язано з існуючою організацією ринкової економіки за принципом «центр-периферія». Світовий досвід демонструє, що середній клас ставиться в залежність з процесами, пов'язаними з економічним зростанням, підвищенням рівня життя населення, зменшенням розриву між доходами населення, тобто поляризації суспільства. На основі теоретичних розробок можливо усунути низку проблем практичного характеру, які можуть допомогти у виявленні причини неефективних програм та реформ в сфері подолання бідності і допоможуть сформувати середній клас в регіоні.

Авторами загальнотеоретичних наукових праць при вивченні аспектів бідності та середнього класу, які заклали фундамент для дослідження даної тематики мають місце у працях науковців різних галузей науки, серед яких: М. Абакумова, Д. Богиня, Ж. Волгіна, Є. Воробйова, А. Колот, Е. Лібанова, В. Майера, В. Мандибура, С. Мельник, Т. Новікова і ін. Щодо суспільно-географічних досліджень вказаних категорії, то дана проблематика була предметом дослідження наступних науковців: М. Барановського, Т. Богомолової, І. Думової, Н. Мезенцевої, І. Мельник, Н. Зубаревич, Є. Лаптевої, О. Черкашиної, О. Хомри.

Регіони мають різний рівень соціально-економічного розвитку, і відповідно рівень життя населення обумовлюється різним географічним положенням, природно – кліматичними умовами, демографічною ситуацією, історією розвитку та ін. [1, с. 38]. Формування середнього класу в сільській місцевості взаємопов'язане із розвитком цих територій. Передумови для середнього класу в сільській місцевості на даний час тісно пов'язані з економічною ситуацією. Аналізую соціально економічне становище в регіональному розрізі потрібно відмітити, що існують суттєві відмінності в міських та сільських в межах Столичного суспільно-географічного району. (табл.1).

Аналізуючи статистичні дані, слід відмітити, що економічно активне населення в сільській та міській місцевості має суттєві відмінності за показниками – значний розрив спостерігається в Чернігівській області 165 тис. осіб в сільській місцевості в порівнянні з 318,9 тис. осіб в містах. Показники безробіття та зайнятості населення по областях макрорайону дають змогу стверджувати, що в сільських поселення частка осіб має досить високі показники, якщо враховувати територіальні особливості. З цього твердження,

варто зробити висновок, що по-перше, чисельності населення та його за діяння в різних галузях економіки є основу економічного розвитку регіону, а, по-друге, населення працездатного віку є основною продуктивною силою розвитку суспільства загалом і середнього класу зокрема. Комплексне дослідження соціально-економічної складової на формування середнього класу на території Столичного макрорайону України відіграє вагомую роль при висвітленні проблем на ринку праці і є основу для розроблення регіональної політики.

Таблиця № 1

Населення Столичного району за місцем проживання у 2015 році^[2;3;4]

	Житомирська область		Чернігівська область		Київська область	
	Міські поселення (тис.осіб)	Сільська місцевість (тис.осіб)	Міські поселення (тис.осіб)	Сільська місцевість (тис.осіб)	Міські поселення (тис.осіб)	Сільська місцевість (тис.осіб)
Економічно активне населення	345,9	225,3	318,9	165,0	524,5	266,1
Зайняті	304,4	202,2	384,7	147,6	487,3	252,6
Безробітні	41,5	23,1	34,2	17,4	37,2	13,5
Економічно неактивне населення	209,0	133,1	197,7	87,4	288,0	195,9

Варто привести наукову позицію Н. М. Куцмус, що соціально-економічний розвиток села слід розглядати як процес переходу сільських соціальних явищ (зайнятість, демографічна ситуація, спосіб життя, житлово-побутові умови, потреби населення тощо) на якісно новий рівень завдяки зростанню економічних чинників [5, с. 14]. Потрібно зазначити, що реформування сільських територій має ґрунтуватись на покращенні умов для гарантування добробуту населення як основної мети соціально-економічного розвитку цих територій.

На зайнятість населення в сільській місцевості впливає низка складних і неоднозначних факторів — загальна чисельність економічно активного населення, забезпеченість підприємств, що базуються в селах, землею, сировиною і матеріально-технічними ресурсами, підприємницька активність сільських жителів та ступінь розвитку підприємницького середовища, розвиненість виробничої й соціальної інфраструктури та інші чинники [6, с. 55].

Отже, середній клас має різні масштаби та форми прояву, неоднорідну структуру в межах конкретних історичних та географічних кордонів. Середній клас як і бідність певним чином локалізується в просторі, утворюючи в окремих випадках суцільні ареали, підсилюючи, у підсумку, територіальну неоднорідність соціально-економічного простору. У такому разі, географія розселення людей які підпадають під категорію бідного та в середню ланку населення відображає територіальну структуру бідності. Відповідно, територіальна структура представляє собою певним чином локалізовані у просторі осередки (ареали, зони) поширення середнього класу серед населення

певної територіальної суспільної системи. Виявлення територіальних структур середнього класу – одне із завдань суспільної географії. Зауважимо, що посилення регіональної диференціації в рівнях життя населення України зумовлене недостатньо ефективною державною і регіональною політиками у напрямі забезпечення конвергенції добробуту населення регіонів, а також неналежно дієвістю застосовуваних механізмів подолання соціальної нерівності.

Список використаних джерел: 1. Вітківська К. Оцінка диференціації регіонів України за рівнем життя / Катерина Вітківська. Одеський національний економічний університет. Науковий вісник [Текст]: [зб. наук. пр.] / Всеукр. асоц. молодих науковців; [редкол.: Балджи Марина Дмитрівна (голов. ред.) та ін.]. – Одеса: ОНЕУ, 2002. - № 3(223). – 2015. – С. 28-41. 2. Головне управління статистики у Київській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kievobl.ukrstat.gov.ua> 3. Головне управління статистики у Чернігівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chernigivstat.gov.ua/> 4. Головне управління статистики Житомирської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zt.ukrstat.gov.ua/> 5. Куцмус Н.М. Соціально-економічний розвиток села в умовах європейського вибору [Текст]: Автореферат дис...канд.екон.наук / Н.М. Куцмус; 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – К: ДУІЕП НАН України, 2008. – 20 с. 6. Руснак А.В. Напрями удосконалення управління зайнятістю на селі / А.В. Руснак // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2012. - № 4. – С. 54-56.

УДК 911.3

Н.В. Пльонцак

natashaplyontsak@ukr.net

*Науковий керівник – канд. геогр. наук, доц. А.Л. Мельничук
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна*

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ НОВОГО РЕМІСНИЦТВА В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ: СУСПІЛЬНО- ГЕОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ремесло у нинішній час – це висококваліфікована праця, заснована на предметно втіленій індивідуальній творчості і традиціях, що не заважає йому (ремеслу) постійно розвиватись та створювати нові професійні напрями та форми, включаючи багато видів високотехнологічного і навіть інноваційного виробництва, у той же час там, де технологія виробництва не дозволяє, використовувати традиційні знаряддя праці, в тому числі ручну та маломеханізовану працю.

Оцінюючи передумови його розвитку в Хмельницькій області, можна виокремити 2 пріоритетні чинники: історико-географічний та ринковий. Дослідивши територію в історичному аспекті методом зонування, можна виокремити такі ареали: Славутсько-Білогірський, Староостопільський, Деражнянсько-Летичівський, Віньковецько-Новоушицький, Хмельницький, Кам'янецько-Подільсько-Нігинсько-Чемеровецький, Волочиський. Типізація цих районів була здійснена зважаючи на переважання або зародженням

розвитку ремесла у конкретну історичну епоху(палеоліт, мезоліт, неоліт, енеоліт) в певній частині області.

Не менш важливим є ринковий чинник. Щоб проаналізувати його вплив на формування і стан ремісничого комплексу в Хмельницькій області, слід дослідити економічні показники, що безпосередньо впливають на інтеграцію і становлення даної галузі. Такими (у загальному розмунні), на нашу думку, є: промисловість, інвестиції транспорт і зв'язок, зовнішньоекономічна діяльність, рівень розвитку культури загалом. комплексу в Хмельницькій області, слід дослідити економічні показники, що безпосередньо впливають на інтеграцію і становлення даної галузі. Такими, на нашу думку, є:

1) Промисловість. Варіюючий вплив тут, звичайно, здійснює група «Б», а саме легка та харчова її ланки. Аналізуючи статистичні показники стану останніх, можна зауважити, що виробництво борошна, цукру, алкогольних виробів зазнає стрімкого скорочення. Це свідчить про падіння значення таких ремісничих ланок, становлення яких відбувається завдяки вище згаданим галузям. При чому природно-ресурсний потенціал області є прийнятним і навіть сприятливим для їх розвитку і виокремлення як тих, що можуть визначати конкурентноспроможність території. Легка промисловість загалом представлена текстильним виробництвом, виробництвом одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів. Вданій галузі прослідковуються аналогічні тенденції, що негативно відображається та сучасному етапі розвитку ткацтва. Воно в області, особливо в Ізяславському та Славутських районах розвинене історично (в селах до цих пір зберігаються унікальні старовинні ткацькі верстати)

2) Сільське господарство представлено загалом продукцією рослинництва(де виокремлюється роль вирощування картоплі, овочівництва і рибного господарства). На даному етапі його роль зростає на заході(Волочиський ареал) та в центральних районах області(Хмельницький, Дунаєвецький, Волочиський та Чемеровецький). За проаналізованими показниками, можна прослудкувати ряд позитивних тенденцій в даній галузі. Наприклад, частка господарств у виробництві сільськогосподарства тільки з 1990 по 2013 зросла від 19,2% до 36,7% в секторі рослинництва і з 46,2% до 55,5% - в тваринництві. Зросло і в даному періоді виробництво сільськогосподарської продукції на одну особу. Тобто, формуються окремі господарські комплекси, що визначають важливість окремої спеціалізованої ланки в їх різноваріативному вимірі. Таким чином, за стійкості і тривалості даних тенденцій, можна проводити паралелі із повернення і подальшим розвитком тут ремісництва.

3) Інвестиції. Загалом вони аргументують тенденції, що прослідковуються у сільському господарстві та промисловості(швидшими темпами розвивається те, у що направляється вагома частина грошових потоків). З галузей тут виокремлюється рослинництво та добувна промисловість. У формуванні інвестицій значна частка належить іноземним надходженням, що сприяє розвитку інтеграційних процесів економіки і ремісничого комплексу як дальнішого її важливого рушія. Таким прикладом може стати польська

програма «Інтеграція Європа – Схід», що уже знаходить своє відображення у впровадженні інноваційних і екологічних технологій застосування сапонітового сорбенту в процесах очищення і регенерації (відкриття лабораторії на базі ХНУ 25. 11. 15).

4) Транспорт і зв'язок. Їхню роль у формуванні ринкового чинника загалом слід вивчати при розвитку того виду ремісництва, де спостерігається високий рівень виробничих зв'язків при виготовленні одиниці продукції. В цілому ж його вантажообіг сягає найвищих показників у найбільших поліфункціональних центрах районних центрах і, відповідних ареалах (Центральний і прилеглі до нього південні). Тобто, в Хмельницькому із показником 457 млн. ткм і Старокостянтиніві із 97,9 млн. км можуть розвиватись промисли, які основою свого функціонування мають взаємодію інших(наприклад для удосконалення ткацтва може постачатись різного типу сировина і таким чином розширюватиметься спектр виготовленої продукції).

5) Зовнішньоекономічна діяльність . Регулюється, як відомо, рядом експортно-імпортних потоків. Найвищі показники експорту області припадають на країни СНД та пострадянського простору (РФ – 218969 тис. дол, Польща – 21710,4 тис. дол, Білорусь-10469 тис. дол, Казахстан – 16418 тис. дол), імпорт відображає подібну ситуацію за тенденцією. Основні потоки цих потоків протікають в Білогірсько- Славутському і Центральному ареалах, а також в м. Кам'янець-Подільський. Це пов'язано,насамперед, з високими індексами комунікативності цих територій в межах області.

6)Зайнятість населення. Цей показник характеризує можливість розвитку того чи іншого промислу залежно від залучення трудових ресурсів до певного виду трудової діяльності. За видами економічної діяльності, безперечно лідирує, сільське господарство, так як область є частиною Подільського економічного району, що в цілому підтверджує данну тенденцію. Північні регіони, а саме Білогірсько-Славутський ареал, що переважає і вирізняється за кількістю неолітичних стоянок, а відтак – розвитку рільництва та землеробства підтверджує зайнятість населення цих територій(64,6% зайнято у сільськогосподарських сферах).

7)Культура, відпочинок, спорт і туризм. За наявними в області закладами культуримистецтва значно вирізняється Кам'янець -Подільсько-Нігинсько-Чемеровецький ареал, що насамперед може пояснюватися історичною зумовленістю наявності тут фортифікаційних пам'яток і широким туристично-привабливим комплексом. Таким чином ремісництво(як подальша прогресуюча галузь) може також концентрувати тут своє виробництво, де поряд із усталеними галузями, здійснюватиметься інтеграція нових. Це, в свою чергу, сприятиме кращому ознайомленню населення з наявним потенціалом у цій сфері і можливостями його використання як презентабельної особливості не лише ареалу, а й області в цілому.

Провівши аналіз розвитку ремісництва в області на тлі різних чинників, можемо зауважити на їх взаємообумовленості. Виділення окремих ареалів (історичний чинник) позначалося на впливі і можливому позиціонуванні регіону у культурному вимірі. Завдяки раціональному економічному

підходу(формування окремих ремісничих кластерів) можливе становлення і своєрідний шлях області від сільськогосподарсько-сировинного придатку до промислово- конкурентноспроможного, що підтвердилося в аналізі ринкового чинника. Такі тенденції створюють необхідність проведення дослідження в даній галузі. Відродження мистецьких джерел окремої території дозволить визначити її місце і роль в історико-культурному потенціалі країни загалом.

Список використаних джерел: 1. Тронько П.Т. Історія міст і сіл УРСР. Хмельницька область. – К., 1971. - С. 13-708. 2. Статистичний щорічник Хмельницької області за 2013.

УДК 911.3

А.О. Сліпчук

slipchuk_nastya@mail.ru

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

НОРМАТИВНО ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ У ВОЛИНСЬКОМУ РЕГІОНІ

Розвиток та формування трудових ресурсів Волинської області вимагають застосування значного обсягу важелів державного регулювання. Це обумовлено низкою причин: неможливістю вирішення всіх питань у рамках договірних відносин між органами влади, органами місцевого самоврядування та громадським сектором; необхідністю посиленого державного впливу на окремі явища суспільного життя; неоднакового соціально-економічного розвитку регіону. Серед важелів державного регулювання формування та розвитку трудових ресурсів особливу увагу заслуговують правові норми, що повинні створювати стабільність розвитку Волинської області.

Нормативно-правова система регулювання потоку трудових ресурсів у Волинській області має досить великий спектр правових основ які ґрунтуються на основних положеннях Конституції України, Кодексу законів про працю, Законів України "Про зайнятість населення", "Про Державну програму зайнятості населення на 2006-2009 роки", "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття", "Про охорону праці", "Про освіту", "Про колективні договори і угоди", "Про підвищення соціальних гарантій для трудящих", Указом президента "Про основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року", Постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Основних напрямів проведення державної політики зайнятості на період до 2009 року" , регіональною програмою зайнятості населення та ін. Крім того, існує ряд додаткових соціальних гарантій у сфері зайнятості, встановлених для соціально вразливих категорій населення. Такі гарантії надаються, наприклад, Законом України "Про основи соціального захисту інвалідів в Україні", "Про державну допомогу сім'ям із дітьми" та ін [1].

До системи законодавчо-нормативних документів входять також Генеральна та галузеві (тарифні) угоди, колективні договори та інші правові

акти. Багаторівнева система колективно-договірною регулювання соціально-трудових відносин дозволяє на основі співпраці і компромісів погодити інтереси головних суб'єктів сучасних економічних процесів-роботодавців і найманих робітників при посередництві держави. Практично баланс інтересів між партнерами в сфері виробництва і послуг в ринковій економіці надходить своє відображення в колективних угодах різних рівнів і в індивідуальних трудових договорах (контрактах) [2].

З метою сприяння зайнятості населення, задоволення потреб громадян у праці Кабінетом Міністрів України і місцевою державною адміністрацією, та органами місцевого самоврядування розробляються річні та довгострокові державні і територіальні програми зайнятості населення, яка має назву «Стратегія соціально-економічного розвитку Волинської області до 2020 року».

Для подальшого формування трудових ресурсів потрібно подолати низку проблем які виникли у Волинській області. Тому на сьогодні необхідна радикальна стратегія для забезпечення ефективного розвитку регіону.

Список використаних джерел: 1. Гришина Л.О. Оцінка економічного потенціалу регіону при формуванні стратегії його розвитку / Л.О. Гришина, Г.В. Єфімова, Н.В. Гришина [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_19_ekon/stat_19/16.pdf. 2. Стратегія соціально-економічного розвитку Волинської області до 2020 року. – Луцьк, 2015.

УДК 911.3: 33 (477.61)

А.М. Токаренко

Anastasia_Tokarenko@mail.ru

Науковий керівник – канд. геогр. наук, доц. І.Г. Мельник

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Старобільськ, Україна

ЕГП БІЛОКУРАКИНСЬКОГО РАЙОНУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ДИНАМІЧНІ АСПЕКТИ

Зміни геополітичних реалій, різке охолодження міждержавних відносин України та РФ, гібридна (і не тільки) війна на Донбасі, внесли суттєві корективи в соціально-економічний розвиток країни, особливо східних її регіонів. Відбуваються кардинальні зрушення в системі просторових зв'язків (трудових, економічних, культурно-побутових та ін.), які не можна оцінити однозначно. До вивчення наслідків останніх геополітичних змін вже активно долучились науковці, але більшість публікацій висвітлюють цю проблему на макро- та мезорівнях. Макрорівень залишається поза увагою.

Метою нашої статті є спроба оцінити сучасне економіко-географічне положення одного з прикордонних районів Луганської області, а саме – Білокуракинського району – у контексті останніх (починаючи з 2014 р.) політичних подій.

Білокуракинський адміністративний район розташований у північній частині Луганської області. Площа району – 1436 км², або 5,4 % території

області, чисельність населення – 19,2 тис. осіб [2, с. 28]. До складу Білокуракинського району входять 1 об'єднана територіальна громада, 2 селища міського типу, 6 сільських рад, 1 селищна рада, 50 сільських поселень. У територіальному поділі праці район спеціалізується на сільському господарстві та переробній промисловості.

Особливістю ЕГП району є його прикордонне положення, адже на півночі Білокуракинський район межує з РФ. Протяжність ділянки українсько-російського державного кордону у межах Білокуракинського району складає 25,5 км. З 2006 р. ця ділянка мала пішохідний місцевий пункт пропуску «Петрівка – Шияни», який було закрито відповідно до протокольного рішення Кабінетів Міністрів України від 11.08.2014 № 61 унаслідок озброєних дій терористів і воєнної агресії Російської Федерації [1]. Найближче автомобільне сполучення із сусідньою державою може бути реалізоване через пункти пропуску «Танюшівка» (Новопсковський район) або «Сиротине» (Троїцький район) [1]. По той бік кордону «сусідом» Білокуракинського району є Ровенський район Белгородської області, зв'язки з яким донедавна реалізовувались у межах культурної співпраці. Так, у районному центрі – смт. Білокуракине – щороку в день 19 травня проходив Міжнародний музичний фестиваль патріотичної пісні та поезії «Воронцова слобода», куди з'їжджалися колективи з Луганщини та Ровенського району РФ. Але так було до 2014 року.

У системі міждержавних зв'язків найважливіми для мешканців Білокуракинського району є трудові зв'язки з Росією, яка не втрачає привабливості для трудових мігрантів. Трудова міграція – це типове явище для аграрно-промислових районів з огляду на недостатню кількість робочих місць, вимушену неповну зайнятість, низький рівень оплати праці в сільському господарстві, нерозвиненість соціальної сфери. До того ж події 2014 року призвели до закриття розташованого у Білокуракинському районі одного з цехів російського виробника одягу – підприємства корпорації «Глорія Джинс», у зв'язку з чим десятки людей втратили роботу. Усе це – фактори міграційного відпливу заробітчани до сусідньої країни з містким ринком праці.

Для периферійних сільськогосподарських регіонів важливе значення має фактор найближчого сусідства. Білокуракинський район межує на північному заході з Троїцьким, на південному заході – зі Сватівським, на півдні – із Старобільським та на сході – із Новопсковським районами Луганської області. Усі ці райони є частиною великої аграрної периферії північної Луганщини, у межах якої вони спільно забезпечують сировиною переробні підприємства харчової промисловості та на взаємовигідних умовах користуються об'єктами виробничої інфраструктури. Так, у Троїцькому районі функціонують 4 великих переробних підприємства олійно-жирової, м'ясо-молочної, овоче- і плодоконсервної, комбікормової та борошномельно-круп'яної промисловості, є ТОВ «Троїцьке ремонтно-транспортне підприємство». Новопсковський район не має резервуарів для сушіння та зберігання зернових культур, тож використовує Білокуракинські елеватори. Старобільський молокозавод закупляє частину молока у Білокуракинського районі. Місто Сватове – центр харчової промисловості, а також транспортний залізничний пункт, на який після 2014 року

орієнтуються всі потенційні користувачі залізниці у Білокуракинському районі. Крім цього, район має економічні зв'язки з «сусідом другого порядку» – Куп'янським районом Харківської області, куди поставляє молоко з Білокуракинського молокозаготівельного цеху. Подібність господарської спеціалізації вищезазначених районів, з одного боку, є сприятливим фактором розвитку АПК Білокуракинського району, з іншого, створює певні труднощі у реалізації населенням виробленої сільськогосподарської продукції, особливо в контексті втрати місткого ринку збуту, що залишився в межах непідконтрольної Україні високоурбанізованої промислової частини Луганської області.

Для слабоурбанізованого регіону периферійного типу, яким є Білокуракинський район, важливе значення має близькість до малих міст (ними є Старобільськ і Сватове) та до обласного центру, перенесеного після початку АТО з Луганська до Сєвєродонецька. Міста Старобільськ та Сватове є центрами АПК і адміністративними центрами своїх районів, перебувають у межах годинної транспортної доступності до смт Білокуракине, є важливими регіональними транспортно-розподільчими центрами. Як відомо, близькість (віддаленість) сільських поселень від міст впливає на інтенсивність сільського господарства, міста слугують джерелом постачання промислових товарів, різноманітних та порівняно більш якісних послуг, виробництво яких у сільських поселеннях є економічно недоцільним або неможливим. Позитивною зміною в ЕГП є суттєве «наближення» обласного центру до Білокуракинського району, що зменшило периферійність останнього (відстань від смт Білокуракине до Сєвєродонецька у 1,5 рази менша ніж до Луганська).

Важливим аспектом ЕГП будь-якої території є транспортно-географічне положення. Білокуракинський район до подій 2014 року знаходився на транзитному шляху пасажиро- та вантажоперевезень залізничної магістралі Москва – Донбас. Донедавна аграрії залізницею відправляли зернові до м. Луганська, а звідти до морських портів (переважно до м. Маріуполь). Після 2014 року ринок збуту сільськогосподарської продукції, виробленої у Білокуракинському районі, перемістився до м. Харкова, характер вантажоперевезень змінився із залізничного на автомобільний. З початком АТО перевезення пасажирів взагалі не здійснювалися, з 2016 року відновився рух на ділянці залізниці Лантратівка (Троїцький район) – Кондрашівська-Нова (Станично-Луганський район). Автомобільне сполучення Білокуракинського регіону можливе з усіма «сусідами першого порядку», проте стан автошляхів є надзвичайно поганим.

Набуття Луганською областю статусу регіону, де відбувається АТО, супроводжується зростанням міжнародної підтримки (йдеться про міжнародних донорів ПРООН, ЮНІСЕФ, МОМ та ін.) та збільшенням субвенцій з державного бюджету. У 2015 році обсяг капітальних інвестицій по Булокуракинському району склав 40,6 млн. грн., що в 2,6 рази більше, ніж за попередній рік. Згорання співпраці з РФ відбувається паралельно з встановленням контактів з іншими (українськими) партнерами. Так, Білокуракинський район, почав співпрацювати з Бродівським та Жовківським районами Львівської області в культурній, освітній, оздоровчій сфері.

Усе вищезазначене дозволяє зробити висновок про неоднозначність змін, що відбулись в економіко-географічному положенні Білокуракинського району, та необхідність використання нових можливостей шляхом розширення співпраці з іншими регіонами України, покращення транспортної інфраструктури та ін.

Список використаних джерел: 1. Державна прикордонна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dpsu.gov.ua/>. 2. Населення Луганської області, 2015: демографічний щорічник / за ред. Г.О. Овчиннікової. – Головне управління статистики у Луганській області. – Сєверодонецьк, 2016. – 117 с.

УДК 911.3(430):001.82

В.М. Філатов, А.В. Мазурова

filatov_@ukr.net, a.v.mazurova@ukr.net

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКА СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ПОЛОЖЕННЯ НІМЕЧЧИНИ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ SWOT-АНАЛІЗУ

Німеччина є високорозвиненою державою Західної Європи, яка входить до «Великої сімки» та є регіональним центром ЄС. Вивчення суспільно-географічного положення Німеччини є доволі актуальним, тому що держава є однією з найрозвинутіших та найвпливовіших в Європі та світі. Детальне вивченні особливостей суспільно-географічного положення Німеччини дасть змогу виявити факти, які дали змогу Німеччині піднятися у всіх сферах впливу за короткий час після повного оновлення державного устрою країни.

Метою статті є охарактеризувати суспільно-географічне положення Німеччини за допомогою методу SWOT-аналізу.

1. Географічне положення. Країна розташована в центральній частині Європи, має кордон з дев'ятьма країнами. Зокрема межує з Данією, Нідерландами, Бельгією, Люксембургом, Францією, Швейцарією, Австрією, Чехією та Польщею. На півночі держава омивається Балтійським та Північним морями. Центральне положення відносно інших країн регіону дає змогу зменшити витрати на транспортування та переміщення населення до інших регіонів, сприяє активному розвитку торгівлі між сусідніми країнами та загалом полегшує роботу у сфері міжнародного співробітництва.

2. Мінерально-сировинний потенціал країни є доволі середнім. Найбільші за часткою промисловості є вугільні басейни, а саме Рурський (80% всього видобутку вугілля), Саарський та Ахенський басейни. Сировина у вказаних родовищах високої якості, хоча вугілля залягає на досить великій глибині, тому це затрудняє видобуток сировини. Також у межах держави знаходяться родовища калійних солей, глини, пісків тощо. Країна імпортує велику кількість інших корисних копалин, які потрібні для виробництва. На даний момент Німеччина намагається перейти на альтернативні види енергетики, зменшуючи використання вугілля з кожним роком.

3. Населення. Німеччина займає друге місце по кількості населення в

Європі, а саме 82 млн. жителів. Густота населення достатньо велика, яка поступається лише декільком країнам Європи, такими як Нідерланди, Великобританія та Бельгія. Населення розміщено більш рівномірно за рахунок декількох міських центрів. Найбільша ж густота населення на Рейнській вісі, це пояснюється тим, що цей регіон є промисловим, тому в ньому зосереджена велика кількість людей. Велика частина населення проживає саме в містах, рівень урбанізації становить 85-88%.

Провівши аналіз розподілу населення визначених країн Європи, можна сказати, що Німеччина посідає перше місце по кількості населення, що підтверджує її лідируючий стан серед країн Європи.

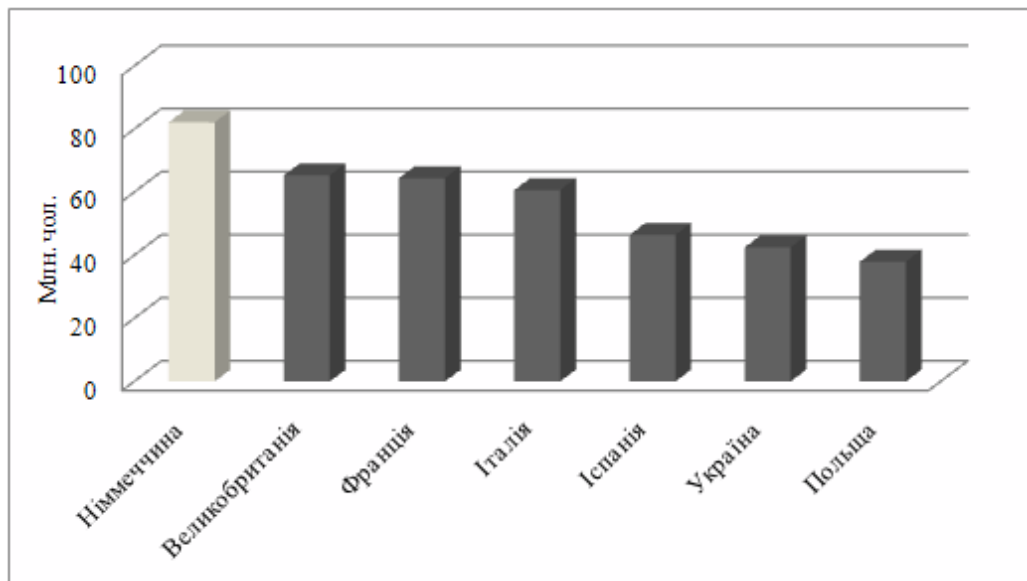

Рис. 1. Розподіл населення деяких країн Європи на 1 січня 2016 року [1]

4. Промисловість. Основною продукцією виробництва є продукція машинобудування, лікарські засоби, продукція органічної хімії, пластмаси, а також косметичні засоби. Велика частина продукції йде на експорт та займає значну частину світового ринку.

За часткою машинобудування Німеччина займає перше місце за кількістю експорту продукції в Європі (50%). Підприємства по зборці автомобілів є практично на всіх регіонах Німеччини. Найбільші центри машинобудування у країні – Берлін, Мюнхен, Нюрнберг, Франкфурт, Кельн, Гамбург, Кіль, Бремен, Лейпциг, Дрезден, Магдебург. Найбільш відомі марки автомобілів виробництва ФРН: «Фольксваген» та «Мерседес».

Хімічна промисловість за своїм обсягом виробництва поступається лише світовим лідерам у цій сфері – США та Японії.

5. Серед галузей сільсько-господарства у Німеччині переважає тваринництво, основний райони виробництва продукції цього напрямку – Північнонімецька низовина. Також Німеччина є великим виробником картоплі, цукрових буряків, овочів і винограду.

6. Наука, освіта, фінансова сфера. Банківська система Німеччини – одна з найрозвинутіших та найзахищеніших у світі. Репутація країни як провідного

банківського центру завдячує досконалому банківському законодавству. Розглядаючи систему освіти в Німеччині, треба зазначити що шкільна освіта загальна та безкоштовна. Німецька система вищої освіти відрізняється різноманіттям типів ВНЗ. Усього в Німеччині 383 ВНЗ, з них 103 університети і 176 ВНЗ прикладних наук. Отримання першої вищої освіти майже в усіх ВНЗ до недавнього часу було безкоштовним, як для німців, так і для іноземців.

Надалі пропонуємо проаналізувати основні переваги, недоліки, перспективи та загрози суспільно-географічного положення Німеччини за допомогою методу SWOT-аналізу (табл. 1).

Таблиця 1

Переваги, недоліки, перспективи та загрози суспільно-географічного положення Німеччини

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> • Великий обсяг продукції, що виробляється у межах країни. • Низька інфляція (2-3%), що дозволяє зростати ВВП країни. • Наявність висококваліфікованої робочої сили за рахунок високого рівня освіти, великої наявності освітніх закладів. • Геополітичне положення Німеччини, що дозволяє їй напряду впливати на ситуацію у Європі та бути її центром. • Вихід до моря. Це дає змогу використовувати морський вид транспорту, мати можливості в розширенні суднобудівельної промисловості та торгівлю через море. • Розвиток технічно-наукового прогресу, що дозволяє Німеччині буди лідером у технологіях в різних галузях та експортувати свої товари іншим країнам. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ситуація з емігрантами, що впливає на настрої населення та зменшення впливу влади, що може привести до терактів. • Дефіцит природних ресурсів, які є вичерпними та не відновлювальними, що змушує країну шукати інші способи для видобутку ресурсів. • Кількість населення, яка зростає за не дуже великих розмірів країни. • Різність Західної та Східної Німеччини, а саме оцінка витрат на розвиток Східної Німеччини, що впливає на населення. • Високі соціальні витрати на населення, що впливає на ВВП та економіку країни та стабільно-високий рівень безробіття (11%) • Конкуренція з боку нових індустриальних країн Азії, що впливає на частину експортного ринку Німеччини.
Перспективи	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> • Винайдення та розробка екологічно чистих та невичерпних видів енергії та ресурсів. • Розвиток Східної Німеччини та урівноваження населення по території країни. • За рахунок НТП намагатися витіснити Азіатський ринок на свої товари та послуги. • Розвиток морської галузі, наприклад, рибної промисловості, що дасть змогу зменшити рівень безробіття. • Будучи лідером у ЄС, урівноважити його стан та зменшити рівень емігрантів на території Європи. • Космічні дослідження, які дадуть змогу Німеччині вийти у лідери країн світу та дати старт новій ері космосу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Повне вичерпання запасів вугілля. • Загострення конфліктів всередині ЄС, що може призвести до його розпаду або часткового виходу країн із його складу. • Збільшення кількості мігрантів, через яких загострюються настрої всередині країни та призводить до конфліктів між населенням. • Через розпад ЄС Німеччина втратить свої лідируючі позиції в Європі та Світі та свій вплив на інші країни. • Повне витіснення з ринку, що призведе до великих втрат ВВП країни.

Висновки. Основними перевагами Німеччини є її геополітичне положення, яке дозволяє бути в центрі подій ЄС та дає можливість контролювати внутрішні процеси та вихід до моря з північної сторони, що розширює спектр галузей та можливостей торгівлі. Завдяки цьому країна має високий рівень ВВП та низьку інфляцію.

Основним недоліком Німеччини на даний момент є майже повне вичерпання природних ресурсів та проблема країни з емігрантами, які посилюють внутрішні хвилювання населення, що призводить до конфліктів на всій території ЄС, що ще раз підтверджує вагомість географічного положення країни. Головною ж перспективою, на яку потрібно зосередити увагу Німеччині – є вихід на космічну галузь за рахунок економічної спроможності країни проводити дослідження в цій сфері та винайдення екологічних та невичерпних видів енергії, бо, по-перше – це вигідно самій країні, бо природних ресурсів майже не залишилось, та по-друге – розробки в цій галузі йдуть повільно та далеко не всі країни спроможні перейти на альтернативні джерела енергії. Виходячи з цього, головною загрозою країни може стати повне вичерпання ресурсів, якщо Німеччина не знайде заміну ресурсам. Таким чином, Німеччина залишається лідером в Європі та однією із перших в світі на науковому, економічному та соціальному рівні, що дає змогу використати свої переваги, виправити недоліки, реалізувати перспективи та оминати загрози, які можуть її спіткати в майбутньому.

Список використаних джерел: 1. Eurostat. Population on January [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&language=en&rcode=tps00001&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1> 2. Посольство Федеративної Республіки Німеччина в Києві [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kiew.diplo.de/Vertretung/kiew/uk/Startseite.html>

УДК 911.375

Ю.В. Фролова

juli.frolova@mail.ru

Науковий керівник – доцент В.Г. Клименко

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

АНАЛІЗ СТАНУ ПУБЛІЧНИХ ПРОСТОРІВ МІСТА ХАРКОВА НА ПРИКЛАДІ КІНОТЕАТРІВ

Публічний простір – відкритий та доступний соціальний простір, який можуть використовувати всі жителі міста для своїх благ. Він може бути представлений як тротуари, площі, парки та сквери, пляжі, дворові території тощо. Та основними функціями публічного простору є чотири: рекреаційна, комунікаційна, політична та розважальна.

До популярних публічних просторів відносять ті місця, де проходить активне соціальне життя людей, відбувається спілкування та культурний обмін.

Місця, які навпаки не насичені життям, стають безлюдними, та такими, які жителі намагаються уникати [1].

Завдяки зростанню рівня життя міського населення та популярності туризму в світі, публічні простори стали невід'ємною частиною людського дозвілля. На прикладі кінотеатрів можна прослідкувати, що вони стали не лише центрами кінопоказів, але й осередками розваг та їжі, що позитивно впливає на відпочинок всіх візитерів. Відвідати кінотеатри можна не лише з коханими чи друзями, а й також прийти з родиною – для дітей є купа розваг в дитячих зонах, для батьків це змога не лише відпочити від малюків, але й випити кави з коханим, або скуштувати делікатеси в кафе чи барі [2].

В даній роботі ми проаналізуємо, чому одні кінотеатри стають дуже популярними та успішними серед жителів міста, а інші приходять з часом у занепад. Серед основних принципів, які впливають на успішність того чи іншого кінотеатру, ми виділили головні: доступність, різноманітність діяльності, комфорт та безпека, популярність бренду, особливість фірмового стилю.

Найпопулярнішими кінотеатрами в місті Харкові є саме доступні кінотеатри. Наприклад, в рейтингу на першому місці знаходиться кінотеатр «8 ½», який знаходиться в самому центрі міста, що є дуже гарним фактором для відвідувачів. Не потрібно їхати кудись далеко, щоб подивитися фільм, можна приїхати в центр міста, та не лише подивитися кіно, але й прогулятися вулицями Харкова з надзвичайною архітектурою. На другому місці розташований кінотеатр «Планета Кіно ІМАХ», який знаходиться в торговельному центрі «Французький Бульвар», що розташований в центрі великого району та є місцем для проведення вільного часу багатьох людей. Люди, які приїжджають за покупками, або просто прогулятися по торговельному центру, можуть скористатися послугами кінотеатру. На третьому місці знаходиться кінотеатр «Palladium Cinema», який розташований в торговельному центрі «Palladium». Популярність даного кінотеатру також можна пояснити через його розташування в центрі нашого міста. Вищезгадані кінотеатри є популярними завдяки своїй доступності, та знаходяться на перетині великих потоків людей у фокусній зоні міста. Також важливо відмітити близькість громадського транспорту, та наявність паркінгу.

Можна відмітити про основну з переваг кінотеатрів - доступність для багатьох верств населення, оскільки там не намагаються продавати товари та послуги лише преміум класу, а прагнуть підвищити доступність купівлі товару за нормальними цінами. До доступних кінотеатрів в ціновому плані можна віднести кінотеатри «Познань», «Київ», «Парк».

Наступний принцип успішності це різноманітність діяльності. При розташуванні кінотеатру в торговельному центрі відвідувачам легко запропонувати різноманітність послуг: ігрові, рекреаційні, спа-послуги тощо. Якщо кінотеатр знаходиться не в торговельному центрі, керівництво намагається урізноманітнювати послуги в самому приміщенні кінотеатру – наявність кафе, бару, ігрових куточків та розважальних зон тощо.

Найпопулярнішими за різноманітністю діяльності є кінотеатри, які знаходяться в ТРЦ «Дафі», «Французький Бульвар», «Palladium».

Дуже важливими факторами є комфорт та безпека всередині кінотеатрів. Зараз майже всі кінотеатри міста Харкова є реконструйовані та з оновленим ремонтом, тому щодо комфорту та безпеки майже всі кінотеатри знаходяться в дуже гарному стані, та є безпечними завдяки наявності працівників охорони та залу. Останніми роками важливу роль відіграє популярність бренду, бо якщо він є впізнаваним, йому довіряють, його якість перевірили більшість людей – то це є визначним фактором його значущості та достовірності.

І останній принцип, це – особливість фірмового стилю, бо популярність залежить не лише від пізнаваності бренду, але й від якості логотипу, поширення реклами, та дизайну інтер'єру кінотеатру. Чим новіший та оригінальніший дизайн – тим людям приємніше повертатися саме в цей кінозал, та користуватися послугами саме цього кінотеатру [3].

Отже, дослідження публічних просторів міста Харкова, а саме кінотеатрів є актуальним питанням сьогодення, оскільки запит у населення на комфортні та функціональні зони відпочинку у великих містах зростає з кожним роком. Саме тому важливо звернути увагу на економічні, соціальні та інші особливості кінотеатрів, а також різноманіття функцій, які вони пропонують для відвідувачів.

Список використаних джерел: 1. М. Коцюба Публічний простір міста [Електроний ресурс] – Режим доступу: <http://maksymkotsiuba.com/publichnyj-prostir-mista>. 2. Ключко Л. В. Суспільно-географічні особливості торгово-розважальних центрів як публічних просторів м. Харкова / Л. В. Ключко, А. Г. Ісмаїлова // Економічна та соціальна географія: Наук. зб. / [Ред. кол.: С.І. Іщук (відп. ред.) та ін.] – 2014. – Вип. 1 (69). – с. 186 – 193. 3. Low S. Rethinking Urban Parks: Public Space and Cultural Diversity / Low S., Taplin D., Scheld S. – Austin: University of Texas Press, 2005. – 240 p.

УДК 911.3:352(69)

О.І. Хмельницький

X-Oleg-I@ukr.net

Науковий керівник – канд. геогр. наук, доц. А.Л. Мельничук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м.Київ, Україна

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В МЕЖАХ ІСТОРИЧНОГО ЯДРА МІСТА БЕРДИЧІВ

Середні міста пострадянського простору зазнали у перехідний період значного негативного впливу на свій розвиток. Із занепадом, у більшості випадків, великих промислових підприємств виникли серйозні виклики їх розвитку та необхідність модернізації у напрямку формування конкурентоздатних міських територій. У період кризи розвитку міст, пов'язаним із зміною господарського укладу, загострилась проблема контролю над процесами перетворення простору. Його завдання запобіганню зміні зручних

комунікацій, парків і площ, своєрідної історичної забудови центрів розширеними автодорогами, парковками, офісними центрами та одноманітною комерційною забудовою [3, с. 29].

Новим чинником, який почав суттєво впливати на формування обличчя міста та зміну функцій міських територій на пострадянському просторі став бізнес – на початку малий малоорганізований, а потім і великий організований, пов'язаний із розвитком житлової забудови та торговельних мереж нового типу [1, с. 124]. Це у значній мірі залишило територіальну громаду міста та його громадянина з обмеженими можливостями впливу на формування сучасного обличчя міста, змістивши акцент з чиновницького впливу на бізнесовий та бізнес-чиновницький. Фактично прості мешканці міста не отримують можливості вільного користування благами міського життя, що є базовим громадянським правом сучасності [2, с. 37].

Просторові трансформації відбуваються постійно, швидкість їхнього протікання залежить від соціально – економічних, політичних та інших умов. Найбільш яскраво та відчутно просторові трансформації відбуваються в малих та середніх містах. Яскравим прикладом проходження та наслідків таких змін є середнє за людністю місто – Бердичів.

Для міста Бердичів характерним є те, що при командно-адміністративній системі господарювання головною містоутворюючою функцією стала промисловість. Радянське керівництво свідомо, через ідеологічні переконання, знищило історичну містоутворюючу функцію міста Бердичів – торгівлю (міжнародні ярмарки, внутрішньодержавні торги тощо), та змінило її на промислову, збудувавши та переобладнавши такі промислові підприємства, як: машинобудівний завод «Прогрес», верстатобудівний завод «Комсомолец», шкіроб'єднання імені Ілліча, солодовий завод, цукрово-рафінадний завод, швейну фабрику, рукавичну фабрику, шхіряно-взуттєвий комбінат, цегельний завод, пивоварний завод та інші. Розвинута мережа закладів соціальної інфраструктури (медичних, культурних, спортивних, дитячих) і міські площі, парки, крім обслуговування населення і демонстрації ідеології, слугували, в першу чергу, для нормалізації радянської людини, закріпленню і відтворенню радянського типу нормативності [4, с. 97]. Після розпаду Радянського Союзу та переходу економіки міста до ринкових умов господарювання спостерігається зменшення ролі промисловості та повернення до історично сформованої містоутворюючої функції міста – торгівлі. Динамічна зміна функцій дозволила місту мінімізувати стагнаційні ефекти та уникнути занепаду.

У ході польового етапу дослідження було виявлено, класифіковано та проаналізовано основні функції територій, прилеглих до головних вулиць міста.

Усі соціальні послуги було класифіковано за потребою та за спрямуванням. За потребою соціальні послуги можна класифікувати на: повсякденні; ті, на які попит виникає час-від-часу; унікальні. За спрямування соціальні послуги можна класифікувати на: торговельні, обслуговування населення, громадське харчування, банківська та страхова діяльність, освітні, релігійні, медичні, адміністративні.

Проаналізувавши бази даних було визначено, що за потребою у місті Бердичів в ринкових умовах господарювання (всього було досліджено 568 об'єктів): 22% послуг належить до повсякденних; 58% - до послуг, що необхідні час від часу; 20% - до послуг унікальних. За спрямуванням – 59% послуг є торгівельними, 18% - обслуговування населення, 8% - громадське харчування, 5% - банківські та страхові послуги, 4% - адміністративні, 3% - освітні, по 1% припало на медичні та релігійні послуги.

Проаналізувавши бази даних було визначено, що за потребою у місті Бердичів в часи планової економіки (всього було досліджено 167 об'єктів): 32% послуг належало до повсякденних; 37% - до послуг, що необхідні час від часу; 31% - до послуг унікальних. За спрямуванням ситуація виглядала наступним чином: 65% послуг були торгівельними, 40% - обслуговування населення, 7% - громадське харчування, 15% - адміністративні, 12% - освітні, 2% - медичні, 1% - релігійні.

Слід зазначити, що під час дослідження було виявлено, що в деяких частинах міста територія радикально змінила свої функції і на ній сформувалися нові ядра зростання. Такими ділянками є зона навколо ТЦ «Лімон» та площа Центральна.

Зокрема навколо ТЦ «Лімон» сформувалося нове торгівельне ядро міста із наданням унікальних послуг або тих, попит на які виникає час від часу. Водночас паралельно на цій території розвивається готельно-ресторанна справа, яка представлена чотирьохзірковим готелем «Дежавю». В часи командно-адміністративної системи вся ця територія була виключно сельбищною зоною.

Територія, де знаходиться площа Центральна також докорінно змінила своє функціональне навантаження. В часи командно-адміністративної системи тут розташовувалися звичайні одноповерхові житлові будинки, на сьогоднішній день в ринкових умовах ця ділянка стала одним з найважливіших центрів загальноміських торгівельних, офісних, розважальних та культурних послуг. Саме тут було збудовано багатофункціональний торгівельний комплекс «Бальзак» та ТЦ «Мікс», що в сукупності із кардинальною реконструкцією самої площі змінило її функціональне використання.

Загалом, враховуючи трансформацію функціонального навантаження – від переважно житлової до бізнесово-торгівельної, можна стверджувати, що дані зони все ще знаходяться на стадії формування і є перспективними для розміщення торгівельних, бізнесових та рекреаційних послуг. Між зазначеними ядрами трансформації простору сформувався підпорядкований їм простір модернізації функціонального навантаження (злиття зон впливу ядер трансформації). Це найбільш приваблива частина міста – яка не лише не прогнала у період політичних і економічних перетворень, але виграла, поступово повертаючи території привабливість для людини як основного запитувача змін, а не для системи як за радянського періоду. Тут відчувається можливість відродження міста як регіонального центра, міста з постіндустріальним укладом господарства.

Висновки. Отже, із зміною господарського устрою значно трансформувалося міське середовище. Отримані результати можуть стати

науковим підґрунтям для аналізу процесу трансформації переважаючих функцій міських територій. Вони можуть бути використаними для розробки та впровадження заходів із оптимізації функціонального навантаження відповідних зон, ефективної організації міського простору.

Список використаних джерел: 1. Axenov K., Brade I., Bondarchuk E. *The transformation of urban space in post-Soviet Russia* / K. Axenov, I. Brade, E. Bondarchuk. // Taylor & Francis, 25.09.2006 – 196 p. 2. *Украина: изменения городского пространства* / Л.Г. Руденко, И.Г. Савчук // *Український географічний журнал* . – 04/2013 . – N 2 . – С. 48-56. 3. Мезенцев К.В., Підгрушній Г.П., Мезенцева Н.І. *Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація: Монографія*. – К.: ДП «Прінт Сервіс», 2014. – 132 с. 4. *Изменение городского пространства в Украине* / Под.ред. Л.Г.Руденко. – К.: Реферат, 2013. – 160с., ил.

УДК 911.3

Ю.А. Шкарупа

shkarupaukr@ukr.net

Науковий керівник – канд. геогр. наук, доц. Ю.І. Кандиба

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ХОРОЛЬСЬКОМУ РАЙОНІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Сучасний стан територіального розвитку економіки та соціальної сфери Хорольського району Полтавської області характеризується певними позитивними тенденціями, одним з чинників яких є реалізація державної регіональної політики щодо децентралізації влади через формування спроможних територіальних громад як базової ланки адміністративно-територіального устрою.

Створення територіальних громад і децентралізація влади – європейський і світовий досвід, що свідчить про те, що місцеві проблеми можуть ефективно вирішуватися тільки на місцевому рівні. Держава ніколи не дійде до проблем кожного села чи міста, кожної вулиці чи двору.

Слід зазначити, що українські громади ефективно функціонуватимуть тільки тоді, коли зникне авторитарна система управління і у населення виникне потреба в місцевому самоврядуванні.

На сьогодні всі адміністративні одиниці України долучились до створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) на своїй території. Але в той же час існують суттєві регіональні відмінності у кількості новостворених ОТГ та процесах створення нових ОТГ. На 2017 рік на території Хорольського району Полтавської області сформувалися та активно функціонують три ОТГ: Новоаврамівська, Покровсько-Багачанська та Клепачівська громади (рис. 1).

Рис. 1. Об'єднані територіальні громади у Хорольському районі Полтавської області [2]

Аналіз новостворених ОТГ Хорольського району Полтавської області дозволяє виявити деякі особливості та проблемні питання, які виникли у процесі реформування:

- недосконалість механізму створення ОТГ, низький рівень поінформованості органів місцевого самоврядування щодо процесів децентралізації та небажання місцевих чиновників і населення щось змінювати на своїй території. Так, наприклад, Староаврамівська сільська рада відмовилася від приєднання до Новоаврамівської громади через небажання населення щодо формування адміністративного центру не на території їхньої сільської ради;

- при створенні першої громади в районі довелося долати значний спротив органів влади районного та обласного рівнів;

- децентралізація спричинила часткове скорочення бюджетних установ, а саме закладів освіти та закладів охорони здоров'я. Це загрожує виникненню безробіття, переважно на сільських територіях, та виїзду до міст кваліфікованих робітників соціальної сфери;

- низький фаховий рівень більшості працівників влади та самоорганізації населення;

- юридична невизначеність територіальної основи місцевого самоврядування;

- надмірна централізація повноважень. Головні питання щодо освіти та культури, охорони здоров'я, соціального захисту населення, пенсійного фонду, центру зайнятості, відділу реєстрації актів цивільного стану та майнових прав і відділення казначейства повинні вирішуватися у кожній громаді. Також для мешканців будуть доступні Центр надання адміністративних послуг, відділ земельного кадастру, архітектурно-будівельна інспекція [1];

В діяльності новостворених ОТГ Хорольського району Полтавської області спостерігаються певні позитивні зрушення. Насамперед, збільшення бюджетів громад порівняно з сумарним значенням відповідних сільських рад приблизно в два рази. Матеріальна спроможність громад зросла завдяки збільшенню податкових надходжень і субвенції. Крім цього, на сьогодні Новоаврамівською громадою ведеться розробка проекту щодо капітального ремонту покриття дороги регіонального значення, що пролягає територією громади. Планується залучення коштів з державного фонду регіонального розвитку.

Збільшення надходжень до бюджетів громад дало можливість провести капітальні ремонти шкіл, дитячих садків, будинків культури та встановленню освітлювальної техніки на вулицях сіл, що входять до складу ОТГ.

Перспективами адміністративно-територіального устрою Хорольського району Полтавської області району є формування в найближчий час ще двох ОТГ. Перша буде об'єднувати Штомпелівську, Мусіївську і Хильківську сільські ради. Інша ОТГ включатиме в себе Петраківську, Петрівську та Андріївську сільські ради [3].

Саме процес децентралізації влади найменших адміністративних одиниць повинен сприяти залученню інвестицій в регіон, створенню нових ефективних підприємств на території ОТГ і адекватного їх оподаткуванню. Це дасть змогу збільшенню робочих місць в селах і сприятиме зростанню кількості молодих приватних підприємців.

Отже, в Хорольському районі на сьогодні активно проходить процес децентралізації, покликаний створити ефективну систему місцевого самоврядування та забезпечити стабільний поступальний розвиток всіх адміністративно-територіальних одиниць. І тому, на мою думку, найефективніша влада – та, що перебуває якомога ближче до людей, які, своєю чергою, її формують і постійно контролюють.

Список використаних джерел: 1. Досвід децентралізації: що отримують об'єднані громади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tribuna.pl.ua/news/dosvid-detsentralizatsiyi-shho-otrimuyut-ob-yednani-gromadi/>. 2. Офіційний сайт Полтавської обласної ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oblrada.pl.ua/index.php/horolskij-rajon>. 3. Програма соціально-економічного розвитку Хорольського району. / Хорольська районна державна адміністрація. – 2014. – 62 С.

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ЗМІН, ЩО ВІДБУВАЮТЬСЯ У СФЕРІ ФОРМУВАННЯ, РОЗПОДІЛУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ М. ХАРКОВА

Для розробки та реалізації концепції стейкхолдерно-просторового підходу інтегральної оцінки земель мегаполісу проведемо аналіз стану та змін, які відбуваються у сфері формування, розподілу та використання земель м. Харкова, яке є одним із провідних науково-промислових та культурно-освітніх центрів України. Територія міста визначається на рівні 30604 га, густина населення складає 47,9 чол. на га.

За валовим регіональним продуктом Харківська область займає 4 місце серед регіонів України, що підтверджує висновок про його важливість у економіці держави [1].

Для аналізу стану та напрямів змін щодо формування, розподілу та використання земель м. Харкова особливого значення має площа житлового фонду, його введення в експлуатацію. За даними Генерального плану міста загальна площа житлового фонду становить 29489,2 тис. м², який розподіляється за адміністративними районами (табл. 1):

Таблиця 1

Розподіл житлового фонду м. Харкова, тис. м² (за даними [2])

Адміністративні райони	Житловий фонд (тис. м ²)		
	Всього	в тому числі	
		багатоквартирний	садибний
1	2	3	4
Шевченковський	4358,7	4043,4	315,3
Новобаварський	2416,7	1593,1	823,6
Київській	4228,9	3521,8	707,1
Слобідський	2607,0	2414,9	192,1
Холодогірський	2199,3	1577,8	621,5
Московський	5687,2	5378,9	308,3
Індустріальний	3091,0	2801,0	290,0
Немишлянський	2908,5	2387,0	521,5
Основ'янський	1991,9	1400,8	591,1
Всього по місту	29489,2	25118,7	4370,5
Питома вага, %	100,0	85,2	14,8

У результаті аналізу визначено, що найбільшу питому вагу у житловому фонді м. Харкова складає багатоквартирний житловий фонд (85,2%) поряд із 14,8% садибного. Це свідчить про те, що у місті при формуванні, розподілі та використанні земель особлива увага приділяється розвитку багатоквартирного житлового фонду, причому це відбувається за рахунок необгрунтованого зростання меж міста. Така динаміка знижує ефективність використання земель міста, що потребує розробки й впровадження стейкхолдерно-просторового підходу інтегральної оцінки земель мегаполісу для забезпечення їх моніторингу й прийняття рішень, орієнтованих на розвиток міського середовища.

Список використаних джерел: 1. Офіційний сайт Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://land.gov.ua>. 2. Харків. Генеральний план. Державний комітет України з будівництва та архітектури. Український державний науково-дослідний інститут проектування міст “Діпромісто”. – К.: Український державний науково-дослідний інститут проектування міст “Діпромісто”, Т.1. – 144 с.

УДК 911.3

А.В. Мазурова

a.v.mazurova@ukr.net

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

ГРУПУВАННЯ РАЙОНІВ МІСТА ХАРКОВА ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ КЛАСТЕР-АНАЛІЗУ У КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЙОГО ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Актуальність. Місто Харків є другим за кількістю населення містом України; сучасним науковим, промисловим та культурним центром держави. Наразі місто поділяється на дев'ять адміністративно-територіальних районів. Загальна просторова організація міста безперечно залежить від особливостей адміністративно-територіальних районів міста. Аналіз групування районів міста Харкова за результатами кластерного аналізу буде актуальним у контексті стрімкого розвитку міської території та розробки стратегії розвитку міста.

Метою даної статті є аналіз групування районів міста Харкова за результатами кластерного аналізу у аспекті дослідження його просторової організації.

Основна частина дослідження. Для системного просторового аналізу особливостей розвитку адміністративно-територіальних районів міста Харкова було складено базу даних за 51 показником у період з 2010 по 2015 рр. [1-5] та проведено кластер-аналіз. Зокрема серед показників присутні дані, що характеризують населення районів, житловий фонд, промисловість та підприємництво, інфраструктуру та електроенергетику. Дистанційним коефіцієнтом було обрано Евклідову відстань, формування груп та підгруп районів виконувалось за методом Варда.

Аналіз динаміки групування районів методом кластер-аналізу за весь досліджуваний період (2010-2015 рр.) свідчить про те, що найбільш стабільною є група районів, до якої належать Шевченківський та Слобідський (окрім 2013 р.) райони; також група яка включає Слобідський, Новобаварський та Холодногірський (окрім 2010 та 2013 рр.). Склад інших груп щороку змінюється, що говорить про динамічну зміну показників. Протягом більшої частини досліджуваного періоду Новобаварський, Київський та Основ'янський райони не входили до жодної з груп (окрім 2014 та 2015 рр.). Це свідчить про високу ступінь відмінності вказаних районів від загальної маси.

На рис. 1 наведено дендрограми за перший та останній досліджуваний роки. Проаналізувавши їх, можемо зазначити, що в 2010 р. можна виділити значно більшу кількість груп. В 2015 р. виділяємо лише 3 групи. Це свідчить про більшу ступінь схожості районів за розвитком у останньому досліджуваному році.

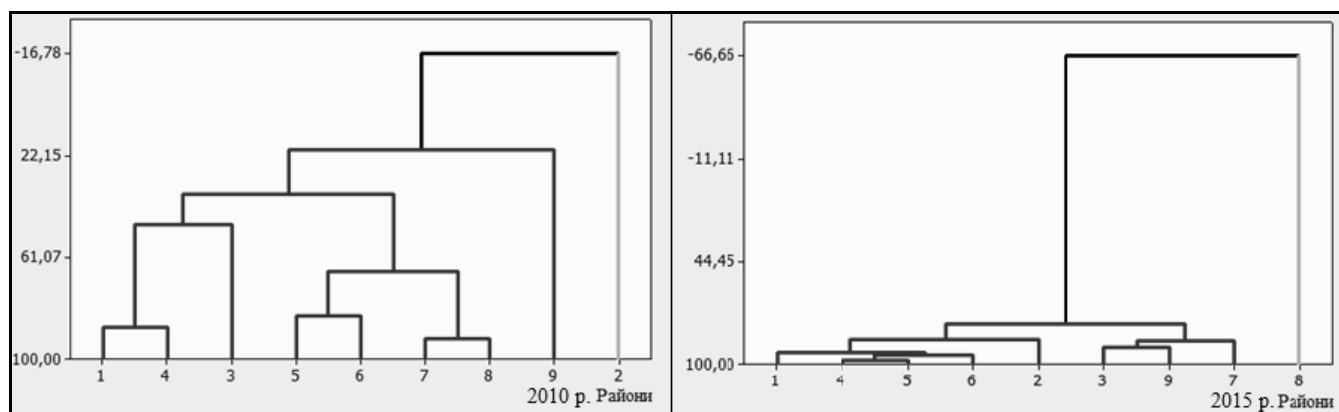

Рис. 1. Ієрархічна класифікація районів Харківського регіону за подібністю у 2010 та 2015 рр. (побудовано автором)

В першому досліджуваному 2010 році було виділено п'ять груп районів (рис. 2). Найбільш численними є перша та третя група. До першої групи віднесені Шевченківський та Слобідський райони, до третьої групи – Холодногірський, Московський, Індустріальний та Немишлянський райони. В три окремі групи віднесені Новобаварський, Київський та Основ'янський райони.

В останньому досліджуваному році було виділено три групи (рис. 2). До першої, найчисельнішої, групи увійшли Шевченківський, Холодногірський, Новобаварський, Московський та Слобідський райони. Друга група включає Київський, Основ'янський та Індустріальний райони. До третьої групи входить лише Немишлянський район.

Провівши аналіз розподілу районів за 2010 та 2015 рр., можемо зазначити, що не було виявлено жодного стійкого кластеру серед районів. Це свідчить, про сильний вплив політичних, економічних подій в країні на зміну показників за районами міста.

Рис. 2. Групування районів міста Харкова за результатами кластерного аналізу у 2010 році

Рис. 3. Групування районів міста Харкова за результатами кластерного аналізу у 2015 році

Також був проведений аналіз зв'язків районів при їх групуванні за весь досліджуваний період (2010-2015 рр.). В таблиці 1 представлена матриця зв'язків районів. До районів, які найчастіше асоціюються з іншими районами відносяться Слобідський, Холодногірський та Московський райони (16-19 зв'язків); до районів з найменшим ступенем асоціації відносяться Київський та Основ'янський райони.

Таблиця 1

Матриця зв'язків районів Харкова при їх групуванні на основі кластер-аналізу за 2010-2015 рр.

№	Райони	№								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Шевченківський	-	2	0	5	3	4	0	0	0
2	Новобаварський	2	-	0	2	2	2	0	0	0
3	Київський	0	0	-	0	0	0	1	0	1
4	Слобідський	5	2	0	-	4	5	0	0	0
5	Холодногірський	3	2	0	4	-	4	2	1	0
6	Московський	4	2	0	5	4	-	2	2	0
7	Індустріальний	0	0	1	0	2	2	-	3	1
8	Немишлянський	0	0	0	0	1	2	3	-	0
9	Основ'янський	0	0	1	0	0	0	1	0	-
Сума зв'язків		14	8	2	16	16	19	9	6	2

Київський район не асоціюється з іншими за багатьма причинами, зокрема це один за найрозвинутіших районів міста з найбільшою площею території. Основ'янський район міста не асоціюється з іншими районами через те, що на його території знаходиться велика кількість промислових підприємств та об'єктів транспортної інфраструктури, що якісно впливає на усі аспекти життєдіяльності району.

Висновки. Протягом більшої частини досліджуваного періоду Київський та Основ'янський райони не входили до жодної з груп, також вони мають найменшу кількість зв'язків з районами при їх групуванні. Це свідчить про високу ступінь відмінності вказаних районів від загальної маси, зокрема рівень розвитку інфраструктури, кількості населення тощо. Найбільшу ступінь асоціації з іншими районами мають Слобідський, Холодногірський та Московський райони. Вивчення групувань районів за 2010 та 2015 рр. показало, що не виявлено жодного стійкого кластеру серед районів. Це свідчить, про сильний вплив політичних, економічних подій в країні на зміну показників за районами міста.

Вивчення групувань районів за допомогою різних методів дозволить визначити стійкі кластери на території міста, проводити ефективну адміністративну політику та оптимізувати просторову організацію міста в цілому.

Список використаних джерел: 1. Міста та райони Харківської області у 2015 р. (статистичний щорічник) / [під редакцією О.Г. Мамонтової]. – Х., 2016. – 334 с. 2. Харків у 2009 р. (статистичний щорічник) / [під редакцією З.М. Алієвої]. – Х., 2010. – 192 с. 3. Місто Харків у 2011 р. (статистичний щорічник) / [під редакцією О.Г. Мамонтової]. – Х., 2012. –

УДК 911.3

Ю.І. Кандиба, Н.В. Гусєва, О.С. Щербак

kand77@ukr.net, gusewa-nv@yandex.ua

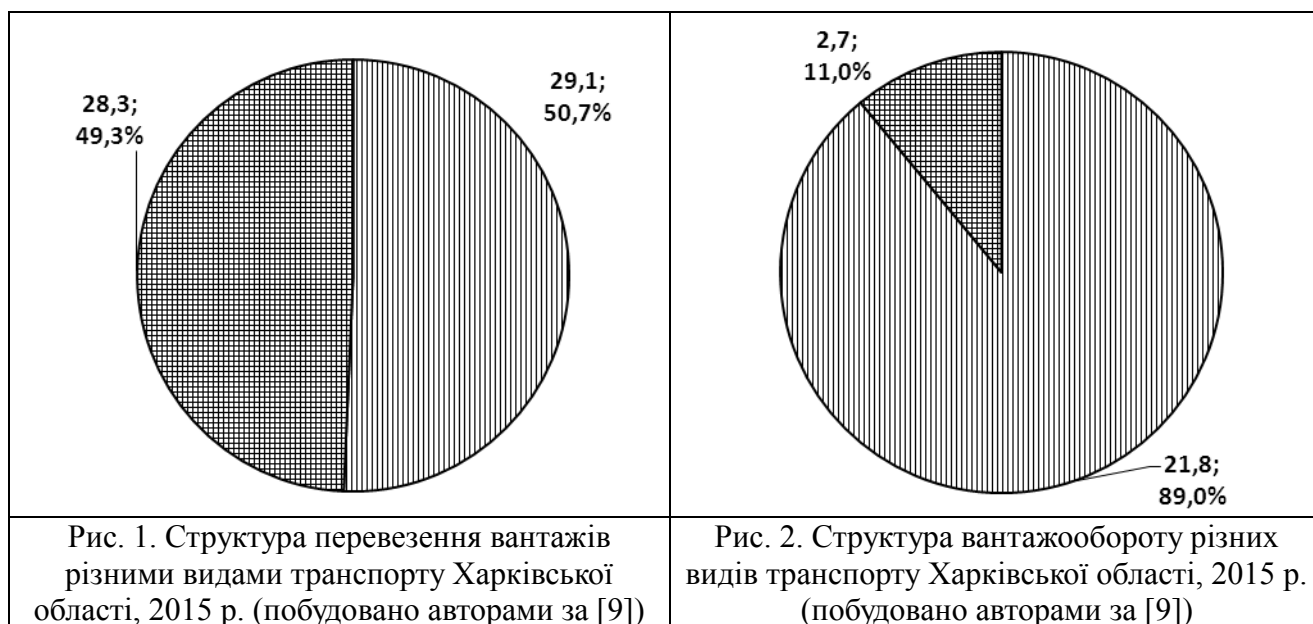
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

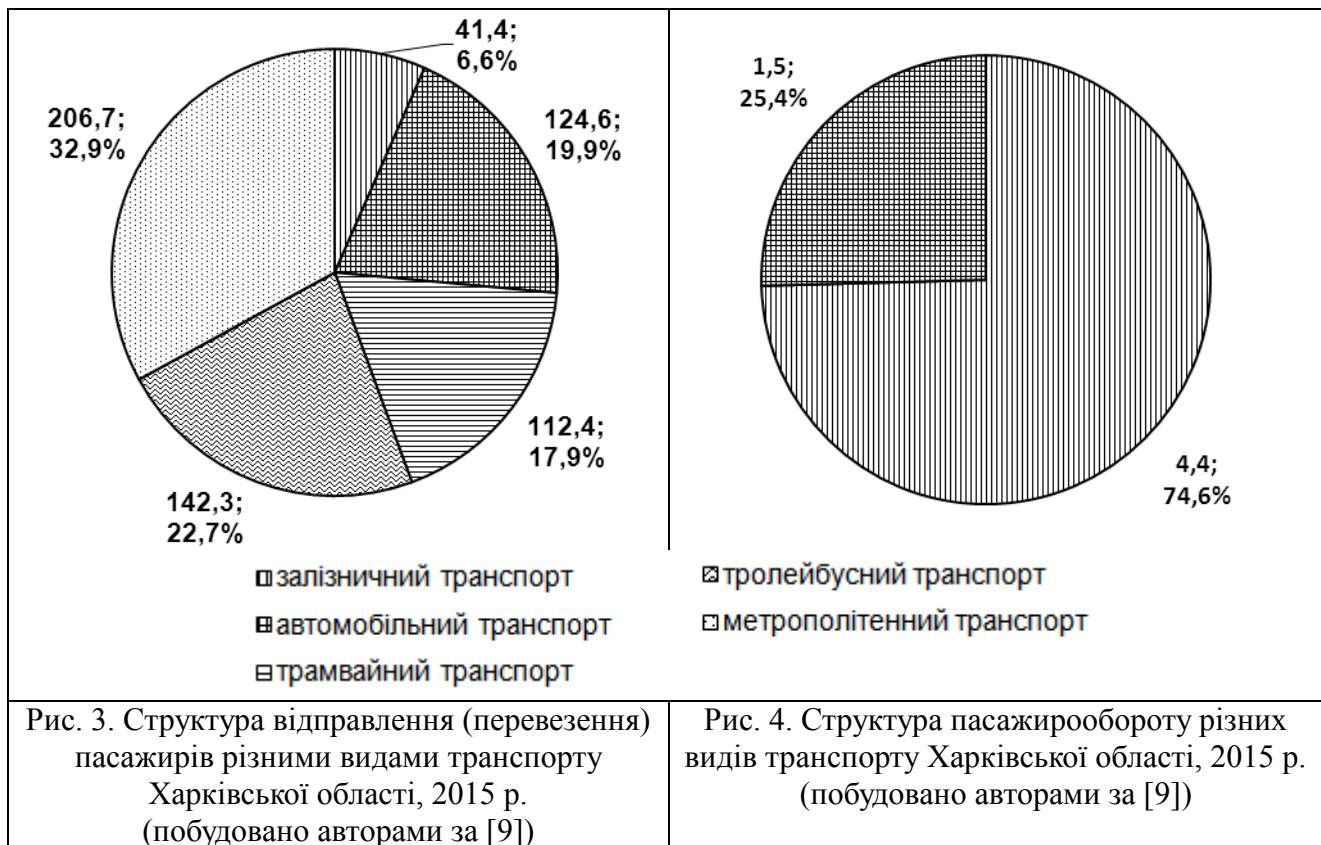
АВТОМОБІЛЬНИЙ ТРАНСПОРТ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: МІЖРЕГІОНАЛЬНІ ТА ВНУТРІШНЬОРЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Автомобільний транспорт є основним видом внутрішнього сполучення і ключовим елементом транспортної системи, який виконує головну роль у забезпеченні економічного зростання і соціального розвитку. За темпами розвитку автомобільний транспорт випереджає інші види транспорту. Цьому сприяють його об'єктивні переваги разом зі значним прогресом в галузі дорожнього будівництва і конструкцій автотранспортних засобів, а також у зв'язку з широким поширенням систем промислової та транспортної логістики.

Автомобільний транспорт Харківської області відіграє важливу роль в обслуговуванні господарства і населення регіону. В 2015 р. він забезпечував:

- 49,3 % перевезень вантажів (2-е місце після залізничного транспорту),
- 11,0 % вантажообороту (2-е місце після залізничного транспорту),
- 19,9 % перевезень пасажирів (3-є місце після тролейбусного і метрополітенного транспорту),
- 25,4 % пасажирообороту області (2-е місце після залізничного транспорту) (рис. 1-4) [9].

Місце Харківської області в Україні за показниками розвитку автомобільного транспорту коливається від 1-го до 18-го (табл. 1). Це пояснюється тим, що провідним видом транспорту регіону, на відміну від України, є не автомобільний, а залізничний.

Таблиця 1

Місце Харківської області в Україні за показниками розвитку автомобільного транспорту в 2015 р. (складено авторами за [7])

Показник розвитку автомобільного транспорту	Україна*	Харківська область	Місце Харківської області в Україні (від 1-го найкращого до 25-го найгіршого)	Питома вага Харківської області в Україні, %
Перевезення вантажів автомобільним транспортом, млн. т	1020,6	28,3	9	2,77
Перевезення вантажів автотранспортними підприємствами, млн. т	108,9	4,2	8 (разом з Миколаївською обл.)	3,86
Вантажооборот автомобільного транспорту, млн. ткм	53293,4	2653,1	8	4,98
Вантажооборот автотранспортних підприємств, млн. ткм	20191,2	945,8	6	4,68
Середня відстань перевезення однієї тонни вантажів автомобільним транспортом, км	52,0	94,0	11	

Середня відстань перевезення однієї тонни вантажів автотранспортними підприємствами, км	185,0	225,0	11 (разом з Черкаською обл.)	
Перевезення пасажирів автомобільним транспортом (автобусами), млн. пас.	2243,7	124,6	5	5,55
Кількість поїздок в автобусах у розрахунку на одну особу наявного населення у середньому за рік, поїздок	52,0	46,0	18 (разом з Чернігівською обл.)	
Пасажирооборот автомобільного транспорту (автобусів), млн. пас. км	34529,0	1481,0	8	4,29
Загальний пробіг вантажних автомобілів підприємств і організацій, тис. км	5380147,5	374949,0	4	6,97
Загальний пробіг пасажирських автобусів підприємств і організацій, тис. км	1872934,2	131176,6	5	7,00
Довжина автомобільних доріг загального користування, тис. км	163,0	9,6	1	5,89
Питома вага автомобільних доріг з твердим покриттям у загальній довжині, %	97,8	97,5	17 (разом з Житомирською обл.)	
Щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям, км на 1 тис. км ² території	277,0	299,0	9	

* Без урахування тимчасово окупованих АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Протяжність автомобільних доріг загального користування на території області є найбільшою в країні та в 2015 р. складала 9627 км (з них 9385 км або 97,5 % мають тверде покриття). У їх числі: міжнародних – 440,9 км, державного значення – 783,8 км, всі інші мають місцеве значення (рис. 5).

Територією області проходять міжнародні автошляхи:

- М–03/Е–40: Київ–Харків–Довжанський (на м. Ростов-на-Дону) з під'їздами до Міжнародного аеропорту «Харків» та до м. Харкова;
- М–18/Е–105: Харків–Сімферополь–Алушта–Ялта з під'їздом до Міжнародного аеропорту «Харків»;
- М–20/Е–105: Харків–Щербаківка;
- М–29: Харків–Красноград–Перещепине–/М–18/ з під'їздом до М–18 [6].

Серед регіональних автомобільних доріг слід зазначити наступні:

- Р–07: Чугуїв–Мілове (через м. Старобільськ);
- Р–11: Полтава–Красноград;
- Р–46: Харків–Охтирка;
- Р–51: Мерефа–Лозова–Павлоград;
- Р–78: Харків–Зміїв–Балаклія–Гороховатка;
- Р–79: /М–18/–Сахновщина–Ізюм–Куп'янськ–контрольно-пропускний пункт «Піски» [6].

Територіальні автомобільні дороги Харківської області представлені в табл. 2.

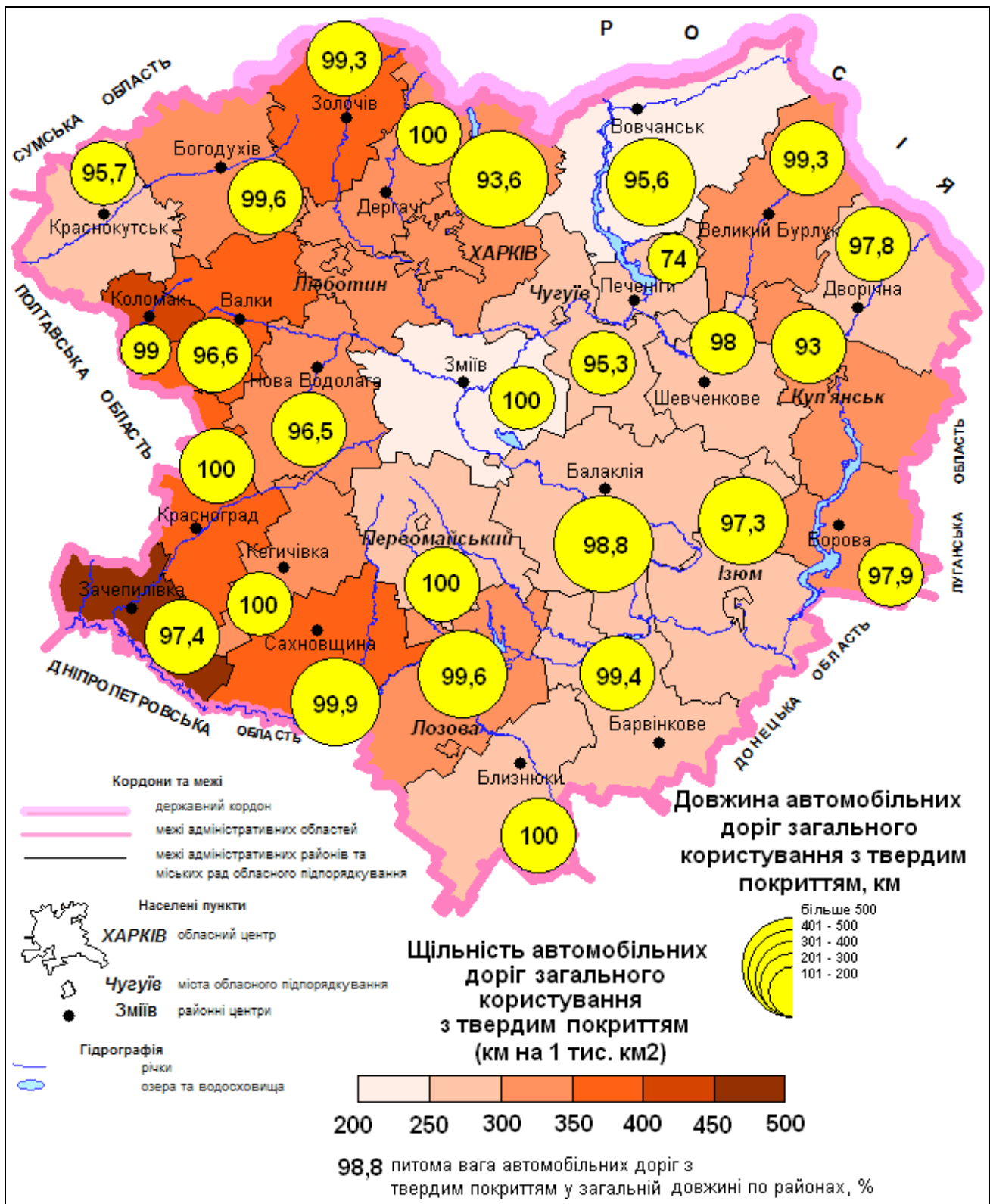

Рис. 5. Щільність автомобільних доріг загального користування за районами Харківської області (побудовано авторами за [4])

Щільність автомобільних доріг з твердим покриттям у регіоні близька до середньоукраїнської і сягає 299 км на 1 тис. км² території (9-е місце в країні). Найвища щільність автомобільних доріг з твердим покриттям спостерігається в Зачепилівському і Коломацькому районах; значна – в Красноградському,

Золочівському, Сахновщинському і Валківському районах; нижче за середню – в Ізюмському, Чугуївському, Краснокутському, Печенізькому, Близнюківському, Балаклійському, Барвінківському, Дворічанському, Первомайському, Шевченківському районах; найменша – в Зміївському, Вовчанському районах Харківської області (рис. 5).

Таблиця 2

Територіальні автомобільні дороги Харківської області
(складено авторами за [6])

Найменування автомобільної дороги	Індекс	Протяжність, км
/М-18/-Мерефа-Зміїв	Т-21-01	20,2
Харків-Золочів-контрольно-пропускний пункт «Олександрівка»	Т-21-03	54
Харків-Вовчанськ-контрольно-пропускний пункт «Чугунівка»	Т-21-04	116,6
/М-03/-Старий Мерчик-Мурафа-Краснокутськ	Т-21-06	52,4
Вовчанськ-контрольно-пропускний пункт «Плетенівка»	Т-21-08	8,8
Шевченкове-Балаклія-Первомайський-Кегичівка	Т-21-10	138,1
Чугуїв-Печеніги-Великий Бурлук	Т-21-11	64,5
Пересічна-Березівське-/М-03/ з під'їздом до санаторію «Березівські мінеральні води»	Т-21-12	6,9
Золочів-Максимівка	Т-21-13	32
Приколотне-Великий Бурлук-Дворічна	Т-21-14	47,7
Гусарівка-Грушеваха	Т-21-15	34,1
/М-03/-Коломак-Шелестове-Колонтаїв	Т-21-16	40,3
Дергачі-Козача Лопань-/М-20/	Т-21-17	33,6
Кегичівка-Сахновщина	Т-21-18	25,1
Наталине (Красноград) -Зачепилівка-Перещепине	Т-21-19	45,7
Зачепилівка-Андріївка-Кегичівка-Старовірівка-/М-18/	Т-21-20	97,5
Лозова-Близнюки-Барвінкове-Велика Комишуваха	Т-21-21	82,3
Ізюм- Барвінкове	Т-21-22	29,6

У Харкові функціонує автовокзал і ряд автостанцій. Так, автостанції № 1, № 2 та № 4 здійснюють міжміські та внутрішньообласні пасажирські перевезення, а автостанції № 1 та № 4 – ще й декілька міжнародних маршрутів. Інші автобусні станції виконують виключно приміські та міжрайонні перевезення [1]. Всього в області нараховується 218 внутрішньообласних автобусних маршрутів, завдяки яким всі населені пункти, в т.ч. віддалені сільські, охоплені регулярним сполученням [8].

Найвищими показниками вантажоперевезень у 2015 р. характеризувались Харків, серед районів – Харківський, Дергачівський, Балаклійський,

Коломацький та Шевченківський. За вантажооборотом лідували Харків, серед районів – Харківський і Дергачівський [4].

Найбільші пасажироперевезення в 2015 р. здійснювали Харків і Харківський район, а також міста Лозова, Ізюм, Куп'янськ, Балаклійський і Куп'янський райони. Лідерами за пасажирооборотом знову ж таки стали Харків і Харківський район [4].

Отже, Харківська область має розвинений автомобільний транспорт, який за показниками розвитку поступається лише залізничному. Надзвичайно важливе значення цього виду транспорту для регіону посилюється ще й тим, що по території області проходить міжнародний автомобільний транспортний коридор «Європа–Азія»: Краківець–Львів–Рівне–Житомир–Київ–Полтава–Харків–Дебальцове–Ізварине [3]. Цей напрям належить до *першої категорії (черги)* розбудови інфраструктури об'єктів автодорожнього сервісу за експортом транспортних послуг у сфері міжнародних зв'язків, що здійснюються автомобільним транспортом [5].

Список використаних джерел: 1. Інвестиційний паспорт Харківської області 2014 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Харківського регіонального центру з інвестицій та розвитку. – Київ : Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України, 2015. – 24 с. – Режим доступу: <http://www.investment.kharkov.ua/images/pdf/ukr.pdf>. 2. Інноваційно-інвестиційний потенціал як основа конкурентоспроможності регіону (на прикладі Харківської області): колективна монографія / За заг. ред. Л.М. Немець, К.Ю. Сегіди. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2017. – 520 с.; 3. Карпан Т.С. Аналіз та сучасний стан міжнародних транспортних коридорів [Електронний ресурс] / Т.С. Карпан // Все о туризме. Туристическая библиотека. – Режим доступу : http://tourlib.net/statti_ukr/karpan.htm; 4. Міста та райони Харківської області в 2015 році (статистичний щорічник) / За ред. О.Г. Мамонтової; Головне управління статистики у Харківській області. – Харків, 2016. – 334 с.; 5. Отечко С.А. Територіальна організація транспортної системи Харківського регіону (на прикладі підсистеми автомобільного транспорту): дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук: 11.00.02 / С.А. Отечко; Харків. нац. ун-т імені В.Н. Каразіна. – Харків, 2013. – 217 с.; 6. Постанова КМУ від 16 вересня 2015 р. № 712 «Про затвердження переліку автомобільних доріг загального користування державного значення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/712-2015-%D0%BF/para6#n6>; 7. Транспорт і зв'язок України 2015 : статистичний збірник [Електронний ресурс] / Відп. за випуск О.О. Кармазіна. – К. : Державна служба статистики України, 2016. – 186 с. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>; 8. Стратегія розвитку Харківської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: kharkivoda.gov.ua/documents/16203/1088.pdf; 9. Харківська область у 2015 році (статистичний щорічник) / За ред. О.Г. Мамонтової; Головне управління статистики у Харківській області. – Харків, 2016. – 534 с.

ПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС СЄВЕРОДОНЕЦЬКО-ЛИСИЧАНСЬКОЇ АГЛОМЕРАЦІЇ

Северодонецько-Лисичанська агломерація на сьогоднішній день грає важливу роль у суспільному житті Луганської області, оскільки є головним адміністративним, соціально-економічним, політичним центром регіону. В умовах проведення антитерористичної операції на Донбасі агломерація зазнала значних змін, які торкнулись різних аспектів її розвитку – населення, його природного та міграційного рухів, промислового комплексу, транспортної системи, соціальної інфраструктури тощо. Все це обумовлює надзвичайну актуальність дослідження даної агломерації та її складових з позицій різних наук, у т.ч. суспільної географії.

Починаючи з 2014 р., Северодонецько-Лисичанська агломерація є єдиною агломерацією на території Луганської області, оскільки всі інші (Луганська, Алчевсько-Кадіївська, Хрустальненсько-Антрацитівська, Довжансько-Ровеньківська, Сорокинська) залишилися на неконтрольованій українською владою території.

До складу Северодонецько-Лисичанської агломерації входять 47 населених пунктів, у т.ч. 8 міст, 10 селищ міського типу та 29 сільських поселень (межі агломерації визначено з урахуванням 1,5-годинної та 30-ти кілометрової доступності населених пунктів до центрів агломерації).

Економічною базою агломерації в радянські часи був потужний багатогалузевий комплекс, основу якого складали підприємства вугільної, хімічної, нафтохімічної, металообробної промисловості, які доповнювали підприємства капітального будівництва, приладобудування, транспорту, наукові і навчальні заклади [2].

Всі міста-ядра агломерації – Северодонецьк, Лисичанськ і Рубіжне – є промисловими центрами; інші міста і селища міського типу агломерації є промисловими пунктами: міста Привілля і Новодружеськ (Лисичанська міськрада), Золоте і Гірське (Попаснянський район), Кремінна (Кремінський район); селища міського типу Борівське, Воронове, Метьолкіне і Сиротине (Северодонецька міськрада), Тошківка, Нижнє, Мирна Долина, Вовчоярівка, Малорязанцево і Білогорівка (Попаснянський район).

Промислові пункти і центри формують Северодонецько-Лисичанський промисловий вузол (рис. 1).

В Северодонецьку провідною галуззю промисловості є хімічна. В місті працюють хімічні підприємства ПрАТ «Северодонецьке об'єднання «Азот», основною продукцією якого є азотні добрива, і ТОВ НВО «Северодонецький

Склопластик», що випускає вироби з пластмас. Серед інших галузей розвинена електроенергетика та машинобудування. ДП «Сєверодонецька ТЕЦ» є головним підприємством електроенергетики в регіоні. Вона виробляє електроенергію і тепло. Машинобудівне підприємство ЗАТ «Сєверодонецьке НВО «Імпульс» виробляє програмно-розрахункові комплекси, мікрочіпи і мікросхеми. Практично всі перераховані підприємства Сєверодонецька працюють, хоч і не на повну технологічну потужність (табл. 1) [11].

Рис. 1. Господарська спеціалізація міських населених пунктів Сєверодонецько-Лисичанської агломерації (фрагмент карти з [1])

В Лисичанську (та його передмістях) розвинені вугільна, нафтопереробна, хімічна, скляна галузі промисловості. Головним підприємством вугільної промисловості є ДХК «Лисичанськвугілля», що об'єднує 4 шахти: «Шахта імені М. М. Капустіна», «Привільнянська», «Новодружеська» та «Шахта імені Д. Ф. Мельникова». Нафтопереробна промисловість представлена ПрАТ «ЛИНІК» (Лисичанський нафтопереробний завод), який тривалий час залишався найбільшим НПЗ України. Підприємством хімічної промисловості є ВАТ «Лисичанський завод гумовотехнічних виробів». Донедавна працювало ВАТ «Лисичанська сода», яке виробляло харчову та каустичну соду, але на сьогоднішній день воно закрито. Головним підприємством скляної промисловості є ПрАТ «Лисичанський склозавод «Пролетарій», що спеціалізується на випуску скловиробів, автомобільного і листового скла (табл. 1) [8].

**Містоформуючі підприємства в міських поселеннях
Сєверодонецько-Лисичанської агломерації, 2015 р. (складено авторами)**

Назви містоформуючих підприємств	Функціональний стан підприємства	Галузь промисловості	Продукція
м. Сєверодонецьк			
ПрАТ «Сєверодонецьке об'єднання «Азот»	+	Хімічна	Азотні добрива, метанол, сірчана кислота, вінілацетат і його похідні, адипінова кислота, каталізатори, товари побутової хімії [11]
ТОВ НВО «Сєверодонецький Склопластик»	++	Хімічна	Склохолст, малярне полотно, фенольні склонаповнюючі пресматеріали [4]
ДП «Сєверодонецька ТЕЦ»	+ (працює з технологічними перервами)	Електроенергетика	Виробництво електроенергії і тепла
ЗАТ «Сєверодонецьке НВО «Імпульс»	++	Машинобудування	Розробка, виробництво та впровадження програмно-технічних комплексів автоматизованих систем управління для різних галузей промисловості [14]
м. Лисичанськ + м. Привілля, м. Новодружеськ			
ДКХ «Лисичанськ-вугілля» (входять: ДВАТ шахта «імені М. М. Капустіна», ДВАТ шахта «Привільнянська», ДВАТ шахта «Новодружеська», ВП «Шахта імені Д. Ф. Мельникова»)	+	Вугільна	Видобуток вугілля
ПрАТ «ЛІНІК» (Лисичанський нафтопереробний завод)	+ \ - (з 2011 р. виробництво заморожене, з 2012 р. на плановому ремонті, не працює)	Нафтопереробна	Бензин, дизельне та авіаційне паливо, мазут, поліпропілен, зріджений газ, комова сірка, дорожні і кровельні бітуми [5]
ПрАТ «Лисичанський склозавод «Пролетарій»	+ \ - (працює з перевами з 2012 р., зараз не працює)	Скляна	Загартоване скло (віконне, будівельне), дзеркала, скловироби, автомобільне і листове скло [9]
ВАТ «Лисичанська сода»	-	Хімічна	Кальцинована сода, харчова сода,

	(демонтовується з 2009 по 2012 рр.; з 2012 р. не існує)		крейда молота і подрібнена, миючі засоби, гашене вапно [8]
ВАТ «Лисичанський завод гумовотехнічних виробів»	– (підприємство поступово ліквідується)	Хімічна	Пластини технічні, шнури гумові, трубки вакуумні гумові, технічні тканини прогумовані, інше [3]
м. Рубіжне			
Рубіжанський казенний хімічний завод «Зоря»	+	Хімічна	Випуск різних видів ароматичних нітросполук, продукти основного органічного синтезу, промислові вибухові речовини, мінеральні солі [12]
ТОВ «Науково-виробниче підприємство «Зоря»	+	Хімічна	Продукція органічного синтезу, вибухові речовини й напівпродукти, ароматичні нітросполуки, вироби з полімерів, нестандартне обладнання [12]
ВАТ «Краситель»	+/- (з 2007 р. виробництво зупинене)	Хімічна	Анілінові барвники
ПрАТ «Рубіжанський картонно-тарний комбінат	+	Целюлозопаперова	Виробництво картону і тари з гофрокартону [6]
м. Кременна			
ДКХ «Кремінनावугілля» (шахта № 1 і «Східна»)	– (з 2000 р.)	Вугільна	Видобуток вугілля
м. Гірське			
ДКХ «Первомайськ-вугілля» (ДВАТ шахта «Гірська», Групова збагачувальна фабрика «Гірська»)	+	Вугільна	Видобуток і збагачення вугілля
м. Золоте			
ДКХ «Первомайськ-вугілля» (ДВАТ шахта «Золоте», ДВАТ шахта «Карбоніт», ДВАТ шахта «Первомайська»)	+	Вугільна	Видобуток вугілля
смт. Тошківка			
ДКХ «Первомайськ-вугілля» (ДВАТ шахта «Тошківська»)	?	Вугільна	Видобуток вугілля

Функціональна робота підприємства:

++ - працює з випуском основної продукції;

+ - працює з технологічними перервами або в режимі технічного обслуговування без випуску основної продукції;

+/- - не працює, але запуск підприємства можливий;
 -- - не працює (ліквідоване);
 ? - інформація відсутня.

В Рубіжному добре розвинені хімічна і целюлозо-паперова галузі промисловості. Підприємствами хімічної промисловості є Рубіжанський казенний хімічний завод «Зоря», основною продукцією якого є вибухівка, і ВАТ «Краситель», що був найбільшим виробником анілінових барвників у всьому колишньому Радянському Союзі. Підприємством целюлозо-паперової промисловості є ПрАТ «Рубіжанський картонно-тарний комбінат», що випускає картон і картонну тару (табл. 1) [10].

Про економічний стан підприємств міст-ядер свідчить такий показник, як обсяг реалізованої промислової продукції (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) без ПДВ та акцизу містами-ядрами агломерації в період 2010–2013 рр.
 (складено авторами за [7; 8; 10; 11])

Назва міста	Обсяг реалізованої промислової продукції			
	2010 р.		2013 р.	
	млрд. грн	у % до області	млрд. грн	у % до області
Севєродонецьк	4,61	6,4	5,91	8,7
Лисичанськ	14,52	20,3	0,56	0,8
Рубіжне	1,80	2,5	2,74	4,1

З табл. 2 видно, що:

1) в Севєродонецьку впродовж 2010–2012 рр. відбувався розвиток промисловості, про що свідчить зростання обсягу реалізованої продукції в 1,7 разів. В 2013 р. відбувся спад в промисловості через призупинення роботи найбільшого підприємства міста – ПрАТ «Севєродонецьке об'єднання «Азот»;

2) в Лисичанську впродовж 2010–2013 рр. відбувся катастрофічний спад промисловості. Загалом об'єми реалізованої промислової продукції за цей період зменшились майже **в 26 разів**. Все це відбулось за рахунок, по-перше, призупинення роботи найбільших промислових підприємств міста: Лисичанського НПЗ «ЛИНИК», ПрАТ «Лисичанський склозавод «Пролетарій», ТОВ «НВП «Лисичанський завод гумовотехнічних виробів»; по-друге, повної ліквідації ВАТ «Лисичанська сода», а також зменшення видобутку вугілля шахтами ДХК «Лисичанськвугілля»;

3) в Рубіжному впродовж 2010–2013 рр. відбувався розвиток промисловості, про що свідчить зростання обсягу реалізованої продукції в 1,5 рази.

Отже, основними галузями промислової спеціалізації Севєродонецько-Лисичанської агломерації є хімічна, нафтопереробна, вугільна і машинобудівна галузі. Всі міста-ядра агломерації є промисловими центрами, які разом формують Севєродонецько-Лисичанський промисловий вузол. Найважливішими проблемами промисловості залишаються недостатня кількість ефективно

працюючих підприємств, неповна забезпеченість необхідною сировиною, а також порівняно низька інвестиційна привабливість. Економічні проблеми пов'язані з обвальним скороченням у пострадянський період промислового потенціалу агломерації (особливо це стосується міста Лисичанськ).

За сучасних умов промисловий розвиток Сєверодонецько-Лисичанської агломерації ускладнений прифронтовим положенням (відстань від центрів агломерації до Первомайська – найближчого міста на неконтрольованій українською владою території – складає близько 40 км), розташуванням у зоні проведення антитерористичної операції (вони населені пункти агломерації входять до переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція [13]) і деякими технологічними проблемами. Унаслідок відмежування значної частини території Донбасу, яка зараз не контролюється українською владою, різкого скорочення зовнішньоекономічних зв'язків з Росією та зниження їх значення для держави, зменшився ринок збуту для підприємств агломерації. Великою проблемою, що не дозволяє запуснути на повну потужність ПрАТ «Сєверодонецьке об'єднання «Азот» (його було в черговий раз призупинено в 2014 р.), є недостатня кількість електроенергії, що виробляється електростанціями області (Луганською ТЕС і Сєверодонецькою ТЕЦ). З 2014 р. Луганська область функціонує у режимі «енергетичного острова», бо відокремлена від єдиної енергосистеми України. У зв'язку із зменшенням постачання газу з Росії, гостро постала проблема сировини для виготовлення азотних добрив.

Список використаних джерел: 1. Атлас Луганской области [Електронний ресурс] // Официальный сайт Николая Песоцкого. – Режим доступа: <http://pesotskiy.com.ua/2003/>; 2. Официальный сайт газеты «Мой город Северодонецк» [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://sever.lg.ua/2013-09-08-daesh-gorod-mendeleev/>; 3. Официальный сайт ОАО «Лисичанский завод РТИ» [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://lisguma.com.ua/>; 4. Официальный сайт ООО НПО «Северодонецкий Стеклопластик» [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.stekloplast.com.ua/>; 5. Официальный сайт ПрАТ «ЛИНИК» (Лисичанського нафтопереробного заводу) [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://file.liga.net/company/2178-lisichanskii_npz.html; 6. Официальный сайт Рубежанского картонно-тарного комбината [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rktk.com.ua/>; 7. Офіційний сайт Головного управління статистики у Луганській області [Електронний ресурс]. – Режим доступа: www.lg.ukrstat.gov.ua; 8. Офіційний сайт Лисичанської міськради [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://lis.gov.ua/>; 9. Офіційний сайт ПрАТ «Лисичанський скелозавод «Пролетарій» [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.proletary.ua/prod/Izdelia.html>; 10. Офіційний сайт Рубіжанської міськради [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://rmt.gov.ua/>; 11. Офіційний сайт Сєверодонецької міськради [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.sed-rada.gov.ua/>; 12. Офіційний сайт Укр-Пром [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukr-prom.com/firm>; 13. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2015 р. № 1275-р «Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція, та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України» [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=248689029>; 14. Северодонецк онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://sd.ua/impuls>

BROWNFIELD-ТЕРИТОРІЇ ІНДУСТРІАЛЬНОГО ТИПУ ВЕЛИКОГО МІСТА (НА ПРИКЛАДІ М. КИЄВА)

В умовах сьогодення досить складно уявити собі місто, як цілісний та структурний об'єкт, у якому не було б т. зв. «сірих поясів». Причина їх виникнення є досить природньою. Історично склалося, що території промислових поселень виникали разом із створенням великих індустриальних чи транспортних центрів або в районах видобутку мінеральних ресурсів. З плином часу, відбувалося розширення цих промислових поселень, при чому часто таким чином, що в майбутньому вони могли зайняти центральне місцеположення. Можна назвати цілий ряд міст як України, так і світу, де поряд з історичним центром сформувався «сірий пояс» зі старих промислових підприємств, які внаслідок зміни кон'юнктури ринку виявилися непотрібними та наразі припинили свою діяльність або працюють не на повну потужність [3].

На пострадянському просторі досить гостро стоїть проблема ефективного використання цих територій. У зарубіжній практиці містобудування досить поширеним явищем є класифікація міських територій на дві категорії: «*brownfield*» та «*greenfield*». Під терміном «*brownfield*» розуміють територію, яка раніше використовувалася для господарювання (зазвичай, покинуті або занедбані промислові об'єкти). Протилежним поняттям є «*greenfield*», що означає територію, які ніколи не використовувалися для міської забудови [5].

При вторинному використанні *brownfield*-територій індустриального типу треба мати на увазі, що їх екологічний стан може бути порушений у результаті промислової діяльності. Тому реалізація таких проектів потребує масштабних капіталовкладень, зокрема, у знесення наявних будівель та очищення території для подальшого її використання в промислових, туристсько-рекреаційних, житлових, офісних, торговельних, інноваційних та інших цілях. В той же час, перевагою *brownfield*-територій є наявність інженерної мережі (електрозабезпечення, опалення, водопостачання, водовідведення, дренаж, каналізація, газифікація, вентиляція тощо), а також певної виробничої інфраструктури (під'їзні шляхи, магістральні об'єкти, комунікаційна мережа, складське господарство, ремонтні цехи та ін.). Крім того, будівлі вже побудовані, тому витрати на їх введення в експлуатацію (як часові, так і фінансові) можуть бути значно зменшені (за умови сприятливого екологічного стану). До того ж у багатьох містах промислові ділянки розташовані в привабливих з точки зору комерційної нерухомості районах. Однак слід враховувати, що наявні інженерні мережі та виробнича інфраструктура можуть виявитися морально і фізично застарілими, відповідно, забудовнику доведеться інвестувати як у їх демонтаж, так і в прокладку нових мереж та об'єктів.

Звичайно, всі вище перераховані причини реновації сірих промислових зон не завжди схиляють інвестора вкладати свої кошти в уже забудовані території. Стається й так, що інвестори надають перевагу greenfield-територіям, які ніколи до цього не підлягали забудові. Основна причина полягає в тому, що новий об'єкт пропонує максимальну гнучкість при проектуванні та ефективність для задоволення потреб проекту. Нові об'єкти, як правило, набагато дешевші в обслуговуванні ніж ті, що вже використовувалися. Будівництво «з нуля» не вимагає екологічного очищення території.

Найбільшим промислово розвиненим містом України є Київ, що, однак, не позбавляє його проблеми покинутих та збанкрутілих підприємств, яких тут чи не найбільше, ніж у будь-якому з міст держави (не беручи до уваги зону проведення антитерористичної операції). Багатофункціональні підприємства розташовуються на дуже перспективних ділянках в центральних і прибережних районах Києва. Для самої столиці, як і для всіх великих міст світу, ця тема є надзвичайно актуальною, оскільки очевидно, що занедбані, часто екологічно забруднені території повинні бути використані для задоволення міських потреб.

Ключовою проблемою територіальної організації промислових та комунально-складських територій Києва є нераціональне використання промисловими підприємствами земельних ресурсів, наявність економічно неефективних для міста й екологічно шкідливих виробництв [1, с. 59].

Промисловий сектор економіки столиці формують близько 10 тис. підприємств, що розташовані в 20-ти промислових районах та в ряді невеликих промзон, а також підприємств, розміщених поза межами промрайонів (рис. 1).

Загальна площа промислових і комунально-складських територій міста становить 6912,3 га (з них на комунально-складські території припадає 3648 га). Близько половини з них мають застарілі й зношені основні виробничі фонди, продукція багатьох не користується попитом, приміщення здаються в оренду, значні території зайняті відходами й становлять екологічну небезпеку. Як результат, більшість підприємств потребують реструктуризації, перепрофілювання, забезпечення санітарного та екологічного оздоровлення середовища, більш ефективного використання територій, суттєвого поліпшення архітектурної та естетичної якості забудови [1, с. 59].

Згідно з новим Генеральним планом Києва [1], в найближче десятиліття в результаті реорганізації площа, яку займатимуть промислові утворення, за рахунок підвищення ефективності використання земельних ділянок та виробничих фондів, використання підземного простору, зменшиться до 5382,1 га, тобто на 1530,2 га (рис. 1). На території, що звільниться, планується:

1) створення нових промислових зон на вільних територіях промрайону «Троєщина», промзони «Осокорки» та по вул. Пономарьова біля с. Коцюбинське (інноваційний парк «BIONIC Hill») загальною площею 411,8 га;

2) формування інноваційних та технологічних парків, створення індустріальних парків та в перспективі – кластерних об'єднань на територіях промрайонів «Нивки», «Дніпровський», «Троєщина», «Подільсько-Куренівський», «Позняки», в районі с. Коцюбинське (інноваційний парк «BIONIC Hill») та інших загальною площею 331,7 га (рис. 2);

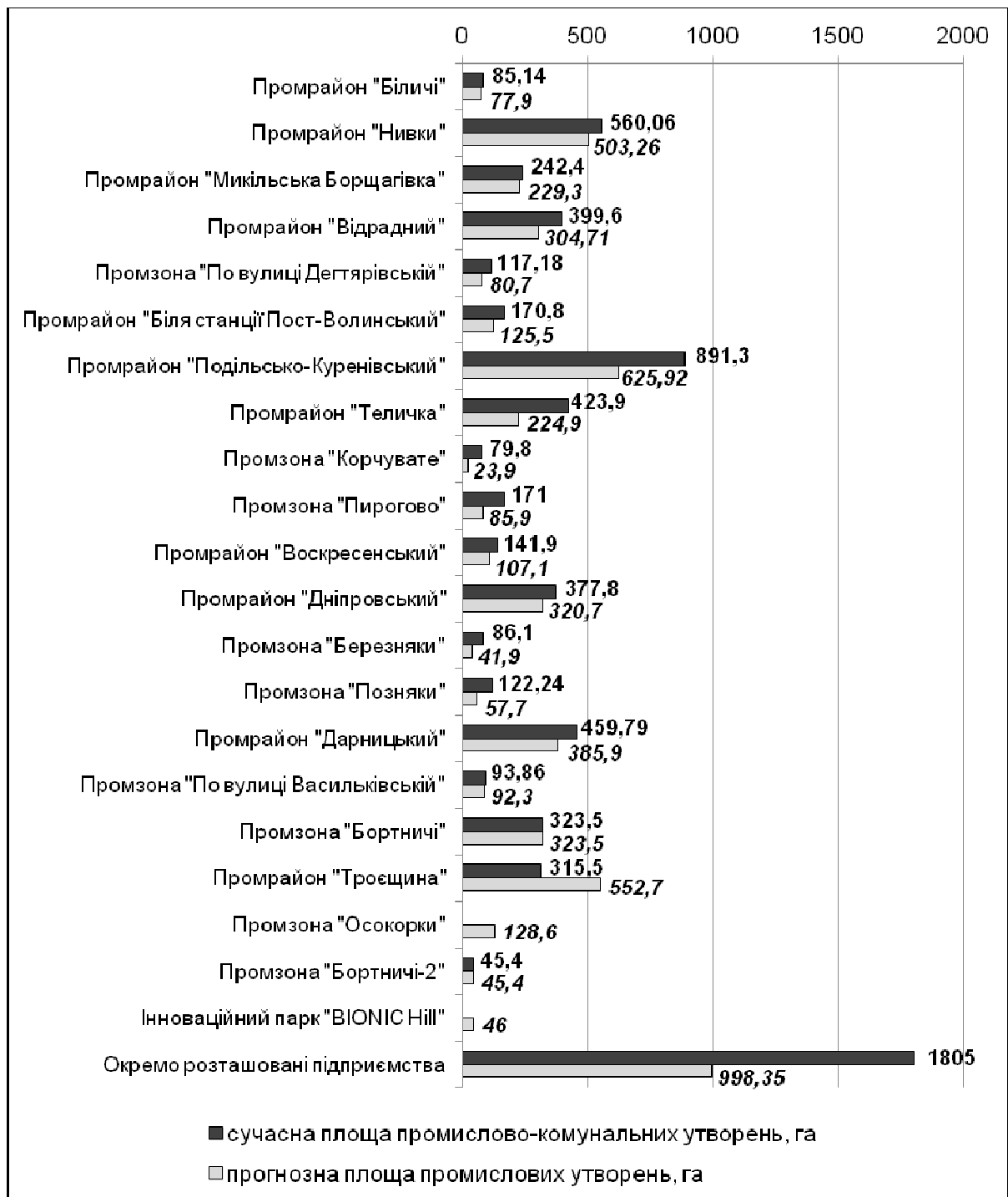

Рис. 1. Сучасна та прогнозна площа промислових утворень м. Києва
(побудовано авторами за [1, с. 62-64])

3) перепрофілювання частини виробничих територій площею 1942 га для громадської багатофункціональної, житлової багатоквартирної забудови, озеленення та інженерно-транспортної інфраструктури у промрайонах «Подільсько-Куренівський», «Микільська Борщагівка», «Нивки», «Теличка», «Пирогово», «Корчувате», «Дніпровський», «Дарницький», «Воскресенський», «Троєщина» та інших;

4) реконструкція та переоснащення промислових підприємств, у т.ч. деградованих, що розміщені в центральній частині міста, на сельбищних та

ландшафтно-рекреаційних територіях та забруднюють навколишнє природне середовище і негативно впливають на здоров'я (табл. 1). У разі не впровадження заходів з мінімізації шкідливих викидів планується зміна функціонального призначення ділянок цих підприємств під громадську та житлову забудову, озеленення та паркінги;

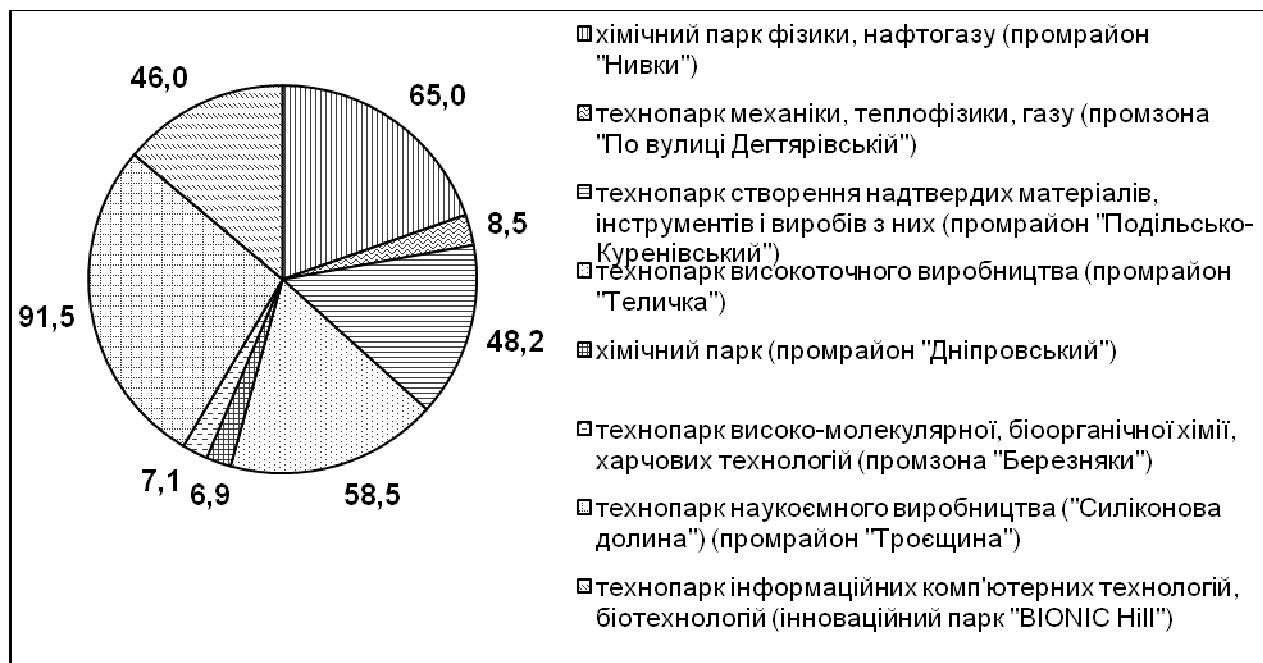

Рис. 2. Структура промислових площ Києва, на яких створено або планується створити інноваційні, технологічні та індустриальні парки, кластерні об'єднання (побудовано авторами за [1, с. 62-64])

5) реструктуризація із зміною функціонального призначення для відродження природного комплексу частини територій промислових підприємств площею 49,7 га у прибережних смугах акваторії Дніпра в промрайонах «Теличка» і «Подільсько-Куренівському», а також для озеленення санітарно-захисних зон – 49,2 га;

6) визначення у промрайонах «Троєщина» (біля ТЕЦ-6) та «Михайлівська Борщагівка» місць для розміщення стаціонарних та мобільних установок асфальтобетонних заводів нового покоління з повністю автоматизованим безвідходним екологічно безпечним технологічним циклом для забезпечення потреб будівельної бази м. Києва;

7) розвиток транспортної інфраструктури міста за рахунок використання частини промислових територій в Оболонському, Подільському, Деснянському та Дарницькому районах для будівництва нових електродепо, магістралей та реконструкції існуючих вулиць загальною площею 140 га;

8) будівництво баз для постачання продуктів харчування в навчально-виховні заклади на лівобережжі в Дарницькому районі, на правобережжі в Солом'янському районі [1, с. 60-61].

Приклади *brownfield*-територій індустріального типу м. Києва

(складено авторами за [1; 2])

Назва підприємства та фактична адреса	Галузь промисловості в минулому (продукція) та рік закриття чи призупинення роботи	Використання приміщення
ПАТ «Електроприлад», вул. Глибочицька, 17	приладобудування; 2014 р.	надання приміщень в оренду
ЗАТ «Київський м'ясопереробний завод», м. Вишневе, вул. Промислова, 9,	харчова; з 2010 р. порушена справа про банкрутство	виставлений на продаж
ПуАТ «Будшляхмаш», вул. Дегтярівська, 21	виробництво будівельної та дорожньої техніки; підприємство військово-промислового комплексу; 2016 р.	будівля заводу управління здається в оренду телеканалу «112 Україна».
Корпус ПАТ «Київмедпрепарат», вул. Саксаганського, 139	виробництво антибактеріальних препаратів, 2016 р.	корпус закрили на ремонт, який не був завершений.
Дарницький м'ясокомбінат, вул. Зрошувальна, 5	харчова; станом на початок 2016 р. м'ясокомбінат продукцію не виробляє.	більшість споруд знаходиться в аварійному стані (частину з них поступово зносять). Також на території працює декілька орендарів
Молокозавод «Галактон», вул. Марини Раскової, 4	харчова; в 2010 р. працював всього на 20 %, з 2016 р. підприємство не функціонує	на місці заводу планується побудувати другу чергу ЖК «Галактика». Всі споруди підлягають знесенню.
ДНВП «Електромаш», вул. Кільцева дорога, 4	виробництво обчислювальної техніки, 2015 р.	підприємство вже давно не є цілісним майновим комплексом. На територію підприємства здійснюється вільний доступ, більшість цехів та складських приміщень вже відчуженні і там розташовуються торгові центри «Ельдорадо», «Ашан», будується фітнес клуб із басейном. Своє цільове призначення підприємство втратило давно і також невідомо яка земельна ділянка фактично належить підприємству. Більшість землі, яка перебувала у підприємства на праві постійного користування передана керівництвом підприємства через сільську раду Петропавлівської Борщагівки у власність і оренду приватним особам. Майно не використовується, що призвело до його

		неналежного стану.
Цехи заводу «Київтрактородеталь» ім. Лепсе, бульвар І. Лепсе, 16	випуск запасних запчастин для тракторів іноземних марок, 2015 р.	покинуті 6 взаємопов'язаних цехів у північній частині заводу, практично весь метал звідти вивезено. Ряд приміщень використовують орендарі. Наприкінці 2016 р. на заводі сталася велика пожежа
ПАТ «Київський завод реле та автоматики», бульвар І. Лепсе, 6	розробка і виробництво систем візуального інформування, реле частоти, низьковольтної апаратури, реле контролю фаз, реле часу, систем автоматичного управління та медичної техніки; з 2014 р. розпочата справа про банкрутство	у 2014 р. значна частина заводу була зайнята орендарями, а головний цех, сховище і кілька прилеглих будівель залишилися занедбаними. У 2015 р. в головному цеху розпочата реконструкція під майбутню забудову офісами та комерційною нерухомістю
ЗАТ «Пивзавод на Подолі», вул. Кирилівська, 41	харчова; був побудований ще наприкінці ХІХ ст.; у 2014 р. завод був визнаний банкрутом і почався його демонтаж.	представлений 2-ма великими цехами (один з яких має великі старовинні підвали) і декількома підсобними будівлями; не використовується. Будівлі у занедбаному стані. В 2016 р. кияни подали петицію про створення на базі пивзаводу Музею пива України, перетворивши броварню на культурний арт-простір. Броварня заводу Ріхерга – найдавніша виробнича споруда пивоварного заводу України, вона є архітектурною пам'яткою та яскравим взірцем промислового будівництва другої половини ХІХ ст.
ТОВ «Завод солодових екстрактів», вул. Кирилівська, 35	харчова; був побудований ще наприкінці ХІХ ст.; 2006 р.	в 2011р. будівлі виставлені на продаж. Станом на 2015 р. включає занедбаний центральний цех з нечисленними залишками обладнання і невеликими підвалами, а також декілька підсобних будівель поруч; не використовується.
ВАТ «Київський мотоциклетний завод», вул. Сім'ї Хохлових, 8	машинобудування; станом на початок 2016 р. на заводі працював тільки фірмовий магазин, верстатне обладнання було частково демонтовано	більшість цехів заводу були здані в оренду приватним компаніям. Адміністративна будівля, механічний, гальванічний та ще 5 цехів знаходяться в занедбаному стані. Стан занедбаних будівель аварійний, а зданих в оренду – придатний для експлуатації.
Пивзавод № 1, просп. 40-річчя Жовтня, 8	харчова; у 2003 р. виробництво на заводі було зупинено, а в 2009 р. підприємство було визнано банкрутом.	завод складається з трьох великих цехів і декілька дрібних. Половина площ знаходиться під орендою.
Київський хлібокомбінат № 1и(АТ «Київхліб»),	харчова; створений у 1976 р. на базі Київського хлібозаводу № 1 та Київського хлібозаводу	об'єкт являє собою 3 невеликі будівлі. Усередині розташовувався цех, лабораторія, приміщення для робітників, склад ГО, баня. Під будівлями є підвали.

вул. Анрі Барбюса 39\2	№ 5; 2006 р.	Завод розкрадений, обладнання майже не збереглося; не використовується.
Хлібокомбінат № 2 (АТ «Київхліб»), вул. Щекавицька, 55	харчова; виник у 1976 р. на базі Київського хлібозаводу № 2 та Київського хлібозаводу № 7; 2013 р.	виставлений на продаж земельної ділянки.
Цегельний завод на Подолі, вул. Кирилівська, 35	промисловість будівельних матеріалів; був побудований ще наприкінці ХІХ ст.	в 2011 р. на заводі сталася пожежа. Станом на 2014 р. складається з десятка виробничих та адміністративних будівель, збереглася частина печей для випалу цегли; не використовується.
Київський ремонтний завод «Ремдизель», вул. Електриків, 28	підприємство військово-промислового комплексу; з 2011 р. визнаний банкрутом	споруди підприємства частково демонтовані; не використовується.
Друкарня Центрального друкованого органу Міністерства оборони України, вул. Мельникова, 24	поліграфічна; покинута в середині 2000-х років і майже повністю розграбована.	станом на 2013 р. у будівлі збереглися залишки друкарського устаткування, документи і фотографії. На території є також пара невеликих господарських будівель; не використовується.
Друкарня «Преса України», просп. Перемоги, 50	поліграфічна; у кінці 2000-х років територія підприємства була викуплена і виробництво зупинилося.	на початку 2013 р. розпочалася ліквідація друкарні для будівництва торговельно-офісного центру.
Завод «Червоний екскаватор» (ЗАТ «АТЕК»), просп. Перемоги, 83	будівництво екскаваторів; з 2012 р. розпочалася справа про банкрутство підприємства	з 2014 р. став полігоном для тренувань добровольців з окремого загону спеціального призначення – полку «Азов». На 2016 р. все обладнання вивезено або розкрадено. Деякі споруди демонтують.
Недобудований асфальтовий (за іншим варіантом, сміттєспалювальний) завод на Троєщині, вул. Пухівська, 3	будівництво було розпочато незадовго до розпаду СРСР, а потім заморожено.	територія абсолютно не охороняється. Місце популярне серед страйкболістів, пейнтболістів та ін.

Поки єдиним прикладом ефективного перевтілення промислової зони в житловий квартал можна назвати проект «Комфорт Таун», зведений на місці колишнього заводу «Вулкан».

Реалізація проектів редевелопменту промислових територій є важливим та перманентним завданням для будь-якої країни чи великого міста. Промислові території, на яких не функціонує виробництво, з покинутих, екологічно шкідливих ділянок можуть перетворюватися на корисні для міста площі. Розвиток подібних проектів потребує суттєвої підтримки з боку влади і має здійснюватися на державному рівні (у формі преференцій для девелоперів чи потенційних інвесторів).

Список використаних джерел: 1. Генеральний план розвитку м. Києва та його приміської зони до 2025 року (проект) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Департаменту містобудування та архітектури Київської міської державної адміністрації. – Режим доступу: <http://kga.gov.ua/generalnij-plan/genplan2025>; 2. Перелік покинутих промислових об'єктів міста Києва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://urban3p.ru/category/factories/?page=2&country_id=2; 3. Оттенки «серого пояса»: о развитии промышленных зон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stroyimpuls.ru/sgh/2016-sgh/165-may-2016/118212>; 4. Офіційний сайт Управління з охорони навколишнього середовища США [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epa.gov/brownfields/brownfield-overview-and-definition>; 5. What is the difference between a green field and a brown field investment? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.investopedia.com/ask/answers/043015/what-difference-between-green-field-and-brown-field-investment.asp>

S.O. Owoeye

sopiensofgod@gmail.com

V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine

MODERN ISSUES OF REGIONAL DEVELOPMENT

When we understand the modern issues of regional development, it will be quite easy to develop sound policy and planning for a nation's growth. Much of any regional development comprises rural and remote areas that are vast and sparsely populated, yet these regions create significant wealth for most developed nations. This creates a unique situation where decision making for considerable numbers of the people is made in concentrated areas far removed from where issues arise, and policy decisions and programs may be implemented. Yet for one-third of a population living outside major urban areas, the impact of centrally made decisions can have significant implications for social, economic and environmental factors affecting the communities with flow on effects across the nation. Regional communities are also often more aware of potential unintended consequences of policy decisions at the implementation stage, increasing the importance of regional consultation. Concern for the lack of coherent and integrated policy processes relating to regional development has existed for some time. There is also recognition that regions can and do deliver growth and greater prosperity for significant development. For instance, in 2009, regional Australia contributed 62 per cent of Australia's export income largely through mining and agriculture (Reserve Bank of Australia, 2010). Yet there are few opportunities for regional practitioners, business operators and government to come together to identify and discuss regional issues, or to develop and drive policy that will foster and develop regional areas in parallel to the development of cities. What Defines Regional development? In many respects the interests and aspirations of regional development are not dissimilar to the rest of the country. Whilst cities and communities are often defined by size or similarity of interests, regional development is more often defined in terms of its qualities. Regional development is characterised

by scale, substantial economic and landscape diversity and disparate communities with either an absence of common alliances or the absence of mechanisms to marshal their commonalities. It is therefore hard for regions to develop the critical mass or cohesive voice to have an impact on the national agenda. None-the-less there are some aberrant observations to be made about some regions. Further characteristics unique to regional development making it vulnerable to the changes and challenges affecting sustainability and economic growth which may impact upon policy and planning include:

- The sudden and severe impacts of the global financial crisis on the world's economies and its consequential impacts on existing land use and economic activities including minerals and energy, agricultural and manufacturing industries;
- Climate change and associated impacts on water and energy availability and usage; agricultural practices; and, the impacts of government mitigation strategies;
- Social impacts associated with effects on employment availability, location and population mobility;
- Increasing contestability and conflict over land use. These trends raise a range of significant policy and planning issues at national, regional and local community levels that impact on the sustainable economic development of regions.

Identifying the Research Issues - The First Phase Identifying and understanding the nature and extent of the range of issues above, is of critical importance in developing policy and plans for the future. Identifying a process to collect, collate and synthesise a range of views on current issues for regional development is the hub of this discourse. The objective is to consult widely with a range of experts from a community including government organizations who are involved in the implementation and planning of policy issues affecting regional development. Also of importance is the inclusion of the views of business leaders and officials from nonprofit organizations. This approach is based on action research and should include an integration of expert opinion, broad community consultation and reflection. In doing so, perceptions could be clarified and refocused providing greater understanding and a depth of insight into the issues faced by rural communities. In the first phase, experts from academia, government and business with interests and experience in regional policy should be consulted to develop a list of issues that have been identified as being important to regional development. In this situation, there's absolute need for experts. The advantage of using experts is that it can access deep levels of knowledge and enable the exploration of complex and intertwined subjects that cross disciplinary boundaries.

National Issues covers a wider range, with less attention on local minuscule issues. Now, in this situation, the challenge then is to ensure national, state and local policy frameworks and programs are put in place that: act to enable benefits to arise equally; address anticipated growth issues including providing and housing a skilled workforce, social and financial infrastructure; and, account for the often cyclical shifts in the economy. At a Regional Level, the global economic downturn will test the resilience of local economies through declines in the economic capacity of individuals, business and the government's ability to respond to the service demands resulting from declines in income. The extent of the regional impacts will depend on

three aspects of the regional economy. The first factor relates to the distribution of wealth, debt and investment. The second factor is the diversity of the regional economic base and the third factor is the flexibility and depth of the workforce capacity. The geographical distribution of resources and populations in a developed country with its highly urbanised coastal fringe and large tracts of sparsely settled, resource-rich interior creates a unique set of policy and planning conundrums in terms of:

- Equitable and accessible service delivery to all members of the community;
- Appropriate governance arrangements that efficiently and effectively maximise resource usage;
- Provision of infrastructure (transport, water, energy and telecommunications) in a timely manner;
- Appropriate labour force planning regarding education, training and flexible life long skill development; Ensuring all communities have equal opportunities to benefit from economic growth now and in the future;
- Identifying and developing sustainable, diverse business and employment opportunities for people in remote communities;
- Appropriate land and marine resource management. The responsibility to act on these issues lies therefore with not just local key policy and program decision makers within elected government but also with the business community, the non-government sector and local communities including Indigenous and environmental groups.

Community Issues- in most cases, local communities experience very different impacts from both the economic crisis and climate change. Some communities experience major disruption and upheaval whilst others become protected from many immediate impacts. Likewise, within communities, individuals may have experienced significant impacts whilst others have not. The impacts may have been made more severe if there was limited ability to influence outcomes. However these realities must not overshadow the knowledge that entrepreneurship can be fostered; leadership and community engagement facilitated; regional pride nurtured and opportunities seized. Essential to moving forward is a vision for growth.

References: 1. Australian Bureau of Statistics (2011). *Regional Population Growth, RemoteFocus: Revitalising Remote Australia*, September Accessed 22/8/11 Grisham, T., (2009). 2. 'The delphi technique: a method for testing complex and multifaceted topics', *International Journal of Managing Projects in Business*, vol. 2, no. 1, pp. 112-30. Glover, J., and Tennant, S., (2003). 3. *Remote Areas Statistical Geography in Australia: Working Paper Series No. 9. Public Health Information Development Unit, Adelaide.* Hillery, G.A., (1955). 'Definitions of community: areas of agreement', *Rural Sociology*, 20, pp. 111-24.

СЕКЦІЯ 3 ГЕОДЕМОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 911.3

Д.В. Венгрин

dasha.vengrin@yandex.ru

Науковий керівник – канд. геогр. наук., доц. К.Ю. Сегіда

Харківський національний університет В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

УРБАНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

У сучасному динамічному світі поширюються тенденції до збільшення чисельності населення міст, що спричиняє тиск на будь-яку систему міста. Просторова впорядкованість і організація урбанізаційних форм змінюються в часі, а отже, потребують відповідних досліджень. Рівень урбанізації – показник частки міського населення певної території. Середній рівень урбанізації в Україні у 2016 році склав 59,5% (натомість 20 років тому цей показник склав 57,5%). За регіонами він коливається від 37 % у Закарпатській області до 84 % у Дніпропетровській області (рис. 1).

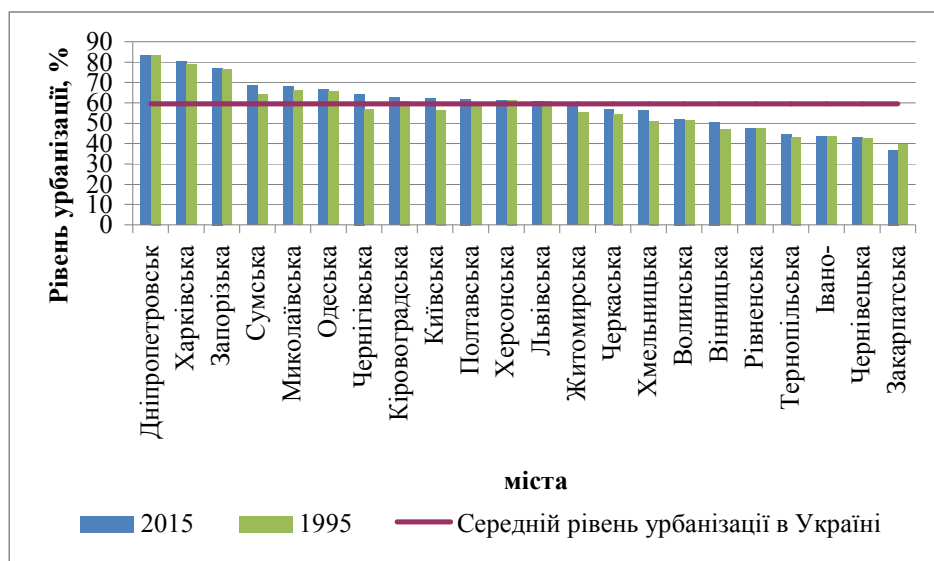

Рис. 1. Розподіл регіонів України за рівнем урбанізації на 2016 рік та порівняння із 1995 роком без урахування тимчасово окупованих територій (побудовано за даними [4])

Як бачимо найвищий рівень урбанізації в таких областях як Дніпропетровська, Харківська, Запорізька. Це можна пояснити розвитком кожного регіону. Саме в них зосереджені культури, освітні, трудові центри України. Рівень урбанізації нижче середнього показника спостерігається в регіонах Західної України. Більшість мешканців їздять на заробітки закордон і формально залишаються жити у своїх селищах. Не має тяжіння до великих мегаполісів, як в Центральній та Східній Україні, тому кількість міського

населення залишається стабільною.

Для аналізу динаміки процесу урбанізації та чисельності міського населення було побудовано відповідні графіки для всіх областей України (за період 1995-2016 рр.). Проаналізувавши всі графіки областей України за рівнем урбанізації, можна судити про процеси урбанізації та їх динаміку. Дослідивши співвідношення кількості міського населення до загальної чисельності населення та їх узагальнену динаміку у всіх областях України можна виділити наступні групи розвитку урбанізації (таблиця 1).

Як бачимо в Україні представлені не усі групи. Найбільш чисельною є група, де чисельність населення зменшується, а рівень урбанізації зростає. До неї належить Сумська, Житомирська, Миколаївська, Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська, Чернігівська, Полтавська області. Переважна більшість населення – це люди працездатного та пенсійного віку. Тому чисельність населення зменшується. Рівень урбанізації у регіонах високий понад 60 %. Це можна пояснити формуванням великих промислових центрів у містах.

Таблиця 1.

Групування областей України* за рівнем урбанізації
(побудовано автором за даними [4])

Рівень урбанізації	Збільшується	Стабільний	Зменшується
Міське населення			
Збільшується	Київська, Волинська, Івано-Франківська області		
Стабільне	Херсонська, Львівська, Черкаська, Тернопільська, Хмельницька, Вінницька, Харківська області	Закарпатська область	
Зменшується	Житомирська, Миколаївська, Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська, Чернігівська, Сумська, Полтавська області		Рівненська, Одеська області

*без урахування тимчасово окупованих територій

Наступна група зі збільшенням рівня урбанізації та стабільною чисельністю міського населення. До неї належать Херсонська, Львівська, Черкаська, Тернопільська, Хмельницька, Вінницька, Харківська області. Такий розподіл можна пояснити скупченням міського населення в переважно одному центрі (місті), в якому зосереджені робочі місця, освітні заклади і т.д. Оскільки демографічні процеси в регіонах є стабільними, рівень міського населення не змінюється.

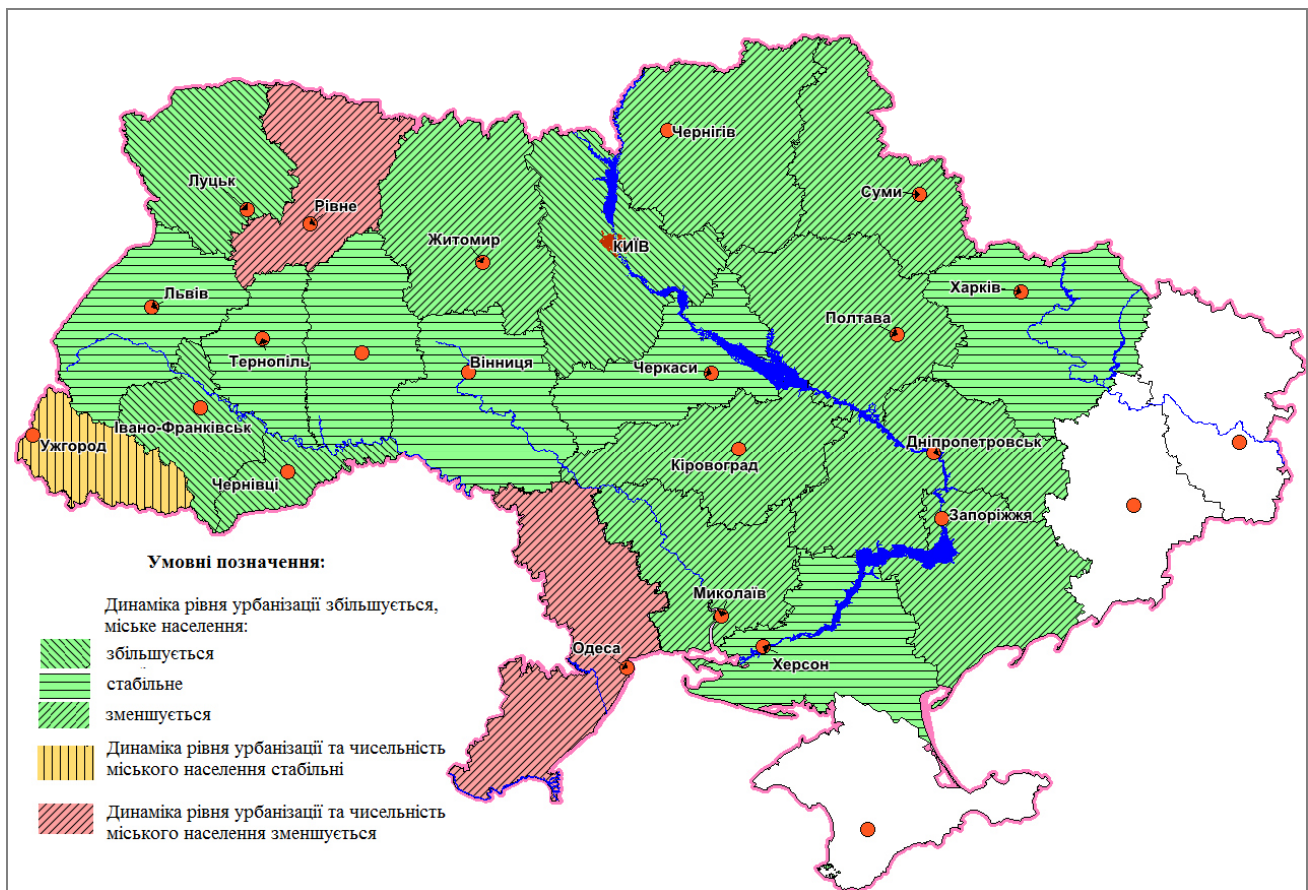

Рис. 2. Групування областей України за рівнем урбанізації без урахування тимчасово окупованих територій (побудовано за даними таблиці 1)

Київській, Волинській, Івано-Франківській областям характерне зростання кількості міського населення та рівня урбанізації. В цих областях відбувається збільшення чисельності міського населення за рахунок переселення сільського населення в малі, середні та великі міста. Розселення відбувається рівномірно, не має перевантаження, тому рівень урбанізації становить від 44 до 62 %.

Чисельність міського населення і рівень урбанізації залишається стабільним в Закарпатській області. Саме в ній чисельність населення зростає, внаслідок природного руху. Проте таке явище характерне як сільській так і міській місцевості, тому рівень урбанізації становить 37 % протягом досліджуваного періоду.

Рівненська та Одеська області характеризуються зменшенням чисельності міського населення і рівнем урбанізації. Для них характерний додатний природний приріст, це пояснюється позитивними тенденціями демографічного процесу в сільській місцевості. Рівень урбанізації становить 47%.

Протягом років незалежності Україні рівень урбанізації зростає, так у 2016 році він дорівнює 59,5%. При цьому співвідношення між сільським і міським населенням залишається сталим. Крім того, почала зменшуватися кількість населення в найбільших містах. Підводячи підсумок, відзначимо, що переважання в системі розселення одного міста, де сконцентрована основна частина міського населення, є негативним чинником розвитком системи в цілому, тому що єдине велике місто з домінуючою роллю є причиною

консервування «центр – периферійної» моделі просторового розвитку регіону. Результати даного дослідження дадуть змогу контролювати процеси урбанізації в кожному регіоні України та проводити різні адміністративні заходи для уникнення їх.

Список використаних джерел: 1. Голюков А.П. Вступ до економічної та соціальної географії / А.П. Голюков, Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко – К.: Либідь, 1997.– 320 с. 2. Мезенцев К. Тестування моделі диференціальної урбанізації в країні / К. Мезенцев, О. Гаврилюк // Збірник наукових праць. – Київ, 2015. – Вип. 73. – С. 15-26. 3. Сегіда К.Ю. Групування областей України за правилом «ранг-розмір» / К.Ю. Сегіда, Д.В. Венгрин // Актуальні проблеми країнознавчої науки: матеріали III Міжнар. наук. практи. Інтернет-конференції (м. Луцьк, 15-16 грудня 2015 р.), 292 с. – С. 116-121. 4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

УДК 911.3

Ковач О.Д.

sashakovach.ak@gmail.com

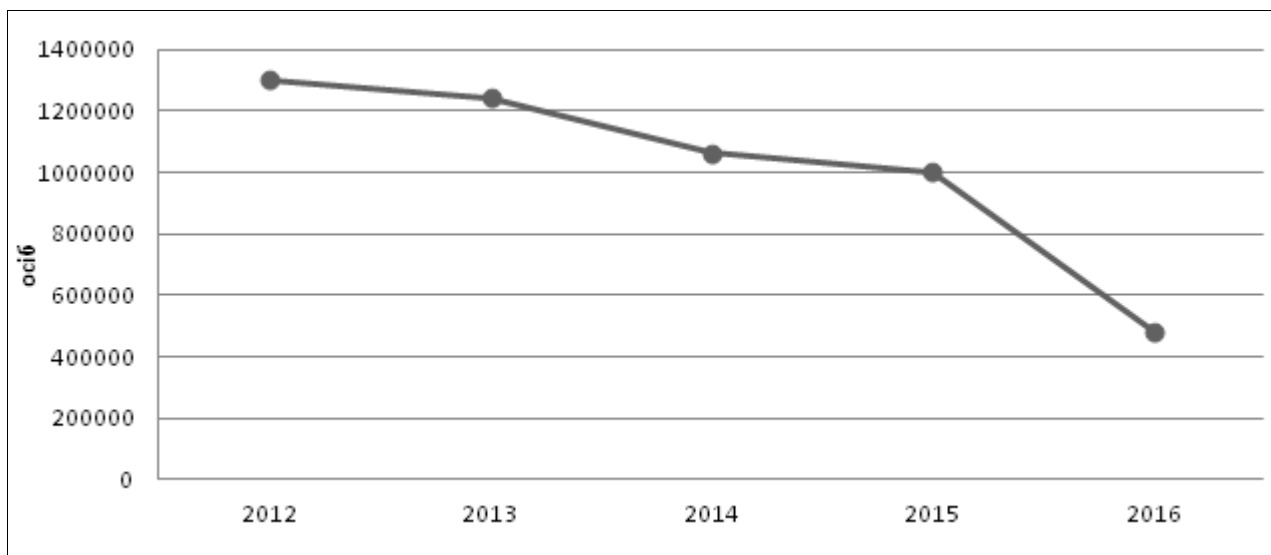
*Науковий керівник – канд. геогр. наук, ст. викладач І.М. Барило
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна*

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНІХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Сучасна суспільно-політична, економічна ситуація в Україні, наявність тимчасово окупованих та анексованих регіонів стимулюють збільшення кількості внутрішніх переміщень населення та обсягів внутрішньої міграції в регіонах України. Збільшення внутрішньої міграції, зокрема вимушеної, створює проблему соціальної адаптації мігрантів в новому регіоні, проблеми житла, нестачу робочих місця тощо. Внутрішня міграція є важливою складовою економічного та соціального розвитку регіонів та країни в цілому. Вона не впливає на чисельність та склад населення держави, проте спричиняє зміни в його розселенні, кількісному та якісному складі, характеризує регіональні соціально-економічні відмінності, а також взаємопов'язана з процесами урбанізації, депопуляції тощо.

Внутрішня міграція населення, як правило, є природною реакцією на негативні зміни в соціально-економічному житті суспільства, особливо в період структурних перетворень держави [1]. За даними аналізу міграційних процесів, які щорічно здійснює Державна служба статистики України, загальний обсяг зареєстрованих міграційних переміщень в країні, які охоплюють всіх мігрантів незалежно від напрямків їх пересування та типів поселення, у 2012-2016 рр. складав 61,8 тис. осіб та 10,6 тис. осіб відповідно [4]. Розподіл мігрантів за потоками свідчить про те, що в Україні домінують внутрішньорегіональні переміщення людей, досягаючи понад 90 % від загального міграційного обороту. Частка зовнішньої міграції становила в 2012-2016 рр., відповідно 5 % та 7 % [4].

Показник внутрішньоміграційного обороту в період 2012-2016 рр. скоротився майже в 3 рази (з 1299,7 тис. осіб до 482,2 тис. осіб відповідно) (рис. 1). У внутрішніх міграціях переважають переміщення за напрямом «місто-село». Сільське населення скорочується внаслідок впливу молоді в міста, що, як наслідок, прискорює його старіння.

*Рис. 1. Динаміка внутрішньоміграційного обороту за період 2012-2016 рр.
(побудовано автором за даними [4])*

З 2014 р. численні внутрішні переселення в Україні, спричинені анексією Криму та воєнними діями на Донбасі, мають вимушений характер. За інформацією Міжвідомчого координаційного штабу з питань соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб (ВПО), станом на 2016 р. з даних територій до інших регіонів України переміщено 1029,6 тис. осіб, у тому числі у тому числі з Донецької та Луганської областей 1007,1 тис. осіб та Автономної Республіки Крим і міста Севастополь 22,5 тис. осіб [2].

Найбільше з них розміщено у Луганській (275 тис. осіб), Харківській (191 тис. осіб), Донецькій (120 тис. осіб), Дніпропетровській (81 тис. осіб), Запорізькій (69 тис. осіб), Київській (51 тис. осіб) областях та у м. Києві (39 тис. осіб). Найменша кількість розселених у Тернопільській (2,5 тис. осіб), Чернівецькій (3 тис. осіб), Рівненській (3 тис. осіб), Закарпатській (4 тис. осіб), Івано-Франківській (4 тис. осіб) та Волинській (5 тис. осіб) областях [2, 3].

Зменшення внутрішньоміграційного обороту України, з одного боку, є досить позитивною тенденцією, але в деяких областях України цей показник навпаки збільшується в останні роки. Така ситуація спостерігається у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Київській, Луганській, Львівській, Харківській, Хмельницькій областях та м. Київ. Зменшення міграційного обороту відбувається у всіх інших областях та АР Крим (для АР Крим дані за 2012 та 2013 роки). У 2016 р. найвищі показники міграційного приросту спостерігалися в Київській області та місті Київ (10,8 тис. осіб та 10,7 тис. осіб відповідно). Також позитивний міграційний приріст мають Львівська (4,7 тис. осіб), Одеська (3 тис. осіб), Сумська (0,9 тис. осіб) та Івано-

Франківська (28 осіб) області. Найвищі показники міграційного скорочення характерні для Вінницької (-2,5 тис. осіб), Волинської (-2,5 тис. осіб), Дніпропетровської (-2,5 тис. осіб) та Донецької областей (-2,1 тис. осіб) (рис. 2).

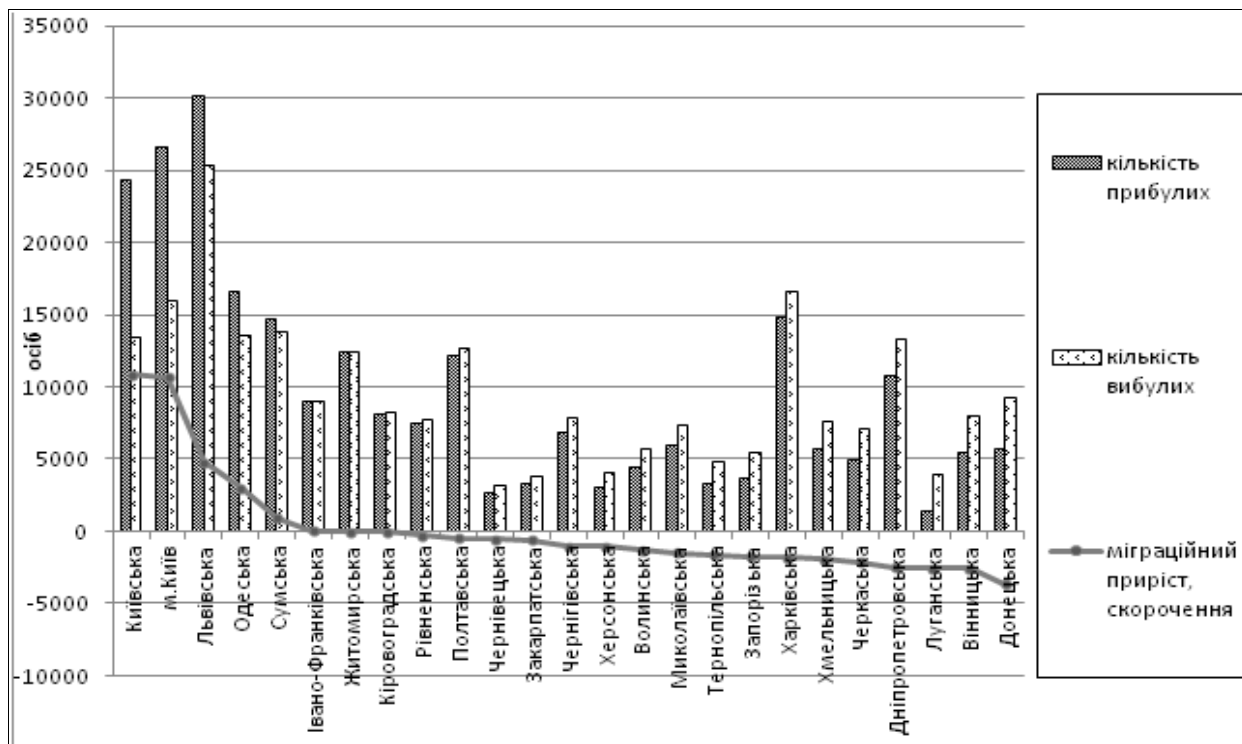

Рис. 2. Територіальна структура внутрішньої міграції України за регіонами у 2016 р. (побудовано автором за даними [4])

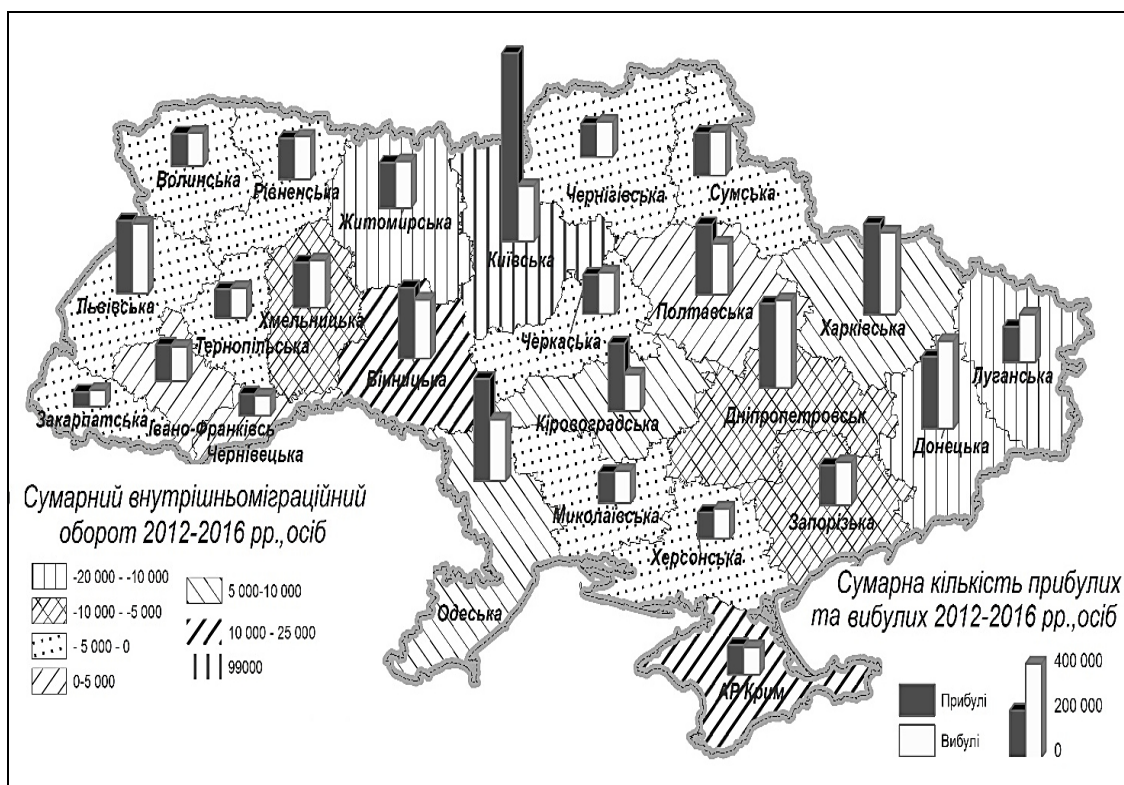

Рис. 4. Внутрішня міграція в Україні за регіонами за період 2012-2016 рр. (побудовано автором за даними [4])

Щодо міграційного обороту, то найвищі позитивні показники за 2012-2016 рр. мають: Київ та Київська область майже 90 тисяч осіб, Вінницька (21,6 тис. осіб), Одеська (9,1 тис. осіб), Харківська (7,9 тис. осіб), Кіровоградська (6,7 тис. осіб), Полтавська (4,2 тис. осіб), Херсонська (3,5 тис. осіб) та Івано-Франківська (1,6 тис. осіб). Всі інші області України мають від'ємний показник міграційного приросту, найбільший відтік мігрантів відбувається з Донецької (-19,1 тис. осіб), Луганської (-16,4 тис. осіб) та Житомирської області (-13,9 тис. осіб) (рис. 3).

Отже, внутрішньодержавна міграція залишається на сьогодні основною формою територіальної мобільності населення України. Не зважаючи на скорочення чисельності переселень для постійного проживання, які фіксуються статистично, значною є маятникова міграція в міста та індустріальні центри, набула поширення внутрішня трудова міграція та внутрішні вимушені переселення населення у зв'язку з анексією Криму та воєнними діями на Донбасі.

Список використаних джерел: 1. Западнюк С.О. Міграції населення України: передумови, динаміка та наслідки розвитку / Наук. ред. Л.Г. Руденко. – К.: Академперіодика, 2011. 2. Міграція в Україні: Факти і цифри [Електронний ресурс – Режим доступу: http://iom.org.ua/ua/pdf/Facts&Figures_b5_ua_f.pdf] 3. Міграційний профіль України 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dmsu.gov.ua/images/files>. 4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 911.3

Л.А. Павленко

pavlenkolina25@gmail.com

*Науковий керівник – канд. геогр. наук, ст. викладач І.М. Барило
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Міграція населення – соціально-економічне явище і територіальне переміщення людей, яке тісно пов'язане зі зміною соціально-економічної структури, розміщенням продуктивних сил, ростом соціальної та трудової мобільності населення, геополітичної ситуації в країні чи регіоні.

Найбільш актуальною та найгострішою проблемою на сьогодні є різке збільшення міграційних процесів в Європейському Союзі (ЄС). За даними Євростату, за 2015 р. до країн ЄС прибуло понад 350 тис. осіб, здебільшого нелегальних мігрантів з країн Близького Сходу та Африки. Однією з причин виникнення такої проблеми, можна вважати військово-політичні та громадські збройні конфлікти, що спостерігаються на території Африки та Близького Сходу. По-перше, це військово-політичний конфлікт в Сирії, загострення стосунків Саудівської Аравії та Ірану, а також збройний конфлікт Гамбії та

Сенегалу. Іншою причиною масової міграції до країн ЄС є низький соціально-економічно рівень розвитку країн, якість життя, економічна та соціальна нестабільність, безробіття, голод, високий рівень захворюваності тощо [1].

Найпоширенішим маршрутом для нелегальної міграції з країн Близького Сходу та Африки до ЄС є Середземне море. У 2015 р. через Середземне море до країн ЄС прибуло 1015,1 тис. осіб [4]. Середземноморський міграційний коридор умовно можна поділити на три напрямки (рис. 1):

- 1) Західно-Середземноморський коридор;
- 2) Центрально-Середземноморський;
- 3) Східно-Середземноморський коридор.

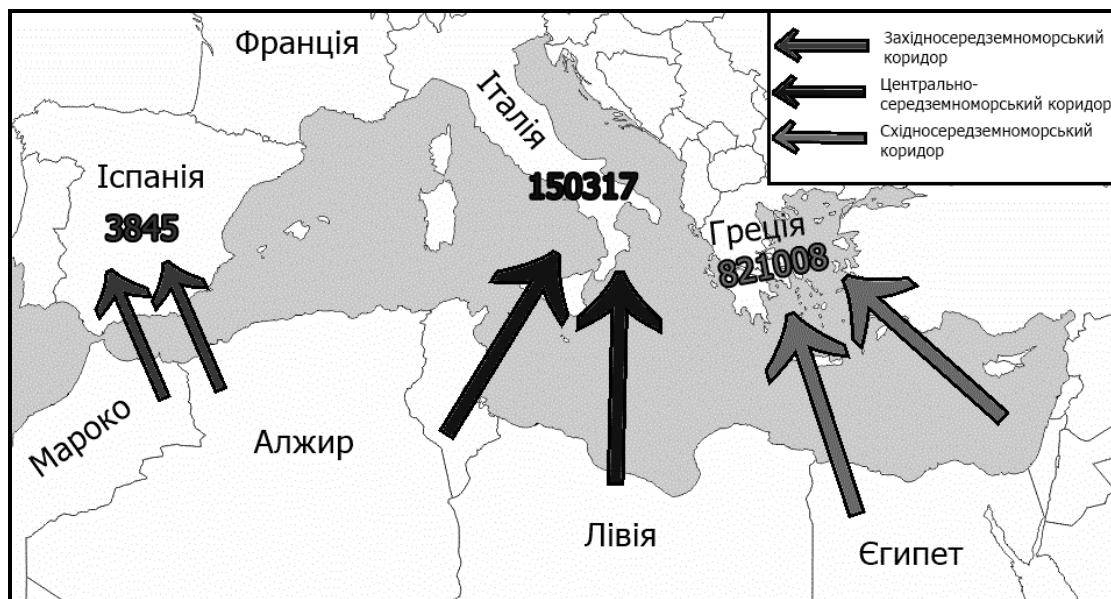

Рис. 1. Основні міграційні напрямки та коридори з країн Близького Сходу та Африки до країн ЄС (побудовано за даними [2])

Західно-Середземноморський коридор характеризується незначною кількістю нелегальної міграції, що прямує зі східної частини Африки до Марокко та Алжиру, а вже з цих країн, перетинаючи Середземне море, – до Іспанії. За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), у 2015 р. цим шляхом до Іспанії потрапило 3,8 тис. мігрантів.

Центрально-Середземноморським коридором користується переважна кількість біженців з країн центральної та східної Африки (найбільше з Нігерії, Еритреї та Сомалі), а також Лівії, прямує до Апеннінського півострова та його прилеглих островів. За даними МОМ, у 2015 р. до Італії цим шляхом дісталася 150,3 тис. осіб. Даний напрямок вважається найнебезпечнішим, оскільки, перетинаючи Середземне море, велика кількість мігрантів гине через шторми чи через те, що збивається з курсу. Лише за 2015 р. на даному напрямку загинуло 2,8 тис. осіб [2].

Східно-Середземноморський коридор є найпопулярнішим та найпростішим шляхом для біженців. Він проходить через Туреччину та Грецію, а також досить безпечний та дешевий. Цим маршрутом переважно користуються мігранти з країн Близького Сходу (Сирії, Іраку, Йорданії).

Діставшись до Греції, основна частина біженців прямує через Сербію, Македонію до Угорщини, Німеччини та Швеції.

Лідером за кількістю прийнятих біженців у 2015 р. стала Німеччина, але найбільше заяв на політичний притулок отримує Угорщина. Намагаючись зупинити потік біженців, наприкінці 2015 р. уряд Угорщини видав наказ про закриття кордону з Хорватією. Пізніше кордон закрила Швеція, отримавши 1,7 тис. заяв, у розрахунку на 100 тис. громадян держави.

Рис. 2. Країни ЄС за кількістю міграційних заяв з країн Близького Сходу та Африки на політичний притулок (побудовано за даними [3])

Найбільша кількість мігрантів та біженців з країн Близького Сходу та Африки зафіксована у Греції, Італії, Угорщині. Спричинено це, в першу чергу, лібералізацією законодавства в даних країнах щодо міграційних процесів та територіальною близькістю із конфліктними регіонами. У 2015 р. ЄС було затвердив розподіл 160 тис. мігрантів з території Італії та Греції до інших країн ЄС. Згідно з цим положенням, країни, що беруть участь у перерозподілі біженців, отримують разову виплату в сумі 6 тис. євро на утримання кожного переселенця.

Отже, сучасні міграційні тенденції в країнах ЄС характеризуються збільшенням мігрантів, в тому числі нелегальних мігрантів та біженців, з країн Близького Сходу та Африки, що спричинено військово-політичними та збройними конфліктами на їх територіях. Крім того, такі міграційні тенденції викликають загальну та політичну напругу в суспільстві європейських країн, міжкультурні та міжрелігійні суперечки, збільшують рівень терористичної загрози. Тому на сьогоднішні це питання є досить актуальним та потребує подальших та більш глибоких досліджень.

Список використаних джерел: 1. Гасанов Р.М. Міграційна криза в Європі: причини, наслідки, перспективи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.scienceforum.ru/2016/1834/23426>. 2. Небезпечні міграційні шляхи біженців [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.unhcr.org/news/press/2017/2/58b458654/refugees-migrants-face-heightened-risks-trying-reach-europe-unhcr-report.html>. 3. Статистика заяв для надання політичного притулку [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics. 4. Office for National statistics [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ons.gov.uk/ons/rel/npp/national-population-projections/2014-based-projections/rpt-5-migration-assumptions.html>

УДК 911.3

О.О. Паталашка

a_patalashka@ukr.net

Науковий керівник – канд. геогр. наук, доц. К.Ю. Сегіда

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

ЗАСАДИ ПРОСТОРОВОГО АНАЛІЗУ ГЕОДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ У РЕГІОНІ

За досить невеликий проміжок часу в географії з'явилась велика кількість напрямків досліджень та відгалужень від географічних дисциплін. Одним із таких стала суспільна географія, в межах якої виділилась досліджувана нами складова – демографія. Головним завданням суспільної географії є вивчення можливостей взаємодії трьох складових: «населення-природи-господарства». Оскільки «населення» є найбільш динамічною структурною одиницею в даному поєднанні, вчені почали досліджувати явища та процеси, що відбуваються з населенням, більш поглиблено. Це стало поштовхом для виділення науки, яка має назву «демографія», це наука, що досліджує процеси відтворення населення. Територія, яку охоплює дослідження, може бути як глобального рівня так і локального. До процесів, що характеризують відтворення населення належать: 1) природні – характеризуються процесами народжуваності та смертності (дають показник природного приросту); 2) механічні – проходять під впливом просторового переміщення населення (демонструє міграційний обороту в межах певної території).

Важливим є чітке окреслення рамок між поняттями «геодемографія» та «демографією». Геодемографія – дисципліна, що займається вивченням взаємозв'язків між географічним положенням і демографічними характеристиками населення; дисципліна, яка забезпечує комплексне вивчення регіональних особливостей демографічних процесів в їх обумовленості як внутрішніми (демографічними), так і зовнішніми (економічними, розселенськими, соціальними, екологічними, політичними) факторами [4]. Завдання геодемографії, на відміну від демографії, полягає у поясненні причин та просторової зміни перебігу процесу. Тобто «геодемографія» є більш широким поняттям, адже включає не лише визначення стану демографічних показників, а й процеси, що могли стати поштовхом для їх зміни.

І ще одна методологічна особливість геодемографії, яка істотно відрізняє її становить її предметну новизну: теоретичним стрижнем геодемографічних досліджень виступає геодемографічний процес. Геодемографія розглядає демографічний розвиток не лише як поступову зміну геодемографічних ситуацій, але і як безперервний рух, як геодемографічний процес (рис. 1) [5].

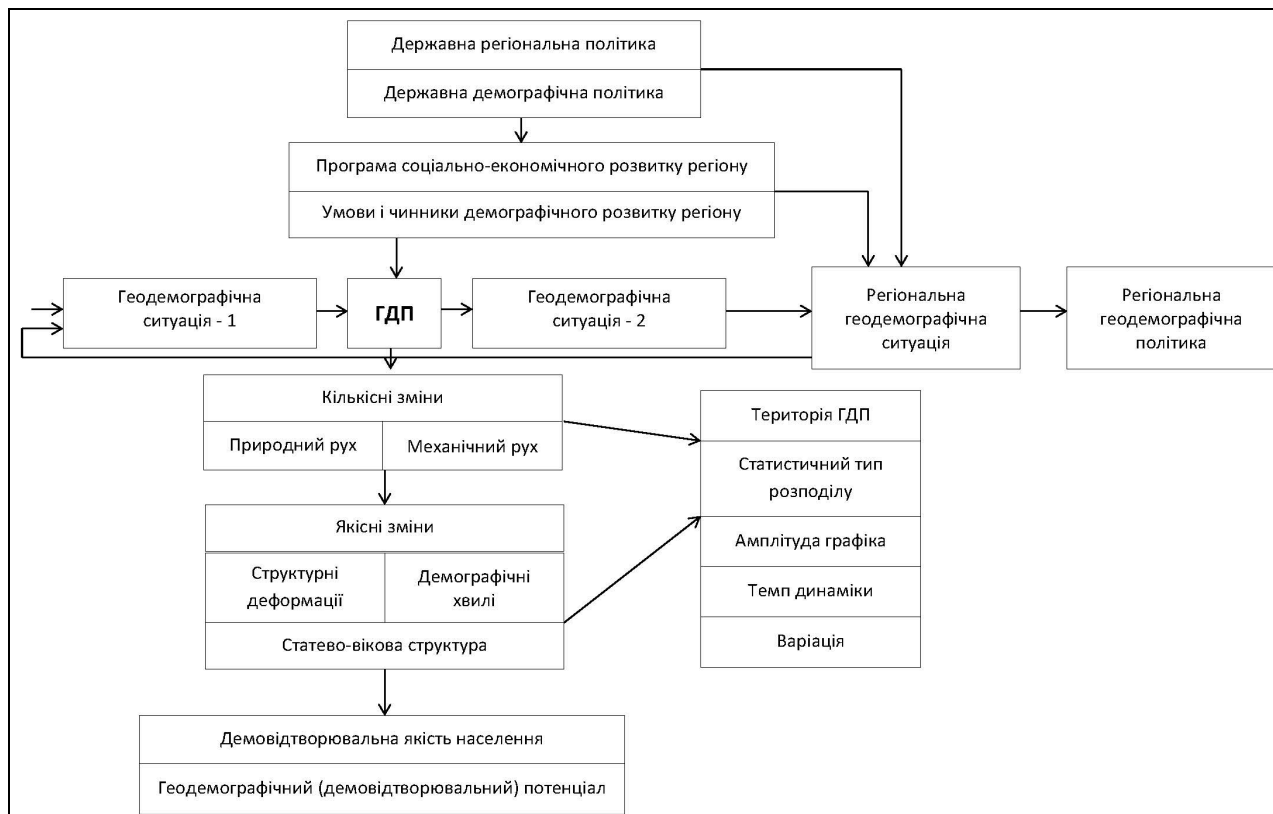

Рис. 1. Загальна методологічна схема досліджень регіональних геодемографічних процесів (ГДП) [5]

У геодемографії можна виділити напрями вивчення:

- теорія, опис факторів (економічних, політичних, соціальних та інших) про призводять до руху населення;
- збір первинних даних (інформація отримується із переписів населення, статистичних збірників, державних установ та інше)
- аналіз геодемографічних процесів (проводиться на основі проведення маніпуляцій з даними, їх подальшої обробки та візуалізації; у результаті постає загальна картина перебігу процесу, на основі якої робитимуться прогнози та плани проведення демографічної політики).

Існує безліч методологічних засад для вивчення і характеристики процесів, що відбуваються з населенням. Застосування просторового аналізу викликане необхідністю в процесі дослідження перш за все виявляти територіальний характер розподілу демографічних явищ, що в свою чергу дає можливість, на основі такої роботи, не тільки у загальному плані характеризувати картину розподілу того, чи іншого явища або процесу, а й впливати на формування заходів демографічної політики.

До найважливіших проблем, що допомагає розглянути просторовий аналіз, на регіональному рівні, належать: 1) процеси відтворення населення (вирішуються можливі заходи по підняттю рівня народжуваності, підвищенню рівня якості життя, зниження показника смертності); 2) процеси механічного руху населення (розробка програм, стосовно підвищення міграційної привабливості окремих регіоні, щоб розвантажити перенаселенні території).

Особливістю використання просторового аналізу є те, що він забезпечує можливість керування досліджуваними геодемографічними процесами. Управління відбувається на основі виявлення діючих чи перспективних зв'язків між елементами (явищами) процесу [2,3].

Виділимо основні завдання при застосуванні просторового аналізу для моделювання геодемографічної ситуації окремої території (таблиця 1).

Таблиця 1

Основні завдання при застосуванні просторового аналізу для моделювання геодемографічної ситуації окремої території

	Завдання	Зміст
1.	Всі дослідження об'єднуються однією загальною метою: глобальне розуміння процесу перебігу явища	На регіональному рівні це проявляється як визначення рівня життєдіяльності населення та його загального стану, збір та перегляд головних кількісних та якісних характеристик
2.	Визначення єдності протікання процесу	Для аналізу і характеристики демографічної ситуації чи окремого компонента, цей етап є визначним, він полягає у співставленні загального стану демографічної ситуації на глобальному рівні (країни в цілому), та на рівні окремої, досліджуваної, території (економічного району чи областей, що входять до його складу)
3.	Побудова ієрархії дослідження	Порівняння процесів від глобального до регіонального. Окрім цього, встановлення ієрархічності зв'язків та факторів впливу на причини та подальші напрямки руху населення.
4.	Встановлення функціональності	Властивості і параметри, що дозволяють населенню змінювати власну структуру, як кількісну так і якісну.
5.	Визначення рівня гнучкості	Розуміння якими є реакції населення, як системи, на виникаючі процеси природного руху та механічного. Є необхідним для оцінки рівня адекватності реакції на майбутні заходи [1]
6.	Дослідження невизначеності	Характерною рисою населення є динамічність, і прогнозування можливих реакцій, не може бути однотайним. На основі просторового аналізу може розробляти паралельно декілька ідей регулювання процесу. На практиці це дає швидку орієнтацію демографічної політики, та заходів, що вона передбачає.

В кінцевому результаті, як підсумок дослідження, просторовий аналіз дає змогу проаналізувати повну картину перебігу природного чи механічного руху населення, та створити проекти важелів впливу вказаних процесів. Реалізація

просторового аналізу на прикладі конкретних регіонів планується висвітлити в наступних дослідженнях.

Список використаних джерел: 1. Кустовська О. В. Демографічний розвиток регіону (статистичний аналіз і моделювання) / О.В. Кустовська. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 326 с. 2. Немець К. А. Просторовий аналіз у суспільній географії: нові підходи, методи, моделі: Монографія / К. А. Немець, Л. М. Немець. Харків: РВВ ХНУ, 2013. – 189 с. 3. Немець Л. М. Демографічний розвиток Харківського регіону: монографія / Л. М. Немець, К. Ю Сегіда, К. А. Немець. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 200 с. 4. Федоров, Г. М. Об актуальных направлениях геодемографических исследований в России / Г. М. Федоров // Балтийский регион. – Калининград, 2014. - 2014, № 2 [20]. - С. 5. Яворська В.В. Регіональні геодемографічні процеси в Україні: монографія / В.В. Яворська. – Кам'янець-Подільський: Аксіома. 2013. – 384 с.

УДК 314.86

І.В. Попов, А.В. Мазурова

igorpopov1998@gmail.com, a.v.mazurova@ukr.net

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

ДО ПИТАННЯ ПЕРЕНАСЕЛЕННЯ ІЗРАЇЛЮ

Актуальність. В сучасний час населення світу постійно збільшується. За статистичними даними в 2017 році населення світу збільшується на 248 тис. чоловік на добу. Брак території створює додаткові проблеми перенаселення країн світу. Середня щільність населення по світу становить 55 чол/км² [2]. В багатьох країнах щільність населення перевищує середню в багато разів. Переважно проблему перенаселення пов'язують з недостатньою площею території для певної держави, надлишком населення по відношенню до засобів існування або надлишком населення по відношенню до попиту на робочу силу.

Однією з держав, перед якою стоїть проблема перенаселення є Ізраїль. Аналіз демографічної ситуації в країні та загалом проблеми перенаселення дасть змогу визначити оптимальні шляхи її вирішення.

Метою даної роботи є аналіз динаміки кількості населення в Ізраїлі та загалом проблеми перенаселення.

Більшість юристів та самого населення Ізраїлю вважають, що територія, на якій проживає народ, – не є головною частиною в формування нації, посиляючись на історичний досвід. Після закріплення визначеної території за Ізраїлем у 1948 р., перед країною постало питання браку території, водних ресурсів та постійних військових конфліктів.

Провівши аналіз динаміки кількості населення Ізраїлю з 1960 по 2015 рр., можна зазначити, що спостерігається стрімка постійна тенденція до збільшення кількості населення (рис. 1). Протягом досліджуваного періоду приріст населення збільшувався з кожним роком і досяг 2% в 2015 році.

У порівнянні з іншими країнами світу, Ізраїль займає 97 місце за кількістю населення (8,299 млн. чол.) та 148 місце за розміром території (22072 км²). Актуальність питання перенаселення збільшується з ростом населення та його

потреб, при умовах життя в субтропічному поясі та малих сільськогосподарських територіях (через наявність пустелі та гір) зменшується простір для життєдіяльності населення. Пропорційно до населення Ізраїлю зменшується запаси прісної води.

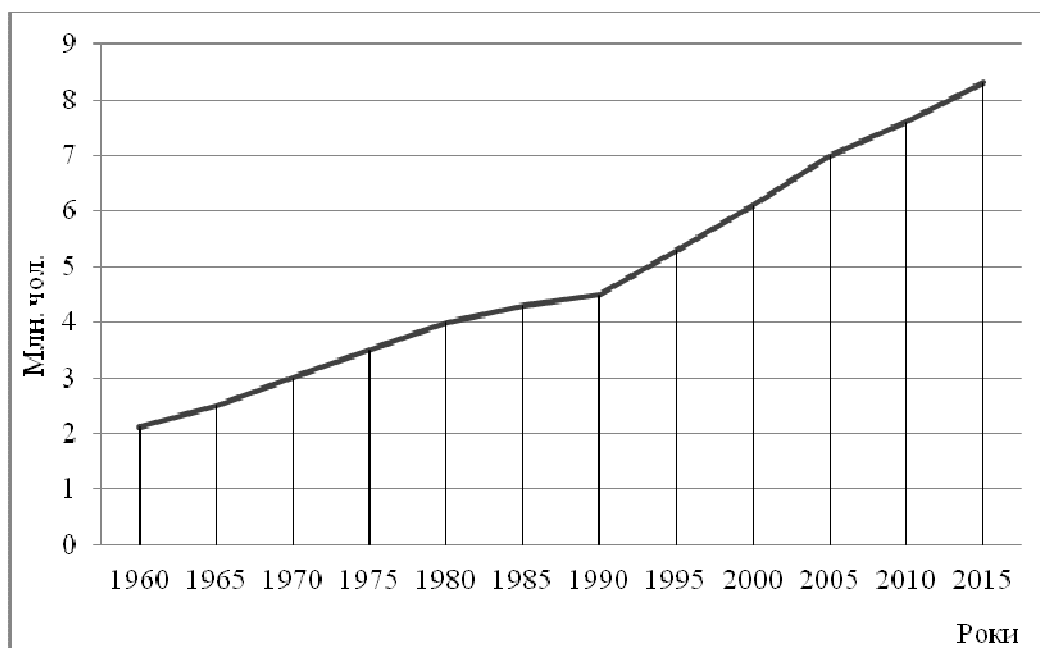

Рис. 1. Динаміка кількості населення Ізраїлю в період з 1960-2015 рр. (побудовано за даними [1])

Проаналізувавши дані стосовно росту та динаміки кількості населення, можна прийти до висновку, що при великій тривалості життя (становить в середньому 82,27 роки), при відносно великій відтворюваності населення (18,48 ‰), невисокому відсотку смертності (5,15 ‰), великій кількості репатріантів та біженців [3], отримуємо постійний приріст населення кожного року.

Натомість територія не збільшується і з'являється дефіцит ресурсів, особливо запасів прісної води. Ще одним негативним фактором можна вважати постійний військовий конфлікт, який не дає змогу вільно переміщуватись за межі країни (материкова частина) чи будувати вигідні економічні відносини з сусідніми країнами, що призводить до ефекту блокади. Це все зумовлює поглиблення проблем і потребу у швидкому вирішенні цих питань.

Провівши аналіз демографічної ситуації в Ізраїлі було визначено основні та супутні проблеми пов'язані з його перенаселенням та шляхи їх вирішення (табл. 1). Враховуючи демографічну ситуацію і вектор її розвитку, можна зробити висновок, що головною проблемою є перенаселення та мала територія з малим запасом прісної води. Ізраїль є сучасною і розвиненою країною, яка використовує сонячні батареї, різні системи для економії води, електроенергії, як в виробництві так і в побуті, проте цього мало для суттєвих змін.

Ця країна існує відносно мало часу і немає гострої потреби у використанні новітніх чи радикальних методів для вирішення цих проблем, але треба брати приклад з країн зі схожою ситуацією, які успішно долають їх. Прикладом

вирішення питання території є Нідерланди, які будують намівні острови для збільшення площі і її подальшому використанні. Питання запасів води є набагато важливішим і більш актуальним на ближче майбутнє. Оскільки пошук нових джерел води на території Ізраїлю майже не можливий на даному рівні розвитку, виходом є імпорту з інших країн чи більш перспективний, який дасть більшу незалежність від імпорту способ – опріснення морської води за допомогою нових технологій, які не так широко використовуються в наш час. Невеликою популярністю такі системи користуються через високу собівартість. Сукупність цих технологій дасть змогу отримати всі необхідні ресурси для подальшого розвитку країни Ізраїль, що призведе до зменшення витрат та до незалежності від імпорту.

Таблиця 1

Основні та супутні проблеми, пов'язані з перенаселенням в Ізраїлі, та шляхи їх вирішення

Проблеми	Шляхи вирішення
<ul style="list-style-type: none"> • Відносно стрімке зростання кількості населення. • Повернення великої кількості репатріантів. • Мала площа території. • Нестача прісної води. • Постійні військові конфлікти. 	<ul style="list-style-type: none"> • Створення обмежень для отримання громадянства країни. • Використання сучасних методів збільшення території держави (намівні острови, багатоповерхові будівлі, підземні комплекси). • Налагодження мирного діалогу з сусідніми державами.

Підводячи підсумки, можна зробити висновок, що країна Ізраїль є на межі перенаселення і кризи водних запасів. Але, якщо будуть враховані запропоновані методи вирішення проблем, то можливе їх поступове вирішення.

Список використаних джерел: 1. *Мировой атлас данных. Израиль* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://knoema.ru/atlas/Israel> 2. *Население Земли* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://countrymeters.info/ru/World> 3. *Население Израиля* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://countrymeters.info/ru/Israel>

ФАКТОРНЫЙ АНАЛИЗ РАССЕЛЕНИЯ МИГРАНТОВ В СЕЛЬСКИХ РАЙОНАХ СТАВРОПОЛЬСКОГО КРАЯ

Необходимость проведения факторного анализа расселения мигрантов, особенно актуальна в рамках тех территорий, которые являются наиболее привлекательными для мигрантов. Это, в частности, Ставропольский край, где насчитывается более 120 народов, аккумулированные, в том числе, за счёт миграционного притока. Ставропольский край относится к регионам страны, имеющим положительное сальдо миграции в сельских районах. Современная ситуация немного изменила характер расселения мигрантов, но всё же миграционный прирост в сельских населённых пунктах достаточно высок.

Расселение в привлекательные для мигрантов районы имеет свои тенденции. Этнические миграционные процессы формируются вследствие территориальной памяти, уровня квалификации мигрантов, социального положения и экономической составляющей семей мигрантов. Наибольший миграционный прирост населения отмечается в западных и южных районах – Новоалександровский, Шпаковский, Георгиевский, Грачёвский, Предгорный и Курский районы. Все эти территории в силу исторического развития отличаются гетерогенным составом населения, культурой, традициями.

Факторный анализ расселения мигрантов проводился по трёхуровневой системе, в которой изучаются макро-, микро- и мезофакторы. Исследуя макрофакторы, нами учитывались экономическая ситуация, военные и межэтнические конфликты в стране исхода, социокультурная дистанция, вероисповедание. Применяя мезофакторы в исследовании, мы акцентировали внимание на отношении принимающего общества к мигрантам. Рассмотренные микрофакторы расселения мигрантов позволили сопоставить уровень социального статуса семей мигрантов и выбор района проживания мигрантами. Данные группы факторов анализировались по отношению к наиболее многочисленным и наиболее мигрирующим народам Ставрополья, таким как армяне, даргинцы, греки, цыгане.

Армяне – второй по численности народ края, по большей части городские жители, но около 38% проживают в сельских поселениях. Основные районы миграционного расселения народа «хай» – Шпаковский, Курский, Грачёвский районы [1].

Исследуя макрофакторы расселения, необходимо отметить, что уровень экономического и социального развития привлекательных для мигрантов районов – выше среднего. Это является причиной выбора районов мигрантами для улучшения своего экономического положения. Благоприятная демографическая ситуация, стабильное проживание, ввод нового жилья

способствуют адаптации и социализации мигрантов. Социокультурная дистанция не ярко выражена на основе вероисповедания армян, исповедующих христианство (миафизитская церковь близка к православию). Одним из важных мезофакторов расселения является отношение принимающего населения к мигрантам. По данным органов местного самоуправления Шпаковского района, межнациональные и этноконфессиональные отношения в муниципальных поселениях стабильные. Большинство коренных жителей сельских поселений сочувствуют семьям мигрантов и пытаются помочь в преодолении трудной жизненной ситуации. Процесс адаптации во многом зависит от уровня владения русским языком. Данный микрофактор является стабилизирующим для армянского населения, так как более 99% представителей народа, проживающих в сельских поселениях, владеют языком принимающего населения [2]. Общность культуры, религии, знание языка позволяют избегать трудностей в общении с жителями районов.

По причинам интенсивной миграции и естественного прироста населения, даргинцы являются третьим этносом по количеству проживающих людей в крае. Наиболее благоприятные территории расселения народа – Курский, Левокумский, Нефтекумский районы. В отличие от армян, даргинцы – сельские жители (85%). На макроуровне главным фактором миграции даргинцев является социально-экономические проблемы республики. Различия между культурой даргинцев, в образе жизни, взглядах, установках, системе ценностей и социальными установками принимающего населения формируют дальнюю социокультурную дистанцию. Что касается мезофакторов, дестабилизирующих адаптацию мигрантов, следует отметить нетерпимое отношение принимающего населения к мигрантам. Оно выражается в настороженности, отстранённости. Трудности в общении с коренным населением связаны с несформированными навыками владения русским языком. Эти факторы, наравне с различным вероисповеданием осложняют процесс социализации мигрантов, являясь определяющими при выборе района расселения.

Греческая ниша – четвёртая по численности населения Ставрополя. Преобладает сельское расселение. Представители греческого народа предпочитают селиться в Предгорном и Шпаковском районах.

Одним из важных факторов расселения греческого этноса считается территориальная память. Причины памяти и единства с крупнейшей диаспорой являются определяющими при выборе районов расселения мигрантов в крае. Общность вероисповедания нивелирует социокультурную дистанцию. Степень владения русским языком греческого народа в сельских поселениях очень высока – более 99% [2]. Этот показатель выше, чем уровень владения греками русским языком в городских населённых пунктах.

Расселение цыган ориентировано в сельские населённые пункты всех районов края, кроме восточных и северо-восточных. Основными территориями проживания цыган являются Георгиевский и Кировский районы. Макрофакторы расселения мигрантов способствуют стабилизирующей адаптации. Влияние мезофакторов и микрофакторов на успешную социализацию при расселении имеет уже отчётливый характер. Обострение на фоне межнациональных

предрассудков, не всегда объективное наделение русским этносом цыганского этноса негативными качествами, чрезмерная настойчивость и «панибратство» к русскому этносу представителей цыганского народа становятся причинами нетерпимого отношения принимающего населения к мигрантам. Такое положение усугубляется ценностями и нормами цыганской культуры, зачастую идущими вразрез с нормами другого этноса.

Корреляционная зависимость выбранных нами факторов базируется на социальном статусе семьи мигрантов. Чем выше статус, тем выше коммуникация между членами семьи на языке принимающего населения. Социальный статус семей армянского и греческого народов несколько выше статуса даргинского и цыганского народа. Армяне и греки заняты в сфере обслуживания, в то время как даргинцы имеют тяготение к сельскохозяйственным сферам деятельности. Степень адаптационных возможностей мигрантов зависит от образовательного уровня. Наибольший уровень образования наблюдается у представителей армянского этноса (0,5% - Процентное соотношение высчитано от общей численности населения соответствующей национальности (в возрасте от 15 лет) и не имеющих из них начального образования). Греки и даргинцы не имеют начального образования в процентном отношении 1,01% и 1,21% соответственно, а у цыган уровень образования очень низкий – 45 % представителей старше 15 возраста не имеют начального образования [2].

В завершении необходимо отметить, что все обозначенные нами факторы оказывают непосредственное влияние на этнодемографические процессы на Ставрополье. Усиление влияния социально-экономических и этнополитических факторов, характерно не только для Ставропольского края, но и в целом для России. Определённое влияние на миграционную ситуацию в регионах оказывает и иммиграционная политика России.

Список использованных источников: 1. Этнический атлас Ставропольского края / В.С. Белозёров, А.Н. Панин, Р.А. Приходько, В.В. Чихичин, А.А. Черкасов. – Ставрополь: ФОК-Юг, 2014. – 304 с.: ил. 2. Управление Федеральной службы государственной статистики по Ставропольскому краю, Карачаево-Черкесской Республике и Кабардино-Балкарской Республике
http://stavstat.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_ts/stavstat/ru/statistics/stavStat/population/

МИГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В США: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПРЕДПОСЫЛКИ

За свою историю США накопили огромный опыт регулирования миграционной политики. Вопросы, касающиеся миграции, являются одними из наиболее актуальных в современной действительности не только для США. Современный этап развития человечества характеризуется колоссальными, изменениями, вызванными процессами глобализации государств вызвали невиданные до этого перемещения населения [1].

Иммиграция в США является основным источником роста населения и культурных изменений на протяжении большей части истории США.

Изучение динамики числа легально прибывших в США мигрантов за период с 1981 по 2015 гг. (184 года) можно увидеть явную тенденцию к ежегодному их увеличению. Миграция в США имела два пика – с 1901 по 1910 гг. и с 2001 по 2015 гг. В период с 1930 г. по 1940 г. число мигрантов в США было невелико, что совпадает с периодом «Великой депрессии» и имеет экономические предпосылки.

За 225 лет, которые прошли с первой переписи населения в США (1790 г.) население страны увеличилось в 72 раза. США по-прежнему остается самой интересной страной для эмигрантов. Возможно поэтому США является развитой постиндустриальной державой, в которой естественный прирост населения пока еще сохраняется на положительном уровне [4].

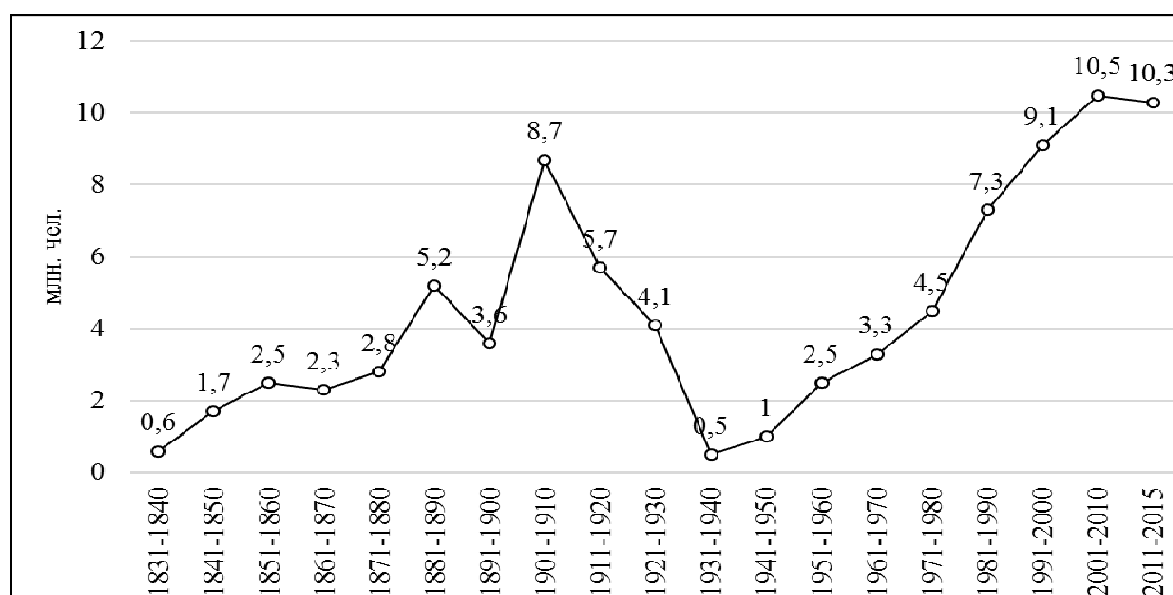

Рис. 1. Динамика числа легально прибывших в США мигрантов за период с 1981 по 2015 гг. (составлено по [2; 3])

На территории США выделяются 4 главных макрорайона страны, которые неоднократно изменялись по доле в общем населении страны.

Во второй половине XX века пропорции расселения в США распределялись так, что доли Среднего Запада и Северо-востока уменьшались, а вот доли Юга и в особенности Запада увеличивались.

При сравнении данных переписей населения 1980 гг. и 1990 гг. заметно, что за десятилетний период население Запада увеличилось более чем на 22%, Юга – более чем на 13%, в то же время как на Северо-востоке прирост населения составил всего около 4%, а на Среднем Западе вообще только полтора процента [4].

В первую очередь на такое перераспределение населения свое влияние оказали внешние миграции выходцев Латиноамериканских и Азиатских стран. Но в основе всех перемещений лежат внутренние миграции из «Снежного пояса» (примерно 2/3 всех штатов страны, расположенных в северной части) в (1/3 всех штатов страны и расположены на юге США). Вызвано такое перемещение сдвигом некоторых отраслей промышленности, таких как аэрокосмическая и электронная, которые представляют основные производительные силы, на Юг и Запад страны. А также причиной является тенденция переселения людей пенсионного возраста в штаты в связи с более привлекательными природно-климатическими условиями и меньшими ценами на землю. Ветку первенства в этом вопросе держит штат Невада, а именно Лас-Вегас, где за последние годы значительно возросла численность пожилых людей. Следующими в списке наиболее привлекательных для переселения мест идут Феникс в штате Аризона, Хьюстон и Остен в штате Техас, Денвер в штате Колорадо и Атланта в штате Джорджия. Следует отметить, что многие крупные и менее крупные города «Солнечного пояса» претендуют стать «городами пенсионеров» [4].

Рассмотрев данные перемещения населения можно сказать, что США по праву называют единственной страной в мире с такими высокими показателями мобильности населения. Ежегодно здесь около 17% ее жителей меняют место своего проживания, переезжая в другие города и штаты [4].

В 2015 г. гражданство США получили 1051031 человек, которые были в прошлом гражданами таких стран как: Мексика (15,6%); Индия (6,3%); Китай (7,3%); Филиппины (5,6%); Куба (5,4%). Наиболее популярными среди иммигрантов штатами в 2015 г. были: Калифорния (19,9%); Нью-Йорк (12,4%); Флорида (11,3%); Техас (9,5%); Нью-Джерси (4,7%) [4].

Как правило новые граждане США моложе коренных жителей штатов и сразу же становятся основой трудовых ресурсов страны.

Серьезные миграционные процессы в США, обусловленные историческими причинами, привели к очень большой дифференциации национального состава страны.

Принадлежность к той или иной национальности (этнической группе) в США определяется при проведении переписи населения, каждый человек сам называет свою национальность.

Наиболее многочисленными на сегодня в США этнические группы – это потомки немцев, африканских народов, ирландцев, англичан и мексиканцев (табл. 1).

Таблица 1

Численность этнических групп населения США, 2015 г. [5]

Этнические (национальные) группы	Процент населения США, относящегося к данной этнической группе, %	Численность населения США, относящегося к данной этнической группе, млн. чел.
Немцы	17%	50
Афроамериканцы	13%	40
Ирландцы	10%	31
Англичане	8%	25
Мексиканцы	7%	21
Итальянцы	5%	16
Французы	3,5%	11
Латиноамериканцы	3,1%	10
Поляки	2,9%	9
Шотландцы	1,6%	5
Голландцы	1,5%	4,5
Норвежцы	1,5%	4,5
Коренные американцы	1,3%	4,1
Шведы	1,3%	4
Пуэрториканцы	1,1%	3,5
Русские	0,9%	2,7
Китайцы	0,8%	2,5

Этническая группа «испаноязычный или латиноамериканец» – одна из самых быстрорастущих в США, как за счет все возрастающей иммиграции в США из стран Латинской Америки, так и за счет высоких темпов естественного прироста населения.

Список использованных источников: 1. Лукьянец А.С. Иммиграция в США: тенденции и подходы к регулированию. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук. – М., 2009. – 151 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/immigratsiya-v-ssha-tendentsii-i-podkhody-k-regulirovaniyu>.
 2. Филиппенко А.А. Проблемы иммиграционной политики США в период 1990-2015 гг. Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук. – М., 2015. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mgimo.ru/science/diss/filippenko-aa.php>.
 3. Immigration Statistics Fast Facts [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://edition.cnn.com/2016/11/06/us/immigration-statistics-fast-facts>.
 4. Особенности миграционного перемещения населения в регионах США [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.demoproblem.ru/migratsionnie-protsessi/osobennosti-migratsionnogo-peremescheniya-naseleniya-v-regionach-ssha>; Этнический состав населения США [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://prousa.info/ethnic_groups.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ НАРОДЖУВАНOSTІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Народжуваність є одним із процесів відтворення населення, що з одного боку є індикатором суспільного благополуччя, з іншого – формує трудовий потенціал. Процес соціально-економічної трансформації господарства України, який супроводжується глибокою економічною кризою та політичною нестабільністю, зумовив зниження рівня життя населення і впливає на процес народжуваності.

Україна порівняно з рядом європейських держав характеризується низьким рівнем народжуваності населення. Зниження народжуваності відбувалося до 2001 р., після чого почалося повільне зростання кількості народжень до 2010 р. (рис. 1).

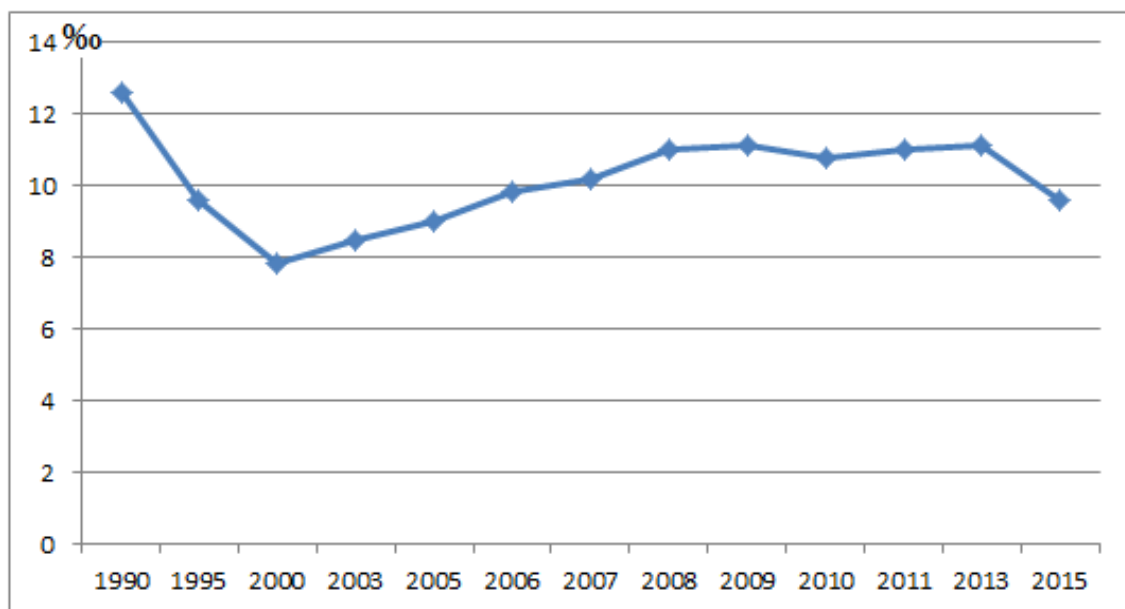

Рис. 1. Динаміка рівня народжуваності. Україна (за матеріалами [3, 5])

Збільшення кількості народжених в Україні на початку ХХІ ст. пояснюється тим, що у репродуктивний вік перейшла група жінок, народжених у 80-х роках ХХ ст. Тоді в Радянському Союзі вперше почали реалізовувати окремі заходи демографічної політики, зокрема запровадили оплачувану відпустку по догляду за дитиною до року [4]. Таким чином з 2006 р. народжуваність продовжувала зростати і найбільшого значення у післякризовий період досягла 2009 р.

Іншою причиною, що вплинула на зростання рівня народжуваності у 2007-2009 роках, стала демографічна політика, яка з 2008 р. набула чіткого пронаталістичного спрямування, зокрема запровадження виплат у разі

народження дитини з 2005 р. та суттєвого їх зростання й диференціація за черговістю дитини з 2008 р. [2]. Зростання грошових виплат за народження дитини відбувалося на тлі зростання бідності та незначних змін в економічній і соціальній сфері країни, що мало як позитивні, так і негативні демографічні наслідки (збільшення народжуваності у найбідніших та «неблагополучних» верств населення та у наймолодшій віковій групі жінок у сільській місцевості).

Однак 2010 р. кількість народжених знову зменшилася порівняно з попереднім роком (на 14,5 тис. осіб), що зумовлено поглибленням економічної кризи після 2008 р. З 2013 р. кількість народжених в Україні почала поступово зменшуватися, і ця тенденція триває. Нині у результаті військових дій на сході України, різкого зниження рівня життя населення коефіцієнт народжуваності знову знизився і у 2015 році становив 9,8 ‰.

За регіонами України рівень народжуваності значно відрізняється. У територіальному відношенні найнижчим коефіцієнтом народжуваності (6,5 – 8,9) характеризуються північно-східні регіони (Чернігівська, Сумська) і Хмельницька область (рис. 2). Середній рівень народжуваності (9,0 – 10,4) зафіксований переважно у центральних (Полтавська, Вінницька, Кіровоградська, Черкаська, Дніпропетровська) й південних (Миколаївська, Херсонська, Запорізька) областях. Вище середнього коефіцієнт народжуваності (10,5 – 11,9) мають західні (Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька) та північні (Житомирська, Київська) області.

Рис. 2. Рівень народжуваності в областях України у 2015 р.

Найвищим рівнем народжуваності в Україні (коефіцієнт народжуваності >12) характеризуються Волинська, Рівненська, Закарпатська області й місто Київ. Це три області, в яких завдяки зростанню народжуваності та скороченню смертності вдалося досягти незначного додатного природного приросту.

Важливим показником, що характеризує процес народжуваності, є середній вік жінки при народженні першої дитини. З початку XXI ст. зростає вік матері та рівень народжуваності серед 35–39-річних жінок. Частка цієї категорії у сумарний коефіцієнт народжуваності нині становить 12 %, тоді як у середині 90-х років був менше 6 %. У переважній більшості випадків – це друга дитина у сім'ях, де інтервал між народженням першої і другої дитини становить більше 10 років, однак збільшилася і народжуваність первістків у 35–39-річних жінок (з 1,2 до 1,6 %). Ці особливості процесу народжуваності в Україні відповідають загальноєвропейським тенденціям [1].

На фоні постаріння материнства в Україні відбувається зростання позашлюбної народжуваності, особливо у жінок старше 35 років. Зокрема, рівень позашлюбної народжуваності зріс з 17 % у 2000 році до 21 % у 2014 році. Відмічено прогресивне зростання віку матері та позашлюбних народжень у жінок старше 35 років [1].

Однак слід відмітити суттєві відмінності процесу народжуваності у містах, особливо великих, та сільській місцевості. У містах більшості регіонів України рівень позашлюбної народжуваності зменшився у наймолодшій віковій групі, а вік матері зростає, у той час, як у сільській місцевості переважної більшості областей відсоток позашлюбної народжуваності зростає. Виняток становлять сільська місцевість навколо міст-мільйонерів, що може бути пояснено проявом субурбанізаційних процесів та поширенням на них міського способу життя.

Отже, за останні два десятиліття рівень народжуваності в Україні помітно збільшився, однак Україна залишається однією з держав із найменшими показниками народжуваності у Європі. Це зумовлено тривалою економічною кризою та нині посилено проведенням антитерористичної операції на сході України. Збільшення ж народжуваності протягом 2000-х років відбувається переважно за рахунок західних регіонів та великих міст. Цьому сприяла демографічна політика, яка зумовила реалізацію відкладених народжень, народження другої, третьої дитини у родинах. Серед інших тенденцій процесу народжуваності слід відмітити зростання кількості позашлюбних народжень і постаріння материнства, збільшується народжуваність серед жінок старше 30-35 років.

Список використаних джерел: 1. Аксьонова С. Особливості народжуваності у жінок середнього віку // Демографія та соціальна економіка. 2009. – № 12. – С. 28-38. 2. Мельничук Д. Народжуваність в Україні: вплив сучасних тенденцій на перспективи формування та майбутні характеристики людського капіталу // Демографія та соціальна економіка – 2010 – № 1 – С. 90-97 3. Природний рух населення за 2003-2015 рр. 4. Державна служба статистики України – [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> 4. Статистичний аналіз чинників та передумов народжуваності в Україні // Статистика України – 2009 – № 2 – С. 48-54 5. Статистичний збірник «Регіони України» 2015 р. Частина I. / за редакцією І.М. Жук. –К., 2016. – 292 с.

ПРОБЛЕМА ВПЛИВУ ДЕМОГРАФІЧНОГО ПРОЦЕСУ НА КІЛЬКІСТЬ СТУДЕНТСТВА В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Питання динаміки чисельності студентства в Одеській області є актуальним, так як відповідь на нього є якісним відображенням показників народжуваності, доступності вищої освіти та зацікавленості молоді у її отриманні. Всі ці показники залежать від багатьох факторів: державна демографічна політика, економічне становище в країні і регіоні, зміна кількості вищих навчальних закладів, обсяг державного замовлення, вартість навчання за контрактом тощо. Також кількість осіб, що здобувають вищу освіту є показником як майбутньої перспективи для вишів, що знаходяться в одному регіоні, так і для самого регіону в цілому.

Наочним відображенням змін у кількості студентів є статистичні дані, отримані в 1995-2015 роках Головним управлінням статистики в Одеській області, які відображено в таблиці 1.

Дивлячись на дані наведені в таблиці ми можемо побачити, що динаміка кількості осіб, що здобувають вищу освіту не є стабільною і змінюється хвилями. На початку аналізованого періоду часу кількість студентства є відносно стабільною та не високою, наближаючись до середини періоду вона стрімко зростає з кожним роком, але з наближенням до кінця досліджуваного проміжку часу вона починає відчутно зменшуватись. Ці дані є відображенням того, що на початку 1980-х років в країні спостерігались високі показники народжуваності, але на початку 1990-х років вони суттєво зменшуються на фоні періоду економічної нестабільності.

Найпозитивнішим для вишів є 2008/09 навчальний рік, бо в цей час досягнуто максимального показнику кількості студентства за досліджуваний період, а саме 150,7 тисяч осіб. Але ми можемо спостерігати, що в наступному році кількість студентів скорочується майже на 5,2%. Окрім того, що на цей процес вплинуло зменшення показників народжуваності на початку 1990-х, також це є відображенням економічної кризи, що розпочалася у 2008 році і певним чином вплинула на можливості людей щодо здобуття вищої освіти.

Ми можемо спостерігати, що з наближенням до 2015/2016 навчального року кількість студентства продовжує зменшуватись катастрофічними темпами. Вона скорочується майже на 25,4% порівняно із максимальною їх кількістю за досліджуваний проміжок часу. Ці показники є невтішними, бо цей негативний процес може призвести до певних змін в галузі вищої освіти, що в подальшому може призвести до зниження рівні доступності освіти для великої кількості людей.

Статистичні дані по ВНЗ у 1995-2015 роках

Навчальні роки	Кількість ВНЗ, одиниць		Кількість студентів у ВНЗ, тис. осіб	Прийнято до ВНЗ, тис. осіб
	I-II рівнів акредитації	III-IV рівнів акредитації		
1995/96	36	19	102,9	24,5
1996/97	36	19	101,3	23,9
1997/98	28	19	102,4	24,4
1998/99	31	21	105,4	25,5
1999/00	32	21	109,2	26,7
2000/01	32	20	116,0	29,1
2001/02	32	19	121,4	29,5
2002/03	31	21	122,6	30,7
2003/04	32	22	131,7	31,7
2004/05	21	22	141,2	33,2
2005/06	23	22	144,3	34,0
2006/07	21	22	147,1	32,7
2007/08	20	22	150,0	34,0
2008/09	19	22	150,7	34,6
2009/10	19	22	142,9	25,0
2010/11	20	22	142,6	28,4
2011/12	22	23	135,8	23,8
2012/13	19	22	127,9	25,2
2013/14	19	22	123,8	27,1
2014/15	18	21	116,3	25,0
2015/16	19	21	112,5	22,2

Також спираючись на закон України «Про вищу освіту», який не передбачає здобуття вищої освіти за ступенем «спеціаліст» в Україні в майбутньому, можна із впевненістю сказати, що впродовж наступних років кількість студентства суттєво скоротиться, після набуття цими реформами юридичної та практичної чинності.

Для того, щоб зробити прогноз щодо подальшої динаміки кількості студентства в Одеській області, потрібно звернутися до статистичних даних демографічної ситуації в області, зібраних у 1995-2015 роках наведених в таблиці 2.

Дивлячись на наведені дані, можна зробити висновок, що з 1995 по 2006 рік народжуваність в Одеській області була невеликою, особливо у порівнянні з показниками, що свідчать про природне скорочення населення в регіоні. Але з 2006 року показники народжуваності починають стрімко рости, а показники показником, так як за період часу між сьогоднішнім і серединою 2020-х років, скорочення числа абітурієнтів може суттєво вплинути на внутрішню ситуацію у

вищих навчальних закладах Одеської області та примусити їх до певних змін, задля рятування їхнього становища.

Таблиця 2

Кількість живонароджених дітей та природний приріст (скорочення)

Рік	Кількість живонароджених, осіб	Природний приріст (скорочення), осіб
1995	24993	-15799
1996	23666	-15883
1997	22491	-14854
1998	21273	-14820
1999	19969	-16026
2000	20042	-17849
2001	20423	-17241
2002	21277	-17690
2003	22326	-17081
2004	23343	-15521
2005	23915	-16160
2006	25113	-14070
2007	26759	-12076
2008	28780	-9171
2009	28986	-6873
2010	28690	-7454
2011	29225	-4463
2012	30384	-3264
2013	29075	-4448
2014	29465	-4690
2015	27416	-7139

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що на даний час в Одеській області спостерігається стійка тенденція до скорочення кількості студентів ВНЗ всіх рівнів акредитації, що може вплинути негативно на майбутнє галузі вищої освіти. Ситуація, яку ми спостерігаємо сьогодні може, нажаль, навіть призвести до скорочення кількості ВНЗ в регіоні. Якщо тенденція до скорочення кількості осіб, що здобувають вищу освіту, не зважаючи на підвищення народжуваності починаючи з 2006 року, збережеться і надалі, то не важко передбачити, що рівень освіченості громадян буде стрімко падати. Цей процес буде викликати брак кваліфікованих кадрів, що буде негативно відобразатись на економічній ситуації в країні і може призвести до тяжкої та довготривалої кризи.

Сьогоднішні студенти є подальшою перспективою розвитку країни в цілому, тому вища освіта повинна залишатись доступною за всіма її рівнями для будь-якої людини, що бажає її здобути.

Список використаних джерел: 1. Статінформація. Демографічна та соціальна статистика. Освіта. [<http://www.od.ukrstat.gov.ua/>]. 2. Демографічна ситуація [http://od.ukrstat.gov.ua/stat_info/demogr/demogr4.htm]. 3. Закон України «Про вищу освіту» [<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/1556-18>]. 4. Бабак В.П. Проблема вдосконалення переліку напрямів підготовки спеціальностей та світова практика формування програм вищої освіти/ В.П. Бабак // Вища школа. – Київ, 2004. - № 5-6. – С. 74-79. 5. Пуховська Л.О. Формування освітнього простору: історія, проблеми, перспективи / Л.О. Пуховська / Післядипломна освіта в Україні. – Київ, 2004. - № 1. – С. 45-49.

УДК 911

О.О. Афанасьєва

Afanasiyeva_alena@yahoo.com.ua

Херсонський державний університет, м. Херсон, Україна

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Масштабні зміни, які відбуваються в Україні протягом останніх років, стосуються всіх сторін суспільного життя. Саме тому для розвитку соціально-економічної географії одним із найдинамічніших напрямів наукових досліджень є вивчення якості життя населення.

Практично у всіх країнах забезпечення високої якості життя населення розглядається як індикатор ефективності соціальних програм та соціальної політики в цілому. До того ж, в сучасному світі залишається кілька проблем, у вирішенні яких зацікавлені всі конкретні суспільства, що вимагає участі всього людства в цілому. Однією з таких проблем є забезпечення належної якості життя якомога більшої кількості людей у світі. Відповідно в першу чергу, на наш погляд, потрібно чітко усвідомлювати зміст якості життя, процеси та умови його формування тощо [4].

Розробити напрямки підвищення якості життя населення не можливо без врахування низки факторів, що формують її на всіх рівнях управління. Відбір і дослідження факторів формування якості життя населення дасть змогу глибше пізнати природу цього явища, з'ясувати рушійні сили її формування, визначити основні завдання та розробити ефективні заходи з підвищення якості життя населення [2].

Дослідженню теоретичних положень якості життя приділяється значна увага у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, зокрема таким науковцям, серед яких: Дж. Муллінз, С. Сірджі, В. Бакіров, Д. Богиня, О. Грішнова, І. Гукалова, М. Кизим, А. Колот, Е. Лібанова, С. Лісовський, Н. Лук'янченко, О. Савюк та ін. Всі вони досліджували тенденції та специфіку якості життя в Україні й обґрунтовували напрями її покращення. Проте, в їх роботах не

надавалося особливої уваги саме екологічним факторам впливу на якість життя населення регіону та країни в цілому.

Більш детально ми зупинимося саме на екологічних факторах впливу на якість життя населення.

Одним з найважливіших компонентів якості життя населення в регіоні традиційно виступає стан навколишнього природного середовища, який впливає

на тривалість життя місцевого населення, рівень його захворюваності, можливість залучення на дану територію кваліфікованих кадрів і можливість їхнього закріплення на довгострокову перспективу. Це обумовлює необхідність формування в рамках системи комплексної оцінки якості життя екологічно орієнтованих характеристик, що відображають стан насамперед атмосферного повітря, а також водних об'єктів у регіоні. До найбільш вагомих індикаторів якості життя населення можуть бути віднесені такі базові показники:

- обсяг викидів забруднюючих речовин, що відходять від стаціонарних джерел, на одиницю площі території з урахуванням щільності населення;
- скидання забруднених стічних вод у поверхневі водні об'єкти на одиницю площі території з урахуванням щільності населення;
- питома вага населення, забезпеченого недоброякісною питною водою.

Врахування цих факторів пояснюється їх опосередкованим, проте вагомим, впливом на рівень життя населення. Адже потреби та можливості населення екологічно забруднених або небезпечних територій, а отже, і забезпечення гідної якості життя потребують більш прискіпливої уваги Уряду та відповідних міністерств та відомств. Екологічні фактори визначають безпосередньо стан здоров'я та працездатність населення [3].

Якість життя людей визначається не лише розміром заробітної плати та обсягом товарів і послуг, які можна за неї придбати. За даними опитування, яке проводила Європейська комісія, 77% європейців вважають, що стан довкілля дуже важливий для якості їх життя, а 76% - що екологічні проблеми безпосередньо впливають на щоденний побут. Відомо, що в Україні екологічних проблем вистачає. Стан українських водойм не відповідає вимогам якості та санітарним нормам, що впливає на якість питної води. Викиди в атмосферне повітря в кілька разів перевищують дозволених. Це завдає великої шкоди здоров'ю людей. Стан земель близький до критичного. 7% території країни займають сміттєзвалища – це вдвічі більше за території природно-заповідних зон. Цей фактор має враховуватись як пріоритет у всіх державних програмах [1].

Саме тому, відповідно якість життя населення є комплексним показником, що певною мірою характеризує розвиток країни. Визначення факторів впливу якості життя населення дозволить у подальшому розробити систему національних індикаторів моніторингу екологічної якості життя та проводити належний збір і облік статистичної інформації про вплив стану довкілля на здоров'я людини.

Список використаних джерел: 1. Зварич Н.М. Екологічні аспекти сталого розвитку в Україні / Матеріали XIX наукової конференції ТНТУ ім. І. Пулюя, 2016. 2. Машкова О.В.

Суспільно-географічний аналіз наукових підходів дослідження категорії „якість життя” / Наук. Зап. Вінниц. Держ. Пед. Ун-ту імені М. Коцюбинського. Серія: Географія. – Вінниця, 2008 – Вип. 1. – С. 108-114. 3. Теслюк Р. Умови та чинники якості життя населення / Р. Теслюк // Вісник Львів. ун-ту. Серія географічна. 2007. Вип. 34. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. С. 286-291. 4. Якість життя населення регіону: аналіз, прогнозування, соціальна політика. Монографія. Під ред. В.Г. Никифоренка / МОНМС України. Одеський нац. економічний унів-тет. – Одеса, 2012. – 316 с.

УДК 911.3

Т.О. Бортник

kintrob_b@mail.ru

Науковий керівник – канд. геогр. наук, доц. А.Л. Мельничук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ДЕМОГРАФІЧНИЙ НА ПЛАНУВАЛЬНИЙ АСПЕКТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВЕЛИКОГО МІСТА

Проблема визначення шляхів розвитку найкрупніших міст України обумовлена, з одного боку, розумінням процесів їх просторової самоорганізації, а з іншого – адекватністю професійної рефлексії містобудівників на тенденції тих соціальних трансформацій, які визначають форми організації населення. Тобто існує одвічне протиріччя, яке вимагає пошуку засобів гармонізації співвідношень форми і змісту. Для конкретного історичного періоду істотним є виявлення домінанти в характері взаємодії форми і змісту, а саме: або форма тяжіє над змістом, або зміст превалює над формою. У граничному вигляді для міста «Зміст» - це характер відносин, який складається в міському соціумі, а форма - територіальний простір, яке їм організується.

На сьогоднішній день процес формування найбільших міст України (по суті, найбільшим містом можна назвати лише Київ) відбувається в умовах домінування змістовного фактора. Найчастіше його пов'язують з трансформацією соціально-економічних відносин між господарюючими суб'єктами та, перш за все, зі стратифікацією суспільства з економічного ознакою. [1, с. 1]

Ю. Палеха провів аналіз динаміки чисельності населення України у період 1979–2009 рр. . Досліджено 10 найкрупніших міст (Київ, Харків, Дніпропетровськ (Дніпро), Одеса, Донецьк, Львів, Запоріжжя, Кривий Ріг, Миколаїв, Маріуполь), які у 1979 р. вже досягли межі 500 тис. осіб або це сталося у подальші роки. Результатом є очевидні регіональні диспропорції у динаміці чисельності, управління якими може бути лише після пошуку оптимальних шляхів сталого розвитку кожного найкрупнішого міста відповідно до його географічного положення, адміністративних та господарських функцій.

Важливим етапом визначення причин просторових трансформацій великого міста є врахування демографічного та планувального аспектів розвитку найкрупніших міст. [3, с. 5].

Демографічний аспект. Відповідно до довгострокового прогнозу, підготовленого Інститутом демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, загальна чисельність населення України у 2030 р., за нормативним варіантом, становитиме 43,2 млн. осіб. Таким чином, порівняно з 2009 р. чисельність населення зменшиться на 2,8 млн. осіб, а порівняно з 1992 р. (пік зростання чисельності населення України – 52 млн. осіб) – на 8,8 млн. осіб, або майже на 20%. Згідно з довгостроковими демографічними прогнозами, розробленими фахівцями Інституту демографії та соціальних досліджень в процесі складання генеральних планів найкрупніших міст, чисельність населення у 2030 р. може становити приблизно 10,7 млн. осіб, тобто 24,8% усього населення. Перевищення 25%-ї межі є критичним для України, оскільки наближає її до латиноамериканського сценарію розвитку. У цих умовах слід згадати про альтернативні методи, які зумовляють активізацію розвитку великих та крупних міст, стримування розвитку Києва, де насамперед і відбувається зростання чисельності населення, пошук планувально-інвестиційних важелів для розвитку найкрупніших міст східної частини України. [3, с. 6]

Планувальний аспект. Якщо подивитися на карту України, можна зауважити, що найбільші міста (7 з 10) зосереджені переважно в її східній частині і лише по одному в центральній, південній і західній частинах. Відстані між цими містами суттєво відрізняються. Якщо відстань (по геометричній прямій) між найкрупнішими містами на сході країни – у межах 200 км, то відстань між Львовом та Одесою становить 630 км, між Львовом і Києвом – 470 км, а між Одесою і Києвом – 440 км. У просторі, обмеженому вершинами трикутника Київ–Львів–Одеса, немає найкрупнішого міста, що істотно впливає на формування системи розселення в ньому. [3, с. 6]

Питання удосконалення розвитку системи розселення України постало під час складання Генеральної схеми планування території України, у якій виділено 8 регіональних систем розселення. Центрами шістьох з них визначено найкрупніші міста – Київ, Львів, Одесу, Харків, Дніпропетровськ та Донецьк, а стосовно ще двох (Кримської та Подільської) затверджено крупні міста (Сімферополь та Вінницю), які за чисельністю населення не досягали рівня 500 тис. осіб [3, с. 7]

Після схвалення Генеральної схеми Верховною Радою України минуло майже 10 років. Тепер можна констатувати, що Вінниця за цей період не здійснила якісного прориву не в демографічному, ні в економічному аспекті. Із загальних кризових чинників відіграли роль ще два фактори: вплив частини населення Вінниці до столиці, відносно якої Вінниця, на думку деяких фахівців, відіграє роль «зовнішньої приміської зони», і конкуренція з боку іншого Подільського центру – м. Хмельницького, який за темпами зростання населення за останнє десятиріччя посів друге місце після Києва. [3, с. 7]

Щодо розвитку найкрупніших міст східної частини України, основу розвитку яких становили переважно підприємства вугільної, металургійної, хімічної галузей промисловості та важкого машинобудування, то повністю стримати процес скорочення чисельності населення тут, очевидно, не можливо. Завдання проектувальників полягає у розробці пропозицій щодо диверсифікації

їхнього господарського комплексу на користь інвестиційно-привабливих наукоємних підприємств, зокрема шляхом їхнього розміщення у приміській зоні. Це дасть можливість не тільки стабілізувати демографічну ситуацію, й відродити системоформуючі функції цих міст. [3, с. 7]

Аналіз розвитку найкрупніших міст України за 30-річний період засвідчив зростання їхньої частки у загальній чисельності населення держави. Через 20 років частка населення найкрупніших міст може перевищити 25%, що в умовах загального зниження населення є небажаним з погляду сталого розвитку системи розселення нашої держави. [3, с. 8]

Щоб детальніше дослідити чинники міської трансформації та причини їх розвитку, важливо враховувати думку й інших вчених, такий як І. Бистряков, який вважав, що процес формування найбільших міст України відбувається в умовах домінування змістовного фактора – появи постіндустріального суспільства. Тобто, виникає соціальний детермінант, який визначається поведінкою людини в сучасних умовах і проглядається такий важливий для містобудування аспект, як зміна уявлень про просторово-часовий континуум міського середовища, і більш того, виникнення у зв'язку з цим низки протиріч. Так, з одного боку, спостерігається зростання площі, а з іншого боку, звуження реального буттєвого простору людини.

Таким чином, можна говорити про те, що в найбільших містах спостерігається зміна функціональності простору, яка характеризується неконтрольованим процесом накладення архітектурно-планувальних текстів попередніх і подальших культурних форм. У такому випадку, можна стикнутися з формуванням своєрідної конфігурації проективної ідентичності, яка супроводжується конструюванням суспільством нових форм суб'єктивності, завдяки яким відбувається перерозподіл соціальних позицій та зміна соціальної структури в цілому.

На сьогоднішній день для України домінуючим є економічний характер. Проте ця домінанта гостро висвітлює проблеми соціального характеру. Саме творча енергія людини, яка спрямована на зміни оточуючого середовища, є рушійною силою розвитку великих міст.

Список використаних джерел: 1. *Движущие силы развития крупнейших городов Украины* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/dprmu/2011_20/2_Bistriykov.pdf 2. *Присяжнюк В.К., Глеба В.Ю. Державне управління містобудівними системами та планування міських поселень України. Журнал «Містобудування та територіальне планування». КНУБА. – Київ. – 2010. – С. 9* 3. *Розвиток найкрупніших міст України в контексті реформування системи розселення* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/dprmu/2011_20/1_Palekha.pdf

СЕКЦІЯ 4 РЕКРЕАЦІЙНА ГЕОГРАФІЯ І ТУРИЗМ

УДК 911.3

Т.П. Безмертнюк

beztaras@gmail.com

Науковий керівник – канд. геогр. наук, доц. М.М. Мельничук

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

ЗАКАЗНИКИ У СТРУКТУРІ ПРИРОДНО-АНТРОПОГЕННИХ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТСЬКИХ РЕСУРСІВ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Північно-Західний регіон України, включаючи територію Волинської та Рівненської областей, володіє багатим природно-ресурсним потенціалом, що поряд із яскравими регіональними особливостями створюють всі передумови для розвитку вітчизняного та міжнародного туризму. Водночас посиленої уваги вимагають такі питання, як комплексні дослідження рекреаційно-туристських ресурсів (РТР) регіону, в тому числі природно-антропогенних, їх оцінка та засади раціонального використання. У той же час для розвитку туризму та рекреації в регіоні важливе місце належить територіальній системі заказників.

Туристсько-рекреаційний потенціал Північно-Західного регіону України демонструє широкий діапазон можливостей для організації різних видів рекреаційної діяльності. Як зазначає О. О. Бейдик, природно-антропогенні РТР – це геосистеми, до складу яких входять як природні, так і антропогенні об'єкти, що використовуються в туристсько-рекреаційному господарстві. До складу природно-антропогенних РТР входять національні природні парки, біосферні та природні заповідники, заказники, пам'ятки природи, регіональні ландшафтні парки, заповідні урочища, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, ботанічні сади, лісо-, гідро-, зоологічні, дендро-, лукопарки, печерні міста. Методика дослідження природно-антропогенних рекреаційно-туристських ресурсів полягає в застосуванні ряду програм для обробки відповідної статистичної інформації щодо забезпеченості одиниць адміністративно-територіального поділу України об'єктами природно-заповідного фонду [1].

Заказниками оголошуються природні території (акваторії) з метою збереження і відтворення природних комплексів чи їх окремих компонентів. На території заказника обмежується або забороняється мисливство та діяльність, що суперечить цілям і завданням, передбаченим положенням про заказник. Господарська, наукова та інша діяльність, що не суперечить цілям і завданням заказника, проводиться з додержанням загальних вимог щодо охорони навколишнього природного середовища [7]. Заказники залежно від їх екологічної і наукової цінності можуть бути загальнодержавного або місцевого

значення. При цьому заказники поділяються на ландшафтні, лісові, ботанічні, загальнозоологічні, орнітологічні, ентомологічні, іхтіологічні, гідрологічні, загальногеологічні, палеонтологічні та карстово-спелеологічні.

У межах заказників рекреаційна діяльність може здійснюватися за умови забезпечення охорони та збереження їх природного різноманіття відповідно до положень про заказники та охоронних зобов'язань власників або користувачів земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів, оголошених заказниками. Найбільш цінні для пізнавальних цілей – ландшафтні заказники – можуть мати кільцеву екскурсійну дорогу навкруги з радіальними «входами» у найбільш цікаві місця [3; 6]. З огляду на вищевикладене, можемо констатувати, що заказники мають пізнавальне рекреаційне значення та виступають осередками розвитку наукового та пізнавального туризму з елементами активного відпочинку.

На території Північно-Західного регіону станом на 01.01.2016 р. налічувалося 346 заказників загальною площею 169121,55 га [4; 5]. Найпоширенішими в межах регіону є ботанічні (78) та гідрологічні (73) заказники, тоді як найменшою кількістю представлені геологічні (4), іхтіологічні (3) та загальногеологічні (1) заказники.

Аналіз забезпеченості районів досліджуваного регіону заказниками свідчить про наступне: найбільша кількість заказників розміщена на території Маневицького (40) та Камінь-Каширського (33) районів Волинської області; на території чотирьох районів регіону кількість заказників є найменшою: Горохівського (4), Іваничівського (3) Волинської області та Корецького (3), Демидівського (2) Рівненської області.

З метою узагальнення та оцінки просторового розміщення проведено групування районів Північно-Західного регіону за рівнем забезпеченості заказниками та виділено 6 груп районів. До першої групи відносяться райони із незначною кількістю заказників (до 10 включно), усі місцевого значення – Володимир-Волинський, Горохівський, Іваничівський, Луцький, Рожищенський, Гощанський, Демидівський, Корецький, Млинівський, Радивилівський, Сарненський. До другої групи входять райони з середньою кількістю заказників (від 11 до 20), усі місцевого значення – Любешівський, Ратнівський, Старовижівський, Турійський, Дубенський, Здолбунівський, Рокитнівський. До третьої групи належать райони з незначною і середньою кількістю заказників, серед яких 1-3 загальнодержавного значення – Ківерцівський, Ковельський, Локачинський, Любомльський, Шацький, Березнівський, Володимирецький, Зарічненський, Костопільський, Острозький, Рівненський. До четвертої групи входить район із незначною кількістю заказників, серед яких 4-6 загальнодержавного значення – Дубровицький. До п'ятої групи належить район із високою кількістю заказників (більше 20), серед яких 4-6 загальнодержавного значення – Маневицький. До шостої групи належить район із високою кількістю заказників, серед яких 1-3 загальнодержавного значення – Камінь-Каширський.

Прикладом унікальності та рекреаційної цінності розміщених в межах регіону заказників може служити геологічний заказник «Базальтові стовпи», що

знаходиться в Костопільському районі Рівненської області біля с. Базальтове. Туристи особливо звертають увагу на великі відслонення, які мають круті схили, складені малопоширеними гірськими породами з незвичним кольором. Головною особливістю заказника є родовище базальту – міцної породи майже чорного кольору. Базальт тут утворює вертикальні форми, які справді нагадують стовпи. Їх висота сягає 30 м, товщина – 1,2 м [2].

Наявні в регіоні заказники за функціональними особливостями володіють значно меншим рекреаційним потенціалом у порівнянні з національними природними, регіональними ландшафтними парками та парками-пам'ятками садово-паркового мистецтва, однак можуть виступати як самостійними, так і додатковими атрактивними туристськими об'єктами. Використання заказників як складової туристичної галузі підвищить економічну ефективність регіону та залучить сільське населення у сферу сільського зеленого, екологічного, спортивного, культурно-пізнавального та інших видів туризму. Природно-антропогенні рекреаційно-туристські ресурси регіону потребують подальшого вивчення та конструктивно-географічних досліджень з метою їх раціонального використання, адже розвиток туризму та рекреації у межах природоохоронних територій має високе соціально-економічне значення.

Список використаних джерел: 1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О.О. Бейдик. – К.: Видавничий центр КНУ ім. Т. Г. Шевченка, 2001. – 395 с. 2. Вишневський В.І. Екологічний туризм : навчальний посібник / В.І. Вишневський. – К. : Інтерпрес ЛТД, 2015. – 140 с. 3. Гетьман В.І. Екотуризм на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду / В.І. Гетьман // Екотуризм і сталий розвиток у Карпатах. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Рахів, 10-12 жовтня 2007 року). Ред. кол.: Гамор Ф.Д. (відп. ред.) та ін. – Рахів, 2007. – С. 54-63. 4. Екологічний паспорт Волинської області за даними на 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.menr.gov.ua/docs/protection1/volynska/Volynska_ekopasport_2015.doc. 5. Екологічний паспорт Рівненської області за даними на 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.menr.gov.ua/docs/protection1/rivnenska/Rivnenska_ekopasport_2015.docx. 6. Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України: Наказ, Положення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09>. 7. Про природно-заповідний фонд України: за станом на 04.08.2016 / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>

КЛАСИФІКАЦІЯ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

За В.І. Стафійчуком під *туристсько-рекреаційними ресурсами* розуміються компоненти природного довкілля та об'єкти людської діяльності, яким властиві як унікальність, історична або художня цінність, оригінальність, естетична привабливість і лікувально-оздоровча значущість, ці об'єкти використовуються або можуть бути використані для організації різних видів рекреаційних та туристичних занять [9].

Різноманіття туристсько-рекреаційних ресурсів потребує їх класифікацію за окремими групами. Єдиної загальновизнаної класифікації туристсько-рекреаційних ресурсів не існує. Більшість існуючих класифікацій, які розроблені науковцями різних наукових напрямів, умовно поділяють на два основні напрями в залежності від аспекту, який застосовується для розуміння туристсько-рекреаційних ресурсів: класифікації на основі генетичного підходу (засновані на розподілі ресурсів за їхнім походженням) та класифікації на основі ситуативного підходу (засновані на основі видів рекреаційної діяльності, в яких використовуються ресурси).

Найповніше узагальнені класифікації туристсько-рекреаційних ресурсів представлені у працях О.О. Бейдика, Й.Р. Гілецького, О.В. Ільїної, А.С. Кускова, О.О. Любіцевої, М.П. Мальської, В.І. Мацоли, І.В. Смаля, В.І. Стафійчука та інших.

Враховуючи різні підходи Бейдик О.О. запропонував класифікацію туристсько-рекреаційних ресурсів, яка включає всі види ресурсів, які використовуються або можуть бути використані у туристсько-рекреаційній діяльності. Бейдик О.О. пропонує поділяти рекреаційно-туристичні ресурси на природно-географічні, природно-антропогенні, суспільно-історичні та суперточка-тур [2].

Природно-антропогенні та природно-географічні рекреаційно-туристичні ресурси є незамінною умовою розвитку рекреації та туризму на певній території. До них належать лікувальні та оздоровчі ресурси багатоцільового призначення, лікувальні речовини, а також рекреаційні властивості гірських і передгірських ландшафтів, заповідних територій. До суспільно-історичних рекреаційно-туристичних ресурсів відносяться предмети і об'єкти культурної спадщини, створені людиною, які мають суспільно-виховне значення і представлені сукупністю пам'яток матеріальної та духовної культури, створеної у процесі історичного розвитку суспільства, і які є об'єктом рекреаційно-туристського інтересу. Окремий вид рекреаційно-туристичних ресурсів «*суперточка-тур*», під нею розуміється локальна територія антропогенного або

природного походження, що являє собою унікальне поєднання природних компонентів і характеризується суттєвою соціально-історичною значимістю подій, які відбувались в її межах або в межах простору, який візуально сприймається з цього місця [2].

Смаль І.В. у структурі туристичних ресурсів виділяє декілька складових: природну, соціально-культурну, технологічну і подієву.

Природні та суспільні ресурси формують групу «матеріальних туристичних ресурсів», подієві і більшість технологічних об'єднуються у групу «нематеріальних туристичних ресурсів». Природні, суспільні і подієві туристичні ресурси – основа виникнення окремих видів туризму. Наприклад, природні ресурси стали підґрунтям для розвитку лікувально-оздоровчого, екологічного, спортивного, екстремального і багатьох інших видів туризму та відпочинку; подієві – для фестивального, ділового, суспільні – для релігійного, археологічного, пізнавального туризму та інших.

Любіцева О.О. розглядає туристсько-рекреаційні ресурси, як туризм який являє собою систему відносин і явищ, які є результатом використання людиною свого вільного часу і пов'язані з її переміщенням між місцем постійного проживання і місцем проведення дозвілля. Любіцева О. О. розглядає саме туристичні маршрути і визначає такі ознаки класифікації маршрутів, як мета подорожі, вид пересування, сезонність, тривалість, контингент і форма [3].

Стафійчук В.І. під туристсько-рекреаційними ресурсами розуміє компоненти географічного довкілля, об'єкти антропогенної діяльності, які завдяки таким властивостям, як унікальність, історична або художня цінність, оригінальність, естетична привабливість і лікувально-оздоровча значущість, можуть бути використані для організації різноманітних видів рекреаційних занять [9].

Як висновок можна сказати, що класифікації туристсько-рекреаційних ресурсів за Бейдиком О.О. це – закономірні поєднання компонентів природи, соціально-економічних умов та культурних цінностей, які на даному рівні розвитку продуктивних сил виступають як передумови задоволення туристично-рекреаційних потреб людини та організації господарського комплексу, що спеціалізуються на туристично-рекреаційному обслуговуванні населення. Що стосується класифікації Любіцевої О.О. то вона, вважає туристсько-рекреаційні ресурси результатом задоволення вільного часу людиною, для культурного і духовного відпочинку. Смаль І.В. поняття туристсько-рекреаційні ресурси розуміє, як сукупність природних і соціально-культурних комплексів та їх елементів, що сприяють задоволенню фізіологічних та соціальних потреб людини, відновленню її працездатності.

Також можна додати, що природні ресурси, як і географічні, завжди були основою розвитку туризму. Природні ресурси виконують численні функції, однією з найважливіших є можливість їхнього використання як засобу відновлення фізичних і духовних сил людини.

Список використаних джерел: 1. Багрова Л.А. Рекреационные ресурсы (подходы к анализу понятия) / Л.А. Багрова, В.С. Преображенский. – Известия АН СССР. Сер. География. – 1977. 2. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та

методика аналізу, термінологія, районування / О.О. Бейдик – К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. – 395 с. 3. Любіцева О.О. Туристичні ресурси України: навчальний посібник / О.О. Любіцева. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с. 4. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг: навчальний підручник / М.П. Мальська, Н.В. Антонюк. К.: Знання, 2008. – 661 с. 5. Масляк П.О. Рекреаційна географія: навчальний посібник / П.О. Масляк. – К.: Знання, 2008. – 343 с. 6. Мироненко М.С. Рекреаційна географія / М.С. Мироненко, І.Т. Твердохлебов. – М.: МГУ, 1981. – 207 с. 7. Ніколаєнко Т.В. Рекреаційна географія: навч. сел. для студентів вищих навч.закладів/ Т.В. Ніколаєнко. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 44 с. 8. Смалъ І.В. Основи географії, рекреації і туризму: навчальний посібник. – Ніжин: Вид-во НДПУ імені Миколи Гоголя, 2004. – 264 с. 9. Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України: навчальний посібник / В.І. Стафійчук. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с. 10. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія к.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

УДК 338.48.(477)

А.Ю. Глущенко, А.В. Мазурова

nastyu_nastyu_100@mail.ru, a.v.mazurova@ukr.net

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СПРИЯТЛИВИХ ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Актуальність. Туризм в наш час розвивається як система, яка дає можливість більш детально дізнатися про історію, культуру і цінності тієї чи іншої країни. Ця галузь вкрай швидко стала дуже значущим елементом в економічному розвитку країни. Саме він надає багатьом державам престижність і авторитетність на міжнародній арені. Більшість країн Європи приваблюють велику кількість туристів за рахунок природних, культурно-історичних та інших ресурсів. Актуальність даного питання полягає в тому, що Україна безперечно багата на туристичні ресурси. Аналіз позитивних та негативних чинників розвитку туризму буде сприяти його розвитку на території України.

Метою статті є аналіз чинників розвитку туризму і визначення перспектив подальшого розвитку туризму в Україні.

Вітчизняні та закордонні науковці присвятили велику кількість наукових робіт саме визначенню факторів та чинників розвитку туризму в багатьох країнах світу. Так зокрема, виділяють фізико-географічні, суспільно-економічні та геополітичні чинники розвитку туризму.

Сприятливі умови для розвитку туристичної сфери на території України відзначалися з давніх часів. На рис. 1 представлена класифікація сприятливих чинників розвитку туризму в Україні.

1. Фізико-географічні чинники. Україна розташована в Східній Європі на перетині головних транспортних шляхів. Сусідами нашої країни є Молдова, Румунія, Польща, Угорщина, Словаччина, Білорусь і Росія. З сприятливих факторів розміщення безумовно можна виділити наявність на території України Чорного та Азовського морів, які знаходяться на півдні і є туристичною метою багатьох жителів країни. Завдяки морям, лиманам і лікувальним грязям на

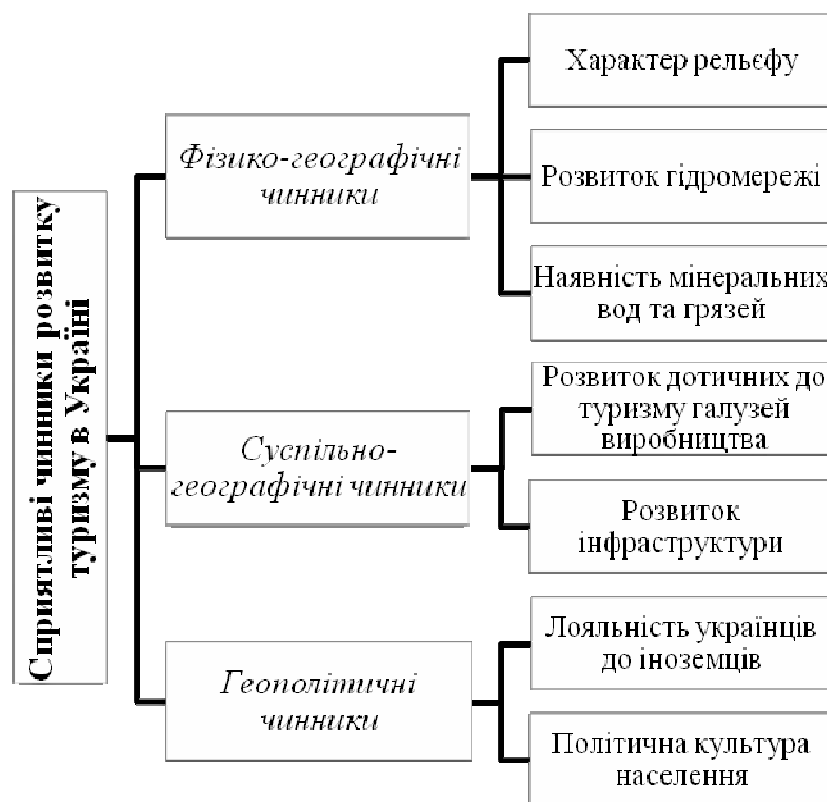

Рис. 1. Класифікація сприятливих чинників розвитку туризму в Україні (авторська розробка)

півдні розвинений лікувально-оздоровчий туризм, однак, недостатня кількість оздоровчих комплексів все ж не дає цьому напрямку досягти більш високого рівня і популярності серед туристів.

Велика частина рельєфу представлена низовинами, але наявність двох гірських систем робить країну більш привабливою в очах туристів. На заході утворилися Українські Карпати, які тягнуться кількома паралельними хребтами, слідуючи з північного заходу на південний схід. Тут знаходиться найвища точка країни – гора Говерла (2061 м.), яка не залишається без уваги туристів, приймаючи в рік близько 15 тисяч бажаючих побачити світ з висоти. Не менш мальовниче місце – Кримські гори, які розташувалися на півдні. Ця система представлена скелястими горами трохи меншої висоти, ніж Карпатські. Тут туристичні гіді організують піші прогулянки через гірські річки, озера і вершини. До перспектив туристичного розвитку можна віднести гірський туризм, лікувально-оздоровчий туризм, лижний туризм, пішохідний туризм і екотуризм.

Клімат України можна віднести до позитивних факторів туристичного розвитку, адже віддаленість території від океанів і великий відсоток рівнинної поверхні визначає клімат нашої країни як помірно-континентальний, що є оптимальним варіантом для проживання. На території країни іноземці можуть побачити характерні сезонні зміни: взимку – сніг, влітку – пекуче сонце. В Україні практично не буває стихійних лих, тобто відвідування країни є безпечним для туристів .

2. Суспільно-географічні чинники. Історія України пам'ятає не тільки Київську Русь, а й монголо-татарське іго, і феодалну роздробленість, і Річ Посполиту. Це не повний список історичних подій, які залишили після себе археологічні пам'ятки на території держави. Найбільша концентрація історичних об'єктів знаходиться в Київській, Чернігівській і Львівській областях. Київська область славиться знахідками часів Київської Русі, а саме Золотими Воротами та Софійським Собором. Львівська область приймає велику кількість туристів завдяки своїй унікальній і найстарішій архітектурі. Тут знаходяться будівлі, датовані 14 століттям, які приваблюють людей з усього світу. У цих містах можна розвивати музейний та етнічний туризм.

Все більшої популярності набирає відвідування зони Чорнобильської катастрофи. Для відвідування забороненої території проводяться повноцінні екскурсії. Це так званий екстремальний туризм.

3. Геополітичні чинники. До цих чинників відноситься політична культура, відношення місцевого населення до іноземних туристів. Український народ здавна відомий своєю гостинністю і цей факт звісно позитивно впливає на рішення туристів відвідати нашу країну. В нас завжди ставились до іноземців з цікавістю та добротою, тому перебування туристів на території України не опиниться для них неприємним досвідом.

Виходячи з вище сказаних фактів, Україну можна віднести до країн, які мають достатню кількість ресурсів для розвитку туристичного бізнесу. Проте існує ряд негативних чинників, які зупиняють стрімкий розвиток даної галузі в Україні. Серед них, відсутність повної системи державного управління туризмом; не відповідність більшості готелів і ресторанів міжнародним стандартам; недостатня державна підтримка і фінансування.

Курортна і туристична сфера в Україні почала розвиватися на початку 2000-х років, що призвело до збільшення обсягу іноземного і внутрішнього туризму, ефективності господарської діяльності підприємств і продуктивності праці. Однак, темп зростання почав поступово сповільнюватися через відсутність фінансової підтримки. Для вирішення цих проблем в першу чергу потрібно визначити місце туризму в економіці країни і вирішити проблему розвитку мережі і об'єктів туристичної інфраструктури, їх невідповідність світовим стандартам.

Висновки. Отже, сприятливими чинниками для розвитку туризму в Україні можна назвати вдале фізико-географічне положення, сприятливий рельєф, розвинену гідрографічну мережу та наявність родовищ лікувальних грязей та мінеральної води. До негативних чинників можемо віднести відсутність повної системи державного управління туризмом; не відповідність більшості готелів і ресторанів міжнародним стандартам; недостатня державна підтримка і фінансування. Проте, ми не можемо спостерігати стрімкого розвитку туристичної сфери, тому що його гальмує невпевненість органів управління в потребі фінансування туристичних закладів. Я вважаю, що саме тому наші курорти не так добре знані за кордоном.

Список використаних джерел: 1. Кузик С.П. Географія туризму / С.П. Кузик. – К.: Знання, 2011. – 271 с.

ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ: ВИЗНАЧЕННЯ ДИНАМІЧНИХ ФАКТОРІВ ЗА МЕТОДИКОЮ PEST-АНАЛІЗУ

Фактори, які впливають на розвиток дитячого туризму в Україні, - різноманітні й багатогранні. Вони можуть бути сприятливими, що стимулюють розвиток дитячого оздоровлення та відпочинку в країні, і дестимулюючими, що знижують ефективність діяльності підприємств та установ дитячого туризму, зменшують туристичний потік до тих чи інших туристичних дестинацій тощо. В останні п'ять років спостерігається тенденція до зниження кількості дитячих закладів оздоровлення та відпочинку в Україні, зменшення частки охоплених оздоровленням та туристсько-красознавчою діяльністю дітей [1]. Тим самим, виокремлення факторів, які безпосередньо впливають на подальший розвиток дитячого туризму в Україні, є надзвичайно актуальним питанням.

Метою даної праці є теоретичне обґрунтування групи динамічних факторів, які впливають на розвиток дитячого туризму в Україні.

Зазвичай фактори, які впливають на розвиток туризму, дитячого зокрема, поділяють на дві групи: статичні та динамічні [2]. Статичні мають незмінне в часі значення: природно-кліматичні, культурно-історичні фактори. До динамічних факторів відносять: демографічні (зміни у народонаселенні, урбанізації, віковій структурі населення); соціальні (динаміка добробуту населення, зміна тривалості оплачуваних відпусток і скорочення тривалості робочого тижня тощо); економічні (зміна структури споживання товарів і послуг тощо); культурні (зростання культурного рівня населення багатьох країн); науково-технічний прогрес (швидкий розвиток матеріально-технічної бази туристичної індустрії); міжнародні фактори (зміни міжнародного клімату, процеси глобалізації тощо).

Однак зазначені вище фактори неоднаково впливають на розвиток дитячого оздоровлення та відпочинку в Україні. Так, дитячий відпочинок знаходиться в постійній залежності від статичних факторів (див. рис.1). А перелік динамічних факторів не є вичерпним, оскільки він залежить від рівня розвитку сфер суспільного життя в нашій державі, пріоритетних напрямів її розвитку, а також конкретних подій на її території. Для виявлення динамічних факторів, які впливають на процес розвитку дитячого туризму, за основу було взято PEST-аналіз [3].

У нашому випадку методика PEST-аналізу полягала в виокремленні основних динамічних факторів, які впливають на розвиток дитячого туризму, а також на діяльність основних суб'єктів, які забезпечують процес дитячого

оздоровлення та відпочинку в Україні. PEST-аналіз включає такі основні групи факторів, як: політичні (Political), економічні (Economic), соціальні (Socio-cultural) та технологічні (Technological). Оскільки дитячий туризм – це чутливий до будь-яких змін в суспільстві вид туризму, то додатково було додано групи екологічних (Ecological) та етичних (Ethical) факторів впливу (див. рис. 1).

Рис. 1. Групи факторів, які впливають на розвиток дитячого туризму в Україні (авторська розробка)

Тим самим, було використано PESTEE-аналіз, який дозволив визначити наступну структуру групи динамічних факторів:

I. Економічні фактори:

1) діяльність благодійних та громадських організацій щодо забезпечення дитячого оздоровлення та відпочинку (організація та фінансування значної кількості відповідних програм);

2) рівень інфляції (підвищення цін на послуги оздоровлення та відпочинку дітей);

3) державне фінансування дитячого оздоровлення та відпочинку (забезпечення відповідними послугами на пільговій основі);

4) рівень доходів населення (зміна обсягу витрат на дозвілля та відпочинок дітей);

5) рівень розвитку підприємництва та бізнес-середовища (значна частка суб'єктів дитячого туризму – приватні підприємства).

II. Соціально-культурні фактори:

1) вимоги до якості послуг дитячого відпочинку та оздоровлення (запит та контроль з боку суспільства);

2) професійна підготовка кадрів для забезпечення послуг дитячого туризму (педагоги, вихователі, викладачі, лікарі, екскурсводи, інструктори, аніматори, тощо);

3) рівень охорони здоров'я;

4) спосіб життя і звички споживання послуг (потреба в послугах дитячого відпочинку та оздоровлення, їх характер, організований або самодіяльний туризм).

III. Політичні фактори:

1) майбутнє і поточне законодавство, що регулює дитячий відпочинок та оздоровлення;

2) імовірність тимчасової окупації та військових дій на деяких територіях держави (зменшення кількості дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, частки охоплених оздоровленням дітей, зростання попиту на відповідні послуги, а також ризику виникнення небезпеки під час відпочинку);

3) стійкість політичної влади та існуючого уряду (зміна пріоритетних напрямів розвитку, стратегій, концепцій держави).

IV. Екологічні фактори

1) імовірність виникнення екологічної небезпеки на деяких територіях країни;

2) забруднення навколишнього середовища.

V. Науково-технологічні фактори:

1) вдосконалення матеріально-технічної бази дитячого туризму;

2) розвиток і проникнення Інтернету, розвиток мобільних пристроїв (замовлення послуг дитячого відпочинку та оздоровлення онлайн, відео- та фотоспостереження за роботою відповідних суб'єктів дитячого туризму під час дитячого відпочинку).

VI. Етичні фактори:

1) рівень відповідальності дорослого населення перед дітьми;

2) довіра населення до роботи суб'єктів туристичної діяльності, які організовують дитяче оздоровлення та відпочинок (безпека, якість та відкритість послуг, постійний зворотній зв'язок).

Отже, на теоретичному рівні було висунуто гіпотезу щодо структури групи динамічних факторів, які впливають на розвиток дитячого туризму, а також на діяльність основних суб'єктів, які забезпечують процес дитячого оздоровлення та відпочинку в Україні (економічні, соціально-культурні, політичні, екологічні, науково-технологічні та етичні). Подальше емпірико-аналітичне вивчення виокремлених факторів дозволить протестувати дану гіпотезу й оцінити перспективи розвитку дитячого туризму в Україні.

Список використаних джерел: 1. Державна служба статистики. Статистичні бюлетені «Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку 2010-2016 рр.»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Момонт Т.В. Основні фактори розвитку ринку туристичних послуг [Електронний ресурс] / Т.В. Момонт // Економіка. Управління. Інновації. – 2012. - № 1(7). – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/momont4.htm
3. PEST-аналіз: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://powerbranding.ru/biznes-analiz/pest/>

АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ТУРИЗМУ В ІНДУСТРІАЛЬНОМУ МІСТІ

На фоні загальносвітових процесів прискореного розвитку туристичної діяльності в Україні спостерігається туристичне пожвавлення, що виражається не лише в безпосередньому відвідуванні певних туристичних об'єктів, а й в збільшенні кількості теоретичних розробок в даній галузі. Важливим аспектом епохи є те, що інтерес до традиційних видів туризму (культурний, історичний, пізнавальний) поступово знижується, тоді як преважаючого значення почали набувати екологічний, сільський, науковий, освітній, діловий. Всі вони об'єднані спільним поняттям «альтернативний туризм». До цієї когорти можна також включити індустриальний туризм, розвиток якого є актуальним для нашої країни та особливо її південно-східних регіонів, які залишаються промисловим серцем України (Запорізька, Дніпропетровська області).

Повноцінне формування турпродукту в промислових регіонах, гостро потребує вирішення задач розробки науково обґрунтованого змісту екскурсій в програмах турів техногенного туризму та безпеки відвідувачів, оскільки ці об'єкти знаходяться або на території діючих підприємств, або у них відбуваються. На прикладі Кривбасу доцільно розкрити зміст екскурсії згідно проекту організації техногенного туризму. Основними завданнями при цьому виступає оцінка туристичної привабливості та ресурсного потенціалу території для різних тем екскурсій і розробка їх змісту – технологічної карти як основного документа екскурсійного закладу або туристичної фірми [1]. У світі промисловий туризм вже давно став самостійним видом бізнесу, в Україні ж він тільки починає розвиватися. Найбільш перспективними в цьому відношенні є такі недоступні і загадкові індустриальні об'єкти як шахти, кар'єри та рудники. Мусимо сподіватися, що в Україні взято більше, ніж хороший старт у цьому напрямку: наші фахівці всього лише почавши проводити екскурсії в шахти вже обійшли багатьох своїх колег з інших держав.

У Кривому Розі вже кілька років розвивається новий напрямок туризму - промисловий. Сотні відпочиваючих приїждять в індустриальний центр для того, щоб відвідати місцеві кар'єри, шахти і відвали. Кривий Ріг відомий зокрема великим родовищем залізної руди. Окисляючись, вона набуває яскравого червоного кольору. На околицях міста створено потужні техногенні ландшафти. Червоною тут є не лише земля, а й вода. Місто має багату індустриальну спадщину – понад 250 промислових об'єктів, серед яких шахти, кар'єри, відвали, штольні, штреки, гезенки, залишки гідротехнічних споруд, фрагменти стародавніх гірничопромислових ландшафтів, робочих поселень [3].

Розвиток промислового туризму – це складова маркетингової стратегії Кривого Рогу, дієвий засіб створення привабливого бренду міста та залучення інвестицій. До складу робочої групи з питання розробки Програми розвитку промислового туризму у Кривому Розі на 2013-2015 роки увійшли представники міськвиконкому, Інституту розвитку міста, промислових підприємств міста, туристичних агенцій, закладів культури, Криворізького національного університету.

Для туристів місцеві екскурсиводи сформувавши гасло: "Поки для нас недоступний Марс, ласкаво просимо в Кривбас!". За 40 гривень усі охочі можуть побувати на "прогулянці по Марсу". До речі, охочих побачити Кривий Ріг з іншого боку завжди чимало, на екскурсії збираються близько ста осіб щоразу [2].

Нещодавно у місті запустили безпрецедентні екскурсії - спуск в діючу шахту глибиною до 1350 метрів на базі ПАТ "Криворізький залізрудний комбінат". Подібні екскурсії проводяться в Польщі, Іспанії, але спускають тільки в непрацюючі шахти, і на значно меншу глибину.

Екскурсійна програма передбачає наступне:

проведення інструктажу з техніки безпеки;

медичне обстеження;

перевдягання в спеціальний одяг: комбінезони, чоботи, каски;

перехід по підземній галереї до стовбура шахти, вступна екскурсія;

спуск у шахту;

екскурсія по шахті під землею з оглядів квершлагу, південного штрек, ОТР-заїзду, пункту відвантаження залізної руди, ділянки з ремонту рухомого складу, пункту перевантаження руди, працюючої техніки;

переїзди в пасажирському електропоїзді;

підйом на поверхню;

підйом на копер шахти і огляд міста з висоти пташиного польоту;

перевдягання;

вихід з шахти;

обід в шахтарській їдальні.

Занурення в новий і фантастичний світ почнеться з того моменту, як відвідувач одягне шахтарський комбінезон і каску, а зверху прикріпить ліхтарик. Спускатися треба буде в спеціальній металевій бочці, на максимальну глибину - 1530 метрів. Проте тут абсолютно безпечно, відвідувачі спускаються так щодня. Під час екскурсії можна побачити безліч спеціального обладнання та техніки, у тому числі конвейерну лінію, дробильну установку, відвідати підземну лабораторію по вимірюванню відсотка заліза в руді. Також, є можливість стати свідком реалізації різних виробничих процесів, звичайно окрім вибухів. На глибині буде можливість поспілкуватися зі справжніми шахтарями, які розкажуть про свою роботу. Можна дізнатися виробничі таємниці і почути шахтарські байки. Один із завершальних етапів екскурсії - підйом на копер шахти і огляд міста з висоти пташиного польоту.

Реалізацією Програми розвитку промислового туризму буде створення сучасної туристичної інфраструктури, позиціонування Кривого Рогу як центру

промислового туризму, популяризація індустріальних об'єктів, створення привабливого інвестиційного іміджу міста, збільшення надходжень у місцевий бюджет, створення нових робочих місць.

Кривий Ріг може стати провідним центром промислового туризму в Україні: в цьому впевнені місцеві мешканці. Адже саме тут є одна з найбільших в Європі доменна піч, безліч провальних воронки, деякі з яких заповнені штучними озерами. Вже кілька років туристів водять в дореволюційні шахти, де залізну руду добували сто років тому. У місті є кілька червоних озер, які утворилися з води, відкачаної з шахт. З огляду на сучасні тенденції економічного розвитку, потужний промисловий потенціал нашого міста та необхідність диверсифікації економіки, промисловий туризм постає як нове перспективне явище, здатне перетворити Кривий Ріг на унікальний туристичний центр. Можливо в найближчому майбутньому туристи з інших країн будуть приїжджати до нас в Україну відвідати сталеве серце, моє рідне місто - Кривий Ріг.

Список використаних джерел: 1. Казаков В.Л., Казакова Т.А., Завальнюк О.Й. Техногенний туризм у системі природокористування // Екологія і раціональне природокористування: Зб. наук. праць Сумського держ. пед. ун-ту. - 2006. - 244 с. 2. Шматочок Марсу в Кривому Розі [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://ukr.segodnya.ua/life/travel/promyshlennyy-turizm-kusochek-marsa-v-krivom-roge-628756.html> 3. Промисловий туризм в Кривому Розі: шахтарське підземелля своїми очима [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://travel.tochka.net/ua/9697-promyshlennyy-turizm-v-krivom-rogu-shakhterskoe-podzemele-svoimi-glazami/>. 4. Гладкий О.В., Іщук С.І. Географія міст. Геоурбаністика: підручник / Гладкий О.В., Іщук С.І.; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2014. – 263 с.

УДК 379.85

В.А. Козовий, І.М. Волошин

Live-Love@ukr.net

Львівський державний університет фізичної культури ім. Івана Боберського, м. Львів, Україна

СЕНТИМЕНТАЛЬНИЙ ТУРИЗМ, СТЕРЕОТИПИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ

Мета полягає у розкритті поняття «сентиментальний туризм» та які фактори впливають на його розвиток.

Завдання. Проаналізувати відносини між двома державами, які є ключовим фактором у розвитку сентиментального туризму, в тому числі на прикордонних територіях.

Вступ. Сентиментальний туризм – подорож з метою пошуку своєї батьківщини та родичів. Більшість авторів як українських, так і польських акцентують саме на такому трактуванні (Вуйцик О.І., Лозинський Р.М.). Такий туризм є надзвичайно потрібним і важливим, особливо у співпраці України і Польщі та на фоні їх відносин. Дослідниця з Польщі Iwona Duda-Bobko

підкреслює, що це подорож до місця народження. Сентиментальний туризм означає, що подорожуючі відчують певні емоції та почуття до місця відвідування і вони прагнуть задовольнити їх [4].

Результати. Даний вид туризму знаходить свій розвиток на територіях Західної України (практично прикордонних територій) та Східної Польщі. Україна пройшла чималий шлях для утвердження себе як незалежної та демократичної держави на світовій карті. Річ полягає в тому, що Західна частина України відчуває «свого роду» спорідненість з Європою, а Східна з Росією. Таке твердження пояснюється не лише тим, що переважна більшість східних українців розмовляють російською мовою, а західні – українською, а і тим, що менталітет та погляди на життя - різні. Така різниця карбувалась століттями, адже у різний час, Україна жила під різними окупаційними режимами Польщі, Радянського Союзу на інших.

Існує таке поняття, як «ностальгія за Радянським союзом» (чи СРСР). Цей термін навіювався роками не лише на території Росії, але і України. Україна вже 25 років є незалежною державою, а відійти від старих канонів людям не вдається. Це пояснюється вагомим впливом з боку Росії на нашу державу. Однак ніхто не каже, що жити за звичними правилами – це погано. Українці свідомо розвиваються та прагнуть нових умов та правил. Переважно такою ностальгією за радянським правлінням живуть люди старшого або похилого віку, але суть у тому, що пройдуть роки (20-30 років) і вищезгаданий термін залишиться, хіба що, як спогад, адже підростаюче покоління переймає зовсім інший досвід. Люди активно подорожують та відкривають для себе зовсім інший світ за межами нашої країни. Особливо активно подорожують західні українці. Саме це і спонукає людей до руху вперед.

Саме такі туристичні мандрівки сприяють обміну населення по обидва боки. Утворення незалежності України було сильним поштовхом для активізації в ній польської спільноти та української в Польщі. Специфіка населення прикордоння у тому, що з одного боку воно в силу історичних обставин (депортацій, переміщень та зміни кордонів) стало майже моноетнічним. Великою загрозою на прикордонні двох культур є ігнорація (применшення ролі чи зневага елементів чужої культури або їх тотальне привласнення).

Територія Західної України, зокрема Львівська, Волинська, Рівненська, Тернопільська та Івано-Франківська входили до складу Польщі ще до Другої світової війни. Значний інтерес для польських туристів становлять замки та палаци Західної України. Ці об'єкти пов'язані з іменами видатних польських полководців та королів. Тут народились визначні особи: Юліуш Словацький, Бруно Шульц, король Ян III Собеський та багато інших видатних людей. На території фортець відбувалися важливі для Європи битви. Ці об'єкти мають велике архітектурне та мистецьке значення. Головними чинниками, завдяки яким замки на цьому шляху мають велику кількість відвідувань, є близькість до кордону з Польщею. Перешкодами в туризмі для поляків є оформлення документів, візові формальності, погані стереотипи, минулі образи тощо. Туристична інфраструктура не відповідає європейським нормам та очікуванням

туристів. Деякі туристи скаржаться на обмежений доступ до польськомовних екскурсиводів. Варто зазначити низький рівень володіння іноземними мовами (польською, англійською)[2].

Зацікавленість конфліктами на пограниччі з одного боку всією Польщею, з другого боку лише населенням Західної України (колишньої Східної Галичини і Волині) свідчить про живучість історичних стереотипів і взаємних претензій. Оскільки на польських східних і українських західних рубежах існував нерозв'язний конфлікт то в ментальності пересічних поляків зміцнився стереотип про український антипольський сепаратизм[3].

Висновки. Отже, конфлікти поєднують Україну з обома державами (Польщею та Росією), а завдання сучасності – перетворити столітні претензії, стереотипи, зневаги і неприязнь на взаємоповагу, толерантність і спрямувати спільні зусилля на створення гідного і безпечного майбутнього. Культура, історична та суспільна пам'ять не повинні бути зоною конфлікту, а сприяти взаєморозумінню й діалогу, зміцнювати громадянське суспільство, в тому числі і сприяти розвитку туризму, одному з найприбутковіших секторів економіки[3]. Необхідність партнерських взаємин між Україною і Польщею пояснюється сьогодні пояснюється прагненням сусідніх держав самоутвердитись на міжнародній арені. Драматичні події, зокрема останньої світової війни та повоєнних років (депортацій населення), важким каменем закарбувались в пам'яті багатьох поколінь і до сьогодні формують образи негативних стереотипів у свідомості частини населення[1]. Стереотипи стосовно мешканців України, хоч і не такі ворожі як раніше, а набирають іншого розміру.

Список використаних джерел: 1. Піх О. Україна і Польщі в істотній ретроспективі та перспективі майбутнього / Олег Піх // Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість / [ред. Микола Литвин]; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2015. – Вип 8. – С. 292–297. 2. Томчевска-Попович Н. Є. Адаптація сентиментального (ностальгічного) туризму на шляху «Золота підкова» для туристичних потоків з Польщі / Н.Є. Томчевска-Попович Н.Є // Маркетинг і менеджмент інновацій, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/> 204. 3. Чмелик Р. Пограниччя – земля любови та розбрату / Роман Чмелик // «Na pograniczu nowej Europy». Polsko-ukraińskie sąsiedztwo. Seria: Studia Ethnologica / [redakcja Magdalena Zowczak]. – Warszawa : Wydawnictwo DiG, 2010. – 744 s. 4. Duda-Bobko Iwona. Turystyka w Ukrainskiej Czesci Roztocza w latach 1945-2012 / Iwona Duda-Bobko, Gorzow Wielkopolski, Akademia Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego. – 2015.

ОЦІНКА ЯКОСТІ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ ТУРИЗМУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Сучасні наукові дослідження велику увагу звертають на встановлення чинників, котрі впливають на зростання рівня конкурентоспроможності туристичної сфери у світі, адже незважаючи на негативні політичні, економічні, соціальні, природні негаразди, та навіть світовий тероризм вона стабільно зберігає тенденцію до зростання на фоні загального скорочення світових макроекономічних показників. Так для прикладу в 2014 році число туристів у світі досягло 1,133 млрд. чол., а дохід становив 1,245 трлн. дол., дохід від кожного туриста – 1100 дол. Динаміка зростання становить 4,3, 3,7, та 4,0% відповідно до попереднього 2013 року [1].

Основним питанням залишається - які чинники генерують туристичні потоки та яка роль інфраструктури у їх формуванні. Так у своїх дослідженнях Tang і Rochanapond приходять до висновку, що саме розвинена інфраструктура стала основним рушієм у розвитку туристичного руху у Таїланді [2]. У випадку із Туреччиною саме наявність доріг, водопостачання, електропостачання, забезпечення безпеки та медичного обслуговування, налагодження громадського транспорту та комунікацій призвело до зростання туристичних прибуттів з 1974 року. Такий самий шлях розвитку обрала маловідома на сьогоднішній день туристична дестинація у Південній Африці – San Lost City, успіх розвитку котрої покладається саме на високоякісну інфраструктуру [3].

На сьогоднішній день мало дослідженою є методика оцінки рівня розвитку інфраструктури туристичної сфери окремо взятого регіону країни, чи туристичної дестинації. Відомо, що у розрізі Всесвітнього економічного форуму при оприлюдненні «Звіту конкурентоспроможності подорожей та туризму» розраховується індекс, котрий містить чотири субіндекси. Серед яких є показник якості інфраструктури туризму. Його формування базується на трьох складових: «інфраструктури повітряного транспорту», «інфраструктури наземного та портового транспорту» та «сервісної туристичної інфраструктури», де кожна складова при реалізації оцінки містить різноманітні показники (індикатори) [1,с.30].

Туристична інфраструктура являє собою «систему, що включає наступні елементи (підсистеми): заклади розміщення, заклади харчування, заклади дозвілля та побутового обслуговування, транспортна інфраструктура, зв'язок та інформаційне забезпечення, людський потенціал» [4].

Виходячи із вище вказаного запропонуємо методику оцінки рівня розвитку інфраструктури сфери туризму у розрізі адміністративних одиниць України, де розрахунок індексних показників матиме вигляд:

– інфраструктура повітряного транспорту, млн. пас. $Ati = Atic / Atil$, де Ati – це відношення загального пасажирообороту міжнародного аеропорту Львівської області (м. Львова) ($Atir$) до загального пасажирообороту аеропортів в Україні ($Atic$);

інфраструктура наземного транспорту, млн. пас.: $Gti = Gtir/Gtic$ - розраховується, як відношення пасажирообороту у області ($Gtir$) до загального пасажирообороту у країні);

інфраструктура проживання, од.: $Ni = Nir / Nic$ - розраховується, як відношення кількості закладів розміщення у області (Nir) до загальної кількості закладів розміщення у державі (Nic);

інфраструктура харчування, од.: $Ei = Er / Ec$ – розраховується як відношення кількості закладів харчування у області (Er) до загальної кількості закладів харчування у державі (Ec);

інфраструктура інформаційно-комунікаційних технологій, млн. грн.: $Iti = Itr / Itc$ – розраховується як відношення обсягу наданих інформаційно - комунікаційних послуг у області (Itr) до відповідно наданих послуг у державі (Itc);

людські ресурси (чисельність осіб із вищою освітою) $Hr = Hrr / Hrc$ – відношення чисельності осіб із вищою освітою у області (Hrr) до кількості населення із вищою освітою у державі (Hrc);

природні ресурси: відношення кількості об'єктів природно заповідного фонду національного значення, котрі знаходяться на території області (Gtr) до загальнонаціональної (Gtc);

культурні ресурси, од: $Cr = Crr / Crc$ – відношення кількості пам'яток історії та культури національного значення котрі знаходяться на території аналізованої області (Crr) до загальнонаціонального фонду (Crc).

Розрахувавши за запропонованою методикою показники рівня розвитку інфраструктури сфери туризму для адміністративних одиниць України (областей) представимо їх у вигляді діаграми (див. рис.1).

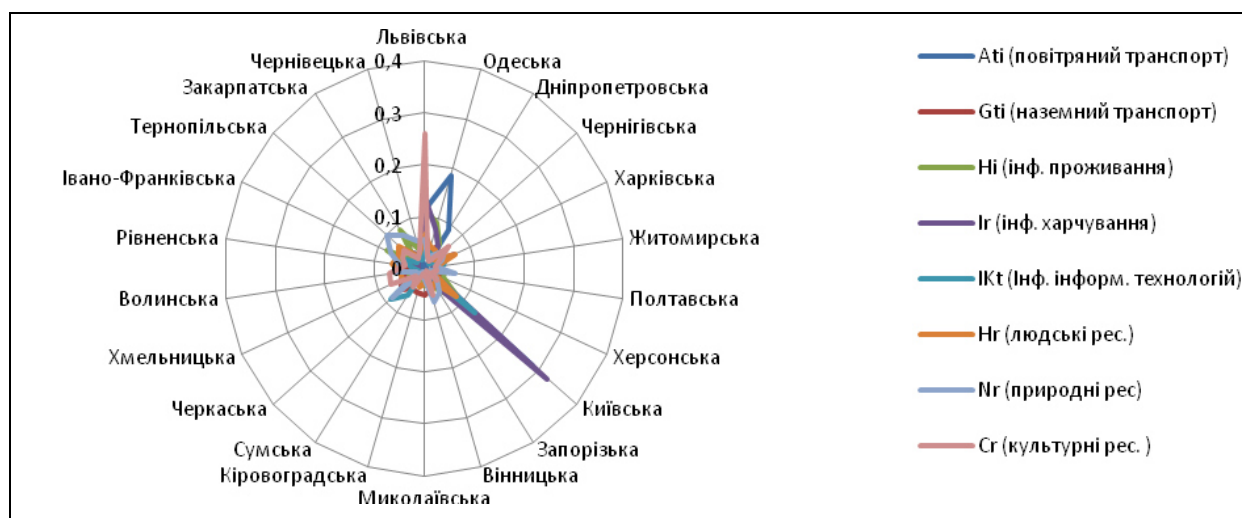

Рис. 1. Рівень розвитку інфраструктури сфери туризму за аналізованими напрямками по областях України

При розрахунку аналізованих показників не було враховано Автономну Республіку Крим, Донецьку та Луганську області у зв'язку з неможливістю адекватного відображення даних. Зважаючи на обставини загальнодержавні показники при розрахунку теж були скореговані з метою правдоподібного відображення інформації.

Для виявлення областей України із найбільш розвиненим рівнем туристичної інфраструктури розраховано коефіцієнт (IrI) відповідно до обраних вище показників за формулою (1.2) результат розрахунку котрої наочно відображено на рис. 2:

$$IrI = (Ati + Gti + Hi + Ei + ITi + Hr + Gr + Cr) / 8, \quad (1.2)$$

де, IrI – коефіцієнт якості розвитку інфраструктури сфери туризму за областями України.

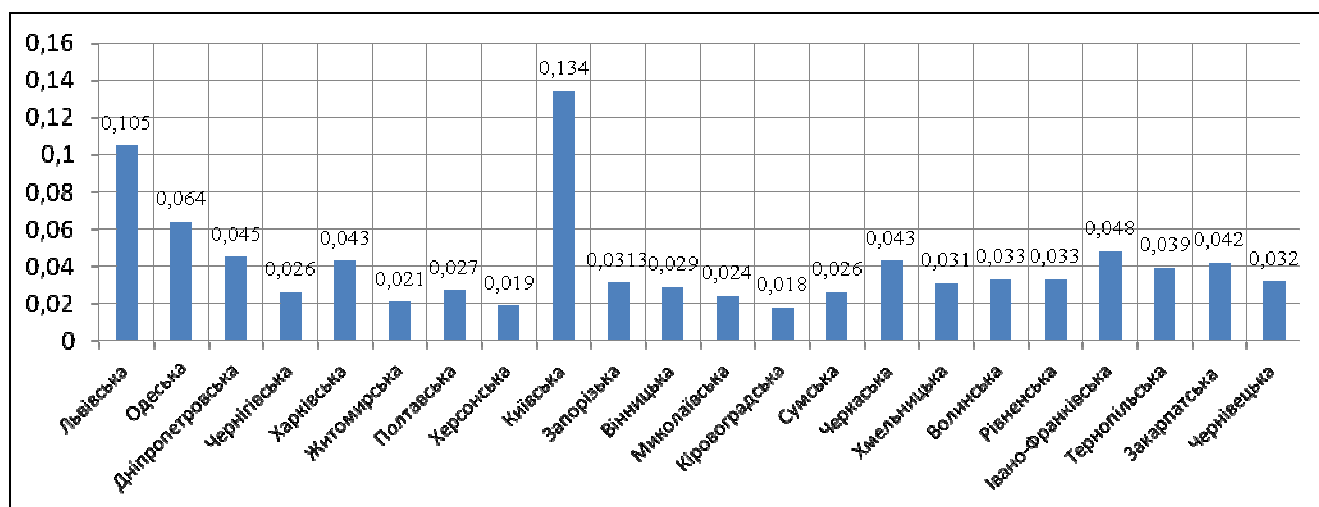

Рис. 2. Якість інфраструктури сфери туризму за областями України

Проведений аналіз якості інфраструктури туризму свідчить, що серед областей України найбільш розвиненими є Львівська та Київська області. Решта регіонів нажаль неефективно використовують наявний рекреаційно - туристичний потенціал обумовлений обмеженою якістю туристичного сервісу.

Список використаних джерел: 1. *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2015* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/TT15/WEF_Global_Travel&Tourism_Report_2015.pdf 2. *Tang and Rochananond Attractiveness as a tourist destination; a comparative study of Thailand and selected countries. Socio-Econ Planning* 24(3) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/003801219090005R> 3. *Kim L., Crompton J.L., Botha P. Responding to competition: a strategy for Sun/Lost City. South Africa Tourism Management* 21 (41) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agrilifecd.n.tamu.edu/cromptonrpts/files/2011/06/Full-Text68.pdf>; 4. *Чир Н.В. Туристична інфраструктура як складова туристично-рекреаційного потенціалу Старовижівського району Волинської області / Н.В. Чир // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/8305>*

ГЕОПРОСТОРОВЕ ПОШИРЕННЯ КАТОЛИЦЬКИХ САКРАЛЬНИХ ПАМ'ЯТОК РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Проведено дослідження геопросторового поширення католицьких сакральних пам'яток у межах області. Використано державний реєстр нерухомих пам'яток містобудування і архітектури національного та місцевого значення Рівненської області, станом на 2013 р. [5]. Виявлено, що у Волинській області знаходиться 14 католицьких сакральних об'єктів, які представлені на картосхемі (рис.1). Проведено оцінку навантаження сакральними об'єктами окремих частин дослідної території та розраховано коефіцієнт насичення католицьких храмів у адміністративних районах та сакральньо-туристичних регіонах. У Північному і Центральному сакральньо-туристичних регіонах кількість сакральних об'єктів не перевищує 10% (2 католицьких костели). Північний та центральний регіони характеризується наявністю будівельного матеріалу, на період забудови сакральними спорудами, давнім сільськогосподарським освоєнням території [1, 184,185]. В Північному регіоні виявлено 1 католицький костел, що відповідно становить 7% від загальної кількості в області (коефіцієнт насичення 0,1). У Центральному регіоні зафіксовано 1 костел, що відповідно складає 7% від загальної кількості церков в області (коефіцієнт насичення 0,1). Південний регіон – найбільш багатий на католицькі сакральні пам'ятки. Виявлено 13 католицьких пам'яток, що складає 86% від загальної кількості католицьких сакральних споруд в області (коефіцієнт навантаження 0,8). Південний сакральний регіон відноситься до найбільш освоєного регіону у сільськогосподарському відношенні: поширення лісів і лесовидних відкладів.

Слід відмітити про найбільшу концентрацію забудов у районах: Рівненський – 3 (20%), Дубинський – 3 (20%) та Корецький 3 (20%) районах. У Ця особливість обумовлена насамперед природними особливостями, давнім освоєнням територій з якісними земельними угіддями, оскільки південний регіон відноситься до зони поширення родючих ґрунтів, що сформувались на багатих лесовидних породах — чорноземних і темносірих родючих ґрунтах. Окрім цього, така особливість поширення католицьких об'єктів обумовлена тим, що південний сакральний туристичний регіон знаходиться в зоні поширення розвинених давніх шляхів сполучення. Нижче подаємо короткий опис католицьких пам'яток відповідно до нумерації католицьких сакральних об'єктів на картосхемі (рис.1).

Костел Івана Хрестителя, 1695 р., м. Дубровиця, Дубровицький р-н, Рівненська області. Архітектурний стиль рококо. Належить до римо-католицької

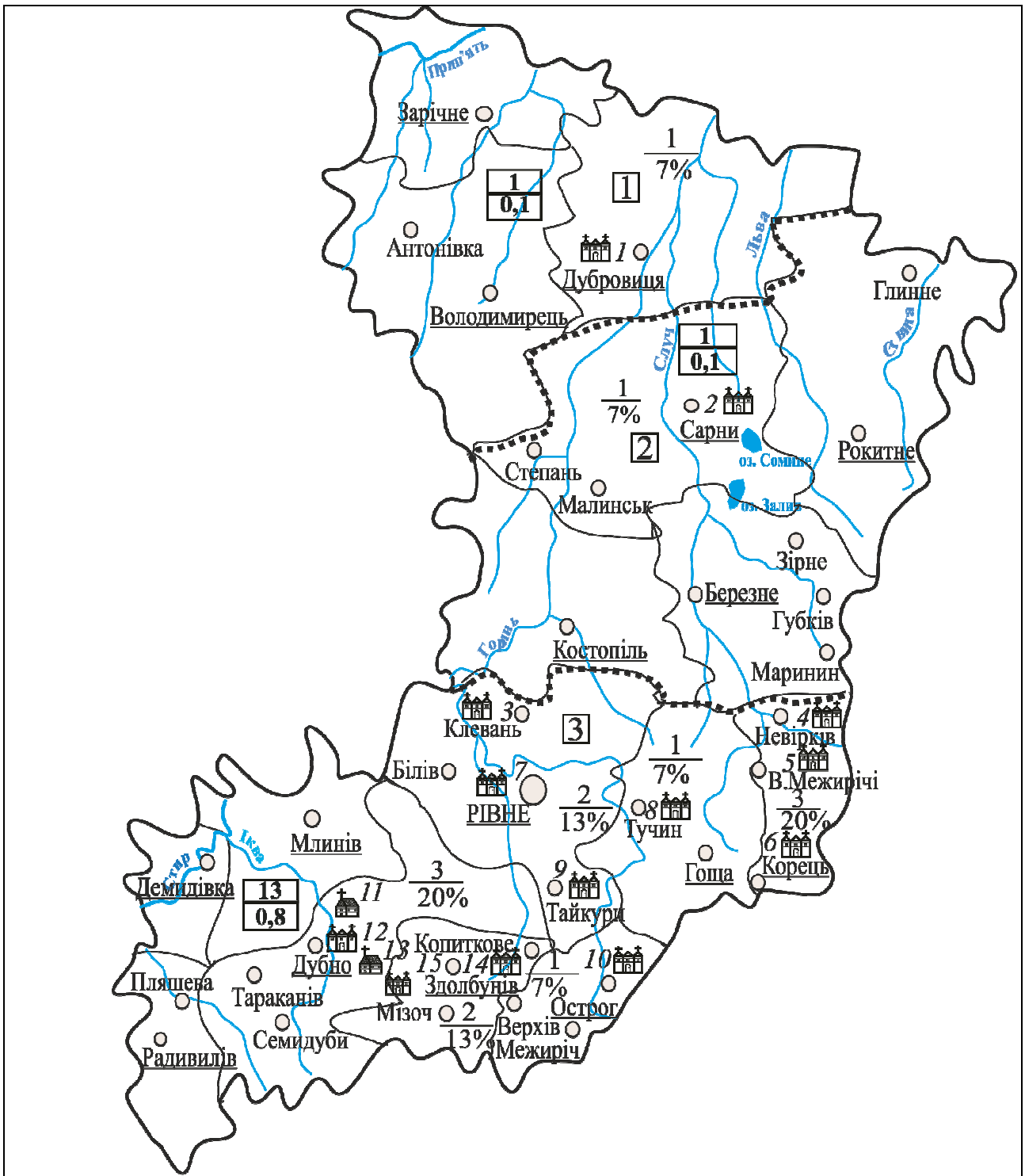

Рис. 1. Геопросторове поширення сакральних католицьких храмів Рівненської області
Умовні позначення

Сакральньо-туристичні регіони

- 1 - Північний
- 2 - Центральний
- 3 - Південний
- Католицький сакральний об'єкт
- Католицький монастир
- 1771 - Роки забудови храмів

- $\frac{9}{0,6}$ - в чисельку кількість сакральних об'єктів у регіоні
- в знаменнику коефіцієнт навантаження сакральними об'єктами в регіоні до загальної їх кількості
- $\frac{1}{6\%}$ - в чисельнику кількість сакральних об'єктів у районі
- в знаменнику співвідношення сакральних об'єктів у районі до загальної їх кількості в області
- - Межі сакрального регіону
- 1 - Порядковий номер сакрального об'єкту

церкви. Знаходиться у діючому стані. Найціннішим об'єктом інтер'єру є вінець та вітраж, який був виготовлений у Венеції на замовлення. Знаходиться у діючому стані [2]. 2. Преображенський костел, 1936р., р м. Сарни, Сарненський р-н, Рівненська обл. Архітектурний стиль – конструктивізм. Римо-католицька церква. Знаходиться у діючому стані [5]. 3. Благовіщенський костел, 1610 р., с.м.т. Клевань, Рівненський р-н, Рівненська обл. Архітектурний стиль — бароко. Належить до римо-католицької церкви. Знаходиться у діючому стані [6]. 5. Костел святого Антонія, 1702 р., с. В.Межирічі, Корецький р-н, Рівненська обл. Належить до римо-католицької церкви. Архітектурний стиль Ч бароко [4]. 6. Костел Св. Антонія, м. Корець, Корецький р-н, Рівненська обл., 1702 р. Побудований в стилі бароко. Належить до римо-католицької церкви Найстаріший храм міста. Збереглися фрагменти настінних розписів, проведена реставрація. 7. Свято-Покровська церква, 1928 р., м. Рівне, Рівненський р-н, Рівненська обл. Належить до УПЦ КП. Знаходиться у діючому стані [4]. 8. Троїцький костел, 1614 р., с. Тучин, Гощанський р-н, Рівненська обл. Знаходиться у недіючому стані, згідно з висновками експертної комісії він не підлягає реставрації [4]. 9. Костел Св. Лаврентія, 1710 р., с. Тайкури, Рівненський р-н., Рівненська обл., Тай кури. Архітектурний стиль — бароко. Перебуває у зруйнованому стані [4]. 10. Костел Успіння Пресвятої Діви Марії, м. Острог, Острозький р-н, Рівненська обл. Архітектурні стилі – готика, класицизм. Належить до римо-католицької церкви [4]. 11. Костел Св. Яна Непомука, 1617 р., м. Дубно, Дубенський р-н, Рівненська обл. Належить до римо-католицької церкви [4]. 12. Монастир Св. Яна Непомука, 1617 р., м. Дубно, Дубенський р-н, Рівненська обл [4]. 13. Костел Св. Яна Непомука, 1795 р., с. Мізоч, Рівненський р-н., Рівненська обл. В даний час ця святиня перейменована в церкву Різдва Богородиці УПЦ КП. Знаходиться у діючому стані. 14. Костел Петра і Павла, м. Здолбунів, Здолбунівський р-н, Рівненська обл. 1908 р.

Висновки. Отже, дослідження підтверджує, те що Рівненська область багата на католицькі костели, що є вагомим фактором для розвитку в області релігійного, пізнавального та інших видів туризму.

Список використаних джерел: 1. Волошин І.М. Туристичні ресурси України з атласом туристичних мандрівок : довід. вид. / І.М. Волошин, Л.Ю. Матвійчук, К.В. Ненько. – Львів : ЛДУФК, 2015. – 437 с. 2. Дубровицький костел — архітектурна пам'ятка Полісся. Неофіційний сайт міста Дубровиця. Процитовано 9 березня 2015. 3. Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР. – Будівельник, 1985. – Т. 3. – С. 308. 4. Електронний ресурс / [Режим доступу: http://ua.igotoworld.com/ua/poi_catalog/2301-543-temples-rivne-oblast.htm]. 5. Офіційний сайт Міністерства культури України Електронний ресурс / [Режим доступу:http://mincult.kmi.gov.ua/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=244910406]. 6. Домініканський костел, с. Невірків, Корецький р-н, Рівненська обл., XVII ст.

ДО ПИТАННЯ УПОРЯДКУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ УКРАЇНИ

Актуальність. Галузь туризму визнано однією із пріоритетних напрямків розвитку національної економіки. Україна, володіючи численними історичними та культурними цінностями, унікальними рекреаційними ресурсами, зможе досягти значного економічного ефекту в туристичному бізнесі. І це повністю погоджується зі світовими тенденціями, які свідчать, що туристична сфера є індустрією XXI століття. Природно-кліматичні та історичні умови створили на Україні потужну ресурсну базу для розвитку туристично-рекреаційної індустрії, та розбудови відповідної інфраструктури. Основними факторами привабливості території в туристсько-рекреаційному аспекті є природа, клімат, мистецтво, історія, харчування, архітектура, релігія та навіть менталітет населення.

Однією з головних проблем в туристичній сфері України є брак упорядкованої інформації, за допомогою якої будь-який турист зможе знайти відповідний до свого смаку тип туризму та місця його зосередження на території України. Доцільно було б скласти загально національний туристичний каталог в якому були б розміщені види туризму та відповідні місця, що розташовані на території України, які можуть відвідати, як українці, так і іноземні туристи. Особливо це актуально з огляду на останні політичні події, які ускладнили відпочинок на території півострова Крим. Тому, такий каталог зробить зручнішим пошук місць для проведення відпочинку та наглядно розкриє туристичний потенціал України. Дана стаття є спробою впорядкувати деякі туристичні об'єкти України за видами туризму.

Метою даної статті є визначення актуальних напрямків туризму та місць на території України, які відповідають їм.

Темі класифікації видів туризму присвячено багато вітчизняних та закордонних наукових робіт. На нашу думку, однією з вдалих класифікацій є робота В. Гаворецькі, який поділяє туризм за мотивацією споживачів. Зокрема, автор виділяє фізіологічну, психологічну, культурологічну та духовну, професійну, політичну та індивідуальну мотивацію у споживачів [4].

На практиці територіальної організації та планування туристичної діяльності важливого значення набуває вивчення форм туризму. За висловом Н. Кабушкіна, різниця між видами і формами туризму полягає в тому, що види розрізняють за мотивацією подорожуючих, тобто за внутрішніми ознаками, а форми – за зовнішніми причинами та впливами [2].

Якщо мотивації подорожей, котрі визначають види туризму, можуть бути фізіологічними, психологічними, культурологічними й іншими, то серед зовнішніх ознак виокремлення форм туризму варто назвати спрямування

турпотоків, характер їхньої організації, рівень організованості, вік мандрівників, тривалість подорожі тощо.

Рис. 1. Класифікація видів туризму за мотивацією споживачів [4]

Розглянувши основні види туризму, було визначено деякі туристичні об'єкти на території України за перспективними, на думку авторів, напрямками. Зокрема, до перспективних відносимо культурно-пізнавальний, зелений, аматорський, екстремальний, пляжний, віртуальний туризм та зоотуризм. Під час вибору вказаних об'єктів, автори намагалися відібрати ті, що не є наразі популярними та потребують додаткової промоції. Популяризуючи представлені туристичні об'єкти, можна розширити туристичний потенціал України в цілому, а також додати нову бізнес-галузь в райони або регіони, в яких розташовані зазначені туристичні об'єкти (табл. 1).

Таблиця 1

Види туризму та туристичні об'єкти України

Вид туризму	Туристичний пункт	Приклад туристичного об'єкту
Культурно-пізнавальний	Співочі тераси (Харківська область), Музей серійного заводу «Антонов» (Київська область), Троїцький собор (Сумська область), РетроМото Музей (Львів), Будинок-музей Чехова (Суми), Музей Писанки (Коломия), Підгорецький замок (Львівська область), Вишнівець (Тернопільська область)	 <p style="text-align: center;">Співочі тераси [7]</p>

<p>Зелений (екотуризм)</p>	<p>Відпочинок на Дністрі (басейн, чан, подорож пароплавом), Медобори (Тернопільська область), Осоння Карпати (VELO прогулянки, вулкотерапія, форельник, катання на човні (Львівська область), Кам'янка (Черкаська область), Село Пістинь (Закарпатська область), Солотвино (солоні шахти) (Закарпатська область)</p>	 <p>Осоння, Карпати [5]</p>
<p>Зоотуризм</p>	<p>Дельфінарій (Львів, Київ, Харків та інші міста України), Біосферний заповідник Асканія-Нова (Херсонська область), Еко-парк Фельдмана (Харківська область)</p>	 <p>Екопарк Фельдмана [9]</p>
<p>Аматорський</p>	<p>Річки Дніпро, Дунай, Південний Буг (риболовство); Павлоградське лісництво (Дніпропетровська область)</p>	 <p>Рибальство на Південному Бугу [8]</p>
<p>Екстремальний</p>	<p>Гірськолижний курорт «Водяники» (Черкаська область), «Воєводино» (Закарпатська область), «Ізки» (Закарпатська область); гора Великий Верх (Закарпатська область)</p>	 <p>Водяники [6]</p>
<p>Пляжний</p>	<p>Кирилівка (Запорізька область, узбережжя Азовського моря), Бердянськ (Запорізька область, узбережжя Азовського моря), Одеса (узбережжя Чорного моря)</p>	 <p>Кирилівка, берег Азовського моря [3]</p>

Віртуальний	Google Earth (огляд вулиць)	 <p data-bbox="1098 389 1327 421">Вулиці Києва [1]</p>
-------------	-----------------------------	--

Проаналізувавши дану таблицю, можна зазначити, що більш поширеним на території України є культурно-пізнавальний туризм, зокрема ресурси цього напрямку. Саме на цей вид туризму припадає найбільша кількість перспективних туристичних об'єктів на території України.

Загалом можна зазначити, що Україна завдяки своїй природній різноманітності та багатій історії має величезний туристичний потенціал у найрізноманітніших видах туризму. Тому, ця сфера послуг потребує капіталовкладень, які підіймуть туристичний рівень нашої країни на більш високий рівень. Першим кроком на шляху розвитку туристичної сфери України може стати саме впорядкування усіх наявних або перспективних туристичних об'єктів України.

Список використаних джерел: 1. Вулиці Києва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.google.com/maps/@50.4350355,30.5564152,3a,58.9y,59.19h,93.5t/data=!3m6!1e1!3m4!1sT-QVrPl5GVp6uWaur5yKr_w!2e0!7i13312!8i6656 2. Кабушкін Н.І. Менеджмент туризму / Н.І. Кабушкін – Мн.: Новое знание, 2002. – 409 с. 3. Кирилівка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kirillovka.ks.ua/kirillovka/> 4. Кузик С.П. Географія туризму / С.П. Кузик. – К.: Знання, 2011. – 271 с. 5. Осоння, Карпати [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.superdeal.com.ua/kiiev/284631-otdih-dlya-dvoih-v-otelynot-komplekse-osonnya-karpati> 6. Водяники [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stejka.com/rus/4erkasskaja/vodjaniki/> 7. Поющие террасы Павла Харитоненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://windoftravel.com/object/266447> 8. Рибалка на Південному Бугі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zeleniyturizm.com.ua/ua/zelenyy_turyzm/rybalka_na_pivdennomu_buz 9. Фельдман-екопарк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://feldman-ecopark.com/>

ХАРАКТЕРИСТИКА ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ЗАХІДНОГО РЕКРЕАЦІЙНОГО ПІДРАЙОНУ ПІВДЕННОГО РЕКРЕАЦІЙНОГО РАЙОНУ УКРАЇНИ

Особливостями характеристики туристсько-рекреаційних ресурсів певної території, регіону чи країни є проведення рекреаційного районування. Туристсько-рекреаційне районування являється поділом території на певні таксономічні одиниці, що відрізняються спеціалізацією туристичного та рекреаційного обслуговування, структурою туристсько-рекреаційних ресурсів і напрямками їх освоєння та охорони. Тобто, туристсько-рекреаційний район – це цілісна у транспортному плані територія з однаковим профілем курортів, центрів туризму і зон відпочинку, які базуються на певному типі природно-географічних умов [1].

Основою для виділення регіонів або районування України слугують відмінності одних територій від інших, які можна об'єднати в 3 групи:

- природні умови та ресурси;
- історико-культурні особливості;
- рівень соціально-економічного розвитку [3].

Одним із авторів рекреаційного районування України є О. Бейдик, який виокремив п'ять ресурсно-рекреаційних районів України [2]. За даним районуванням найвищий рейтинг (дуже високий) має Причорноморський ресурсно-рекреаційний район, до якого входять Автономна Республіка Крим (АРК), Одеська, Миколаївська та Херсонська області. В межах Південного рекреаційного району виділяють три підрайони, зокрема Західний, Східний та Кримський.

Розташування Південного рекреаційного району на південному заході країни зумовлює особливості клімату, що є одним з найсприятливіших факторів для організації в регіоні рекреаційної діяльності.

Для Західного рекреаційного підрайону характерний помірний клімат з середньорічною кількістю опадів 450-550 мм, відносно висока вологість повітря й тепле та тривале літо. На даній території знаходиться значна кількість лиманів та мінеральних вод, зосереджені найбільші розвідані в країні запаси сульфідних мулових грязей солених озер. Крім того, присутні цінні йодобромні, бромні й радонові води. Різноманітна історико-культурна спадщина, етнічне розмаїття та значні природні ресурси слугують засадами для туристично-рекреаційного розвитку підрайону, а саме для грязьового та бальнеологічного видів туризму [3].

Характеристика територіальної організації Південного рекреаційного району (побудовано за даними [3])

Рекреаційна зона	Рекреаційний регіон	Перелік областей, на території яких формується район	Площа території (тис. км ²)	Питома вага рекреаційного фонду розміщення (%)	Рекреаційний профіль	Найважливіші курорти та туристичні центри
Південна	При чорноморський (державний)	Одеська, Миколаївська, Херсонська	86,4	25,0	Лікувально-оздоровчо-туристичний	Одеса, Ізмаїл, Білгород-Дністровський, Сергіївка, Скадовськ, Лазурне, Очаків

Головним туристичним центром постає м. Одеса зі своїми найвідомішими рекреаційними закладами. Санаторій «Аркадіз» становить собою велику кількість піщаних пляжів та лікувального морського повітря, також для оздоровлення використовують мінеральні води й таласотерапію. Курорт «Великий Фонтан» славиться унікальним мікрокліматом. Морські бризи, підвищена кількість сонячної радіації та нижча вологість повітря допомагають в лікуванні захворювання органів дихання. Присутні мінеральні води використовують для приймання ванн та пиття. ДП «Клінічний санаторій ім. Пирогова» є одним з найстаріших у світі, лікувальні грязі Куяльницького лиману містять унікальний комплекс активних речовин і мікроелементів, особливо цінна своїми лікувальними властивостями ропа. На території санаторію знаходяться джерела мінеральної води «Куяльник» [4].

Відомим курортом в Миколаївській області є Коблево, що вважається виноробним центром України. Особливість курорту полягає у поєднанні степового різнотрав'я, морського повітря та багатовікового соснового бору із лікувально-оздоровчими властивостями повітря.

Після анексії Криму у 2014 р., м. Генічеськ Херсонської області отримав друге дихання як центр рекреаційної діяльності. Унікальні мінеральні джерела на Арабатській стрілці відомі своїми лікувальними властивостями. Вони позитивно впливають на нервову систему, допомагають побороти хвороби шкіри й опорно-рухового апарату, а також ендокринну і судинну патології [5].

Найвідоміші курорти та санаторії Західного рекреаційного підрайону Південного рекреаційного району:

- 1) Одеська область: Затока, Чорноморськ, Кароліно-Бугаз, Сергіївка, Куяльник;
- 2) Миколаївська область: Очаків, Чорноморка, Коблево, Рибаківка;
- 3) Херсонська область: Скадовськ, Генгорк, Комісарівка, Стрілкове, Генічеськ, Щасливцеве та інші [5].

Сильне забруднення стічними водами, нафтопродуктами, важкими металами та іншими речовинами негативно впливає на природні ресурси даного підрайону. Втрата лікувальних властивостей Хаджибейського, Куяльницького, Тилігульського лиманів стримує потік туристів. Крім того, негативно на розвиток рекреаційного району впливає застаріла матеріально-технічна база, яка не відповідає міжнародним стандартам та стримує потік іноземних інвестицій у туристичний сектор країни.

Список використаних джерел: 1. Бейдик О.О. *Методологія та методика аналізу рекреаційно-туристських ресурсів України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування* / О.О. Бейдик. – К.: ВПЦ «Київ, унт», 2001. – 298 с. 2. Бейдик О.О. *Пріоритети регіонального розвитку туризму і рекреації в Україні. // Україна: географічні проблеми сталого розвитку: Зб. наук. праць. В 4-х т. – К: ВЛГ Обрії, 2004. – Т.2. – С.167–168.* 3. Масляк П.О. *Рекреаційна географія: навч. посібник* / П.О. Масляк. – К.: Знання, 2008. – 343 с. 4. *Офіційний сайт ДП «Клінічний санаторій ім. Пирогова» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kuyalnik.com.ua>.* 5. Школа І.М. *Менеджмент туристичної індустрії: Навч. посібник* / І.М. Школа. - Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2003. – 662 с.

УДК 796.5:[332.122:379.84(477.51)

А.Є. Наливайко, О.І. Яковенко

mezinpark@gmail.com

Мезинський національний природний парк, с. Деснянське (Свердловка), Чернігівська обл., Україна

ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ ТА ВИДІВ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МЕЗИНСЬКОГО НПП

Одним з видів використання території та об'єктів природно-заповідного фонду України відповідно до статті 9 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» при умові дотримання природоохоронного режиму є використання їх в оздоровчих та інших рекреаційних цілях.

В Чернігівській області однією з найбільших рекреаційних установ виступає Мезинський національний природний парк, першочерговими функціями якого є створення умов для організованого відпочинку, туризму, інших видів рекреаційної діяльності та проведення наукових досліджень змін просторово-часової структури ландшафтних комплексів в сучасних умовах рекреаційного використання.

Природно-територіальні комплекси Мезинського НПП представлені різними типами ландшафтів, тож мають досить високий рекреаційний потенціал. Досить розвинутим на цій території є екскурсійний туризм, оскільки тут знаходиться значна частина історичних пам'яток Коропського району.

НПП розташований неподалік міжнародної автотраси Київ-Москва, за 300 км від Києва, а також на автотрасі Київ-Чернігів-Новгород-Сіверський-Суми. А тому його транспортно-географічне положення обумовлює перспективу розвитку рекреаційного комплексу цілорічного використання.

Рекреаційне забезпечення в межах НПП базується на функціональних

зонах стаціонарної (137 га) та регульованої (8443,3 га) рекреації. Більша частка території Мезинського НПП використовується під сільськогосподарську діяльність (15073,42 га).

В межах Мезинського НПП розроблено кілька екологічних стежок (2, загальною протяжністю 7 км) та туристичні маршрути (2, загальною протяжністю 90 км), які репрезентують найбільш привабливі туристичні об'єкти Новгород-Сіверського Полісся і Подесення. Створення мережі екостежок в межах територій природно-заповідного фонду спрямоване на вирішення ряду надважливих завдань щодо врегулювання взаємовідносин в системі «людина-природа» й забезпечує активний і змістовний відпочинок при збереженні довкілля та збалансованого розвитку із домінуванням критеріїв, вимог і показників навколишнього середовища.

На основі результатів досліджень пропускної спроможності, ємності автостоянок та рекреаційних навантажень на об'єкти і території ПЗФ України А.І. Тарасова [2] проведено розрахунок пропускної спроможності однієї з екологічних стежок національного природного парку. При цьому пам'ятаємо, що для екологічних стежок регулювання може передбачати лімітування максимальної чисельності екскурсійної групи, як правило, не більше 30 осіб [3].

Проходження екостежками Мезинського НПП доступне 7 світлових годин на добу, при цьому тривалість складає 1,5 години. А так, як стежка прямолінійна, то її проходження можливо розпочинати як у с. Деснянське, так і в с. Мезин, та все ж варто враховувати необхідний розрив у часі між екскурсійними групами (у долях години, при 15-хвилинному розриві – 0,25).

Отож, пропускна спроможність екологічної стежки «Від парому до парому» при максимально укомплектованих групах становить 244 люд./день. Відповідно за добу з максимальним рекреаційним навантаженням стежкою може пройти до 8 груп відвідувачів без шкоди довкіллю і території НПП.

Наступним етапом наших досліджень є оцінка рекреаційного потенціалу і рекреаційної ємності природно-заповідної території.

Рекреаційна ємність виступає як невід'ємна складова частина рекреаційного потенціалу. Під нею розуміють показник можливого рекреаційного навантаження геосистем. Визначення рекреаційної ємності території було проведено за методикою Кравців В.С., Гринів Л.С., Копач М.В., Кузик С.П., яка враховувала мінімальну, максимальну і середню чисельність рекреантів в межах різних видів природних комплексів [4].

Для Мезинського НПП рекреаційну ємність визначено для теплого, що через специфіку видів рекреаційних занять і туристичні особливості регіону складає 160 днів, і холодного сезонів (205 днів).

В межах НПП 82 % території відноситься до височинних, для яких характерне мінімальне нормативне рекреаційне навантаження у 100 осіб/км², середнє – 125 осіб/км², максимальне – у 150 осіб/км² (у теплий сезон), 40, 50 і 60 осіб/км² відповідно у холодну пору року. Під річковими природними комплексами НПП знаходиться 18% території, для яких характерне мінімальне нормативне рекреаційне навантаження у 50 осіб/км², середнє – 65 осіб/км², максимальне – у 80 осіб/км² (у теплий сезон) та 16, 20, 24 осіб/км² відповідно у холодну пору року.

Розрахунки рекреаційної ємності території показали, що в межах Мезинського НПП мінімальна рекреаційна ємність становить 1 038 616 осіб, середня – 1 582 376 осіб, максимальна – 1 846 137 осіб. Даний вид оцінки враховує також усереднені показники навантажень на пересічний квадратний кілометр. Якщо провести розрахунки в межах функціональних зон НПП, то рекреаційна ємність буде перерозподілена здебільшого між зонами регульованої і стаціонарної рекреації, а також господарською зоною.

При розрахунках також було враховано детальну просторову оцінку рекреаційної ємності, що передбачає застосування понижуючого коефіцієнта крутизни схилів. В якості середнього показника для НПП було прийнято понижуючий коефіцієнт 0,6 (при крутизні схилів 20-30°С), який застосовано для його височинної території.

Згідно функціонального зонування Мезинського НПП, 27,6% території є придатною для провадження рекреаційної діяльності. Відтак, для більш точної оцінки рекреаційної ємності функціональних зон використано також понижуючий коефіцієнт 0,28.

Рекреаційна ємність безпосередньо залежить від загальної площі НПП та середньої тривалості перебування туристів, яка у межах Мезинського НПП становить 1-2 дні (для розрахунку ємності взято показник 1,5 дні). При визначенні тривалості перебування туристів враховувалось, що одним з провідних видів рекреації в межах НПП є короткотривалий одно- або кількадечний відпочинок (піші прогулянки, екскурсії тощо). Також було враховано, що більшість туристів відвідують територію НПП проїздом в напрямку Києва або згідно інших туристичних маршрутів.

Ідеальним варіантом рекреаційних навантажень території НПП є той, який враховує мінімальну рекреаційну ємність території, оскільки спеціальної туристичної інфраструктури в його межах створено небагато, внаслідок різних причин.

Нарощування кількості рекреантів НПП можливе за умови проведення спеціальних програм розвитку рекреаційної інфраструктури та реалізації ряду інвестиційних проектів. Це дало б можливість збільшити потік рекреантів до розрахункових показників. Адже інтенсивність використання маршрутів, культура поведінки відпочивальників на об'єктах ПЗФ України значною мірою залежать від рекреаційного благоустрою території [3].

Більшість території Мезинського НПП є придатною для пішохідного, кінного прогулянкового туризму, є перспективи для розвитку велосипедних, водних маршрутів. Також варто відзначити можливості території НПП і для розвитку зимових видів туризму. Перспективним для даної місцевості є сільський зелений туризм.

Список використаних джерел: 1. Закон України «Про природно-заповідний фонд України». 2. Тарасов А.И. Экономика рекреационного лесопользования / А.И. Тарасов. – М.: Изд-во «Наука», 1980. – 136 с.). 3. Генцирук С.А. Рекреационное использование лесов/ С.А. Генцирук, М.С. Нижник, Р.Р. Возняк. – К.: Вид-во «Урожай», 1987. – 246 с. 4. Кравців В.С. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери. Наукове видання. / В.С. Кравців, Л.С. Гринів, М.В. Копач, С.П. Кузик. – Львів: НАН України. – ІРД НАН України. – 1999. – 78 с. 5. Проект організації території, охорони, відтворення та рекреаційного використання природних комплексів та об'єктів Мезинського НПП. – Харків, 2010. – Т. 1. Пояснювальна записка, книга I-II. – 455 с.

ОБ'ЄКТИ ІНДУСТРІАЛЬНОГО ТУРИЗМУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НОВИХ ТУРИСТИЧНИХ МАРШРУТІВ РЕГІОНУ

В останні роки, все більшої популярності серед туристів набуває індустриальний туризм. Проте, для Івано-Франківської області, яка має високий рівень забезпеченості туристичними ресурсами природного походження, розвиток індустриального туризму, до останнього часу, не був актуальним. Однак, сучасні туристичні тенденції свідчать про поступове зниження інтересу до традиційних видів туризму та збільшення зацікавленості серед потенційних туристів до його альтернативних видів. До цієї групи можна також віднести й індустриальний туризм, для розвитку якого на Івано-Франківщині є необхідні умови.

Питання розвитку індустриального туризму присвячені роботи як українських так і зарубіжних науковців, зокрема: Алейнікової Г.М., Боголюбова В.С., Бейдика О.О., Гельберта Д., Данильчука В.Ф., Доде Т.Н., Казакової Т.А., Кифяка В.Ф., Литвиненко О.Б., Любіцевої О.О., Новікової В.І., Пацюк В.С., Пендерецького О.В., Смаль В.В., Чередниченко А.О., Чередниченко О.Ю. та інших авторів. Однак, у сучасній науковій літературі не існує єдиного тлумачення поняття «індустриальний туризм» та загальноприйнятої класифікації об'єктів індустриального туризму.

Проте, більшість авторів, які займаються питаннями розвитку індустриального туризму до переліку його основних об'єктів найчастіше відносять фабрично-заводські об'єкти, шахти і рудники, електростанції та родовища видобутку мінеральної сировини, підприємства та об'єкти транспортної інфраструктури і зв'язку, комунально-побутові та спеціалізовані індустриальні об'єкти, індустриальні населені пункти та ландшафти, природні об'єкти промислового туризму (родовища мінеральних вод, лікувальних грязей та озокеритів, центри народних промислів тощо).

Івано-Франківська область має прекрасні можливості запропонувати споживачам туристичних послуг не тільки традиційні види туризму, а й відвідування численних об'єктів індустриального туризму.

Найбільша концентрація промислових підприємств зосереджена в наступних містах області: Івано-Франківськ, Калуш, Коломия, Надвірна, Долина, Бурштин, Галич, Тисмениця і Болехів (рис. 1).

Так, у Івано-Франківську діють такі заводи та промислові підприємства: «Івано-Франківський локомотиворемонтний завод», Асфальтний завод, ВАТ «Промприлад», Завод залізобетонних виробів, ВАТ «Індуктор», ВАТ «Ласощі», ВАТ «Пресмаш», ТОВ машинобудівний завод «Автоливмаш», ВАТ «Полімер», ВАТ «Івано-Франківський лікєро-горілчаний завод» та інші [4]. ТОВ

«Українська побутова техніка» виробляє пральні машинки марок «Electrolux» та «Zanussi».

Найбільшими підприємствами міста Калуш є: ЗАТ «Лукор», ТзОВ «Завод Техмаш», ВАТ «Калуський завод будівельних машин», ВАТ «Оріана», ЗАТ «Калуський машинобудівний завод», «Дослідно-експериментальний завод інституту хімії поверхні та інші [4].

Рис. 1. Осередки індустриального туризму Івано-Франківської області [1, 2]

Також, до цікавих промислових об'єктів Івано-Франківщини варто віднести: ТОВ «Карпатнафтохім» (м. Калуш), завод нафтопереробної компанії ВАТ «Нафтохімік Прикарпаття» (м. Надвірна), Бурштинську ТЕС (м. Бурштин), ВАТ «Надвірнянський лісокомбінат» (м. Надвірна), ВАТ «Хутрофірма "Тисмениця"» (м. Тисмениця), ЗАТ «Коломийська гардинна фабрика» (м. Коломия) та інші. Крім того, в області розвідано 160 родовищ 24-х видів корисних копалин, також функціонують 2 цукрозаводи, 14 підприємств з

переробки молока, 3 м'ясопереробні комбінати, 3 спиртзаводи, 2 пивзаводи, які теж можуть привабити прихильників індустріального туризму. Також, на базі старої вузькоколіїної залізниці, яка використовувалася для лісозаготівлі, функціонує туристичний маршрут «Карпатський трамвай», під час подорожі яким туристам розповідають про особливості давніх лісорозробок, влаштовують огляд старих виробничих приміщень, лісничівки тощо.

В Івано-Франківській області значна кількість осередків природних промислів: карстові, кар'єрні, соляні, нафтові, вулканічні промисли, видобуток мінеральних вод – все це складає пізнавальну ресурсну базу індустріального туризму.

Не менш цікавим природним об'єктом індустріального туризму є грязьовий вулкан, який розташований у с. Старуня, Богородчанського району Своім виникненням він зобов'язаний насамперед людям. Понад століття тому тут почали розробляти нафтові та озокеритні родовища. Грунтові води, насичені киснем, тепер проникають углиб землі на тисячу метрів, викликають окислення нафти, що й дає той приплив теплової енергії, яка живить вулкан [5].

Також, в Івано-Франківській області розташовано немало осередків народних промислів. Так, у Коломийському та Косівському районах знаходяться центри гуцульських ремесел та мистецтв, а в місті Коломия можна на власні очі побачити як робляться писанки. Художнє ткацтво розповсюджене на території Косівського та Долинського районів. Також в Долинському районі можна познайомитися з різблярством по дереву. На території області існують центри зоо- і фітопромислів та килимарства [5].

Цікавими в області є історичні пам'ятки промислового та інженерного будівництва, у першу чергу – це унікальна доменна піч поч. ХІХ ст. в урочищі Ангелів, що у Рожнятівському районі. В містах Долина та Болехів – єдиний на Україні приклад солеварних споруд ХІХ – поч. ХХ ст., що збереглися до тепер, а також пивзавод 1767 р. у м. Івано-Франківську.

З інженерних споруд слід назвати залізничні кам'яні арочні мости у Ворохті, металевий міст через Дністер у Галичі та інші.

Отже, актуальною проблемою розвитку індустріального туризму в Івано-Франківській області є проведення моніторингу наявної інфраструктури та розробка перспективної моделі її функціонування.

Створення оптимальних умов для розвитку індустріального туризму в межах Івано-Франківській області надасть можливість більш ефективного використання її туристичного потенціалу, що потребує проведення подальших досліджень.

Список використаних джерел: 1. Головне управління статистики в Івано-Франківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ifstat.gov.ua>. 2. Офіційний сайт Івано-Франківської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.if.gov.ua>. 3. Карась Г.К. Івано-Франківськ: культурно-мистецька хроніка незалежності. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2001. – 288 с. 4. Каталог провідних підприємств України (Івано-Франківська область) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.com.ua/ukr/RegionsPotential/Ivano-Frankivsk/> 5. Пендерецький О.В. Природні об'єкти промислового туризму Українських Карпат // Актуальні проблеми сучасної науки. – 2011. – Вип. № 3(59). – С.138-146.

РОЗВИТОК ЕКОТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СМОТРИЦЬКОГО КАНЬЙОНУ

Смотрицький каньйон – геологічна пам'ятка природи загальнодержавного значення, що охороняється державою в статусі Національного історико-архітектурного заповідника “Кам’янець”. Одночасно знаходиться на території Національного природного парку “Подільські Товтри”. Район Смотрицького каньйону не має аналогів у Європі, за зовнішніми геологічними ознаками подібними є скелясті гряди у Великій Британії та США [1,2]. Унікальність об'єкту полягає в гармонійному поєднанні природних (омегаподібний каньйон, річка, рідкісна флора та фауна), антропогенних (історичне поселення, фортифікаційні, гідротехнічні, комунікаційні споруди) та наукових цінностей (на берегах каньйону оголюється комплекс давніх палеозойських відкладів). Все це робить даний об'єкт одним із найбільш привабливих туристичних центрів України.

На сьогодні екологічна ситуація у межах "Смотрицького каньйону" невтішна: основною проблемою території є природна водна та вітрова ерозія, що посилюється антропогенними факторами: кар'єрними розробками, накопиченням побутових відходів, рухом транспорту, випасом худоби, розкопування земельних ділянок, висадкою хвойних рослин, знищенням природної рослинності.

Одним з засобів вирішення екологічних проблем є еколого-виховні роботи, що включають у себе екскурсії для ознайомлення з природою у формі екологічного туризму. Під час такої мандрівки еколого-пізнавальними стежками екскурсанти мають можливість не тільки відпочити і милуватися краєвидами, але й ознайомитися з флорою та фауною місцевості, засвоїти правила поведінки в природі, навчитися бережливому ставленню до неї, дізнатися про екологічні проблеми території та методи їх вирішення.

Для ефективної організації даного виду туризму пропонується запровадження спеціальних прогулянково-пізнавальних маршрутів. Вони легко і швидко створюються, доступні у будь-яку пору року, не надто протяжні, щоб відвідувачі могли рухатися по ним зі швидкістю ходи. Екскурсиводи не є обов'язковими і всю інформацію можна отримати зі спеціального буклету або інформаційних аншлагов і пояснювальних стендів екостежки, які можуть бути найрізноманітнішими за науковою спрямованістю – зоологічними, ботанічними, географічними, геологічними, історичними, а також комплексними ландшафтно-екологічними. Цікавими об'єктами можуть бути пам'ятки природи, що поєднують у собі природну та історичну цінність. Розвиток екотуристичного потенціалу дозволяє зберегти природне доквілля, налагодити

вигідну для регіону економічну діяльність за участі місцевого населення та органів самоврядування.

Тож на даний момент можна виділили декілька екологічних стежок «Смотрицький каньйон», одна з яких пролягає в межах міста Кам'янець-Подільський, а друга включає у себе місто та його околиці.

Загальна довжина маршруту екологічної стежки «Смотрицький каньйон» №1 сягає 2 км. Тривалість переходу близько 2 годин. Маршрут пішохідний. Пролягає по правому берегу р. Смотрич в межах м. Кам'янець-Подільський. На маршруті заплановано 5 зупинок. Кількість екскурсантів до 30 осіб .

Починається екскурсія в офісі Національного природного парку «Подільські Товтри», де розповідатиметься про основну роботу НПП, проблеми та задачі, поставленні перед ним. Далі група просувається до Смотрицького каньйону. Перша зупинка передбачається біля Кушнірської вежі. Оповідатимуться історичні відомості про вежу. Туристи ознайомляться з геологічною пам'яткою загальнодержавного значення «Смотрицький каньйон», демонструється краєвид каньйону. Пересування продовжується до р.Смотрич. Наступна станція включає у себе історичну пам'ятку Польські ворота. На місці проводиться біоіндикація води річки Стрич, розповідається загальна відомість про роботу гідрометеопоста. Гості знайомляться з флористичним та фауністичним складом каньйону. Екскурсія продовжується до Джерела «Грот», де відвідувачі дізнаються легенду про джерело. Закінчується подорож біля історичної пам'ятки архітектури – Вірменський колодязь, що є першим джерелом питної води Старого міста.

Екологічна стежка «Смотрицький каньйон» №2 проходить в межах м. Кам'янець-Подільського. Довжина маршруту – 5,3 км. На маршруті заплановано 7 основних зупинок. Кількість екскурсантів до 30 осіб.

Розпочинається маршрут в офісі Національного природного парку «Подільські Товтри», де розповідатиметься про основну роботу НПП, проблеми та задачі, поставленні перед ним. Далі група просувається до Кам'янець-Подільської фортеці. Будуть представлені історичні відомості про фортецю та подаватиметься інформація про особливість її географічного положення – Смотрицький каньйон, що оточує острів, на якому знаходиться фортеця.

Пересування продовжується через Національний історико-архітектурний заповідник «Кам'янець», екскурсанти знайомляться з пам'ятками архітектури заповідника. Наступна станція включає Новопланівський міст, де знаходиться геологічна пам'ятка природи загальнодержавного значення «Смотрицький каньйон». Під мостом, що з'єднує береги каньйону на висоті 38 м, проглядається р. Смотрич, що затиснута з обох боків прямовисними скелями. На стінках скель представлена історія древнього Силурійського моря та геологічна історія нашої планети: відбитки силурійських водоростей, трилобітів та коралів, що існували понад 400 млн. років тому.

Скелі вкриті золотистими, сіро-зеленими та чорними лишайниками. На невеликих призьбах знаходиться папороті, очитки, аврinia. Неподалік від сходинок – водоспад. Після проходження кладки та річки знаходиться сторожова вежа XVI ст. «Гончарна». Далі стежка веде до наступної кладки і в

парк. Серед дубів, кленів та лип туристи потрапляють до степової ділянки та оглядового майданчика, де видно Стару фортецю, Старе місто з вежами, храмами. Рушаючи далі, можна натрапити на екзотичні дерева – колекція дендропарку Кам'янець-Подільського ботанічного саду та побачити основну садибу ботанічного саду. Гості ознайомляться з понад 2,5 тис. видами рослин, що зростають в оранжереях, теплицях, на експозиційних ділянках саду. Серед них реліктові та ендемічні види з усього світу. Кактуси, алое, гастерії, пальми, араукарії, монстери, тюльпани, жоржини, канни, модрини, магнолії, «іудине» та «хлібне» дерева, «розбите серце» та квіти богині райдуги Іриди. А також рідкісні рослини зі сторінок Червоної книги України: лунарія оживаюча, беладона, бруслина карликова, молочай волинський та цибуля коса, що відома в Україні лише в районі Кам'янець-Подільського.

Подорож завершується біля моста «Лань, що біжить», де зійшовши на терасу каньйону, на скелях екскурсанти можуть побачити та ознайомитися з реліктом світового значення – шиверекія подільська, та з рідкісними видами – зіновать біла, сон великий, сон чорніючий, астрагал монпелійський, ковила волосиста, а також з птахами: лелека, сіра чапля, боривітр, і рідкісні метелики – подалірія та махаона.

Під час проходження таких екологічних маршрутів туристи ознайомляться з флорою та фауною Смотрицького каньйону, дізнаються про екологічну цінність об'єкту та про цінність історично-архітектурних пам'яток, аналізують екологічні проблеми об'єкту та методи їх вирішення, що є важливим для розвитку екологічної свідомості населення та запобігання подальшій деградації якості навколишнього середовища.

Список використаний джерел: 1. "Смотрицький каньйон" - унікальний витвір древнього Кам'янця [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.tovtry.km.ua/ru/info/articles/press_npp/94.html. 2. Номінація до Списку світової культурної спадщини ЮНЕСКО [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.tovtry.km.ua/ru/natur/nom_03.rtf.

УДК 911.3

В.В. Свір

svir_valysha@ukr.net

*Науковий керівник – канд. геогр. наук, ст. викладач Є.Ю. Телебенева
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна*

ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Найбільш популярним видом активного відпочинку для людей є туризм, який поєднує функції пізнання нашої країни, виховання історичних цінностей, оздоровлення, сприяє задоволенню інтересів людини і розвитку особистості. Особливості міського способу життя, специфіка праці, викликають в особистості підвищену потребу в активному відпочинку, який допомагає компенсувати обмежену рухливість, яка характерна для багатьох професій в сучасному суспільстві.

Географія туризму вивчає явища і об'єкти, що мають інтерес для туристів – природні особливості, пейзажі, історико-культурні і природні пам'ятки, центри туризму, народних промислів, транспортну мережу, обслуговування туристів тощо. У свою чергу важливими факторами розвитку туристичної галузі є природно-рекреаційний та історико-культурний потенціал країни. Однією із головних функцій туризму полягає в розширенні кругозору людини, пізнанні країни (її культурної, історичної спадщини) тощо.

Тривала історія розвитку туризму і, відповідно, його інформаційного забезпечення викликали велике різноманіття наявної тематичної інформації, але ще не розроблена єдина туристична інформаційна система, яка б на системній основі інтегрувала інформацію про туристичні ресурси, характер використання, їх стан та охорону тощо. Найбільший вплив на вибір підходів до вирішення даної проблеми справили ідеї, висловлені в працях О. О. Бейдика [1], А. П. Голікова [2], М. П. Крачила [3], Г. П. Науменка [4], та інших дослідників.

Туристична галузь набуває дедалі більшого значення для розвитку економіки та соціальної сфери в Україні, стрімко інтегрується у світову туристичну індустрію. Пріоритетний напрям розвитку вітчизняного туризму є важливим чинником підвищення якості життя в Україні, створення додаткових робочих місць, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів широкого вжитку, і є одним з найбільш перспективних напрямів структурної перебудови економіки країни тому тема статті є актуальною.

Характерною рисою кінця ХХ століття став бурхливий розвиток туризму – найбільш демократичної та інтернаціональної сфери суспільної діяльності. Потужний імпульс до цього було дано на Першій всесвітній конференції «Туризм як впливова сила збереження миру» (1988 р. Ванкувер), де вперше пролунав заклик до поширення та пропаганди туризму як гаранта миру та безпеки, який впливає на громадян різних країн, їх економіку, культурну спадщину, традиції, релігію та ремесла [2].

Україна об'єктивно має могутній туристичний потенціал. Так, вагомою складовою туристичного потенціалу країни є історико-культурні пам'ятки. Найбільше туристів приваблюють розкопки античних міст Північного Причорномор'я (Тіра, Ольвія, Херсонес, Пантікапей); пам'ятки Київської Русі ІХ-ХІІ ст. у Києві, Чернігові, Каневі, Овручі, Володимирі-Волинському; пам'ятки оборонної архітектури (фортеці в Луцьку, Меджибожі, Кам'янці-Подільському, Хотині, Білгороді-Дністровському, Ужгороді та Мукачевому); палацеві комплекси в Криму, на Львівщині та Чернігівщині; пам'ятки культової архітектури в Києві, Львові, на Івано-Франківщині, у Почаєві, Мукачевому і Чернівцях, а також дерев'яної культової та цивільної архітектури в Карпатах [1].

Природний потенціал України складають узбережжя Чорного та Азовського морів, рельєф, водні (понад 70 тис. річок, більше 3 тис. природних озер і 22 тис. штучних водоймищ), лісові, рослинні та тваринні ресурси. На їх основі створено 5 національних природних парків, 15 державних заповідників, заказники, дендропарки, пам'ятки садово-паркового мистецтва, які належать до природоохоронних територій. Родовища лікувальних грязей, а також

мінеральних і радонових вод входять до рекреаційного потенціалу нашої країни, який має не тільки внутрішнє, а й міжнародне значення. Крім того, Україна розташована на перехресті шляхів між Європою і Азією: важливі залізничні та автомобільні магістралі, порти Чорного і Азовського морів, а також Дунаю, авіамережа здатні забезпечити її інтенсивні багатосторонні зв'язки з багатьма країнами [3].

У багатьох країнах туризм є якщо не основним, то одним із основних джерел поповнення державного бюджету. На фоні світового туризму, який набирає потужностей фантастично швидкими темпами, Україна виглядає поки що досить скромно, а особливо зараз із-за військового конфлікту на сході нашої країни. На сьогодні українські громадяни є своєрідними інвесторами зарубіжних країн, що є одним з найболючіших питань всієї туристичної галузі. Адже туризм, за розрахунками фахівців, лише у вигляді податків міг би щороку приносити в державну скарбницю до 4 млрд. дол. Деякі економісти України вважають, що саме туристичний напрям надалі стане однією з найбільш перспективних і дохідних галузей економіки України. А в майбутньому зможе забезпечувати солідні надходження до бюджету.

Як висновок можна сказати, що причини такого становища треба шукати в складній соціально-економічній ситуації в державі, в неврегульованості механізмів стимулювання туристичної індустрії, відсутності ефективної стратегії розвитку цієї галузі як на національному, так і регіональному рівнях. Зазначену проблему можна розглядати значно ширше. Поки що туристична індустрія країни реалізовує свої можливості лише на одну третину. Однак Україна може стати одним із лідерів туристичного ринку Європи.

Список використаних джерел: 1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристичні ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування. – К.: Київ. ун-т, 2001. – 395 с. 2. Голиков А.П. Рекреация, туризм, краеведение: [о рекреаци. возможностях Харьковщины] / А.П. Голиков, В.И. Редин // Харьковская область / авт.: А. П. Голиков; под. ред. А.П. Голикова, А.Л. Сидоренко. – Х., 1993. – С. 91-95. 3. Крачило М.П., Попович С.І., Федоренко Н.В. Проблеми туристичного районування // Туристичні ресурси України: Збірник наукових статей. – К.: КМ-Трейдінг, 1996. – С. 268-275. 4. Науменко Г.П. Завдання і перспективи розвитку туристичної галузі в Україні // Розвиток туризму в Україні: Збірник наукових статей. – К.: ІВЦ "Слов'янський діалог", 2004. – 16 с.

ДОСТУПНІСТЬ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ЗАПОВІДНИХ ОБ'ЄКТІВ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Природно-заповідний фонд України (далі – ПЗФ) включає в себе 11 типів заповідних об'єктів, як природних, так і штучно створених. Серед них є значні за площею, як правило, до таких відносять заповідники, національні природні та регіональні ландшафтні парки. Перелічені об'єкти мають внутрішню диференціацію, яка проявляється у вигляді функціональних зон з різними охоронними режимами. Спираючись на ці дані, визначаються ландшафти, їх частини чи окремі об'єкти, що охороняються від людського втручання; території, на яких допускається незначний вплив; а на деяких можливі неагресивні види господарювання, що переважно мають справу з відновними видами ресурсів. Однак подібні види господарської діяльності не в змозі задовольнити економічні потреби заповідних установ, тому найбільш привабливими, відносно нешкідливими для охоронюваних об'єктів, а також економічно вигідними і не потребуючими значних зусиль, є туристичні та рекреаційні цінності охоронних ресурсів [6, с. 21].

Туризм та рекреація прописані у відповідних законодавчих актах як одна з важливих функцій заповідних об'єктів, однак не у всіх. Наприклад, заповідники не мають серед своїх завдань подібних функцій. У зв'язку з різним набором завдань у різних природно-охоронних об'єктах постає необхідність висвітлити окремо питання доступності ресурсів тих чи інших заповідних територій для туристично-рекреаційного використання.

Спираючись на окреслені В.А. Онищенко «рівні охорони» [2, с. 4] для заповідних об'єктів, та законодавство України [1, 3], можна виділити рівні доступності рекреаційних ресурсів охоронних територій з урахуванням зонування останніх.

Об'єкти ПЗФ, чиї ресурси повністю недоступні для рекреаційно-туристичної діяльності – це природний заповідник та заповідне урочище, решта природних та всі штучно створені об'єкти заповідного фонду цілком чи частково доступні для відновлення фізичних, духовних сил людини, та для її пізнавальної діяльності.

Чернігівська область має значну кількість природоохоронних об'єктів, що на перший погляд вказує на широкі можливості використання її заповідних ресурсів у рекреаційній діяльності. Однак значну частку з них складають заказники та пам'ятки природи, доступ до яких можливий з певними обмеженнями, що диктуються охоронними завданнями; та недоступні для даного виду діяльності заповідні урочища [1, 3]. Це значно коригує результати

по області, та по кожному окремому району.

Оскільки всі райони Чернігівської області, за винятком Варвинського, містять у складі свого природно-заповідного фонду декілька типів заповідних об'єктів, то прості арифметичні дії, щоб вирахувати можливості рекреаційного використання заповідних ресурсів, дадуть результат лише якщо у складі ПЗФ відсутні диференційовані природоохоронні об'єкти. Наприклад, у Ріпкинському районі загальна площа заповідних територій складає 12 372 га, які припадають на заказники, пам'ятки природи та заповідні урочища, однак заповідні урочища є недоступними для рекреаційного використання, а отже необхідно вилучити 3640 га із обрахунків [4, с. 151-159]. Залишаються 8732 га території, ресурси якої можна використовувати в рекреаційно-туристичних цілях з обмеженнями.

Таблиця 1

Рівні доступності рекреаційних ресурсів об'єктів ПЗФ

Тип об'єкта ПЗФ	Функціональна зона (ФЗ)
<i>Рівень доступності: недоступні для рекреаційного використання</i>	
Природний заповідник	-
Біосферний заповідник	заповідна зона
Національний природний парк	заповідна зона
Заповідне урочище	-
Ботанічний сад	наукова зона
<i>Рівень доступності: доступні з обмеженнями</i>	
Біосферний заповідник	буферна зона (землі в користуванні БЗ та землі лісового фонду)
Національний природний парк	зона регульованої рекреації
Регіональний ландшафтний парк	заказна (заповідна) зона
Заказник	-
Пам'ятка природи	-
<i>Рівень доступності: доступні для рекреаційного використання</i>	
Біосферний заповідник	буферна зона (крім земель у користуванні БЗ та земель лісового фонду); зона антропогенних ландшафтів
Національний природний парк	зона стаціонарної рекреації; господарська зона
Регіональний ландшафтний парк	зона регульованої рекреації; зона стаціонарної рекреації; господарська зона
Ботанічний сад	експозиційна зона; адміністративно-господарська зона
Дендрологічний парк	-
Зоологічний парк	експозиційна зона; рекреаційна зона; господарська зона
Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	експозиційна зона; рекреаційна зона; господарська зона

У тих же районах, що містять у складі ПЗФ національні природні чи інші, навіть незначні за площею, парки, для досягнення точних обрахунків необхідні більш складні дії, адже потрібно враховувати площу різних за рівнем доступності функціональних зон кожного такого об'єкту, а також площу земель, наданих паркам у постійне користування. Так, із 9665,8 га Ічнянського національного природного парку, половина території (4979,7 га) не вилучені у користувачів [5], а тому їх доступність залежить від способу використання.

Отже, ПЗФ України є системою неоднорідною та різнорівневою. Дослідження його території на основі рівнів доступності різних заповідних об'єктів та їх складових частин, надають можливість більш точно окреслити не тільки площу та кількість доступних для рекреації охоронних ресурсів, а й загальний масштаб реальних можливостей використання заповідних територій для рекреації та туризму.

Список використаних літературних джерел: 1. Закон України «Про природо-заповідний фонд України» від 25 липня 1992 року. 2. Онищенко В.А. Облік завдань та режимів природно-заповідних територій / В.А. Онищенко // Заповідна справа в Україні. – Том 6, випуск 1-2. – 2000 р. – 107 с. 3. Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України від 22 липня 2009 р. 4. Природно-заповідний фонд Чернігівської області / Т. Андрієнко, Ю. Карпенко, І. Донець та ін. / Під загальною редакцією Карпенка Ю.О. – Чернігів, 2002. – 240 с. 5. Про Ічнянський національний природний парк [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Ічнянського НПП. – Режим доступу: http://ichn-park.in.ua/?page_id=6 6. Экономическая ценность охраняемых природных территорий: пособие для руководителей охраняемых природных территорий / под. ред. А. Филиппа / Пер. с англ. [под. науч. ред. перевода Р. Перелета]. – М.: МСОП, 2003. – 72 с.

УДК 911.3:61

В.А. Семиглазова
sva.vladasem@mail.ru

Донской Государственный Технический Университет, г. Ростов-на-Дону, Россия

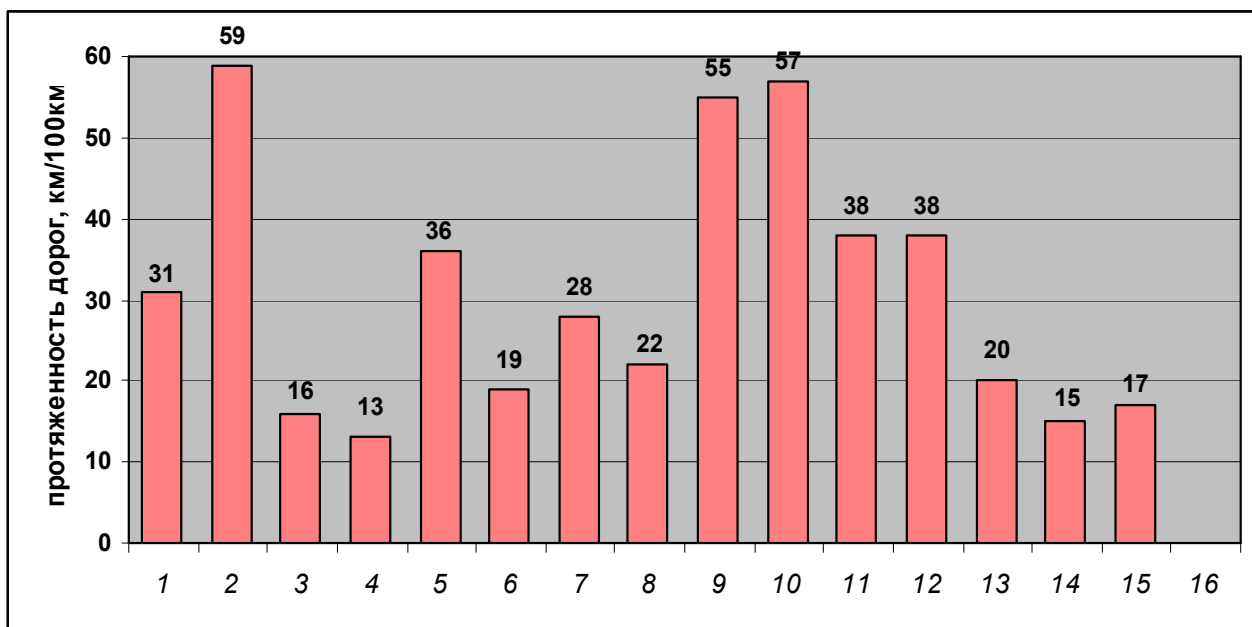
ОЦЕНКА ТРАНСПОРТНО-ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ПОЛОЖЕНИЯ АРЕАЛОВ СЕЛЬСКОГО ТУРИЗМА

Сельский туризм, или, если говорить точнее, туризм на сельских территориях, представляется важным сегментом региональной экономики. Отличительной особенностью туризма на сельских территориях является получение впечатлений от посещения достопримечательностей, ферм, агрокомплексов, винных хозяйств в сельской местности [1]. Положение относительно транспорта – самый важный элемент характеристики ЭГП [2], которое приобретает особое значение при организации сельского туризма, т.к. «время – деньги», поэтому временное измерение часто трактуется как экономическое расстояние, которое измеряется тарифной стоимостью, временными затратами поездки туриста.

В Ростовской области идентифицированы ареалы развития сельского

туризма. Ростовская область состоит из 43-х муниципальных образований, и только, 15 из них могут выступить как полюса экономического роста в сфере предоставления услуг в сельской местности. Сельские районы с низкими показателями концентрации ресурсов занимают 65% территории (28 сельских районов), с умеренной концентрацией ресурсов 23% (10 районов) и 12% с высокой концентрацией ресурсов - 5 сельских районов – Азовский, Аксайский, Усть-Донецкий, Мясниковский и Шолоховский районы.

В зоне тяготения к железнодорожным магистралям лежат сельские районы с высокой концентрацией ресурсов – Азовский, Аксайский, с умеренной концентрацией ресурсов – Неклиновский, Октябрьский, Миллеровский, Чертковский, Белокалитвенский районы. Т.е. 7 сельских районов из 15 расположены в зоне тяготения к железнодорожным магистралям. По показателю транспортной обеспеченности среди сельских районов приоритетного развития сельского туризма лидирует Аксайский, Мясниковский и Неклиновский районы (рис. 1).

Сельские районы: 1-Азовский, 2-Аксайский, 3-Белокалитвенский, 4-Боковский, 5-Волгодонской, 6 – Константиновский, 7-Мартыновский, 8-Миллеровский, 9-Мясниковский, 10-Неклиновский, 11 – Октябрьский, 12-Семикаракорский, 13 – Усть-Донецкий, 14-Чертовски, 15 – Шолоховский.

Рис.1. Плотность автодорог в ареалах развития сельского туризма

В зоне влияния центра (центральная зона) и часовую транспортную доступность от г. Ростова-на-Дону имеют Азовский, Аксайский, Мясниковский, Неклиновский, Родионово-Несветайский район. Наиболее удачным расположением сельских районов относительно центров располагают Азовский, Аксайский и Неклиновский, т.к. помимо центрального положения, они имеют прицентровое положение в пределах своего муниципального района относительно городов: Азов, Аксай, Таганрог. Положение этих сельских районов оценивается как наилучшее транспортно-географическое положение в

территориальной социально-экономической системе Ростовской области, тем самым, можно утверждать, что туристский поток в данных районах ожидается выше, чем в остальных районах области. Явное прицентровое положение относительно положения в пределах сельского района имеет Октябрьский район (г. Шахты), Волгодонской район (г. Волгодонск), Семикаракорский (г. Семикаракорск) и Константиновский районы (г. Константиновск), и Белокалитвенский район. В зону влияния г. Волгодонска попадает и Мартыновский район, который расположен от него в часовой доступности ($S=80\text{км}$) и имеют хорошее транспортное сообщение. Пять сельских района расположены вне зоны влияния городов (в периферийной зоне) на севере Ростовской области: Боковский, Тарасовский, Чертковский, Шолоховский и центральный район – Усть-Донецкий.

Региональная оценка транспортно-географического положения ареалов сельского туризма базируется на применении метода балльных оценок, позволяющая дать представление о соотношении всех элементов оценки. Транспортно-географическое положение оценивалось по 6 критериям: время проезда туриста, стоимость проезда, оценка качества дорожного покрытия, центральность сельского района, густота автодорог с твёрдым покрытием, удаленность от центра расселения.

Согласно проведённым вычислениям наблюдаются различия в транспортно-географическом положении районов. Так ареалы сельского туризма по транспортному признаку дифференцированы на 4 зоны.

I зону образуют сельские районы с наилучшей транспортной доступностью – Азовский, Аксайский, Мясниковский, Неклиновский. Преимущество положения состоит в том, они входят в состав Ростовской агломерации. Отличаются высокой транспортной освоенностью, близостью к столице региона и центрам расселения г. Таганрогу, г. Азову, г. Аксаю. Низкими транспортными расходами (от 70 до 150рубл.). **II зона** – сельские районы хорошей транспортной доступности: Октябрьский, Семикаракорский, Волгодонской, Белокалитвенский, Миллеровский сельские районы. **III зона** – приемлемой транспортной доступности, в которую входят Мартыновский и Усть-Донецкий районы. **IV зона** худшей транспортной доступности расположена на севере области (Шолоховский, Константиновский, Чертковский, Боковский) Ключевым признаком, определяющим низкие показатели ТПГ районов являются периферийность (удалённость от крупных центров), низкая транспортная доступность, а также нахождение вне зоны опорного каркаса, основных магистралей и узлов.

В ходе оценки транспортно-географического положения ареалов сельского туризма, отмечены двоякие эффекты в ТСЭС области для двух северных периферийных районов, географическое положение, которых выходит за рамки «местного туризма». С одной стороны, неблагоприятным транспортно-географическим положением (ТПГ) отличаются ст. Вёшенская (Шолоховский район) и ст. Каргинская (Боковский район) на северо-востоке области, районы находятся в зоне транспортной дискриминации по отношению к крупным городам и авто/железнодорожным магистралям, а, с другой стороны, Боковский

и Шолоховский районы локализованы на пограничной территории, на стыке трёх областей – Ростовской, Воронежской и Волгоградской. Транспортная развязка по направлению на ст. Вёшенскую расположена на 855-км от г. Москва, от развязки до Шолоховского района 142 км, а до Государственно музея - заповедника 144 км. Транзитными посетителями Государственного музея заповедника им. М.А. Шолохова являются туристы из г. Москвы, г. Санкт - Петербурга, г. Воронежа, г. Волгограда и г. Астрахани.

Транспортно-географическое положение сельских районов, которые в перспективе могут стать центрами развития сельского туризма является выгодным для 4-х районов, входящих в I транспортный пояс по отношению к г. Ростов-на-Дону, а также для Боковского и Шолоховского районов.

Список использованных источников: 1. Н.В. Новичков. Экономика туризма региона: основные особенности и тенденции // *ArsAdministrandi*. 2015. №4. стр. 105-118. 2. Баранский Н.Н. Краткий курс экономической географии. М., 1930.

УДК 911.3

А.Є. Сліпченко

nastyia_2034@mail.ru

Науковий керівник – д-р геогр. наук, проф. Л.М. Немець

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

НЕТРАДИЦІЙНІ ГОТЕЛІ СВІТУ ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Сьогодні туризм розвивається швидкими темпами практично в усьому світі та є важливим джерелом прибутку для багатьох країн. Тому туристична інфраструктура також розвивається, удосконалюється, та враховуючи сучасні тенденції і потреби соціуму. І один з головних її структурних елементів є різні заклади розміщення, в першу чергу готелі. Зазвичай, приїжджаючи до певної країни чи міста, туристи очікують побачити і дізнатись щось нове і незвичайне, але далеко не в першу чергу це стосується готелю. Адже більшість туристів звикла до того, що це має бути певний стандарт, тобто просто місце для ночівлі і відпочинку, де зручно та комфортно.

Останнім часом все більше відкривається, будується нетрадиційних готелів, щоб виділитись серед величезної кількості різноманітних закладів розміщення. Власники таких готелів обирають незвичне, унікальне місце розташування, архітектуру та дизайн готельних номерів, розширюють асортимент послуг, або вигадують щось таке, чого не має в інших. Вони розуміють, що необхідно чимось виділитись та запам'ятатись, щоб туристи сюди поверталися знову і знову. Адже досвідченим мандрівникам вже недостатньо стандартних умов відпочинку, вони нових відчуттів, вражень, в тому числі і від інфраструктури проживання. Особливо це актуально зараз, коли з'являються і стають популярними нові види туризму – екзотичний та різноманітний екстремальний туризм. Поява таких незвичних готелів може доповнювати, урізноманітнювати стандартні послуги, відповідати меті чи

тематиці відпочинку. Тому дане питання є досить актуальне і вимагає певного аналізу та дослідження. Розглянувши різні рейтинги нетрадиційних готелів світу, для прикладу було обрано 7 унікальних готелів на основі таких критеріїв як «незвичайність» (в першу чергу) та «комфортабельність».

1. **Poseidon Undersea Resort, Фіджі** (рис. 1). Готель унікальний тим, що він знаходиться під водою на глибині 15 м. Кожний номер зроблений як капсула з панорамними прозорими вікнами, через які можна цілодобово спостерігати за життям морських істот. Взагалі тут є 25 таких «капсул» та один номер площею 300 км², який зроблений у вигляді підводного човна, запозиченого з роману Ж. Верна. Також тут знаходиться підводний ресторан. Вартість проживання в готелі становить від 15 000\$ на одну особу за добу, але не дивлячись на це тут майже ніколи не буває вільних номерів, а також планується будівництво ще одного такого готелю [5].

2. **Dream Cave Hotel, Туреччина** (рис. 1). Це унікальний готель, який знаходиться в Національному парку Göreme та є спадщиною ЮНЕСКО. Всі готельні номери в ньому у вигляді справжніх печер. На даху готелю знаходиться панорамна тераса. номери мають ванну кімнату і традиційний стиль та деякі антикварні речі часів римської, сельджукської та османської імперій. Вартість такого номеру – від 50\$ за добу [2].

Рис. 1. Dream Cave Hotel та Poseidon Undersea Resort [8,1]

3. **Готель-в'язниця «The Jail», Австралія**. Будівля готелю з 1866 р. по 1995 р. була справжньою в'язницею, де утримували переважно вбивць. Потім тут зробили готель на 99 осіб з одиночними камерами, двох-, чотирьох- та десятимісними камерами. В таких номерах є мінімальні, але всі необхідні зручності – ванна кімната, телевізор, сніданок, загальна їдальня, кухня та майданчик для прогулянок. Про цю будівлю ходить багато легенд і переказів, тому сюди також водять екскурсії. Вартість такого одномісного номеру складає 66 австралійських доларів [6].

4. **Icehotel, Швеція**. Особливістю готелю є те, що він повністю зроблений з льоду, перебудовується та відновлюється кожного року і знаходиться за 200 км від полярного кола. Щоразу в готелі змінюється декор, кімнати та меблі. Цьому арт-проекту вже 27 років. Всі номери тут класу люкс і

тематичні з оленячими шкурами. Вони поділяються на теплі і холодні, їх радять чергувати. Готель працює протягом всього року, температура в ньому завжди не нижче -6°C . Всім відвідувачам видають термобілизну та спальні мішки, годують гарячим сніданком, а також тут є сауна. Вартість номеру складає від 870\$ [4].

5. ***The Dog Bark Park Inn 3**, США.** Готель побудований з фанери і гіпсокартону у вигляді собаки породи біглі, висотою 10 м. Всі кімнати знаходяться всередині «собаки», також тут є зона відпочинку. Цей готель орієнтований, в першу чергу на любителів собак, адже сюди можна поселитись з домашніми улюбленцями. Вартість такого номеру складає 140\$ [3].

6. ***Free Spirit Spheres*, Канада.** Унікальність готелю в тому, що всі номери зроблені у вигляді дерев'яних шарів, які висять серед джунглів на острові Ванкувер. Досить часто його називають «колисковою» для птахів. Тут лише 3 кімнати, які зроблені з кедр, і дістатись до них можна лише за допомогою канатів або підвісних сходів. Кожен номер має своє ім'я (Єва, Мелоді та Ерін) та обмеження у вазі туристів (140 кг). номери мають ліжко, холодильник, диван, а душ і всі зручності знаходяться в кемпінгу поряд. Вартість номеру становить 250\$ [4].

7. ***Готель «Boeing 727»*, Коста-Ріка** (рис. 2). Ще один нестандартний готель облаштували в салоні літака Boeing 727, який розташований в національному парку «Мануель Антоніо» серед тропічного лісу на березі Тихого океану. В готелі-літаку є 2 спальні, вітальня, кухня, 2 ванні кімнати, їдальня, тераса з неповторним краєвидом та всі необхідні послуги і зручності. Вартість номеру в цьому готелі складає 300-350\$ [7].

Рис. 2. Готель-літак, Коста-Ріка [7]

Як бачимо фантазія власників готелів може бути безмежною, коли необхідно вигадати щось нове, щоб здивувати вибагливих туристів. Тому крім вище згаданих незвичайних готелів є ще декілька не менш унікальних прикладів в таких країнах як Німеччина, Швеція, Велика Британія, США, Франція, Нідерланди, Австралія, Японія тощо. Таким чином, розглянуті як приклад незвичайні готелі світу відносяться до нетрадиційних і є досить

цікавим і перспективним напрямком в розвитку туризму та туристичної інфраструктури. Вони зазвичай не відрізняються за комфортністю і різноманітністю послуг від звичайних готелів, а іноді навіть перевершують їх. Адже це ще також один із способів приваблення більшої кількості туристів до певної країни чи місцевості. Тому вивчення даного питання на сьогоднішній день є досить актуальним. Цікавими питаннями для дослідження залишаються: вік, стать туристів, професії, естетичні, культурологічні вимоги тощо.

Список використаних джерел: 1. Блог «I love tourism» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://i-love-tourism.ru/50-samykh-neobychnykh-oteley> 2. Бронювання готелів і хостелів по всьому світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tur-hotel.ru/hotels/turkey/central-anatolia-region/cappadocia> 3. Журнал «Cosmopolitan» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cosmo.ru/lifestyle/interior/samy-neobychnye> 4. Навколо світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vokrugsveta.ru/article/> 5. Онлайн журнал «КакПросто» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kakprosto.ru/kak-912734-10-samyh-neobychnyh> 6. Світ мандрів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://travelworld.org.ua/articles> 7. Світ подорожей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mirputeshestvii.ru/see/showplaces/otelsamolet> 8. Туристична фірма «Глобус» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://globustur.spb.ru/photogallery/>

УДК 911.3

А.В. Соколенко

ann_sokolenko@ukr.net

Науковий керівник – д-р геогр. наук, проф. Л.М. Немець

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

ПОНЯТТЯ «ПРОСТІР» У ВІТЧИЗНЯНИХ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

З давніх давен географи підкреслюють важливість місця як унікального феномену, що відрізняє географію від інших наук. Таким осноположним поняттям у астрономії, наприклад, є небо, у історії – час, а у географії – простір. Однією з найголовніших особливостей суспільної географії є дослідження навколишнього світу, а завдяки наявності специфічних методів дослідження суспільні географи формують окрему гілку об'єктно-предметного пізнання. Головне питання, яке рано чи пізно повинен задати кожен географ, як представник просторової науки, «Що таке простір?». Аналізу змісту поняття простору як відображенню всієї багатогранності суспільно-географічної картини світу присвячена ця стаття.

Для формування більш повної картини та виділення тих понять, які цікавлять автора, розглянемо категорії, якими вимірюють простір суспільні географи, поступово конкретизуючи поле дослідження, що схематично представлено на рисунку 1.

Різні аспекти категорії простору розкриваються в роботах соціо-економіко географів, зокрема Е. Алаєва, К. Немця, Л. Немець, Є. Маруняк, К. Мезенцева

та Н. Мезенцевої, Я Олійника, Л. Руденка, А. Степаненка, О. Топчієва, О. Шаблія, І. Черваньова та ін.

Для того, щоб зрозуміти, які значення вкладали дослідники у феномен простору, звернемося до історії. Але варто наголосити, що, по-перше, поняття «простір» неподільно з поняттям «час», а по-друге, визначення поняття простору з точки зору суспільної географії формується в рамках саме філософії, так як географія здатна лише інтерпретувати цю транснаукову категорію у відповідності з особливостями досліджуваної сфери. У цьому сенсі географічний простір, в найзагальнішому вигляді, має розумітися як філософська концептуальна категорія. Для прикладу, одне з філософських визначень **простору** звучить як «фундаментальне (поряд з часом) поняття людського мислення, що відображає множинний характер існування світу, його неоднорідність» [9].

Рис. 1. Ієрархія категорій пізнання простору

Перші спроби трактування географічного простору з'явилися у ХІХ - ХХ ст. у вигляді хорологічної (просторової) концепції Канта-Ріттера-Геттнера, де географію назвали «наукою про заповнення простору», тобто стверджувалось, що вона досліджує виключно просторові відносини між об'єктами і явищами [9]. Із подальшим розвитком суспільної географії, розширенням предмету її дослідження, хорологічна парадигма органічно поєдналась з іншими фундаментальними загальнонауковими парадигмами та разом вони склали основу географічної методології.

Відштовхуючись від хорологічної концепції Е. Алаєв наголошує: «Географічний простір має одночасно мати якості переривчастості і безперервності. Кожен географічний об'єкт має свій власний фізичним простором, як і будь-яке матеріальне освіту. Але якби термін «географічний простір» позначав лише це, то він був би простим синонімом загальнонаукового терміну «простір». Він наголошує, що будь-який географічний об'єкт бере участь у формуванні географічного ландшафту, тобто обумовлює таким чином на його територію і інші географічні об'єкти на ній. Поле, в межах якого проявляється цей вплив, разом з його географічним полем в сукупності утворює географічний простір даного об'єкта. Поглиблюючись в пояснення, можемо побачити, що єдиний географічний простір складається з частин, які називає симплексами. Взаємодіючи, поля об'єктів-симплексів, надають простору

єдності, не зважаючи на розрізненість поля кожного з них. Тобто концепція набуває сенсу за умови що взаємодія симплексів створює симбіоз. В цьому, відмічає Е. Алаєв, якісна відмінність простору від території. Включення до уваги фактору наявності часових координат додає поняттю працездатності, тобто посилює взаємодію симплексів [1, с. 98-102].

Українські соціогеографи О. Топчієв та О. Шаблій розвинули хорологічну концепцію у своїх роботах.

Так, О. Шаблій, аналізуючи проблему просторово-часового континууму в географії, розглядає множини мікро- і макропросторів і дає визначення геопростору як підпростору системи земних просторів. Конкретизація цього загального поняття зводиться до його розуміння як загального простору усіх земних оболонок: літосфери, гідросфери, атмосфери, біосфери, антропосфери, єдність взаємодія і зв'язок яких проявляється у формі ландшафтної сфери. З іншого боку, геопростір за О. Шаблієм – це система підпросторів фізичного і інформаційного (простору ознак) різних рівнів. Така інтерпретація географічного простору принципово важлива, бо дає змогу розглядати його як багатомірний [8].

О. Топчієв акцентує увагу на тому, що територію треба розглядати з декількох сторін:

як фрагмент глобальної біосфери та середовище життєдіяльності населення;

як просторову субстанцію для розміщення та функціонування всіх видів господарської діяльності;

як простір, що лімітує розселення населення та різні види економічної діяльності; соціально-економічний простір,

як простір, який консолідує соціальні спільноти з їхньою духовною діяльністю тощо [7].

Я.Б. Олійник і А.В. Степаненко вважають, що географічний простір втілює в собі просторові стани всіх геосфер, кожна з яких має свою власну нішу в його структурі. З розвитком соціуму відбувається постійне збільшення інформаційного середовища, - простір соціуму збільшується з кожним днем і це зумовлює спрямування вектора географічних досліджень з географічного в економічний і фінансовий простір. Як наслідок цього, формується комбінований простір. Логічною формою такого комбінованого простору є поняття «*соціально-географічний простір*», яке вперше вводиться авторами [6, с. 17]. Отже, на думку зазначених авторів, соціально-географічний простір – це «простір суспільства, в сукупності з усіма сферами географічного середовища». Також – «простір антропосфери – заселеної, освоєної або в інший спосіб втягнутої в орбіту життя суспільства частини географічної оболонки землі з її просторовими структурами господарства і формами організації життя суспільства» [6, с. 56].

Дослідник імажинальної географії Д. М. Замятін вказує на процеси, які формують простір: «Географічний простір - це результат процесу опису, усвідомлення і осмислення земного простору, тобто його географізації». В ході осмислення земного простору виділяються і формуються найбільш важливі і

вирішальні образи і стереотипи сприйняття простору. Це дуже емкі, хиткі і мінливі образи. Основою для формування географічного простору є процеси створення просторовості й опросторювання. [2, с. 222].

Соціально-географічний простір, в свою чергу, створює можливості для формування та розвитку різних соціальних груп та прошарків, а взаємодія суб'єктів соціуму сягає від індивідуального до цивілізаційного рівня.

В цьому ключі Л. Немець і К. Немець виділяють *інформаційно-суспільно-географічний простір*, який визначає як простір антропосфери, де співіснують соціум, господарство і природні системи, територіальна організація, властивості і зв'язок (між собою та зовнішнім середовищем) яких зумовлені складною взаємодією полів різних ознак, а єдність та оптимізація здійснюються через інтерференцію та взаємодію їхніх інформаційних полів [5, с. 39-42].

Подібно до цього, Є. Маруняк пропонує ввести поняття *соціально-економічного або суспільного простору* для характеристики тієї частини геопростору, «яка утворена сукупністю об'єктів та суб'єктів господарювання, соціальних груп населення, інституційних структур...» [3, с. 36-42].

Серед українських вчених, саме К. Мезенцев та Н. Мезенцева досліджують публічний простір, вивчаючи його функціональні особливості та розглядаючи з різних аспектів. Досліджуючи поняття публічних просторів, розділили характеристику на дві основні групи – ознаки публічних просторів (зокрема, фізичні аспекти, соціальні, політичні функції) та їх важливість (значення). Далі, трактуючи поняття, автори виділяють чотири основні підходи, наділяючи публічний простір адміністративними, економічними, суспільними та комунікативними функціями [4, с. 172-173].

Для географії поняття простору є одним із ключових, тому проблеми його визначення і уточнення розглядалися багатьма поколіннями географів, найбільш вагомими вклади в його уточнення зроблені Е. Алаєвим, який розуміє географічний простір як сукупність відношень між геооб'єктами на конкретній території і розвиваються у часі; О. Шаблія, який визначає геопростір як систему підпросторів фізичного і інформаційного просторів різних рівнів, тобто геопростір є багатомірним; Я. Олійника і А. Степаненка, які наводять визначення соціально-географічного простору як простору суспільства у сукупності з усіма сферами географічного середовища та відзначають. Усіх дослідників поєднує думка, що простір – це складне явище, яке об'єднує менші елементи; та, як суспільно-географічна категорія, мусить розглядатися у багатьох вимірах. Потребують глибшого дослідження історичні особливості пізнання простору, аналіз поглядів зарубіжних географів та детальніше розкриття аспектів, що його характеризують.

Список використаних джерел: 1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география : понятийно- терминологический словарь / М. : Мысль. – 1983. – 300 с. 2. Замятин Д.Н. Геокультура и процессы межцивилизационной адаптации: стратегии репрезентации и интерпретации ключевых культурно-географических образов. Цивилизация. Восхождение и слом: Структурообразующие факторы и субъекты цивилизационного процесса. М., 2003, с. 222-234. 3. Маруняк Є.О. Просторові дилеми глобалізації та їх концептуалізація / Є.О. Маруняк// Український географічний журнал. – 2012. – №4. – С. 36-42. 4. Мезенцев К., Мезенцева Н. Трансформація публічних просторів у великих містах України на прикладі

торговельно-розважальних центрів. *Економічна та соціальна географія*. – Вип. 63. – 2011. – С. 172-186. 5. Немець К.А., Немець Л.М. *Теорія і методологія географічної науки: методи просторового аналізу / На вчально-методичний посібник // К.А. Немець, Л.М. Немець*. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – 172 с. 6. Олійник Я.Б., Степаненко А.В. *Вступ до соціальної географії. Навчальний посібник*. Київ: Товариство "Знання", КОО, 2000, 204 с. 7. Топчієв О.Г. *Територія: сучасний зміст поняття; функції; ресурсний потенціал / О.Г. Топчієв // Український географічний журнал*. – 2010. – № 4. – С. 3-8. 8. О. Шаблій *Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії*. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 744 с. 9. *Філософський енциклопедичний словник*.

УДК 911.3

А.С. Цветкова

annasstasija@gmail.com

Науковий керівник – д-р геогр. наук, проф. В.В. Яворська

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, м. Одеса, Україна

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Туризм визначають як нову галузь економіки, але у галузевих класифікаторах господарства він не позначений. У російському класифікаторі галузей народного господарства туризм виділений в окрему галузеву підгрупу (четвертий рівень галузевої систематики: галузі-підгалузі-види-групи), що об'єднує підприємства, заклади та організації, які виробляють послуги для туристів і екскурсантів. Дослідники підкреслюють дуже обмежений характер такого визначення туризму як галузі. Найбільш поширений цей підхід в економічній науці.

Туризм характеризують як міжгалузевий комплекс географі, соціологів, суспільствознавців, фахівців з регіональної економіки. З точки зору ринкових відношень туризм являє собою ринок, на якому туроператори з товарів і послуг різних галузей формують туристичний продукт і реалізують його споживачам - туристам.

Туризм визначають як самостійний вид економічної діяльності з обслуговування туристів. Цей підхід поширений у правознавстві та регіональній економіці.

Поширене визначення туризму як економічної діяльності. У Федеральному законі України «Про основи туристичної діяльності» туристична діяльність визначена як туроператорська та турагентська діяльність, а також інша діяльність з організації мандрівок. Зауважено, що така дефініція не поширюється на самих мандрівників, які вже визначені як об'єкт туризму. «Діяльність» - системна категорія, що пов'язує суб'єкт з середовищем, а стосовно туризму – об'єкти туризму з суб'єктами туризму, тобто з самими туристами.

За економічними трактовками, подорож – туристичний продукт, що купується туристами, але за ознаками об'єкт-суб'єктивних відносин подорож – це специфічна діяльність туристів.

Дослідники знов і знов наголошують феноменальність туризму за темпами і масштабами його поширення, а також за його міжпредметною багатогранністю та складністю.

Туризм розглядають як глобальне соціально-економічне явище, як одну з пріоритетних сфер сучасної економіки, як один з найбільш динамічних і прибуткових видів бізнесу.

У сфері туризму пов'язані інтереси економіки і культури, країнознавства і міжнародних відносин, природознавства, історії, культурології, етнографії. Туризм різнобічно пов'язує сфери матеріального виробництва, обігу, обслуговування, дозвілля і надає рис цілісності і завершеності господарським комплексом усіх рівнів і типів.

Туризм розглядають як суспільний соціально-економічний феномен, що у другій половині ХХ ст. спричинив туристичну революцію, спів ставну за цивілізаційними наслідками з революцією індустріальною. І у такому контексті його потрібно розглядати як один з чинників і етапів цивілізаційного поступу людства.

У сучасних умовах туризм представляють як повноцінну галузь Національної економіки .Але це лише одна з кількох можливих функцій туризм, тільки один з аспектів його предметного представлення. Як буде показано далі, існує доволі «позаекономічних функцій туризму».

Статистична комісія ООН прийняла тимчасову класифікацію видів туристичної діяльності (1993р.) – «Стандартну міжнародну класифікацію видів діяльності у сфері туризму» - СМКДТ (англ. SJCTA – Standard International Classification of Tourism Activities). До сфери туристичних послуг відзначені 74 спеціалізованих види (підкласи) економічної діяльності, а також 110 видів, які частково пов'язані з туризмом. Як бачимо, численні види економічної діяльності або безпосередньо включені до складу туристичних послуг, або ж здатні частково здійснювати туристичні функції. Постає проблема визначення меж туризму: де починається і де завершується туристична діяльність.

Туризм охоплює більшість галузей економіки: промисловість, сільське господарство, будівництво, транспорт, зв'язок, торгівлю, громадське харчування, житлово-комунальне господарство, побутові послуги, культуру, мистецтво, спорт, науку, кредитно-фінансовий і страховий бізнес, інформатику.

У національній економіці туризм розглядають і як галузь народного господарства і як міжгалузевий комплекси, хоча зрозуміло, що ці два підходи протистоять один одному.

Список використаних джерел: 1. Ткаченко Т.І. Сталый розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу / Монографія. – К.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2009. – 463 с. [http://tourlib.net/books_ukr/tkachenko.htm]

КІННИЙ ТУРИЗМ ЯК ОДИН З ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМКІВ РЕКРЕАЦІЇ НА УКРАЇНІ

Кінний туризм є одним з видів активного відпочинку. Він поєднує в собі з однієї сторони кінні прогулянки, які зближують туриста з природою та культурними традиціями місцевості, з другої – кінний спорт та гіпотерапію. Лікувальна верхова їзда не лише дозволяє підтримувати себе в хорошій формі, але і допомагає боротись з багатьма недугами.

На теренах України даний вид туризму є практично не розвинутий, хоча в інших країнах Європи, таких як Швеція, Нідерланди, Франція, Німеччина, Великобританія, Польща, Угорщина та інших розвивається активно і набирає обертів. Це пов'язане в першу чергу з погано розвинутою матеріально-технічною базою в нашій країні, низьким станом розвитку економіки сільськогосподарського виробництва, недостатнім державним фінансуванням тощо.

Згідно статистичних даних Держплемреєстру, станом на 2016 рік в Україні нараховувалось 3044 голів порідних коней. Найбільша частка зосереджена на сході України, а саме у Луганській – 451, Харківській – 356, Донецькій областях – 259 голів. Основними породами, які розводять на Україні є українська верхова, орловська рисиста, чистокровна верхова, російська рисиста, новоолександрівська ваговозна, ганноверська, гуцульська, вестфальська, тракененська (табл. 1) [1].

За останні роки спостерігається негативна тенденція в динаміці чисельності поголів'я порідних коней. Найбільше цей показник понизився у вирощуванні тракененської породи, в порівнянні з 2008 роком чисельність якої знизилась у 3,8 разів, української верхової – 3,4 та російської рисистої – 3 рази.

Для того, щоб якимось чином стабілізувати такі показники негативного приросту, одним з можливих варіанті, може слугувати активний розвиток кінного туризму. В багатьох сільських населених пунктах, використання коней допоможе стати важливим джерелом надходжень для корінного населення, стимулюватиме підвищення культурного рівня життя тощо.

Для задоволення потреб кінного туризму в різних країнах світу використовують в залежності від специфіки території, складності подолання маршрутів, вікової категорії туриста різні породи коней. Так, наприклад, найкращою для гірського туризму на теренах України є гуцульська порода, яка розводиться лише в західних регіонах на Закарпатті. Перші згадки датовані 1603 р [3]. Станом на 2016 рік нараховувалось 109 голів [1]. У порівнянні з 2008 роком її чисельність зменшилась у 1,5 рази [2]. Ця порода коней характеризується спокійною поведінкою і добре надається до верхової їзди, тому в таких країнах як Польща, Угорщина, Румунія, Словаччина давно

використовується в кінному туризмі [4]. Власне для осіб, які прагнуть поєднати відпочинок на природі з подоланням гірських вершин, розробка різної складності маршрутів, допоможе задовольнити потреби різного сегменту туристів на туристичному ринку.

Таблиця 1

**Динаміка чисельності поголів'я окремих порідних коней
за даними Держплемреєстру, гол.**

Породи	Усього голів	
	1.01.2008	1.01.2016
Українська верхова	2913	863
Російська рисиста	1297	425
Орловська рисиста	1113	614
Чистокровна верхова	758	437
Новоолександрівська вагова	523	304
Тракененська	198	52
Гуцульська	168	109
Вестфальська	100	90

Основними перевагами кінного туризму є:

підвищення розвитку сільської місцевості, зростання ролі зеленого туризму;

сприяння зміцненню співпраці між малими підприємствами;

стимулювання розвитку нетрадиційних напрямків туризму;

поліпшення культурної спадщини і туристичної інфраструктури в результаті із зростанням рівня попиту;

зниження явища сезонності у зв'язку з диференціацією туристичних послуг тощо.

Розвиток кінного туризму на теренах України дозволить підвищити привабливість сільських територій, створити нові робочі місця, забезпечити здоровий спосіб життя, підвищити екологічну свідомість туристів.

Список використаних джерел: 1. Державний реєстр суб'єктів племінної справи у тваринництві, 2015 рік. – Том II. – 2016. – 211 с. 2. Бондаренко О.В. Нові підходи до ведення племінного обліку у спортивному конярстві України / О.В. Бондаренко. – Розведення і генетика тварин. – № 48. – 2014. – С.27-36. 3. Гопка Б.М. Конярство: підручник / Б.М. Гопка, М.П. Хоменко, П.М. Павленко. – К.: Вища освіта, 2004. – 320 с. 4. Стефурак Ю.П. Стан та перспективи розведення гуцульської породи на Прикарпатті / Ю.П. Стефурак. – Л.: Науковий вісник. – Вип. 14.3. – 2004. – С. 456–463.

ПОДІЄВІ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Подієві туристсько-рекреаційні ресурси формують значні туристичні потоки, оскільки завдяки ним з'являються мотиваційні передумови подорожі до тих місць, де відбуваються різноманітні події та явища. Це можуть бути різні спортивні події, культурно-мистецькі заходи тощо, тобто вони охоплюють наймасштабніші події та прояви сучасного суспільного життя, які пов'язані з модою, активним способом життя та ін. Серед інших видів туристсько-рекреаційних ресурсів вони найбільше залежать від пропаганди, реклами певної події і періодичності проведення таких заходів [3].

Окремі види подієвих ресурсів можна класифікувати за тематикою: карнавали, національні свята, фестивалі, покази мод, спортивні події, релігійні свята, різні виставки та форуми.

Найвідомішими подієвими туристсько-рекреаційними ресурсами Сумської області є фестивалі. На сьогодні фестивалі в Сумській області проходять на регіональному («Кролевецькі рушники» та «Сурми України») та місцевому («Боромля») рівнях.

Міжнародний літературно-мистецький фестиваль «Кролевецькі рушники», проходить у місті Кролевець Сумської області з 1995 року, на батьківщині унікального витвору народного мистецтва – кролевецького рушника.

Фестиваль проводиться щорічно у вересні – листопаді, Міжнародний конкурс пісенної творчості «Мелодії вічності», що проходить у рамках фестивалю - один раз на два роки.

За час проведення фестивалю учасниками конкурсу «Мелодії вічності», виставки декоративно - прикладного мистецтва, пленеру «Тарасовими шляхами», гала-концерту фестивалю стали мистецькі колективи Польщі, Білорусії, Росії, Грузії, Азербайджану, Китайської Народної Республіки, художники з Нідерландів та інші [4].

Метою даного фестивалю є: популяризація творчих здобутків народних митців України і стимулювання міжнародного культурного обміну; подальший розвиток народної творчості та збагачення національної культурної спадщини творами мистецтва; зміцнення культурних зв'язків; розповсюдження творчого досвіду майстрів декоративно-ужиткового мистецтва та народних промислів України (художнього ткацтва); залучення широких верств населення до аматорської творчості; підвищення ролі української літератури і мистецтва, народної творчості у формуванні світогляду та естетичних смаків молодого покоління; обмін досвідом творчої діяльності колективів України, окремих талановитих виконавців з митцями інших держав світу; розширення

культурних, інформаційних та ділових зв'язків між регіонами України, а також залучення спонсорів та меценатів до підтримки мистецьких колективів і майстрів народної творчості [2].

Всеукраїнський фестиваль духової музики «Сурми України» проводиться у місті Суми щорічно. Фестиваль заснований на честь Дня Конституції як обласний захід у червні 2000 року, Всеукраїнським став з 2005 року.

IX Всеукраїнський фестиваль (2008 рік) зібрав духові оркестри з 5 країн: України, Росії, Польщі, Грузії та Республіки Білорусь.

Головною метою фестивалю є зміцнення міжнародних культурних зв'язків, популяризація духової музики, підвищення її ролі у патріотичному та естетичному вихованні сучасного покоління, забезпечення духовної єдності різних верств та вікових категорій населення [1].

Всеукраїнський сільський фестиваль мистецтв «Боромля», зародився у 1991 році і щорічно проводиться у селі Боромля Тростянецького району Сумської області у серпні, напередодні Дня незалежності України.

Мета фестивалю - сприяння піднесенню рівня пропаганди кращих зразків серед сільського населення України, розвиток і популяризація пісень про українське село, організація змістовного дозвілля населення [5].

Отже, фестивальний рух в області сприяє розвитку культурних традицій та музичної культури не тільки української, а й зарубіжної, відбувається налагодження міжнародних творчих зв'язків, що в майбутньому зможуть позитивно впливати на розвиток туристичної діяльності в регіоні, а також можливість для обласного центру міста Суми утвердитися як європейське місто з розвиненим туристсько-рекреаційним та культурним потенціалом.

Список використаних джерел: 1. Інформаційний портал Сумської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rtax.meria.sumy.ua/uk/misto/sotsialno-ekonomichna-kharakteristika/kultura/88-festivali/521-vseukrajinskij-festival-dukhovoji-muziki-surmi-ukrajini.html>. 2. Концепція Міжнародного літературно-мистецького фестивалю «Кролевецькі рушники» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://krolrda.gov.ua/uploads/posts/2010-07/Konct.doc>. 3. Туристична бібліотека [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/books_ukr/smal14.htm. 4. Управління культури і туризму Сумської облдержадміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sumytour.in.ua/164.html>. 5. Управління культури і туризму Сумської облдержадміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sumytour.in.ua/166.html>.

МАРКЕТИНГОВО-ІННОВАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Зелений туризм – це оригінальний відпочинок у приватних господарствах сільської місцевості, що цікавий туристичними об'єктами. Зелений туризм для України – нове, неординарне явище і пояснюється по-різному, виник як альтернатива курортному відпочинку. Між спеціалістами в сфері туристичного обслуговування досі тривають сперечання через визначення змісту поняття «зелений туризм» [1].

Згідно із ст. 1 проекту Закону України «Про сільський зелений туризм», зелений (сільський) туризм – це вид туризму з метою відпочинку, який передбачає нетривале перебування туристів у селі (сільській місцевості) [3].

За Міжнародною спілкою екотуризму, зелений туризм являє собою мандрівку в село (сільську місцевість) з ціллю ознайомлення з місцевою культурою, історією природного середовища, яка не порушує цілісність екосистеми [4].

Важливою умовою для становлення та розвитку сільського зеленого туризму є наявність природних, соціально-економічних, культурно-історичних туристичних ресурсів, а також екологічне благополуччя навколишнього середовища. Його результативне подання на ринок туристичних послуг, з метою підвищення новизни для потенційного споживача – має первинні інноваційні ознаки, до яких належать: 1) кліматичні умови – сприяють використанню рекреаційних можливостей на території протягом року; 2) ландшафтні ресурси, характерною рисою яких є певна своєрідність, прикладом якої є гірські масиви для розвитку альпінізму, гірськолижного туризму; печери – для розвитку спелеотуризму, геологічні утворення та рівнини – мають пізнавальне значення; 3) водні об'єкти (річки, моря, озера, водосховища, ставки) – з метою оздоровлення; 4) флористичні та фауністичні ресурси – об'єднують різноманітність рослинного і тваринного світу, мають лікувальну, естетичну та пізнавальну цінність; 5) національні парки – природоохоронні території, мають історичну цінність та розділяються на зони: заповідна, пізнавальна територія, зона рекреаційного використання [2].

Для задоволення потреб відпочиваючих, пакет туристичних послуг зеленого сільського туризму формується шляхом об'єднання зусиль окремих господарств: проживання та харчування в одному господарстві, отримання додаткових послуг – в іншому. Туристичний продукт – це комплекс послуг, які є важливими для задоволення потреб туриста і залежить від якості харчування, розміщення, співвідношення ціни і послуг господарств. Незадоволеність

туриста хоча б одним із критеріїв може призвести до зменшення попиту споживача на відпочинок в даній місцевості.

З метою збільшення прибутків, а також перетворення споживача на постійного клієнта, власники господарств пропонують й інші послуги.

В межах Карпат, аналіз попиту на розваги визначив, що найбільш популярним у зимовий період є катання на лижах, влітку – збирання ягід та грибів, кінні прогулянки, пішохідні екскурсії. Меншим попитом користуються екстремальні види спорту (рис. 1) [5].

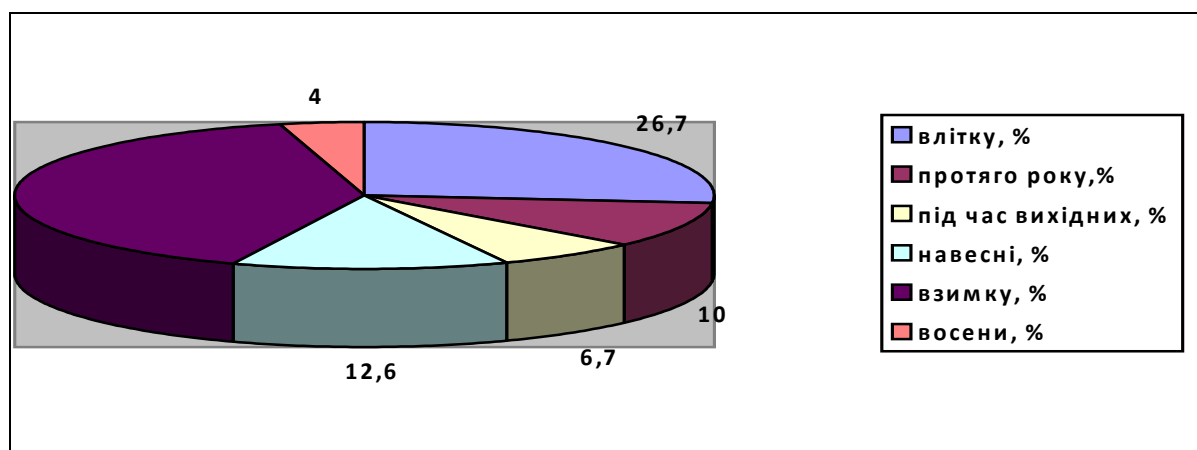

Рис. 1. Показники туристичного попиту господарств зеленого туризму

Цінова політика зеленого сільського туризму залежить від вторинних (соціально-економічних, юридичних та організаційних) інновацій, а саме: від побутових умов та розвитку інфраструктури (зручність, природа, магазини, спортивні споруди), додаткових послуг та пропозицій (мисливство, рибальництво, комплекс екскурсій, прогулянки на конях, споживання домашнього м'яса, молочних продуктів, фруктів та овочів), сезонності (період релігійних свят, влітку чи взимку) та цінності регіону (історико-культурні та архітектурні пам'ятки, оригінальність ландшафту).

Необхідність застосування як первинних так и вторинних інновацій у розвитку зеленого сільського туризму визначається за результатами проведення спеціальних маркетингових досліджень консалтинговими та державними компаніями [5].

На перспективу сільський зелений туризм – це загальнодоступний спосіб серед мешканців сільської місцевості відкрити власну справу та підвищити заробіток. Таким чином, проведення маркетингових досліджень є пріоритетним для розвитку системи надання відповідних послуг. Інноваційний підхід потребує кластеризації зеленого туризму, внаслідок чого підвищиться матеріальне становище сільських родин, зменшиться процес міграції з сільської місцевості, поповниться місцевий бюджет, зменшиться рівень безробіття на селі, налагодяться зв'язки з міжнародними туроператорами, які дадуть змогу активізувати рух іноземних туристів, а найголовніше імідж України як туристичної країни значно підвищиться.

Список використаних джерел: 1. Горішевський П.В. Сільський зелений туризм: організація гостинності на селі / П.В. Горішевський, В.П. Васильєв, Ю.В. Зінько. – Ів.-Франківськ: Місто-Н, 2003. – 148 с. 2. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу / Л.П. Дядечко. – К.: 2007. – 224 с. 3. Міжнародна спілка екотуризму [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.ecotourism.org> 4. Проект Закону України «Про сільський зелений туризм» станом на 23.10.2003 р. [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://kr-admin.gov.ua/Tourism/NPB/2.pdf> 5. Телетов О.С. Інтерактивний маркетинг сільського зеленого туризму в Україні / О.С. Телетов, Ю.А. Уманцева // Економічні проблеми сталого розвитку : зб. тез доповідей наук.-техн. конференції викладачів, співробітників, аспірантів і студентів факультету економіки та менеджменту (19–23.04.2010). – Суми : СумДУ. – 2010. – Ч. 3. – С. 134–135.

UDC 379.357 (447)

A.K. Brezhnieva

annabrezh@yandex.ua

Scientific director – Assistant Professor V.G. Klimenko

V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

ECONOMIC AND ORGANIZATIONAL ELEMENTS OF THE STATE POLICY OF PROMOTING MARINE TOURISM IN UKRAINE

According to the World Tourism Organization, the annual number of tourists that use various forms of river and sea cruises increases by 8%. According to international organizations in 2018 in the world will be count 24 million cruise tourists. Now every year nearly 15 million people travel by sea. In Ukraine, which has a dense river system, the access to the Black and Azov seas, a sufficient number of tourist facilities, an extensive network of Museum institutions, hotels and restaurants, cruise tourism is underdeveloped.

The term «cruise» was founded in the English language (to cruise – «to travel») [1, с. 232]. Originally the term had meaning only round-the-world trip by sea. This is a tourist trip by river, by sea or by any other pond, which has a pre-designed route today.

Trends in the functioning of modern marine tourism in Ukraine testify to the fact that it practically does not develop. State regulators do not provide appropriate support to business entities, so the transport and tourism potential of the country remains unrealized. Ukraine has all the prerequisites for the development of various types of sea tourism: cruise, yacht, beach, and others. Due to the fact that in the short term, marine tourism is focused on services to foreign tourists, this will help attract funds in foreign currency, the development of export potential. The share of Ukraine together with other black sea countries in world marine tourism less than 3%, which does not match its resource potential. In the context of the fact that in the Decree of the President of Ukraine «On the Strategy for sustainable development «Ukraine – 2020» indicated on the necessity of popularization of Ukraine as a tourist destination, especially relevance is the implementation of effective regulatory policy to promote the development of marine tourism. Also negatively affects the

development of marine tourism in Ukraine the stagnation of the domestic shipbuilding industry. Despite the fact that the shipbuilding potential of Ukraine is high, in modern conditions there are only a few ship construction companies [2, p. 262]: The Black Sea shipbuilding plant (Mykolaiv), SE «Shipbuilding plant named after 61 Communards» (Mykolaiv), Kherson Shipbuilding plant (Kherson) and others.

Given the comfort level of ships and level of service, prices on cruises Ukrainian companies should be lower than the price of foreign cruise operators. For example, the company «Silversea» offers on the liner «Silver Wind» eleven-day cruise cost from 2897 euros, and the Russian company «Black & Baltic Seas cruise» has revived an eight-day Black sea cruise cost from 644 euros. Company «Oceania Cruises» offers cruises on the Black Sea cost from 2,429 euros. The average cost of cruises on the Black sea is presented in Table 1.

Table 1

The average cost of cruises on the Black Sea [3]

Name of ship	Host country	Route	Days	The average cost of the cruise, euro
«Black & Baltic Seas cruise»	Russia	Sevastopol – Anapa – Sochi – Yalta – Feodosiya	8	644
«Ukrferry»	Ukraine	Ilyichevsk – Poti	2	200
«Stena SeaLine»	Sweden	Odessa – Istanbul	1,5	250

It is important direction of state policy on development of domestic marine tourism, due to the provision of modern infrastructure. Different types of infrastructure have different effects on marine tourism in Ukraine. Despite the prospect of the development of marine tourism in Ukraine in the short term the rapid development of the domestic marine tourism due to its high cost to producers and consumers cannot be achieved.

Therefore, having enough capacity, domestic cruise tourism has all opportunities for development. Given the positive experience in Ukraine needed the development of anti-crisis program for the development of marine tourism. The main directions should be follows:

Eliminating fragmentation in marine tourism on the basis of strengthening the relationship of participants, the implementation of public-private partnerships.

Creating innovative high quality services, including through a combination of different types of marine tourism.

The introduction of modern marketing techniques to stimulate demand for marine tourism.

Improving professional knowledge in the field of marine tourism by creating special educational programs.

Reducing the impact of seasonal factors of demand for services of marine tourism.

Using alternative financial sources, primarily from international foundations, organizations and stakeholders for the development of tourism.

References: 1. Slipushko O.M. *Dictionary of foreign words in Ukrainian language. Spelling. Grammar* / O.M. Slipushko. – K: Krynutsa, 2000. – 511 p. 2. Novikov V.S. *Management in Tourism: uchebn. posobye* / V.S. Novikov. – M.: OOO "Knyhodel": "MATHR", 2006. – 365 p. 3. Emelyanov K.S. *Modern problems of development of cruise tourism in the Black Sea* / K.S. Emelyanov // *Scientific Journal of International Humanitarian University*. – Odessa, 2011. – Vol. 2. – P. 108-111.

УДК 338.48 (477.8)

H.V. Horyn

hhv77@i.ua

*Lead Engineer of Development of Local Communities and Cross-Border Cooperation
SI "Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine*

ANALYSIS AND EVALUATION USING RECREATIONAL AND TOURISM POTENTIAL OF THE WESTERN REGION OF UKRAINE

The study of theoretical and methodological and methodical approaches to evaluation of investment attractiveness of the recreational and tourist potential of the region, which for many years the period of its evolution produced the basis for further evaluating the investment attractiveness of the recreational and tourism potential of the region in modern conditions the state. Conducting comprehensive assessment will identify its regional characteristics, consideration of which will find ways to enhance for its improvement at the national and regional levels.

The recreation and tourism potential (RTP) of Ukraine has undergone changes, caused annexation of the Crimea in March, 2014. Obviously, 17,608% RTP of the Crimea and Sevastopol [2, p. 135] is a consequence of the loss of the most powerful recreation and tourism unit of the Southern region of the country. As a result, RTP of Southern region of Ukraine is currently 8,6% (from 26,2% in 2014 year) and total RTP of Ukraine decreased from 96,4% to 78,8%.

In general, the RTP in other economic regions of Ukraine are: West (22,0%), Central (18,4%), North-East (10,3%), East (10,2%), Central and Eastern (9,5%) and South (8,6%).

Percentage share RTP in total natural resource potential of Ukraine at the regional level is a bit different (compared to 2014 year): West – 27,9% (in 2014 year – 22,8%), Central – 23,3% (19,2%), North-East – 13,0% (10,6%), East – 12,9% (10,5%), Central and East – 12,0% (9,8%), South – 10,9% (27,2%, respectively).

So, most regions of Ukraine growing share of RTP in total natural resource potential of Ukraine, except the Southern region, where the share declined by -16,3%, in Ukraine – -17,6%, respectively.

After these territorial processes, are difficult overestimated, West Region of Ukraine is “leader” among the economic regions of the country with the indicator Percentage share RTP in total natural resource potential of Ukraine – 22,0%, of which 77% are leisure and tourism resources, 23% – the resources of spa treatments.

In the territorial aspect of the Western region a significant share of natural and

recreational potential are Zakarpattia (7,3%), L'viv (5,6%), Ivano-Frankivsk (4,1%) regions; smaller – Chernivtsi (1,8%), Volyn (1,6%), Rivne (1,2%) and Ternopil (1,2%) regions. According to V. Rudenko [1, p. 134], Zakarpattia (28,58 ‰), Ivano-Frankivsk (17,40 ‰), L'viv (14,28 ‰), Chernivtsi (9,55 ‰) and Volyn (9,20 ‰) regions have highly percentage share of the recreational resources and Rivne (6,65 ‰) and Ternopil (5,40 ‰) – the lowest proportion of recreational resources among the regions of the Western region.

However, RTP of the Western Region per 1000 km² is characterized by high territorial concentration of natural recreational resources. In particular, the concentration in Zakarpattia region is 33,273%, in L'viv – 15,587%, in Ivano-Frankivsk – 13,223%, in Volyn – 11,089%, in Chernivtsi – 7,911%, in Ternopil – 7,000% and in Rivne region – 5,522%. Per one thousand of residents, most indicators have Zakarpattia region (0,341), Volyn (0,214), Ivano-Frankivsk (0,131) and L'viv (0,131) region. This suggests that for the small quantity people in the West region of Ukraine concentrated powerful natural and recreational potential.

The main part of the lands of recreational purposes is the lands of conservation purposes – 9,26% of the Western Region. Among leaders of West Ukraine are Ivano-Frankivsk (17,6%) and Zakarpattia (11,4%) regions.

The spa-area of the recreational purposes covers 0,11% of West Ukraine. The largest share belongs to Rivne region (0,554% – the area).

The recreational land covers 0,26% of the Western region. By regions with a high percentage of recreational lands include Ivano-Frankivsk (0,83%) and Zakarpattia (0,66%) regions.

The largest lands of the historical and cultural purposes are in L'viv (0,050% of the area) and Ivano-Frankivsk (0,014%) regions. In general, in the Western region they represent 0,016% of the area [3, p. 138-140].

Leading among recreational use of land covered with The forests have a bigger area of among recreational use of land. The largest proportion of forests for recreation and tourism have Chernivtsi (4,9%), Rivne (2,37%), L'viv (1,8%), Zakarpattia (1,2%), Ivano-Frankivsk (1,1%), and the smallest – Volyn (0,4%) and Ternopil (0,1%) regions.

The water resource influences the resting places. In general, in the Western region, water resources occupy 422,6 thousand hectares. The largest areas of water resources are in Volyn (91,2 thousand hectares), L'viv (85,4) and Rivne (85,2). The smallest areas of water resources have Ivano-Frankivsk (47,6 thousand hectares), Ternopil (39,0), Chernivtsi (37,2) and Zakarpattia (37,0 thousand hectares).

The Western region is rich for spa resources and, in particular, to different mineral waters. More than half (57,8%) of approved reserves of the Western region – a carbonated mineral water. Their reserves are 3,407.4 m³/day. The second type of mineral waters is without specific components and properties (1,749.1 m³/day) and in third type of mineral waters is Born (871,0 m³/day). Mineral water with a high content of organic matter such as “Naftusia” – 625,5 m³/day, sulfide – 530 m³/day.

The West region of Ukraine contains 26 mineral water springs, in the Volyn region – one deposit, in the Zakarpattia region – 12 deposits, in L'viv – 6, in Rivne – 3, in Ternopil – 2 and in Chernivtsi – 2.

Characteristics of RTP of the Western region of Ukraine made it possible to identify:

1. *Positive trends:*

a) the high proportion of natural and recreational potential (Zakarpattia, L'viv, Ivano-Frankivsk regions); b) a high proportion of resource recreation and tourism in the region; c) the relatively high proportion of natural recreational resources (Ivano-Frankivsk, L'viv, Chernivtsi, Volyn); d) a high level of territorial concentration of natural recreational resources per 1000 km² by the region; e) a high level of territorial concentration of recreational use of land per 1000 km² by the region; e) availability of spa resources.

2. *Negative trends:*

a) the low share of natural and recreational potential (Chernivtsi, Volyn, Rivne, Ternopil regions); b) the low share of recreational resources (Rivne and Ternopil regions).

Available RTP of the Western region of Ukraine and its effective development, use and recovery gives reason to conclude that the potential of the Western region for investment of domestic and foreign investment as a priority area for the region's economy.

Increasing the potential attractiveness contributes to:

- Efficiently used earth recreational value;
- Attraction of investments in the extraction of peat for use deposits of the region for medical purposes;
- Encourage local authorities and private investors to modernization (modernization) of logistics collective accommodation establishments in the region.

References: 1. Лобода М.С. Курортні ресурси України / Під ред. М.С. Лободи. – Київ: ЗАТ “Укрпрофоздоровниця”, ТАМЕД, 1999. – 344 с. 2. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України : [підручник у 3-х част.] / В.П. Руденко. – Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2010. – 552 с. 3. Черчик Л.М. Оцінка сучасного стану та перспектив розвитку рекреаційного природокористування в Україні / Л.М. Черчик // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 6(84). – С. 181-184.

СЕКЦІЯ 5

РАЦІОНАЛЬНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

УДК:502:72

М.В. Білоус

mariya.belous_06@mail.ru

*Наукові керівники: канд. техн. наук, проф. Ю.С. Голік, канд. техн. наук, доц. О.Е. Ілляш
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка,
м. Полтава, Україна*

ЕТАПИ РОЗРОБКИ РАЦІОНАЛЬНОЇ СХЕМИ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ ДЛЯ ПОЛТАВСЬКОГО СУБРЕГІОНУ

За останні роки спостерігається значне зростання обсягів твердих побутових відходів та зміни у складі ТПВ, це наштовхує на необхідність удосконалення практики управління відходами. Важлива проблема розвитку Полтавського субрегіону, що потребує невідкладного вирішення, – відсутність сучасної ефективної системи збору, вивезення, переробки та утилізації твердих побутових відходів, тобто комплексної системи поводження з ТПВ. Вирішення цього питання потребує комплексного поетапного підходу, зокрема, визначення оптимальної кількості та місць розташування об'єктів видалення відходів, вибір методів збирання, технічного забезпечення та логістичної моделі транспортування відходів, способів та потужності із сортування та обробки (переробки), вибір технологічних рішень з утилізації та захоронення відходів. Невирішеність цих питань і зумовлює актуальність обраної теми.

Головною метою роботи є оцінка кількісно-якісних параметрів системи поводження з твердими побутовими відходами у Полтавському субрегіоні та формування пропозицій щодо створення раціональної схеми поводження з ТПВ.

На сьогодні задля розробки ефективної схеми поводження з ТПВ раціональним рішенням є розподіл області на субрегіони. В роботі для дослідження нами обрано Полтавський субрегіон - територіальне об'єднання 5 районів області: Полтавський, Новосанжарський, Карлівський, Машівський, Чутівський з загальною кількістю населення близько 472,3 тис.чоловік [4].

Розрахункова кількість утворених і накопичених відходів дасть можливість визначити необхідну кількість місць збору і тимчасового накопичення відходів, потреби в сміттєвозах для їх транспортування, потужності об'єктів по захороненню відходів, розрахунку тарифів на їх вивіз і захоронення.

Згідно проведених, у першому етапі роботи, розрахунків у Полтавському субрегіоні щорічно утворюється 892 515 м³/рік (або 178 503 т/рік) відходів, з яких, крім міста Полтава, населенням районів продукується 73 532 тонн на рік відходів (або 405 кг на душу населення). Річний обсяг виробництва в місті

Полтава, за оцінками, складає 104 971 тонн, тобто 357 кг на душу населення.

Склад змішаної маси твердих побутових відходів (ТПВ) значно змінюється не тільки з часом (особливо в рамках сезонів), але і залежить від того, на якій конкретній території утворюються відходи (місто, сільська місцевість) [4].

В рамках другого етапу визначено обсяг ресурсоцінних компонентів (метал, скло, папір, пластик) у складі змішаних ТПВ, який становить 78275,9 тонн.

Результати оцінки загального потенціалу утворення вторсировини в рамках районів Полтавського субрегіону наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Обсяг ресурсоцінних компонентів у змішаній масі ТПВ, т/рік

Назва району	Метал	Скло	Папір	Пластик
Карлівський	266	3975	262,3	198
Машівський	89	1330	88	66,2
Новосанжарський	201,2	3011	199	150
Полтавський	1529,6	29202	3337,4	1738
Чутівський	205,4	3074	202,8	153
м.Полтава	840	23618	2834	1706
Всього	3131,2	64210	6923,5	4011,2

Вилучення ресурсоцінних фракцій із загальної маси ТПВ та їх утилізація дасть економічний та екологічний позитивний ефект.

В рамках третього етапу було проведено інвентаризацію стану звалищ і полігонів твердих побутових відходів, що розташовані на території районів Полтавського субрегіону. Визначено 115 звалищ ТПВ, серед яких лише 18 відповідають основним вимогам екологічної безпеки, а 97 звалищ рекомендовано поетапно виводити з експлуатації. Виявлено, що на більшості сміттєзвалищ відсутня проектна документація, низький рівень організації інженерно-технічних заходів, відсутній облік фактичних обсягів відходів та не ведуться спостереження за станом навколишнього середовища.

В результаті проведеної оцінки кількісно-якісних параметрів системи поводження з твердими побутовими відходами у Полтавському субрегіоні було сформовано четвертий етап, а саме пропозиції щодо організації раціональної схеми поводження з ТПВ у Полтавському субрегіоні:

1. Мінімізувати кількість об'єктів видалення ТПВ, що на даний час експлуатуються в рамках 5 районів Полтавського субрегіону (Карлівський, Машівський, Новосанжарський, Полтавський, Чутівський) загальною кількістю 115 до 18 об'єктів шляхом їх поетапного виведення з експлуатації (ліквідації та рекультивациі), так як 53 звалища ТПВ експлуатуються без відповідних правоустановчих документів (державних актів на відведення земельних ділянок або актів оренди на земельні ділянки), а 97 об'єктів не відповідають вимогам екологічної безпеки [1].

2. Створення або удосконалення схеми збору, транспортування та видалення відходів в рамках районів Полтавського субрегіону [3].

3. Рекомендовано створити, на перспективу, на території Полтавського субрегіону переробно-сортувальний комплекс та сучасний полігон ТПВ субрегіонального масштабу, а на даному етапі здійснити реконструкцію та добудову існуючих полігонів ТПВ районного масштабу (Крлівський, Ново-Санжарський райони).

4. Для Машівського, Чутівського, Полтавського районів на період відсутності субрегіонального полігону рекомендовано експлуатувати мінімальну кількість звалищ ТПВ, визначених для тимчасової експлуатації з обов'язковим проведенням робіт по удосконаленню їх стану та застосовувати сортувальні технології [2].

5. Для ефективності функціонування субрегіональної схеми поводження з ТПВ необхідно створення єдиної організаційної структури (комунального підприємства), що буде надавати послуги зі збирання, транспортування ТПВ в масштабах 5-ти районів субрегіону та обслуговувати субрегіональний полігон.

Список використаних джерел: 1. ДБН В.2.4-2-2005. Полігони твердих побутових відходів. Основні положення проектування. Офіційне видання. Держбуд України, Київ 2005. – 68 с. 2. Наказ Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України від 10.01.2006 №5 «Про затвердження Рекомендацій з удосконалення експлуатації діючих полігонів та звалищ твердих побутових відходів», 3. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.03.2011 № 145 «Державні санітарні норми та правила утримання територій населених місць», 4. Субрегіональна стратегія поводження з твердими побутовими відходами для Полтавської області, проект «Реформа управління на сході України». 5. Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) Gmbh, представлено для Полтавської обласної державної адміністрації.. GFA Consulting Group, Січень 2016. –83с.

УДК 911.3:338.14

Д.Ю. Гринюк

Diana1387@bk.ru

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ЗОНИ ВІДЧУЖЕННЯ НА ГОСПОДАРСЬКИЙ РОЗВИТОК ПІВНІЧНИХ РАЙОНІВ КИЇВЩИНИ

У системі забезпечення збалансованого розвитку важливі всі рівні – від глобального до локального. Кожен є обов'язковою ланкою, без якої неможливо здійснити реалізацію цієї моделі розвитку. При цьому об'єктивно виділяється рівень регіональний. Необхідність модернізації регіональних соціо-економіко-екологічних систем зумовлена формуванням в регіонах особливих умов економічного зростання з врахуванням суспільних викликів та домінуванням теоретичних засад концепції сталого розвитку. Спостерігається також трансформація економічних відносин на фоні процесів екологізації, регіоналізації в соціально-економічній сфері, інституційному середовищі

національного простору. „Порядок денний на XXI століття” передбачає гармонійне співіснування природного середовища та людини задля збереження довкілля з врахуванням спроможності біосфери ліквідувати наслідки шкідливої техногенної діяльності [1].

Регіональний рівень досліджень дає можливості найбільш точно визначити і відкоригувати межі (просторові, часові), масштаби і напрямки суспільно-природної взаємодії на території держави, виходячи з особливостей розвитку її природної і соціальної компонент. Сучасний регіональний соціально-економічний розвиток Київщини у співіснуванні з наслідками Чорнобильської трагедії забезпечують особливі передумови наукових досліджень та практичних пошуків. З одного боку, суспільством висуваються особливі вимоги до раціоналізації видів господарської діяльності в межах забруднених депресивних територій, а з іншого – з’являються нові шанси до розвитку та упорядкування територій. Йдеться перш за все про стан подальшого розвитку північних територій Київщини – Іванівського та Поліського районів.

Зона відчуження, представлена в їх межах, є забороненою для вільного життя та пересування територією, що зазнала інтенсивного забруднення радіонуклідами внаслідок техногенної катастрофи – аварії на Чорнобильській АЕС. Зона була визначена ще у 1986 році за наслідками завданої шкоди природному середовищу та безпосередньо населенню і становить близько 7,3% від території Київщини. Відбулась евакуація населення з 30-ти кілометрової зони навколо станції. 26 квітня 1986 року стало трагедією для України, Київщини та, особливо, для мешканців міст Чорнобиля, Прип’яті, навколишніх сіл. Вони втратили остаточно шанс будь-коли повернутися до своєї оселі. За наслідками цієї події Україна зазнала суттєвих людських втрат, економічних та екологічних порушень, репутаційних ризиків на світовій арені, проте, не скорилася біді. Про це свідчить 30-ти річний досвід співіснування з зоною відчуження.

Чорнобильська зона включає північну частину Іванківського району Київщини, в межах якої знаходиться електростанція, а також міста Чорнобиль і Прип’ять. До її складу також входить північна частина Поліського району (у т.ч. смт Поліське та Вільча), простягаючись далі по території Житомирщини до кордону з Білоруссю. Контроль за територіями здійснює Державне агентство України з управління зоною відчуження, підпорядковане Міністерству надзвичайних ситуацій України. Зона має площу близько 2044 км² в межах якої розташовані міста Прип’ять, Чорнобиль та 74 села. На об’єкти сільської та міської забудови припадає 4% площі, промислові споруди та транспортна інфраструктура складають - 5%, ліси – 45%, залужені поля та луки близько 36%, заболочені ділянки – 8%, на акваторію Київського водосховища припадає – 2%. Контролювання поширення радіоактивних речовин залишається актуальним в межах зони через потребу підтримки балансу природної системи та залишкових техногенних об’єктів. Зона відчуження залишається епіцентром найбільшої в світі ядерної техногенної катастрофи, що трапилася на четвертому блоці Чорнобильської АЕС [4].

Понад 16 років тому (15 грудня 2000 року) державою було ухвалено рішення про остаточне закриття Чорнобильської АЕС шляхом зупинки останнього діючого енергоблоку №3. Нове тисячоліття сформувало відповідно до проблеми нове завдання: сприяти перетворенню зони відчуження на «екологічно безпечний простір». Проте, це стало ще одним викликом , оскільки примусило назавжди відкинути ідею можливих структурно-технологічних перетворень потужностей АЕС з метою збереження її часткового функціонування. Наприклад, популярна ідея щодо створення нового ядерного центра «матеріалознавчих» досліджень в результаті реконструкції одного з енергоблоків ЧАЕС (ідея була науково обґрунтована у 1994 році). Серед решти існують ідеї: 1) будівництво на території майданчика ЧАЕС нової АЕС з використанням реактивів нового типу на основі підвищеної безпеки (пропонували французькі фахівці у 1986 році); 2) технічне перепрофілювання АЕС на теплову електростанцію (проект Австрії). Після 2000-го року кількість працюючих на обслуговуванні АЕС жителів міста скоротилась (до 3-х тисяч), вирішується проблема перепрофілювання місцевого населення. Монофункціональне місто зацікавлено в іноземних інвестиціях і має статус на зразок «вільної економічної зони».

Основний ареал зони радіаційного забруднення припадає на територію Іванківського району, що є найбільшим за площею в межах столичної області. Цим зумовлено незначний господарський розвиток його на сучасному етапі та набуття ознак депресивних територій, реальний господарський сектор занепадає. Частка району у виробничому потенціалі області є досить скромною (приблизно 0,7%). Якщо раніше район характеризувався яскраво вираженою сільськогосподарською спеціалізацією з незначною часткою промислового виробництва, то нині основу його господарства формують послуги (більше 50%), серед яких транспортні, торговельні, житлово-комунальні, техніко-комунікаційні, соціально-культурні та медичні. З 2015 року триває робота з реалізації проекту Європейської комісії «Оздоровчі та екологічні програми навколо Чорнобильської зони відчуження».

Поліський район також входить значною частиною своїх територій до складу Зони відчуження. Його незначний господарський розвиток відповідно пояснюється наявністю на території частини основного ареалу радіаційного забруднення. Значення виробничого потенціалу є зовсім мінімальним (близько 0,1% від загального в межах області) і посідає останнє місце. В структурі зайнятості населення переважає третинний сектор, проте, більш помітною у порівнянні з Іванківським районом є частка сільського господарства (близько 12%), розвинуте мисливське господарство, репрезентоване спортивно-мисливськими товариствами („Ужське”, „ Динамо”); лісове господарство є напрямом спеціалізації регіону. Проте, обсяги заготівлі деревини у порівнянні з іншими районами незначні, по причині радіаційного забруднення. В той же час, слід визнати, що масштаби лиха, відображені у зонуванні забруднених територій районів за тридцятирічний період існування потребують уточнення та навіть певного перегляду [2]. Забруднення і на зараз є дуже неоднорідним, часто навіть в межах окремого населеного пункту. Відповідно, забрудненні території

різняються типами ґрунтів, особливостями мікрорельєфу, господарськими, соціальними аспектами життєдіяльності тощо.

Науковці та фахівці Адміністрації Зони відчуження пропонують проекти певних видів господарської діяльності даної зони, що підвищило би окупність її утримання, охорону та ліквідацію наслідків аварії. Серед окремих пропозицій: використання біомаси зони і межах „відносно чистих” її територій; вирощування енергетичних видів сорго та верби; виробництво електричної енергії та біопалива з використанням відновлювальних джерел енергії; створення технопарків для відпрацювання на експериментальних полігонах шляхів реабілітації забруднених радіонуклідами орних земель, лісів, річок, водойм тощо.

Відповідно, залишаються першочерговими наступні проекти: 1) будівництво елеватора та терміналу по виконанню завантажувальних робіт з метою поставки залізничним транспортом продукції сільського господарства на станцію Вільча; 2) розміщення та поширення сонячних електростанцій; 3) активізація розвитку туризму та досягнення ефекту „синергії” в Зоні відчуження територій Поліського та Іванівського районів Київщини тощо.

Саме розвиток туристичного напрямку спеціалізації відчужених територій викликає одночасно резонанс з одного боку та практичний інтерес з іншого. Не можна заперечити той факт, що розвиток туризму у депресивних регіонах згідно світового досвіду може забезпечити досить швидкий та відчутний економічний ефект. Отже, дотримання концепції збалансованого розвитку через види господарської діяльності неодмінно сприятимуть „підтягуванню” та соціально-економічному росту окремих депресивних районів та Київської області в цілому.

Список використаних джерел: 1. Лісовський С.А., Мару шевський Г.Б., Павличенко П.Г., Руденко Л.Г., Тимочко Т.В. *Доповідь України до Конференції ООН зі сталого (збалансованого) розвитку Ріо+20 (проект) / За ред. Л.Г. Руденка.* – Київ: Інститут географії НАН України, 2012. – с. 45. 2. Поливач К.А. *Інформаційно-довідковий атлас природно-заповідного фонду регіону// Український географічний журнал* – 2016. - № 1. - С. 53-60. 3. Токаревський В. *Правда про зону відчуження // 2000.* – 2016. – 11-17 березня (№10). –С. 4. 4. *Чорнобильська катастрофа: наслідки та шляхи розв’язання проблем / ред. Т.В. Тимочко.* – К.: Всеукраїнська екологічна ліга, 2015. – 32 с.

ЗЕМЕЛЬНИЙ ПОДАТОК ЯК ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Головна особливість податкового еколого-економічного інструментарію полягає в тому, що зібрані кошти надходять на бюджетні рахунки відповідного рівня (державного чи місцевого) і використовуються на фінансування природоохоронних заходів. Податки екологічної спрямованості стягуються окремо (тобто передбачені спеціальні статті), або в складі інших податків (відчисляються частки від суми загальних податків). З 2013 року в системі розподілу екологічного податку за бюджетами держави відбулися суттєві зміни у напрямку збільшення частки надходжень до державного бюджету до рівня 53% і тим самим, зменшення частки до місцевих бюджетів до рівня 47%.

Західні дослідники звертають увагу, що запровадження оподаткування, платежів і зборів можуть бути використані в контексті реалізації заходів природоохоронного землекористування. Зазначені обмеження можуть бути накладені на здійснення екологічно небажаних видів землекористування. Разом з тим, введення податків і зборів не буде достатнім для забезпечення сталого управління землекористуванням, а необхідні також інші інструменти, особливо просторового планування, стимулювання природоохоронного землекористування тощо. Крім того, необхідною умовою є дотримання принципу соціальної справедливості, оскільки існує ризик, що податки можуть дискваліфікувати соціально вразливі групи населення на ринку житла, отримання екосистемних послуг, а також зачіпати інтереси природоохоронних територій [3].

Відповідно до положень Податкового кодексу України [1] земельний податок віднесено до місцевого податку і збільшення його надходжень має забезпечувати здійснення більш амбітних програм природоохоронного землекористування, до якого відноситься формування та функціонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду, на місцевому рівні.

Податковим кодексом України було передбачено, що пільгою на сплату земельного податку користуються заповідники, у тому числі історико-культурні, національні природні парки, заказники (крім мисливських), парки державної та комунальної власності, регіональні ландшафтні парки, ботанічні сади, дендрологічні і зоологічні парки, пам'ятки природи, заповідні урочища та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, які повністю утримуються за рахунок коштів державного бюджету.

Законами України від 28.12.2014 № 71-VIII від 28.12.2014, № 72-VIII внесено зміни до статті 282 Податкового кодексу України, якими було

ліквідовано зазначену пільгу для установ природно-заповідного фонду України.

Більшість територій та об'єктів природно-заповідного фонду знаходяться у державній власності та їхня діяльність фінансується з Державного бюджету України. Введення такого податку створило ситуацію, коли для його сплати фактично виділяється додаткове фінансування загального фонду Державного бюджету і він є неефективним для наповнення бюджету країни. Тобто, фіскальний інструмент, призначений бути стимулом розвитку місцевого самоврядування та забезпечення фінансування природоохоронних заходів став негативним чинником для природоохоронного землекористування цієї ж громади та регіону.

Так зокрема, площа установ природно-заповідного фонду, що знаходяться в сфері управління Мінприроди, станом на 2015 рік становила 1092,219 тис. га, в тому числі площа, надана у постійне користування складала 408,662 тис. га. Розмір земельного податку в національному природному парку «Подільські Товтри», площа якого складає 4,453 тис.га, мала становити більше 1115,6 тис. грн. (при загальному його фінансуванні в 2015 році 2543,1 тис.грн.), Ічнянському національному природному парку при площі, наданій в постійне користування 4,686 тис. га земельний податок складав близько 1243,03 тис. грн.. при загальному фінансуванні 2284,7тис. грн.). Отже, значна частина національних природних парків, заповідників, ботанічних садів, що повністю утримуються за рахунок бюджетних коштів, повинні будуть у подальшому сплачувати земельний податок в розмірах, що становить значну частину їхнього фінансування разом із заробітною платою штатних одиниць. У зв'язку із фінансовим становищем в державі та хронічним низьким фінансуванням установ ПЗФ створилася заборгованість по сплаті земельного податку, що негативно відобразилось на їхній діяльності та виконанні основних функцій зі збереження природних комплексів та об'єктів.

Для усунення негативного впливу запровадження земельного податку для установ природно-заповідного фонду було розроблено проект Закону України за № 1850-1 від 27.01.2015 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо відновлення норм, які передбачають звільнення від сплати земельного податку». [2] Який, на жаль, не було прийнято.

Разом з тим, протягом 2016 року поодинокі місцеві органи самоуправління врахували негативний вплив запроваджених фіскальних обмежень для установ ПЗФ в 2015 році для охорони довкілля та надали диференційовану пільгу на сплату податку на землю для цієї категорії платників (Таблиця 1) .

Для усунення негативних наслідків запровадження податку на землю для установ ПЗФ доцільно здійснити такі заходи:

1. Внести законодавчі зміни до Податкового кодексу, що нададуть можливість звільнити установи ПЗФ від сплати податку на землю чи диференціювати його із врахуванням реалізації природоохоронних заходів.

2. Розробити сучасний еколого-економічний механізм стимулювання природоохоронного землекористування, що забезпечить врахування інтересів усіх заінтересованих сторін.

**Суми земельного податку, що підлягали сплаті установами
природно-заповідного фонду України у 2016 р.**

Назва установи	Площа земельної ділянки, га	Річна сума земельного податку, грн.	Сума пільги, грн.	Сума земельного податку до сплати за 2016 рік всього, грн.
Карпатський біосферний заповідник	2 726,6	64 191,54	25 327,73	31 160,00
Карпатський НПП	992,4	128 219,84	0,00	102 800,00
НПП "Синевир"	1 248,02	41 808,64	0,00	33 500,00
НПП "Вижницький"	154,4	272 710,70	0,00	218 600,00
НПП "Подільські Товтри"	682,59	1 180 100,20	1 059 533,33	96 600,00
ПЗ "Єланецький степ"	1 675,8	1 412 716,00	1 412 716,00	0,00
ПЗ "Горгани"	4 002,2	6 167,52	4 625,64	1 542,00
НПП "Святі Гори"	423,8	3 619,52	943,31	2 140,00
Яворівський НПП	10,1	9 143,16	0,00	7 300,00
НПП "Деснянсько-Старогутський"	7 275,5	1 860 509,53	0,00	1 491 800,00
Ужанський НПП	0,4900	8 170,18	0,00	6 500,00
Кременецький ботсад	200,0000	64 538,50	64 538,50	0,00
НПП "Гуцульщина"	2,0384	7 511,85	0,00	6 000,00
Ічнянський НПП	1 195,9470	1 523 670,00	217,87	1 221 500,00
НПП "Великий Луг"	8 910,2108	18 563 435,95	18 563 435,95	0,00
Мезинський НПП	2,8421	5 198,50	3 344,91	1 480,00
НПП "Прип'ять-Стохід"	4 365,9838	971 225,67	0,00	778 727,00
Приазовський НПП	7 952,2721	16 067 724,83	16 067 724,83	0,00
НПП "Тузовські Лимани"	2 022,0000	7 780 656,00	7 780 656,00	0,00
НПП "Кременецькі Гори"	1,4955	350,97	0,00	351
Всього:	43 844,8296	49 971 669,10	44 983 064,07	4 000 000,00

Список використаних джерел: 1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI, редакція від 25.03.2017, підстава 1910-19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. 2. Проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України» щодо відновлення норм, які передбачають звільнення від сплати земельного податку. № 1850-1 від 27.01.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53721. 3. Land in Europe: prices, taxes and use patterns. EEA Technical report No 4/2010. ISSN 1725-2237. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eea.europa.eu/publications/land-in-europe>.

СИСТЕМА ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ОБ ОСОБО ОПАСНЫХ ЯВЛЕНИЙ ПОГОДЫ С ПОМОЩЬЮ ДАННЫХ СО СПУТНИКОВ И СЕТИ ГРОЗОПЕЛЕНГАЦИИ

Рассматриваются современные технические и технологические возможности мониторинга за особо опасными явлениями погоды, как правило, наблюдающиеся в теплое время года [1]. В Украинском гидрометеорологическом институте за последнее время была создана система предупреждения об особо опасных явлениях погоды на основе спутниковой информации и данных с сети грозопеленгации.

Основной особенностью современных метеорологических спутников является наличие на своем борту разнообразной многоспектральной аппаратуры, что позволяет определять разные метеорологические характеристики облачности, земной поверхности и атмосферы с использованием RGB - цветовой модели для визуализации, получаемых спутниковых данных.

Достаточно очевидно, что традиционное представление в черно-белой цветовой гамме данных с метеорологических спутников, и соответственно их дальнейший анализ, является не достаточно эффективным по нескольким причинам. Первая – анализируется только одно или последовательно несколько спектральных изображений, что усложняет получение комплексной оценки того или иного исследуемого объекта. Вторая - по цветовой черно-белой гамме иногда сложно определить метеорологический объект или его состояние. Представление спутниковых изображений в виде RGB-цветовой модели позволяет решить выше указанные проблемы. RGB изображение является композиционным, в данном случае оно состоит из трех спектральных изображений и позволяет отобразить определенной цветовой гаммой метеорологический объект его состояние или фазу развития.

Для того, чтобы построить соответствующее RGB изображение, необходимо знать какие метеорологические или физические характеристики облачности, земной поверхности или атмосферы отображаются в спектральных каналах спутников. Причем в качестве входных данных для построения RGB изображений могут использоваться не только сами спектральные каналы спутников, но и их разница, что тоже отображает метеорологические или физические характеристики исследуемого объекта.

Наиболее эффективно использование RGB модели за особо опасными конвективными явлениями погоды. При их формировании используются каналы оповещения выбранных районов о наступлении грозы и других опасных метеорологических явлений, таких как: шквальный ветер, ливень и град.

Таким образом, установленный Украинский сегмент сети грозопеленгации и грозооповещения, наряду с построенной в УкрГМИ инфраструктурой обработки, визуализации и распространения спутниковых данных через систему EUMETCast является важным инструментом как для исследовательских целей, так и обеспечения деятельности различных категорий потребителей на территории Украины.

Список использованной литературы: 1. O.Kryvobok, M. Kulbida, L. Savchenko. *Monitoring of Severe Weather in Ukraine With the Use of Satellite Data. Use of satellite and in-situ Data to Improve Sustainability/ Part of the series NATO Science and Security/ Series C/Environmental Security, pp.41-48/Springer Netherlands.* 2. Коман М. М., Кривобок А. А., Кривошеин А. О., Крупа Е. О., *Украинский сегмент системы грозопеленгации ENTLN, Труды украинского научно-исследовательского гидрометеорологического института, выпуск 270, Киев – 2017, (в печати)*

УДК 351.711:332.3

С.С. Лизогуб

S.lyzogub@ukr.net

Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Ю.Ф. Дехтяренко

Національна академія державного управління при Президентіві України, м. Київ, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Сформуванати систему сучасного землеустрою, який би задовольняв вимоги сталого розвитку, національні інтереси держави та інтереси пересічних землекористувачів неможливо без постановки і вирішення величезної кількості завдань. Вони обумовлюються сучасним станом навколишнього природного середовища в цілому і земельних ресурсів зокрема, політичними та соціально-економічними процесами, що протікають у державі.

Раціональне використання земель слід визначити як обов'язкову вимогу права землекористування в межах ефективного та розумного використання природних благ, пов'язану із цільовим та комплексним використанням землі відповідно до вимог нормативних та правових актів [1, с. 132].

Розвиток системи землеустрою варто розглядати як довгострокове державне капіталовкладення в інфраструктуру країни, її активи й активи підприємств і громадян – земельний капітал, без яких нормальне функціонування держави неможливе. Ефективна система землеустрою забезпечує: стан земель та ефективний їх розподіл; здійснення заходів земельної реформи; зменшення кількості земельних суперечок; прогрес планування сталого землекористування і розвитку інфраструктури його облаштованості; підтримку раціонального використання та охорони земель і навколишнього середовища; формування планів (карт) та баз даних про землі й земельні ділянки, природні ресурси і навколишнє середовище тощо [2, с. 4-12].

Світовий досвід показує, що створення системи землеустрою, яка б

відповідала сучасним технологічним і ринковим реаліям для досягнення сталого розвитку землекористування, потребуватиме великих зусиль: розроблення нового законодавства, що охоплюватиме всі аспекти раціонального використання земельних ресурсів та інформації про землю; з'ясування об'єктивного стану справ із землекористуванням для того, щоб земельний кадастр відображав реальні факти; забезпечення того, щоб межі земельних ділянок були чітко позначені та могли б контролюватися відповідно до встановлених стандартів; забезпечення простого і економічно ефективного доступу до даних, які містяться в цій системі; інформування громадськості про характер функціонування системи та її переваги тощо.

Отже, стратегічна і тактична спрямованість, обсяги, пріоритетність завдань із вдосконалення системи землеустрою для розвитку сталого землекористування впливають зі стану нормативно-правової бази; рівня розвитку економіки країни; екологічного стану територій; відповідності соціально-економічної та екологічної політики держави сталому розвитку; досконалості земельних відносин; розвиненості кадастрових систем; достовірності, детальності та точності відображення, реєстрації, обліку і оцінки земельно-ресурсного потенціалу; рівня розвитку науки, техніки, інформаційних технологій і засобів автоматизації та їх застосування при здійсненні заходів із землеустрою; природно-територіальних умов; забезпеченості висококваліфікованими кадрами.

З огляду на вищевикладене та реалії сьогодення, основними завдання щодо вдосконалення системи землеустрою для досягнення сталого розвитку землекористування повинно стати наступне:

– у період становлення ринкової економіки на засадах сталого розвитку необхідно оцінити та врахувати тенденції земельних відносин і еколого-економічний стан землекористування. При вдосконаленні організації системи землеустрою мають бути визначені напрями його розвитку та встановлені пріоритети. Відповідно до них необхідно зорієнтувати і спрямувати систему землеустрою на вирішення існуючих проблем у використанні земель з врахуванням регіональних та місцевих умов;

– сучасній землеустрій потребує системного теоретичного обґрунтування методології земельних перетворень з метою сталого розвитку землекористування і територій. Важливим завданням є вдосконалення структури та функцій сучасного землеустрою на різних ієрархічних рівнях. Для цього необхідно раціонально розподілити завдання між органами влади, місцевого самоврядування та землекористувачами. В практику землеустрою слід широко запроваджувати можливості математичного моделювання та програмування для оптимізації проектних і управлінських рішень;

– заходи із землеустрою здійснюються на всій території держави, але найбільше значення вони мають для сільськогосподарської землі, оскільки вона найбільша у структурі земельного фонду за питомою вагою та виконує незамінну функцію – забезпечує продовольчу безпеку країни. Тому необхідною є оцінка її земельно-ресурсного потенціалу, динаміка його перетворень,

встановлення вузлових компонентів, що визначають стан і функціонування території та зв'язків між ними;

– важливим є визначення та врахування екологічного стану території, встановлення негативно домінуючих екологічних чинників і шляхів впливу на них для забезпечення екологічної стійкості агроландшафтів, сталого розвитку землекористування та територій;

– землеустрій має стати дієвим інструментом в управлінні землекористуванням. Для управління землекористуванням необхідно мати вичерпну інформацію про стан земельних ресурсів, яку можна отримати шляхом дистанційного зондування землі, аерофотознімання, топографо-геодезичних і землепорядних вишукувань, ґрунтових та агрохімічних обстежень, системного моніторингу тощо. Для ефективного управління землекористуванням необхідно здійснити точну діагностику кожної земельної ділянки;

– центральною частиною робіт із землеустрою повинна стати розробка програм, схем і проектів використання земель на територіях за ієрархічними рівнями з детальними техніко-економічними обґрунтуваннями ефективного і екологічно допустимого рівня використання земель, особливо сільськогосподарських, технологій виробництва і захисту, що виключають деградацію ґрунтового покриву. У проектах землеустрою шляхом зонування, запровадження технічних умов і регламентів необхідно передбачати обмеження рівня антропогенного навантаження на використання земель, боротьби з негативними процесами, виходячи з об'єктивних показників-індикаторів стану екосистем;

– для кваліфікованого, ефективного і оперативного управління землекористуванням в системі землеустрою необхідно передбачити формування профільного набору геопросторових даних, бази даних з використанням сучасних засобів автоматизації та програмних продуктів.

Вирішення завдань щодо вдосконалення системи землеустрою забезпечить розвиток сталого землекористування, що має велике значення для нинішнього та майбутнього поколінь.

Список використаних джерел: 1. Збірник наукових праць за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції “Економіка природокористування: стан, проблеми, перспективи” (ЕПК - 2016), м. Ірпінь, 29 бер. 2016 р. – Ірпінь : УДФСУ, 2016. – 442 с. 2. Третьяк А.М. Концептуальні засади “Землеустрою – 2030” / А.М. Третьяк / Землеустрій, кадастр і моніторинг земель, – № 1-2. – 2013. – С. 4-12.

ПЛЯЖИ ДНЕСТРОВСКОЙ ПЕРЕСЫПИ (ЧЕРНОЕ МОРЕ) КАК ОБЪЕКТ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ

Береговая зона моря является очень динамичной природной системой. Любой вид природопользования в ней без учета природных процессов и особенностей функционирования приводит в итоге к разрушению сооружений и снижению рекреационной ценности морских берегов.

Такая реакция проявляется не только на локальном уровне, но и на сопредельных участках, связанных между собой процессами наносообмена во вдольбереговом потоке, по нормали между зонами и в слое волновой переработки [1]. В настоящее время Днестровская пересыпь практически полностью освоена. Освоение идет без учета сложившихся в береговой зоне связей, что находит свое отражение в сокращении параметров пляжей [2, 4].

Основой для написания этих тезисов выступили стационарные и маршрутно-экспедиционные исследования 2016-2017 гг. Рельеф пляжей изучался с помощью топо-геодезических методов [3].

Исследования показали, что морфология пляжей существенно отличается в южной и северной частях пересыпи (рис. 1). В северной части ширина пляжей изменяется от 17 до 52 м. Высота от 0,7 до 1,94 м. В пляжах заключено от 5,3 до 61,8 м³/м наносов. В среднем по этому участку объем наносов, заключенных в пляже составил 27,1 м³/м. Этого объема недостаточно для предотвращения процессов размыва. Наличие в тылу пляжей эоловых накоплений обеспечивает поступление новых порций песка на пляжи и его устойчивость к воздействию штормовых волн.

На южном участке параметры пляжей увеличиваются в соответствии с возрастанием количества наносов в береговой зоне. Ширина пляжей изменяется от 20 до 38 м. Высота пляжей составляет 1,46-2,15 м. В них заключено 15,2-68,5 м³/м наносов. В среднем удельный объем наносов для этого участка составляет 38,9 м³/м наносов. Общий удельный объем наносов в пляжах на северном участке равняется 405576,9 м³, а на южном – 73468,8 м³.

В северной части пляжи представлены односконным типом, прислоненным к подножию эоловых форм рельефа. На поверхности пляжей выделяется 1-2 невысоких штормовых вала в приурезовой части. В южной части пересыпи распространены пляжи полного профиля. В центральной и приурезовой частях выделяются 1-3 штормовых вала.

Минимальные параметры пляжей (или их отсутствие) отмечены у жесткого берегозащитного сооружения в центральной части пересыпи (Очаковское гирло) [2, 4]. Здесь ширина пляжей составляет 16-23 м. Высота равняется 1,17-1,76 м. В них заключено до 5,3-8,1 м³/м наносов, что недостаточно для защиты берега от размыва штормовыми волнами.

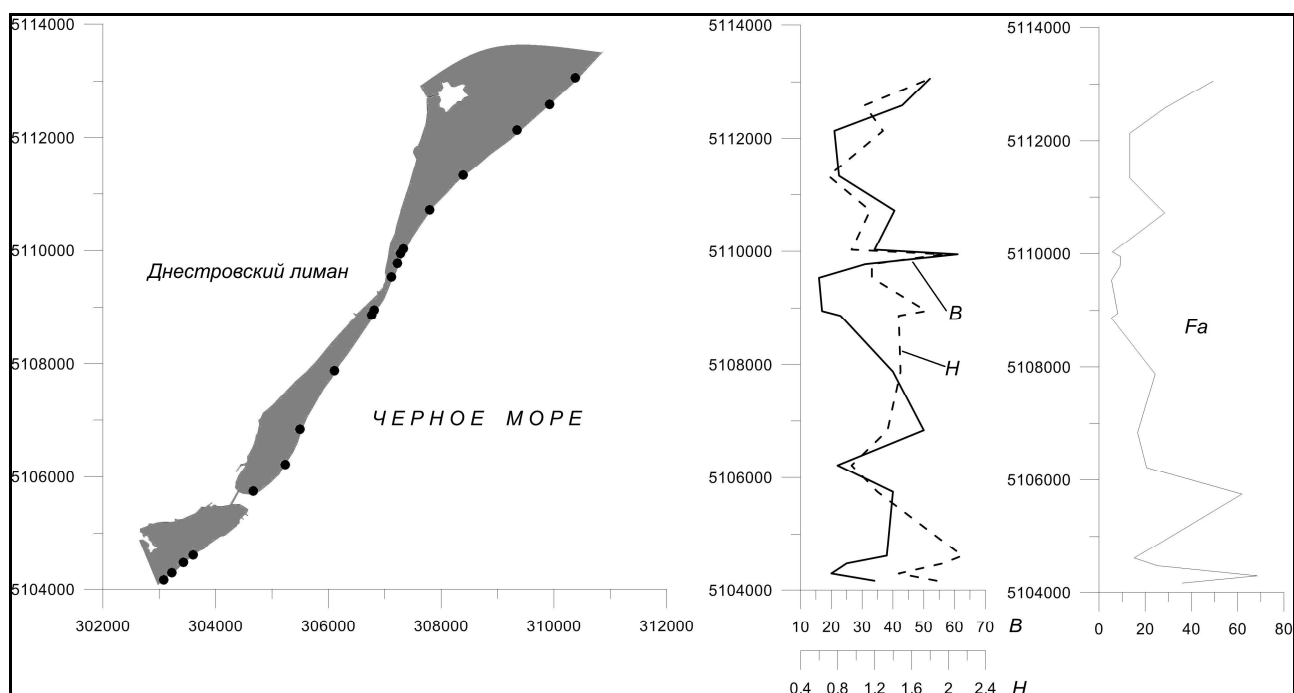

Рис. 1. Изменение параметров пляжей: ширины (B , м), высоты (H , м) и удельного объема наносов (Fa), вдоль морского края Днестровской пересыпи

Полученные результаты позволили сделать следующие выводы:

1. Пляжи пересыпи Днестровского лимана развиваются в условия возрастающего антропогенного влияния;
2. Параметры пляжей отличаются на северной, центральной, южной частях участка и отражают современные условия береговой зоны;
3. Недостаток наносов в пляжах и их устойчивость обеспечиваются запасами наносов в эоловой зоне;
4. Разработка схем локального и регионального природопользования в береговой зоне требует учета ее современного состояния.

Список использованных источников: 1. Зенкович В.П. Основы учения о развитии морских берегов [Текст] / В.П. Зенкович. – М.: АН СССР, 1962 – 710 с. 2. Муркалов А.Б. Наносы морских пляжей как индикатор современного состояния пересыпи Днестровского лимана, побережье Черного моря / А.Б. Муркалов, В.В. Неведюк // Вісник ОНУ. – Географічні та геологічні науки. – 2011. – Т. 16 (16). – С. 34-45. 3. Руководство по методам исследований и расчетов перемещения наносов и динамики берегов при инженерных изысканиях / Отв. ред. М.Н. Костяницын, Л.А. Логачев, В.П. Зенкович. – М.: Гидрометеиздат, 1975. – 240 с. 4. Шуйский Ю.Д. Физическая география устьевой области Днестра: монография [Текст] / Ю.Д. Шуйский, Г.В. Выхованец. – Одесса: Астропринт, 2013. – 328 с.

ОСОБЛИВОСТІ ГЕОЛОГІЧНОЇ БУДОВИ ТА РЕЛЬЄФУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ. КОРИСНІ КОПАЛИНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Геологічна історія формування рельєфу Вінницької області є складною. Більша частина цієї області розташована в межах кристалічного щита, на його південно – західній окраїні [1]. Цей кристалічний масив, складений архей – протерозойськими метаморфічними породами і тільки її південно-західна окраїна розташована на Волино-Подільській плиті, де породи фундаменту перекриті відносно потужною товщею більш молодих, переважно осадових відкладів. [2]. Фундамент території складають гірські породи, утворення яких відноситься до докембрійського часу і які тут представлені в основному гранітами [1]. Виходи цих порід на денну поверхню мають місце в глибоких ярах, балках та у вигляді порогів на річках. Червонуваті та сірі граніти трапляються у відслоненнях по течії річок Маківка та Русави. Але найбільше спостерігається виходів кристалічних порід на денну поверхню у смузі між умовними лініями Козятин-Погребище.

Крім гранітів, Вінницька область забезпечена грубозернистими пісковиками, зеленими, сірими та фіолетовими сланцями, вапняками, що поширені в районі, умовно обмеженому лінією, що проходить через село Жван (Муровано – Куриловецький район), станцією Немерчі до села Чернівець. Також ці поклади є поширеними і у нижній течії річок Русави, Яланки аж до місця впадіння Маківки в річку Дністер. Це все ще є залишками Придніпровських морських відкладів силурійського періоду [1].

Крейдові породи, та само як і силурійські відклади, простяглися широкою смугою вздовж Дністра, від річок Жван і Караєць до басейну річки Кам'янки. Товщі відкладів крейдового періоду досягають 40, іноді 60 метрів [1]. Також вилиті мають і відклади сарматського ярусу, що походять приблизно через Вінницю, станцію Гуменне, села Юрківці, селище Дашів, села Кузьминці, Ладизин, Соболівку. Ці сарматські відклади представлені в основному оолітовими і черепашковими вапняками і мають товщину від 5 до 100м. вапнякові відклади сарматського моря мають широке розповсюдження в усьому Придністров'ї. Так, у басейні річки Русави оолітові вапняки мають потужність шарів 80-85 метрів, а по річці Кам'янці - 25 метрів. Вапняки поблизу сіл Джугаїстри та Кукули відзначаються великим вмістом CaCO_3 і тому є цінною сировиною для випалювання вапна. На північному заході області, між Південним Бугом і його притокою Згаром, лежить дуже заболочена Летичівська низина, її абсолютні висоти майже скрізь не перевищують 300 м. Витягнута у

довготному напрямі, вона має 15 км завширшки і 35 км завдовжки. На рівнинному фоні низини з торфовищами підносяться окрім скелі з сарматських вапняків і кілька куполоподібних гранітних горбів. Горби ці є біля сіл Вонячина і Супрунова (Вінницький район).

У лівобережній частині Південного Бугу, в центральній та південній частинах області, в основному на вододілах поширені відклади балтського ярусу. Тут чергуються білі сипучі піски, крихкий пісковик, червоні, бурі глини і галька. Потужність відкладів – від 5 до 120 м.

Антропогенні відклади поширені по всій території області. Вони представлені бурими глинами, лісом і лісовидними суглинками, алювієм на річкових терасах [1].

Формування рельєфу Вінницької області відбувалося в тісному зв'язку з геологічною будовою і в результаті дій зовнішніх факторів. До зовнішніх факторів можна віднести геоморфологічні райони: Подільське плато і Придніпровську височину. Подільське плато займає більшу частину області. На території Вінницької області Подільське плато має найбільшу висоту у Шаргородському районі. Максимальна висота – 384 м над рівнем моря. Поблизу села Степашки (Барський район) окрема ділянка плато має відмітку 382 м [2].

По сьогоднішній день великий вплив на формування рельєфу має робота текучих вод. Ці багатовікові нашарування пухких порід розмили текучі води, що сприяло утворенню ровів, балок, які розчленували поверхню області на численні пасма. Тому сучасна поверхня області являє собою в цілому хвилясту, подекуди пагористу рівнину.

Таким чином, слід підкреслити, що Вінниччина забезпечена нерудними, корисними копалинами, зокрема такими, як родовища каолінів і будівельного каменя. Крім того, на території області виявлено близько 50 родовищ гранітів, гнейсів, піщаників. Є також родовище фосфоритів, крейди, гіпсу, глини, піску. Паливні ресурси області обмежені і представлені торфом і бурим вугіллям. Ці ресурси мають місцеве значення [3].

Як ви вже зрозуміли у Вінницькій області є багато відкладів граніту. З цього можна зробити висновок, що частково економіку області підтримує продаж порід, які там добувають. Перед тим як продати і розповсюджувати продукт, сировину переробляють на заводах, обточують і виготовляють різні вироби. А щоб переробити цю сировину потрібна не тільки праця машин і станків, але і праця людей. Зараз на заводах працює дуже багато людей. Особливістю цієї роботи є її велика шкода для здоров'я, бо уся пилюка потрапляє через дихальні шляхи в легені і осідає там. Хоч люди і працюють в респіраторних масках, але це не дає 100% захисту, тому їх робочий вік зменшується і ці люди виходять раніше на пенсію. Сама демографічна ситуація області характеризується низькими показниками народжуваності, високими показниками смертності, від'ємними показниками природнього приросту, високою часткою населення похилого віку [2]. Хочеться зауважити, що відповідно до демографічного паспорта Вінницької області середній вік населення складає 41,2% станом на 2016р [4]. В цьому сенсі автор покладає сподівання, що сприятиме змінам в області оголошення проведення вибіркового

спостережень підприємств. Подібний вибірковий метод сприятиме утвердженню європейських методів, а відповідно входженню України до європейської спільноти. Саме такий вибірковий метод у світі вважається одним з ефективних методів вивчення економічних і соціальних явищ у суспільстві [5].

Впровадження новітніх технологій у виробничий процес поки що гальмується. Молодь на таке виробництво іти відмовляється. Тож, така безвідповідальність з боку керівництва підприємств та керівників Вінницької області призводить до скорішої втрати кваліфікованих і досвідчених працівників, майстрів своєї справи. На мою думку, потрібно забезпечити кращі умови для роботи. Прийшов час змінювати свою свідомість як з боку керівництва, так із боку робітників, які в змозі утворити громадянські об'єднання та вимагати змін з осучаснення виробництва.

Список використаних джерел: 1. Геологія Вінницької області [Електронний ресурс].- http://allref.com.ua/ru/skachaty/Geologiya_Vinnickoiy_oblasti 2. Еколого-географічна характеристика Вінницької області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world/267-ref22041101> 3. <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/2011-03-31-07-52-20.html> 4. http://database.ukrcensus.gov.ua/Mult/Dialog/statfile1_c_files/pasport.files/pasport/05/05_02_04.htm 5. Пояснення для користувачів щодо підготовки методологічних положень проведення вибіркового спостережень підприємств [Електронний ресурс]. – <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/2010-11-23-14-50-34.html>.

УДК 911.3

М.Ю. Схаб

margarita.skhab@gmail.com

Науковий керівник – канд. геогр. наук, доц. В.І. Дорошенко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ

В Україні у сфері поводження з відходами хоча і відчутне певне покращення в останні роки, проте проблеми вирізняються масштабністю і значимістю. Основні з них можна поділити на декілька груп:

І. Проблеми утилізації окремих видів відходів:

А. «Специфічність» медичних відходів

В Україні щорічно утворюється 380–400 тис. т медичних відходів, з них 100–120 тис. т — небезпечні. Основні проблеми це - відсутність крематоріїв для спалювання, недостатня кількість контейнерів для зберігання відходів, відсутність установок для знезараження та приміщень для зберігання відходів, відсутність необхідних спеціалістів для роботи з відходами [2].

Б. Поводження з хімічними джерелами струму

Загальний об'єм імпорту батарейок до України – біля 300 млн. штук. (2013 р.). Після закінчення терміну служби 95% відпрацьованих батарейок потрапляє на полігони та звалища, де в результаті руйнування одна батарейка

забруднює 400 л води або 20 м² ґрунту глибиною 5 м. В Україні відпрацьовані хімічні джерела струму відносяться до небезпечних в складі побутових відходів та не підпадають під дію закону “Про відходи”.

Частковим вирішенням проблеми є проведення акції «Батарейкам – утилізацію». Утилізацією батарейок в Україні займається львівський завод «Аргентум», проте масштаби його поки невеликі [1].

В. Утилізація радіоактивних відходів

На території України накопичено понад 5 млрд т токсичних відходів, які займають площу в 164 тис. га. Використовують два способи ізоляції – тимчасове зберігання та захоронення. Переробка радіоактивних відходів на заводі є радіаційно найнебезпечнішим у ядерному циклі. Велика частина радіонуклідів, що надходить в атмосферу, розсіюється на великих відстанях від заводу [4].

II. Проблеми полігонів сміття

А. Поводження з відходами в сільській місцевості

Проблема поведження з твердими побутовими відходами (далі – ТПВ) в сільській місцевості постає останнім часом дуже гостро. У більшості населених пунктів України не облаштовані, а часто і не визначені місця складування відходів, що призводить до перетворення лісових масивів, узлісь, узбіч доріг, ярів, у неорганізовані сміттєзвалища. На нелегальних звалищах відсутній мінімальний контроль складу відходів, що не виключає можливості захоронення медичних, токсичних відходів, а також мертвих свійських тварин.

Б. Перевантаження полігонів

У 2015 року, як повідомляє Мінрегіонбуд, утворилось близько 10 млн. тонн сміття, яке захоронюються на 6 тис. сміттєзвалищ і полігонів загальною площею понад 9 тис. га, притому, що чверть від їх кількості не відповідає нормам екологічної безпеки. Щорічно виявляють близько 28 тис. несанкціонованих звалищ. Дана проблема характерна для більшості регіонів.

В. Накопичення біометану на полігонах

В результаті природних процесів анаеробного бродіння кожна тонна ТПВ виділяє 120-200 м³ біогазу. На 90 найбільших полігонах метановий потенціал становить 400 млн м³/рік. Високий енергетичний потенціал біогазу сприяє ефективному його застосуванню замість природного газу. Багатий досвід Інституту газу НАН України дав можливість розробити різні технологічні схеми застосування біогазу [3].

III. Проблеми інституційно-законодавчого характеру

А. Проблема обліку та інвентаризації полігонів відходів

В Україні обліком даних з розміщення відходів займається 4 установи, тому, реальний аналіз ситуації із розміщенням ТПВ за регіонами України є фактично неможливим. При цьому, різниця даних за деякими регіонами України є разючою, наприклад, у Вінницькій області кількість полігонів та звалищ ТПВ за даними Держстату України є в 30 (!) разів меншою, ніж за даними інших джерел.

Б. Відставання впровадження нових розробок (концепція zero waste та принцип «забруднювач платить»)

Україна значно відстає від Європи у запровадженні нових екологічних принципів та концепцій. Головне завдання zero waste - максимізувати обсяги переробки і знизити кількість відходів. Все, що зроблено, має проходити вторинну переробку. Міжнародний альянс «Zero Waste International Alliance» прагне спонукати людей змінити свій спосіб життя таким чином, щоб він нагадував кругообіг природи, в якому всі елементи призначені для того, щоб стати ресурсами для інших [7]. Статтею 363 Угоди про асоціацію передбачено, що **Україна має встановити механізм повного покриття витрат згідно з принципом "забруднювач платить"**.

III. Проблеми утилізації сміття

А. Сміттєспалювання

В Україні є 4 сміттєспалювальні заводи, але через зношеність обладнання стабільно працює тільки один завод – Київський. Загалом відходами сміттєспалювальних заводів є: тверді відходи (золи та шлаки), рідкі (стічні води), газоподібні (димові гази, серед яких найнебезпечнішим складником, що утворюється в значних кількостях, є: оксид сульфуру (IV). До того ж, сміття не згоряє повністю, а те, що від нього залишається - до 30 % - стає високотоксичними відходами [6].

Б. Відсутність переробки відходів

На даний час в Україні фактично відсутня сміттєпереробна галузь. У 2012 році Держінвестпроект повідомив про початок реалізації проекту по будівництву 10 заводів з переробки сміття, проте на цьому все і закінчилося. Причиною цьому, напевно, став «нонсенс» в українському законодавстві - тарифи комісія ЖКГ встановлює лише тим, кого вона ліцензує, а за законом ліцензування сміттєпереробних заводів в нас взагалі не передбачено, а також опір громад міст. У 2014 р. утилізовано близько 2,5 % від об'єму всіх побутових відходів, для порівняння це й же показник в Німеччині становить – 64 %, в Австрії – 58 %, Бельгії – 55 %, Нідерланди – 51 % [6].

IV. Інші

А. Неefективність (відсутність) екологічного просвітництва населення

Рівень залучення громадськості до інформаційно-просвітницьких кампаній щодо роздільного збору та поводження з відходами залишається низьким. Вирішенням даної проблеми може стати діяльність громадських проектів як «Україна без сміття», що має на меті покращити стан навколишнього середовища, залучаючи населення до сортування сміття. [5].

Отже, в сучасних умовах проблема накопичення відходів є однією з провідних загроз екологічній безпеці держави. Нині в Україні відбувається зростання обсягів утворення відходів, значно поширюються площі несанкціонованих звалищ. При цьому вкрай недостатньо впроваджуються сучасні технології залучення відходів до господарського обігу, практично не використовується позитивний міжнародний досвід.

Список використаних джерел: 1. ДП "Аргентум" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: argentum.lvivmarket.net/. 2. ДУ "Інститут гігієни та медичної екології ім. О.М. Марзєєва" АМНУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.health.gov.ua/>. 3. Інститут газу НАН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.ingas.org.ua/>. 4. Національний форум поводження з відходами в Україні: законодавство, економіка, технології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vidhody.org.ua/>. 5. Україна без сміття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nowaste.com.ua/>. 6. Центр досліджень енергетики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eircenter.com/>. 7. «Zero Waste International Alliance» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zwia.org/>.

УДК 502.5

Н.О. Телюра

nata.teliura@ukr.net

*Науковий керівник – д-р екон. наук, ст. наук. співроб. О.О. Дмитрієва
Науково-дослідна установа «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем»,
м. Харків, Україна*

МЕТОД ВИБОРУ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО РІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ВОДОВІДВЕДЕННЯ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ УКРАЇНИ

Головним джерелом постачання питної води в Україні є поверхневі води. В Україні екологічна безпека водних ресурсів розглядається як складова національної безпеки. За показником обсягу питної води, Україна належить до малозабезпечених країн у порівнянні з іншими країнами. Антропогенне евтрофування та «цвітіння» ціанобактерій (синьо-зелених або СЗВ) на сьогодні є головною проблемою водних об'єктів – джерел питного водопостачання України, яке часто супроводжується розвитком мікробіального забруднення водного середовища та пов'язано з надходженням патогенної мікрофлори в аварійних ситуаціях. Шляхами надходження токсинів синьо-зелених водоростей (ціанобактерій) в організм людини є питне водопостачання, рекреаційне використання водойм та споживання деяких продуктів харчування, які можуть продукувати ураження органів та систем людини і тварин [1].

Раціональне та ефективне водокористування в населених пунктах України при сучасному їх несприятливому стані можливе за умов високого рівня їх вивченості як систем зі складною структурою, наявність вірогідної інформації щодо їх технічного стану, яка необхідна для своєчасного прийняття управлінських рішень, розроблення прогнозів і обґрунтування комплексу заходів.

Впровадження екологічно безпечного водовідведення (ЕБВ) в населених пунктах країни сприятиме зменшенню негативного впливу антропогенного евтрофування та «цвітіння» яке корелюється зі зменшенням надходження до водних об'єктів біогенних елементів [2].

Зменшення надходження патогенної мікрофлори в аварійних ситуаціях до водних об'єктів, що саме передбачається з впровадженням ЕБВ, є світовою тенденцією. Саме такий запобіжний підхід дозволив відновити біологічний стан Рейну, Великих озер, річок та озер Китаю, озер скандинавських країн, акваторії морів європейських країн [3].

Екологічно безпечне водовідведення – це така організація відведення всіх видів стічних та дренажних вод, яка попереджає забруднення поверхневих і підземних вод.

Розробка та подальше впровадження ЕБВ повинно ґрунтуватися на таких складових: законодавча база; контроль стану водних об'єктів та стічних вод та екологічно безпечного водовідведення. При організації ЕБВ в населених пунктах України повинні бути запропоновані типові технологічні рішення щодо перетворення водовідведення в екологічно безпечну систему. Технологічні рішення ЕБВ є принципово новими для України і відповідають сучасному рівню досягнень у галузі охорони вод, і відносяться до категорій «найкращі доступні технології», які затверджені в країнах ЄС.

В умовах обмеженого фінансування природоохоронних заходів та лімітованих економічних можливостей країни дуже актуальним є питання обґрунтування методу вибору відповідного технологічного рішення ЕБВ у населених пунктах України, при впровадженні якого скидання всіх видів стічних вод до водотоків і водойм гарантовано буде відбуватиметься у відповідності до вимог та норм природоохоронного законодавства України.

Один з можливих шляхів поліпшення процедури прийняття рішення з вибору відповідного технологічного рішення екологічно безпечного водовідведення є метод аналізу ієрархій (МАІ) який застосовується з метою обґрунтування прийняття оптимальних рішень в умовах багатокритеріального вибору в багатьох галузях [4]. Метод аналізу ієрархій (МАІ) є системною процедурою для декомпозиції важкого завдання або проблеми у вигляді ієрархічного представлення її елементів з наступним синтезом шляхів надходження відношень між елементами через експертні судження. Ієрархія – лінійна структура, яка має начальну вершину (мету) рішення що аналізується. Наступні ієрархічні рівні відображають сутність проблеми яка вимагає рішення. Елементи кожного рівня є критеріями для нижчого рівня. На найнижчому рівні розміщено альтернативні варіанти досягнення мети.

Побудова ієрархічної структури дозволяє виділити для аналізу складові, а попарне порівняння критеріїв кожного рівня між собою, дає змогу знайти числове вираження впливу кожного критерія ієрархії на досягнення поставленої мети [5]. На основі попарного порівняння елементів по відношенню до їх впливу (ваги) на загальну для них характеристику формується матриця пріоритету для кожного ієрархічного рівня. Матриці пріоритетів дозволяють виражати відносні переваги одного критерія над іншим по загальному для них признаку. МАІ реалізований у вигляді пакета прикладних програм (ППП) «Expert Choice», «MPriority 1.0».

Обґрунтування методу вибору технологічного рішення екологічно безпечного водовідведення є актуальним та пріоритетним напрямом та потребує подальшого дослідження на основі узагальнення накопичення вітчизняних і зарубіжних теоретичних знань, відомчої інформації та практичного досвіду.

Список використаних джерел: 1. Волошко Л.Н., Плющ А.В., Титова Н.Н. Токсини цианобактерій // Альгологія. – 2008. – Т. 18. – № 1. – С. 3-20. 2. Дмитрієва О.О. Екологічно безпечне водокористування у населених пунктах України [Текст] / О.О. Дмитрієва. – К.:

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, 2008. – 459 с. 3. Фіногорова Т., Моргунов І., Мельников В. Нешкідливі поліфосфати у побутовій хімії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kosmi.ru/bezobidnye-polifosfaty-v-bytovoј-himii.html> 4. Саати Т. Аналитическое планирование. Организация систем / Т. Саати, К. Кернс. – М.: Радио и связь, 1991. – 224 с. 5. Анищенко Л.Я. Теоретическое обоснование комбинированного метода принятия решений в задачах многокритериальной комплексной оценки воздействия и управления экологической безопасностью протяженных гидротехнических сооружений // Восточно-европейский журнал передовых технологий. – 2009. – № 2. – С. 21-28.

УДК 911.3

А.В. Фролова

alinafrolova07@gmail.com

Науковий керівник – д-р геогр. наук, проф. К.А. Немець

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

ТЕРИТОРИАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИРОДНО РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Знання особливостей територіального розподілу природних ресурсів є запорукою раціонального використання ресурсів й економічного зростання Харківської області. Ресурсний потенціал території виступає основою господарської діяльності, тому його раціональне та ефективне використання є одним із важливих напрямів соціально-економічного розвитку країн та регіонів. За умов обмеженості фінансових засобів, зниження дієвості макроекономічних регуляторів головним ресурсом розвитку регіонів стає використання внутрішнього потенціалу території в цілому та окремих його складових, зокрема природно-ресурсного потенціалу [2]. Актуальність суспільно-географічного дослідження територіальних особливостей природно-ресурсного потенціалу підтверджується тим, що ПРП території є складовою економічного потенціалу області, фундаментом формування господарського комплексу. Харківська область є однією із економічно розвинених в Україні із багатим ПРП, встановлення особливостей територіальної та компонентної структури ПРП регіону дозволить визначити внутрішньорегіональні особливості; може стати у нагоді розробки програм регіонального розвитку Харківської області та окремих її територій.

Методом дослідження виступає кластерний аналіз, який передбачає групування об'єктів за подібністю певних характеристик. Це один з методів класифікації, що передбачає поділ вихідної сукупності об'єктів на кластери (класи, групи). *Кластер* – це група територіальних одиниць (регіонів), що мають схожі тенденції або особливості розвитку [1]. Складність завдань кластерного аналізу полягає в тому, що реальні суспільно-географічні об'єкти є багатовимірними, тобто описуються не одним, а певною сукупністю параметрів, тому об'єднання в групи здійснюється в багатовимірному просторі. Згідно з критерієм об'єднання регіонів у кластери є мінімум відстані в просторі показників, які їх описують. Цей аналіз дасть змогу проаналізувати групи територіальних одиниць, що мають особливість розвитку у природно-ресурсному потенціалі Харківської області.

П'яту групу складають Харківський, Дергачівський й Куп'янський райони. Ці райони подібні природно-рекреаційними й земельними ресурсами.

Велику частку, до якої тяжіє Харківський й Дергачівський, має м. Харків зі своїм історичним центром. Куп'янськ потрапив до цієї групи, тому що також має природно-рекреаційні й земельні ресурси.

Останню шосту групу складають райони, які територіально знаходяться у центрі регіону, й мають мінеральну сировинну базу. Видобуток цих ресурсів економічно вигідний для розвитку області. Сполучення між районами також сприятливе, бо вони розташовані поруч між собою.

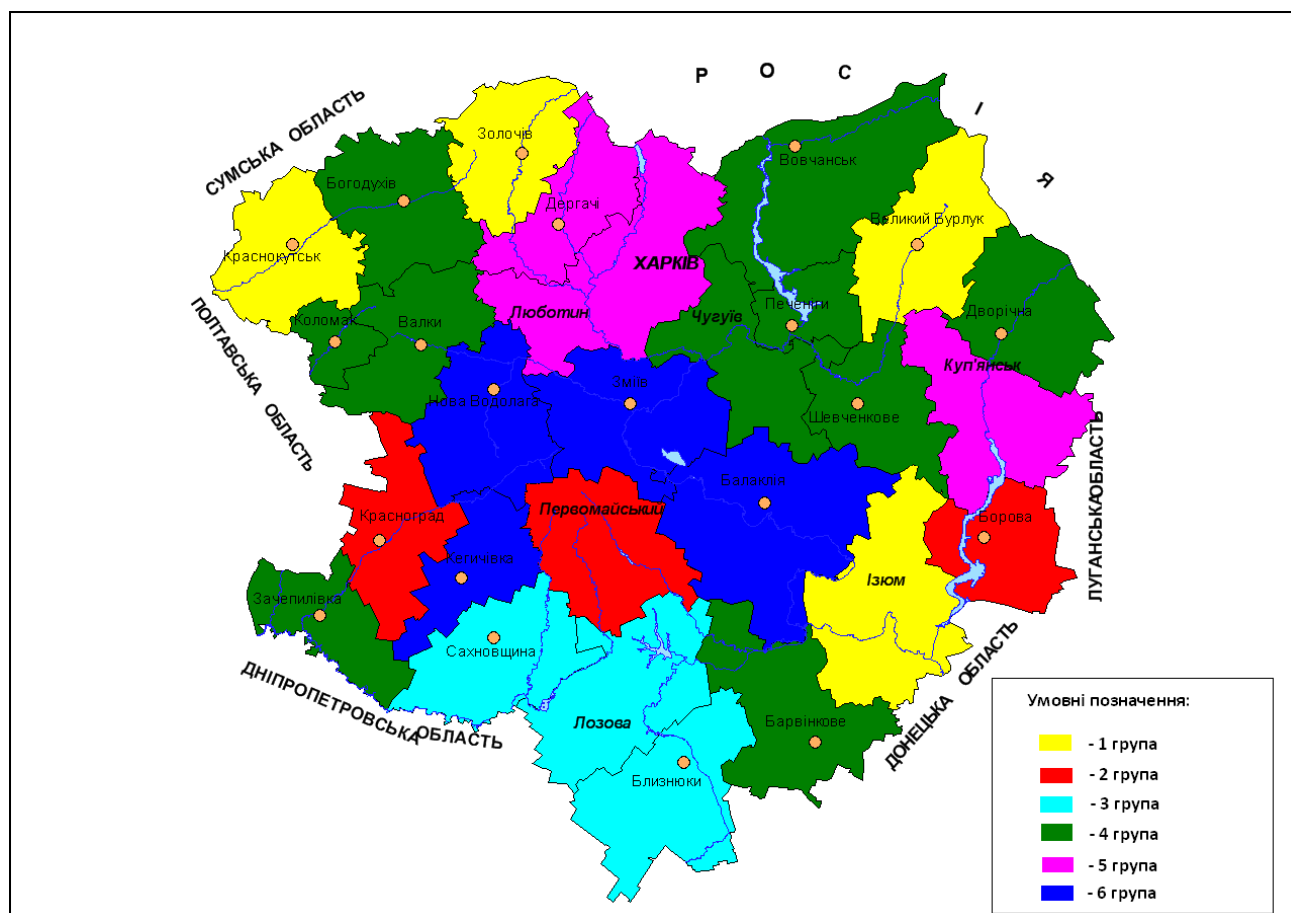

Рис. 2. Групування районів Харківської області за подібністю структури ПРП (метод Варда, Евкліда відстань)

Отже, природно-ресурсний потенціал області відображає здатність природного комплексу або його окремих компонентів задовольняти потреби суспільства в енергії, сировині, здійсненні різноманітних видів господарської діяльності. Компонентна структура природно-ресурсний потенціал може відображати внутрішні та міжвидові співвідношення природних ресурсів (лісових, земельних, водних тощо). Встановлення територіальних особливостей структури ПРП було виконано за допомогою кластерного аналізу. Кластерний аналіз визначив особливі зв'язки між районами. Класифікуючи їх на окремі групи. Таким чином ми отримали шість груп, й змогли проаналізувати кожен групу окремо, у яких районах доцільно використовувати ті чи інші природні ресурси. Першу групу складають Золочівський, Краснокутський,

Великобурлуцький та Ізюмський райони, вони мають спільні особливості ресурсного потенціалу, такі як водні та земельні ресурси. Другу групу складають Красноградський, Первомайський та Борівський райони. У цих районах сприятливий потенціал природно-рекреаційних ресурсів, й невелика частка мінеральних ресурсів. Третю групу склали Сахновщинський, Лозівський та Близнюківський райони, вони характеризуються земельними ресурсами. Таким чином райони можуть підвищити рівень використання земельних ресурсів й займатися вирощуванням сільськогосподарських культур. До четвертої групи ввійшла найбільша кількісь районів, з них Богодухівський, Коломацький, Валківський, Зачепилівський, Барвінковський, Чугуївський, Печенізький, Вовчанський й Дворічанський. Подібність цих районів характеризує наявністю лісових, водних та земельних ресурсів. П'яту групу складають Харківський, Дергачівський й Куп'янський райони. Ці райони подібні природно-рекреаційними й земельними ресурсами. Шосту групу склали райони, які територіально знаходяться у центрі району, й мають мінеральну сировинну базу. Видобуток цих ресурсів економічно вигідний для розвитку області. Сполучення також сприятливе між районами, бо вони розташовані поруч між собою. Такі подібності дають змогу прослідити зв'язки, та користуватися природними ресурсами так, щоб економічно вигідно було для області в цілому, а також приділити увагу ресурсозбереженню у районах де не вистачає у повній мірі природних ресурсів. Цими діями можна підвищити природно ресурсний потенціал на території Харківської області. Отже, вивчення територіального розподілу потенціалу природних ресурсів Харківської області є актуальним та своєчасними для подальших досліджень.

Список використаних джерел: 1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география: понятийно-терминологический словарь. – М.: Мысль, 1983. – 350 с. 2. Исаченко А.Г. Теория и методология географической науки: Учеб. Для студ. вузов / А.Г. Исаченко. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 400 с. 3. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України / В.П. Руденко. – у 3-х част. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 552 с. 4. Шаблій О.І. Математичні методи в економічній географії. — Львів: Вид-во при Львів, держ. ун-ті видавн. об'єднання "Вища шк.", 1984.

LOCAL COMMUNITIES AS NEWLY ESTABLISHED ELEMENT OF GEOGRAPHICAL RESEARCH IN UKRAINE

During more than half century spatial structure of regions in Ukraine had no changes in case of regional policy. In time of social period Ukrainian regional structure was characterized by nodal type of spatial units what were needed for centralized governance. After independence, Ukraine inherited such social type of spatial structure of regional development in opposite for new realities and during transition period used it without changes. The lowest units on that system represented by settlement or group of settlements (in case of rural areas) with they local authorities such as the local councils. By the way, common geographical research on regional development anchored to regions (oblast) or subregions (rayon) and only in case of big cities anchored to settlement level of subnational entity. That divisions was created by the state using such tools as borders and state-controlled social and economical cohesion of that regions. In addition, that regions and subregions had streak top-down hierarchy and statistical or planning type of functions of that region beside administrative.

Finally, new administrative territorial reform were started in 2015 after adopting of the Law of Ukraine "On a free-will offerings association of local communities" that proclaimed way of changing above 11 thousand local councils for near 2 thousand local communities divisions. From the first beginning government wanted to combine the two types of regions: top-down and bottom-up. For replacement of lowest level of local councils that frequently could not have enough resources for solve local problems they propose to create new divisions that will be united on free-will and ideally using bottom-up tool of "common problems – association for solving that problems". In case of that idea, new spatial objects should have borders, institution and cohesion on local level or even more – cohesion in identity. Factually, it should become administrative, statistical, planning and development units of regional policy in Ukraine.

The transformation processes taking place in Ukraine aggravated current and triggered new problems of rural development. As part of the reform of decentralization in Ukraine were planned new administrative units - local communities that would be perspective and self-sufficient in functioning. Formed under the decentralization reform administrative units have different value of rural and urban areas that belonging to their structure. However, there is also the association of rural communities within a single unit making them as territorial rural objects with specific natural and social properties. Complex solving economic, social, demographic, environmental and other problems requires taking into account the

specific features of rural areas. To resolve issues of implementation of rural regional development is important to analyze the geostructural approaches to sustainable natural resource management in case to reconcile relations between human and environment. The importance of scientific regional study and analysis of geostructural justification of rural communities development schemes due to lack of relevant material regarding such deviations that are now emerging in Ukraine, as well as an analysis of the functioning of these structures, which are formed by the method laid down by the legislation of Ukraine. In that case, on the Department of Geography of Ukraine begun work on PhD dissertation on topic "Constructive-Geographical substantiation of complex schemes of territorial sustainable development of rural communities (on Sumy region examples)" by competitor of PhD scientific degree on Earth Sciences. Considering the administrative reform and formation of rural communities with self-government and the possibility of actual implementation of development plans for these areas the results can be taken into account to adapt and optimize programs of rural sustainable development in addition to previous constructive-geographical works in field of sustainable rural development because of new value of regional spatial structure.

The aim of thesis is to develop constructive-geographical substantiation of approaches and ways to implement the development of rural communities in the Sumy region, identify common and intra-regional complex features of these deviations. To achieve this goal shall be enacted following tasks:

- to analyze elaborated in a constructive geography and related sciences, theoretical and methodological approaches to the study of sustainable rural development and improved method of research to achieve local community impacts;
- to evaluate natural resources potential of rural communities, describe the features and problems of various areas of nature within them;
- to establish effects of nature on the natural environment in the local community, to assess the degree of anthropogenic transformation of the landscape;
- to outline general and specific areas inherent potential areas of sustainable development of rural communities.

The object of the study are rural territorial communities of Sumy region. The subject of research is the functional development of rural communities, structural and geographical approaches and ways to implement sustainable by major natural resource, social, demographic and environmental indicators of regional development.

The practical significance of the expected scientific achievements related to the possibility of their use for improving the scientific bases of regional forecasting, planning and management of rural areas or rural communities governance. Results of the study could also be used in case to develop of perspective plans and rationale rural settlements network optimization; forecasting and promotion of the development of certain economic activities in rural communities; as an example for repeat studies on other regions; in the learning process as part of courses in universities.

In any way, such research topic of dissertation was chosen after realizing that local communities with they local assets based on geographical area with some borders and with extended roles and functions in regional dimension became as a

new object of research in Geography in Ukraine. Especially it is important in case of new view on regional rural development as newly established, in opposite to urban space which has focused attention in regional sciences research. Rural communities become a new player of regional policy and have the same functional rights as urban communities which were presented above all as cities. That is why new spatial objects as a local communities which are a social creation, with a bit of state planning influence, and cohesion, which makes it totally different to other or previous divisions, should take crucial place in regional studies and Ukrainian Geography.

References: 1. Бальцер І.В. Конструктивно-географічні підходи до реалізації сталого розвитку сільської місцевості (на матеріалі Івано-Франківської області): дис. канд. геогр. наук : 11.00.11 / Бальцер Інна Володимирівна – Львів, 2016. – 296 с. 2. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 № 157-VIII, редакція від 01.01.2017 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>. 3. Local development, institutions and conflicts in post-socialist Hungary // M. Keune, J. Nemes Nagy – Budapest, 2001. – (International Labour Office). – 224 p. 4. The region: regional development, policy, administration, E-government / Gy. Enyedi, I. Tozsa // Transition, Competitiveness and Economical Growth / J. Beracs – Budapest: International Labour Organization, 2001. – (Akademia Kiado). – (5). – 480 p.

УДК 911.3

Р.Б. Курбанов

troianvtroiane@mail.r

Научный руководитель – к. геогр. н., доц. К.Ю. Сегіда

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина, г. Харьков, Украина

ОСОБЕННОСТИ ГЕОДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ ТУРКМЕНИСТАНА

Расселение населения – это результат его распределения по территории. От населения в значительной степени зависит формирование между поселенческих связей, специализация производства, мощность и структура потока продукции, вывозимой за пределы определенной территории, развитие местного производства и т.д. Для планирования социально-экономической политики важной составляющей остается прогноз численности и состава населения в разрезе административно-территориальных единиц. Для Туркменистана остро стоит проблема неравномерного размещения населения [6].

Важной составляющей разработки мер геодемографической политики является геодемографическая характеристика территорий (таблица 1).

Рассматривая настоящее геодемографическое положение и исторические особенности динамики геодемографических процессов могу предположить, что тенденция расселенческого поведения в среднесрочный период времени изменится не существенно. Государство активно ведет демографическую политику, направленную на увеличения населения и населения растет устойчивыми темпами параллельно с развитием процесса урбанизации.

**Демографическая характеристика вেলাатов Туркменистана
и предложенные меры демографической политики
(построено автором по данным [1, 2])**

Вেলাаты	Демографическая характеристика	Сильные и слабые стороны	Меры геодемографической политики
Балканский	<ol style="list-style-type: none"> 1. Численность населения 537100 чел 2. Плотность населения - 4 чел на км² 3. Среднее значение коэф роста и прироста за послед. 15 лет ($K_p - 100,48$ $K_{np} - 4,82$) 4. Уровень урбанизации 63% 	<p>+ имеет положительное значение коэффициента прироста</p> <p>- крайне низкий показатель плотности</p> <p>- неблагоприятный ландшафт местности для проживания</p>	<p>Следует привлечь населения за счет миграции на данную область с помощью разных административно-управленческих мер.</p>
Ахалский	<ol style="list-style-type: none"> 1. Численность населения 776200 чел 2. Плотность населения - 10 чел на км² 3. Среднее значение коэф роста и прироста за послед. 15 лет ($K_p - 100,36$ $K_{np} - 3,57$) 4. Уровень урбанизации 58% 	<p>+ имеет положительное значение коэффициента прироста</p> <p>+ на области расположены (медианн, ср.арифмет, модальн) центры пространственного распределения</p> <p>- сосредоточенность и неравномерное расположение населенных пунктов</p>	<p>Области следует уменьшить разницу в расселении от центра к периферии путем дифференциации промышленно-экономических и административных изменений.</p>
Дашогузский	<ol style="list-style-type: none"> 1. Численность населения 1090200 чел 2. Плотность населения - 18 чел на км² 3. Среднее значение коэф роста и прироста за послед. 15 лет ($K_p - 101,31$ $K_{np} - 13,07$) 4. Уровень урбанизации 43% 	<p>+ в области пригодные для сельского хозяйства природные условия и ресурсы</p> <p>- 95% населения расположено на 20% территории области</p> <p>- крайняя зависимость жителей от водных и земельных ресурсов</p>	<p>Исходя из преимущественно сельскохозяйственной специализации, область нуждается в расширении сети сельских систем расселения.</p>
Лебапский	<ol style="list-style-type: none"> 1. Численность населения 1103500 чел 2. Плотность населения - 14 чел на км² 3. Среднее значение коэф роста и прироста за послед. 15 лет ($K_p - 101,37$ $K_{np} - 13,74$) 4. Уровень урбанизации 46% 	<p>+ положительные показатели коэффициента роста и прироста</p> <p>- линейно-узловое размещение сетей населенных пунктов, следовательно отдаленность населенных пунктов друг от друга</p>	<p>Постепенное преобразование формы расселения на концентрированно-групповую, для улучшения связей между большими и малыми населенными пунктами</p>
Марыйский	<ol style="list-style-type: none"> 1. Численность населения 1180200 чел 2. Плотность населения - 17 чел на км² 3. Среднее значение коэф роста и прироста за послед. 15 лет ($K_p - 101,59$ $K_{np} - 15,94$) 4. Уровень урбанизации 45% 	<p>+ имеет самый высокий уровень коэффициента прироста по сравнению с другими областями</p> <p>+ ярко выраженная концентрация сельских населенных пунктов.</p>	<p>Учитывая имеющий промышленный и природно-ресурсный потенциал области следует, ускорит процесс урбанизации и развит городские связи.</p>

Ключевой проблемой препятствующей к равномерному и пропорциональному расселению населения местности на сегодняшний день является неблагоприятные природные условия, а конкретнее пустынный и полупустынный ландшафт, которое преобладает на территории Туркменистана, на своих предыдущих научных работах я предложил решить данную проблему путем целенаправленного использования водных ресурсов и расширении малых речных артерии которые будут создавать оазисы, в долинах которых можно строить малые населенные пункты, но как оказалось водные ресурсы, поступающие и проходящие через территорию страны, крайне дефицитные и их привлечение для своего благо со стороны государств средней Азии уже привела к осушению Аральского моря.

В очередной раз мы становимся свидетелем огромного влияния природных компонентов геосистемы на общественные. В корне всех положительных или отрицательных явлений геодемографического характера лежать более масштабные явления глобального характера. На примере Туркменистана мы можем видеть наглядную картину деградацию земель и опустынивание, которое продолжается и по сей день, причинам которого послужили негативные изменение в составе атмосферы вызванный антропогенной деятельности человечества, те самые изменения впоследствии повлияли на влагооборот и круговорот воды на средних широтах. Из этого следует вывод о том, что мы сами создали те условия, которые противоречат нашим же общественным интересам, и проблема неравномерного размещения населенных пунктов Туркменистана препятствующих к устойчивому и динамическому развития общества лежать на глобально геоэкологическом уровне.

Список использованных источников: 1. Государственный комитет Туркменистана по статистике [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.stat.gov.tm/>. 2. Интернет ресурс «Население Туркменистана» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://countrymeters.info/ru/Turkmenistan> 3. Мировой Атлас Данных [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://кноета.ru/> 4. Сегидя Е.Ю. География населения с основами демографии: учебное пособие. – Харьков, 2013. – 80 с. 5. Курбанов Р.Б. Особенности расселения населения Туркменистана / Р.Б. Курбанов// Регион-2016: общественно-географические аспекты: материалы междунар. науч.-практ. конф. студентов, аспирантов и молодых ученых (г. Харьков, 14-15 апреля 2016 г.) / Гл. ред. коллегии Л.Н. Немец. –Х.: ХНУ имени В.Н. Каразина, 2016. – С. 106-108. 6. Курбанов Р.Б. Геодемографические особенности Туркменистана / Р.Б. Курбанов // Географические исследования: история, настоящее, перспективы: материалы ежегодной Международной науч. конф. студентов и аспирантов, посвященной памяти профессора Г.П. Дубинского (Харьков, 14-15 апр. 2016). – Вып. 9. – ХНУ Издательство «Лидер», 2016. – С. 249-251.

Наукове видання

«РЕГІОН – 2017: СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ»
МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ ТА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ
(20 – 21 квітня 2017 року, м. Харків)

Збірник наукових праць

Українською, англійською, російською мовами

Відповідальний за випуск: Ю.І. Кандиба

Комп'ютерне верстання: А.В. Соколенко

Підписано до друку 29.03.2017 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк ризографічний.
Ум. друк. арк. 15,1. Обл.-вид. арк. 17,6.
Наклад 90 пр. Зам. № 0329/12-17. Ціна договірна.

61022, м. Харків, майдан Свободи, 4
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Надруковано з готового оригінал-макету у друкарні ФОП Петров В.В.
Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.
Запис за № 2480000000106167 від 08.01.2009 р.
61144, Харків-144, вул. Гвардійців Широнінців, 79в, к. 137,
тел. (057) 778-60-34, e-mail:bookfabrik@rambler.ru